

EduFutura

JYVÄSKYLÄ

Tuomas Möttönen toim.

YRITTÄJÄT SUOMESSA

**elinkeinovapaudesta
yrittäjyysyhteiskuntaan**

Yrittäjät Suomessa

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULUN JULKAISUJA 268

TUOMAS MÖTTÖNEN (TOIM.)

Yrittäjät Suomessa

ELINKEINOVAPAUSTA YRITTÄJYYSYHTEISKUNTAAN

jamk.fi

Jyväskylän ammattikorkeakoulu

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULUN JULKAISUJA -SARJA

© 2019

Tekijät & Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Tuomas Möttönen (toim.)

YRITTÄJÄT SUOMESSA

Elinkeinovapaudesta yrittäjyysyhteiskuntaan

Kannen kuva •

Eva Löfdahl: Yrittäjäpatsas, Helsinki, Narinkkatori

Kuva: Juho Heikkinen

Sisäsivujen kuvat • Pexels (ellei toisin mainittu)

Ulkoasu • JAMK / Pekka Salminen

Taitto ja paino • Punamusta Oy • 2019

ISBN 978-951-830-532-6 (Painettu)

ISBN 978-951-830-533-3 (PDF)

ISSN-L 1456-2332

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULU

Jyväskylän ammattikorkeakoulun kirjasto

PL 207, 40101 Jyväskylä

Rajakatu 35, 40200 Jyväskylä

Puh. 040 552 6541

Sähköposti: julkaisut@jamk.fi

www.jamk.fi/julkaisut

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	7
ABSTRACT	8
ALKUSANAT	9

OSA 1 – JOHDANTO13

Tuomas Möttönen

1 YRITTÄJÄT JA YRITTÄJYYS	14
1.1 Mitä yrittäjyys on ja millainen on yrittäjä?.....	15
1.2 Mitä yrittäjät tekevät?	30
1.3 Mitä tutkimustieto kertoo yrittäjyydestä?.....	40

OSA 2 – YRITTÄJÄT ENNEN JA NYT 53

Tuomas Möttönen

2 YRITTÄJYYDEN VAIHEET SUOMESSA	54
2.1 Varhainen yrittäjyys ennen elinkeinovapautta	55
2.2 Suomalaiset yrittäjät elinkeinovapaudesta toiseen maailmansotaan (noin 1860–1939)	59
2.3 Sodan vuodet ja jälleenrakennuksen aika (1940–1959)	79
2.4 Globaalin kapitalismin ja korkean teknologian alkuvaihe (1960–1990)...	88
2.5 Yrittäjyysyhteiskunnan nousu (1991–).....	99

OSA 3 – YRITTÄJÄT JA YHTEISKUNTA 119

Tuomas Möttönen

3 YRITTÄJÄT YHTEISKUNNALLISINA TOIMIJOINA	120
3.1 Yritystoiminta ja julkinen valta	121
3.2 Elinkeinopolitiikka yrittäjyyden edistäjänä	127
3.3 Yrittäjyyden arvostus suomessa.....	130
3.4 Yrittäjäverkostot modernissa yrittäjyysyhteiskunnassa	134

OSA 4 – YRITTÄJYYDEN ERI MUODOT 141

Tuomas Möttönen

4 YRITTÄJYYDEN MUUTOS JA TALOUSKEHITYS	142
4.1 Perheyrittäjyys yhteiskunnan muutoksessa.....	142
4.2 Yrittäjyyden ammatillistuminen	144
4.3 Yrittäjän epäonnistuminen liiketoimintaympäristön muuttuessa	145
4.4 Yrittäjien taloudellisen vaikutuksen kasvu	149

OSA 5 – YRITTÄJIEN VALMIUDET 157

Tuomas Möttönen & Minna Tunkkari-Eskelinen

5 YRITTÄJIEN KOULUTTAUTUMISESTA YRITTÄJYYSKASVATUKSEEN ..	158
5.1 Yleinen koulutustason paraneminen	158
5.2 Yrittäjien koulutuksen kehittyminen	160
5.3. Yrittäjyyskoulutus toisella asteella, ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa	162
5.4 Yrittäjyyskasvatus nykyajan trendinä	163

OSA 6 – YHTEISTYÖ YRITTÄJYYSKASVATUKSESSA171

Päivi Patja, Riku Ojanperä & Niina Helin

6 YRITTÄJYYDEN EDISTÄMINEN JYVÄSKYLÄSSÄ: Y4-IDEOLOGIASTA EDUFUTURAAN JA YRITYSTEHTAASEEN	172
6.1 Oppilaitosyhteistyön osapuolet	172
6.2 Yrittäjyyskasvatuksellinen yhteistyö	173
6.3. Edufutura-yhteistyö.....	176
6.4 Jyväskylän yritystehdas oy ja sen tuottamat esihautomo- ja hautomopalvelut	180
6.5 Liikeideoiden arviointi yritystehdas oy:n palveluna	183

Tuomas Möttönen

LOPPUSANAT.....	188
KÄSITTEET	191
LÄHTEET	203
HYÖDYLLISIÄ SIVUSTOJA	245
VIITTEET	249

TIIVISTELMÄ

Tuomas Möttönen (toim.)

Yrittäjät Suomessa

Elinkeinovapaudesta yrittäjyysyhteiskuntaan

(Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja, 268)

Tässä julkaisussa kuvataan suomalaisten yrittäjien ja yrittäjyyden historiaa 1800-luvun puolivälistä nykyaikaan. Kirja tuottaa tietoa yrittäjyyden kehityksestä. Teos auttaa ymmärtämään Suomen talouden kehitystä ja sitä, miten yrittäjyys on muuttunut yhteiskunnan uudistuessa. Kirjassa selvitetään yrittäjyyden ja yhteiskunnan välistä suhdetta kuvaamalla yrittäjyyden institutionaalisten olosuhteiden muutosta. Kirjassa kuvataan myös yrittäjyyden opettamisen ajankohtaisia ilmiöitä, kuten yrittäjyyskasvatuksellista oppilaitosyhteistyötä.

Yrittäjyys on noussut tärkeäksi yhteiskunnallisen keskustelun aiheeksi, ja yrittäjyydestä on kirjoitettu paljon. Tarvitaan silti lisää tietoa sen ymmärtämiseen, mitä yrittäjyys on. Tutkimuksissa ei ole yhdistetty yrittäjyyden eri näkökulmia yhdeksi kokonaisuudeksi. Yrittäjyydestä on tehty vähän kehityshistoriallisia tarkasteluja.

Kirja on yleistajuinen oppikirja. Kirjaa voidaan käyttää yrittäjyyskoulutuksessa ja eri oppilaitosten yrittäjyyskasvatuksessa. Se on tarkoitettu lähinnä korkeakoulutasoiseen opetukseen, mutta sitä voidaan hyödyntää eri oppilaitosten yrittäjyysopetuksessa, yrittäjyyttä opettavien koulutuksessa sekä yleensä yrittäjien jatkokoulutuksessa.

Avainsanat: yrittäjät, yrittäjyys, historia, yrittäjyyskasvatus, yrittäjyysyhteiskunta

ABSTRACT

Tuomas Möttönen (edit.)

Entrepreneurs in Finland

From freedom of occupation to the entrepreneurial society

(Publications of JAMK University of Applied Sciences, 268)

This textbook describes the history of Finnish entrepreneurs and entrepreneurship from the mid-19th century to the present. The book presents an informative analysis of the development of entrepreneurship and provides insights into the development of the Finnish economy and the manner in which entrepreneurship has evolved with the development of society. The book explains the relationship between entrepreneurship and society by describing the change and development of institutional conditions in entrepreneurship. It also describes current phenomena within entrepreneurship, such as the entrepreneurial ecosystem and collaboration in entrepreneurship education.

Entrepreneurship has become an important topic of social debate, and much has been written about the phenomenon. Still, more research is needed as a basis to understand what entrepreneurship is. There has been a failure within the entrepreneurship literature to combine the different aspects of entrepreneurship into a single entity as well as little research into the history of Finnish entrepreneurship.

The book can be used for entrepreneurship education in different educational settings. While it is mainly intended for higher education, it can also be used in lower educational institutions, teacher entrepreneurship training, and in the further training of entrepreneurs.

Keywords: entrepreneurs, entrepreneurship, economic history, entrepreneurial education, entrepreneurial society

ALKUSANAT

Yrittäjyys on noussut tärkeäksi yhteiskunnallisen keskustelun aiheeksi, ja yrittäjyydestä on kirjoitettu paljon. Tarvitaan silti lisää tietoa sen ymmärtämiseen, mitä yrittäjyys on. Tutkimuksissa ei ole yhdistetty yrittäjyyden eri näkökulmia yhdeksi kokonaisuudeksi. Yrittäjyydestä on tehty vähän kehityshistoriallisia tarkasteluja.

Aikaisemmin ei ole kirjoitettu oppi- ja tietokirjaa yrittäjien historiasta. Yrittäjyydellä on tärkeä rooli yhteiskunnan kehittämisessä. Jotta yrittäjyyden merkitys ymmärretään nyky-yhteiskunnassa, on syytä tuntea yrittäjyyden historia. Yrittäjyyden ymmärtämistä historiallisena ilmiönä tarvitaan muun muassa yrittäjyyskasvatuksessa. Kirjaa voi pitää yleissivistystä antavana teoksena, joka sopii kaikille yrittäjyydestä ja yhteiskunnasta kiinnostuneille lukijoille.

Kirjassa käsitellään yrittäjäkirjallisuuden pohjalta erilaisia yrittäjäteorioita ja yrittäjätyyppejä. Tarkastelun kohteita ovat myös yrittäjyyden liiketoiminta-, kulttuuri- ja institutionaalinen ympäristö. Samalla esitellään yrittäjiä yhteiskunnallisina vaikuttajina. Lisäksi teoksessa selvitetään yhteiskunnan tarjoamia yrittäjyyden tukijärjestelmiä ja koulutuspaikkoja. Kirjassa esitellään myös yrittäjyyskasvatusta ja sitä edistävien oppilaitosten yhteistoimintajärjestelmiä.

Kirja etenee pääpiirteissään seuraavasti. Luvussa 1 (Möttönen) luodaan johdantoa käsiteltävälle aiheelle. Luku esittelee erilaisia käsityksiä yrittäjistä ja yrittäjyydestä sekä sitä, miten käsitykset ovat muuttuneet. Esille tuodaan keskeisiä yrittäjäteorioita, joilla on selitetty yrittäjyyden olemusta, kasvua ja merkitystä. Luvun tarkoituksena on lisätä tietoa ja ymmärrystä siitä, mitä yrittäjyys on ja mitä yrittäjillä tarkoitetaan.

Luvussa 2 (Möttönen) käsitellään yrittäjiä Suomen talouden eri vaiheissa. Luvun alku kuvaa vapaan yritystoiminnan alkuvaiheita, jotka ajoittuvat 1860-luvulle ja liittyvät elinkeinovapauden säätämiseen ja osakeyhtiölakien antamiseen. Luvussa tarkastellaan eri aikojen yrittäjiä neljässä eri aikajaksossa: suomalaisen yrittäjäkunnan ja yritystoiminnan laajentuminen (1875–1939), sodan vuodet ja jälleenrakennuksen aika (1940–1959), globaalin kapitalismin ja korkean teknologian alkuvaihe (1960–1990) sekä yrittäjyysyhteiskunnan nousu (1991–).

Luvussa 3 (Möttönen) avataan yrittäjien ja yhteiskunnan välistä suhdetta. Yrityksillä ja yrittäjillä on monenlaisia yhteiskunnallisia yhteyksiä. Yritystoiminta on sidoksissa institutionaaliseen toimintaympäristöön ja sen muutoksiin. Luvussa tuodaan esille, miten talouselämän tutkimuksessa on tarkasteltu insti-

tuutioita ja niiden muutoksia talouteen vaikuttavana tekijänä. Instituutioiden muutokset ovat vaikuttaneet siihen, keillä on ollut tilaisuus perustaa yrityksiä teollistumisen eri vaiheissa. Yrittäjyyden edistäminen on suhteellisen tuore ilmiö yhteiskunnassa. Aina yrittäjiä ei ole suoraan tuettu.

Luvussa 4 (Möttönen) kuvataan yrittäjien ja talouskehityksen yhteyttä eri näkökulmista. Yrittäjät saavat aikaan taloudellista kasvua. Yrittäjyyden muutos on yhteydessä yritysorganisaatioiden kehitykseen. Modernissa talouselämässä osakeyhtiömuotoiset yritykset ovat keskeisiä. Luvussa käsitellään yrittäjyyden muutostrendejä ja yrittäjyyteen liittyviä ilmiöitä, kuten yritysten omistajuuden muuttumista ja yritysten johtamisen ammatillistumista.

Luvussa 5 (Möttönen ja Tunkkari-Eskelinen) käsitellään suomalaisten yrittäjien koulutuksen muutosta ja yrittäjyyskasvatuksen kehitystä. Luvussa tulee esille, miten yrittäjyyttä pidetään yhteiskunnassa niin tärkeänä asiana, että se on syytä kytkeä yleissivistävään koulutukseen. Lisäksi luvussa kerrotaan, millaista yrittäjyyskasvatus käytännössä on.

Luvussa 6 (Patja, Ojanperä ja Helin) tuodaan esille yhteistyön merkitystä yrittäjyyden edistämisessä. Luvussa havainnollistetaan kotimaista yrittäjyyskasvatusta ja –koulutusta esittelemällä Jyväskylän seudulla tehtyä oppilaitosyhteistyötä. Tämän yhteistyön osapuolina ovat Jyväskylän yliopisto, Jyväskylän ammattikorkeakoulu ja Jyväskylän koulutuskuntayhtymä Gradia. Sen taustalla vaikuttaa oppilaitosten yhteinen EduFutura-yrittäjyysstrategia.

Kirja on yleistajuinen oppikirja. Sitä voidaan käyttää yrittäjyyskoulutuksessa eri oppilaitosten yrittäjyyskasvatuksessa. Kirjaa voidaan hyödyntää yliopistoissa ja yrittäjyyskasvatuksessa muissa oppilaitoksissa sekä yrittäjien jatkokoulutuksessa.

Kirja on kokoelmateos. Sen osia voidaan hyödyntää eri koulutustasojen opetuksessa. Ensinnäkin kirjan historiaisuus on käyttökelpoinen korkeakouluopiskelijoiden opinnoissa, jossa käsitellään yrittäjyyden merkitystä yhteiskunnassa. Toiseksi kirja sisältää osia, joita voidaan käyttää yritystaitojen opettamisessa ammattikorkeakouluissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa. Parhaimman kokonaiskuvan opiskelija saa, jos hän voi yhdessä muiden opiskelijoiden kanssa pitää lukupiiriä ja käsitellä kirjan sisällöstä tehtyjä pohdintakysymyksiä. Tällaisia menetelmiä on testattu Jyväskylän ammattikorkeakoulun opiskelijoiden keskuudessa.

Yrittäjyyskasvatuksen eri toimijaryhmät voivat löytää kirjalle omia käyttötarkoituksia. Kirjassa esitetyt yhteistoiminnan mallit ja esimerkit käytännöistä voivat inspiroida yrittäjyyttä edistäviä henkilöitä yritystoiminnan ideointi- ja kehittämistyöhön.

Kirjan tukijana ja sen valmistumisen edistäjänä on toiminut EduFutura Jyväskylä, joka on Jyväskylän koulutuskuntayhtymä Gradian, Jyväskylän ammattikorkeakoulun ja Jyväskylän yliopiston muodostama oppimisen, tutkimisen ja kehittämisen yhteisö. Yrittäjyyden edistäminen on yksi EduFutura Jyväskylän kärkialoista. EduFutura onkin saanut tunnustusta yrittäjämäisen asenteen ja yritystoiminnan innovoinnin edistämisestä.

Kirja tukee yrittäjyysopettajien yrittäjyyskasvatuksen perusosaamisen hallintaa sekä lisää yrittäjyyden perusosaamista. Kirjan sisältöön tutustumista suositellaan erityisesti niille opettajille, jotka ovat mukana yrittäjyyteen liittyvässä opetuksessa ja tarvitsevat lisätietoa yrittäjyydestä. Kirjan tarkoitus on luoda opiskelijoille yrittäjyysinspiraatiota. Yrittäjyyden kohtaamista ja sen merkityksen ymmärtämistä edesauttaa selkeä yleisesitys yrittäjyydestä.

Kirjaa on valmisteltu jyvaskyläläisten oppilaitosten välisenä yhteistyönä. Kirjoitustyötä on tukenut ohjausryhmä, johon kuuluivat KTT, yliopettaja *Minna Tunkkari-Eskelinen* (Jyväskylän ammattikorkeakoulu), KTM, lehtori *Riku Ojanperä* (Jyväskylän ammattikorkeakoulu), professori *Petri Karonen* (Jyväskylän yliopisto), KTT, yliopistonlehtori *Juha Kansikas* (Jyväskylän yliopiston kaupparkeakoulu) sekä YTM, yrittäjyysasiantuntija *Niina Helin* (Gradia). Kiitokset koko ohjausryhmälle!

Kirja on artikkeliteos, jossa on kuusi artikkelia. Kirjoittajia on kaikkiaan viisi: FT, tutkijatohtori *Tuomas Möttönen* (Jyväskylän yliopisto), *Minna Tunkkari-Eskelinen*, *Riku Ojanperä*, *Niina Helin* ja KTT, yliopistonopettaja *Päivi Patja* (Jyväskylän yliopiston kaupparkeakoulu). Kirjan toimittajana esitän kiitokseni kirjoittajille arvokkaasta työstä ja miellyttävästä kanssakäymisestä kirjan aikaansaamisessa. Suuret kiitokset kuuluvat myös EduFuturalle ja Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuyksikölle, jotka ovat antaneet merkittävän panoksen kirjan valmistumiseen. Osoitan kiitokseni myös Liikesivistysrahastolle, jonka antama postdoc-tutkimusrahoitus loi edellytykset kirjoitustyölleni.

Jyväskylässä 20.5.2019

Tuomas Möttönen

Johdanto

1 YRITTÄJÄT JA YRITTÄJYYS

Tuomas Möttönen

Tässä luvussa annetaan yleiskäsitys yrittäjistä ja yrittäjyydestä. On tarpeellista tietää, mitä yrittäjyys on ja miten sitä on tutkittu ja selitetty, jotta voi ymmärtää yrittäjyyttä ilmiönä ja sen yhteiskunnallista merkitystä. Ensimmäisessä luvussa esitetään keskeiset käsitykset yrittäjyydestä. Luku toimii samalla johdantona teoksen muuhun sisältöön.

Kannata yksityisyritteliäisyyttä -mainosmerkki vuodelta 1937. Helsingin kaupunginmuseo.

Yrittäjyys kuuluu ihmisen perusluonteeseen. Kaikki ihmiset ovat luonnostaan jollain tavalla yritteliäitä, vaikka kaikista ei tule yrittäjiä. Yrittäjät tuottavat palveluita ja tuotteita kuluttajille epävarmuuden vallitessa. He ovat havainneet yrittäjätilaisuuden. Taloudellinen tuotto on indikaattori yrittäjän menestyksestä eli siitä, että yrittäjän palveluille ja tuotteille on kysyntää. Yritykset tuottavat lisäarvoa, jonka avulla pyöritetään yhteiskuntaa.

Yrittäjyydellä on monet kasvot. Yrittäjät ovat esiintyneet omana aikanaan vaikutusvaltaisina henkilöinä. Menestyneistä yrittäjistä on tullut esikuvallisia sankareita, joiden ympärillä on suosion kehä. Valtaosa yrittäjistä on kuitenkin tavallista arkea eläviä henkilöitä, jotka eivät eroa muista ihmisistä. On myös epäonnistuneita yrittäjiä.

Olosuhteet eri aikoina ovat vaikuttaneet siihen, millaisia tulkintoja yrittäjyydestä on tehty. Yrittäjät ovat olleet keskeisiä toimijoita Suomen taloudessa. He ovat perustaneet yrityksiä ja kasvattaneet niitä. He ovat tuoneet työtä ja vireyttä eri paikkakunnille. Yrittäjien tarjoamista tuotteista ja palveluista ovat hyötynneet lukemattomat ihmiset ja koko yhteiskunta.

1.1 MITÄ YRITTÄJYYS ON JA MILLAINEN ON YRITTÄJÄ?

YRITTÄJYYDEN MÄÄRITELMIÄ

Yrittäjyys

Yrittäjyyden erilaisia määritelmiä on lukuisia. Yrittäjyys-käsitteelle rinnakkaisia käsitteitä ovat yrittäjä, yrittäminen ja yritteliäisyys. Sana yrittää ilmentää samanlaista aktiivista toimintaa kuin tehdä jotakin tai ottaa aloite. Yrittäjyyteen liittyviä englanninkielisiä termejä ovat olleet *project*, *projector*, *adventurer* ja *undertaker*. Englanninkielinen *entrepreneur*-sana on johdettu latinan kielestä. Se viittaa eteenpäin menemiseen ja aloitteen tekemiseen. Suomen kielessä yrittäjä-termin taustalla oli alkujaan sana *yrkittää* ja *yrkiä*, joka vastasi ruotsin verbiä *yrka* 'vaatia kiihkeästi, haluta harjoittaa, ponnistella'.¹

Yrittäjyystutkimuksessa nähdään, että yrittäjyys on tilaisuuksien havaitsemista, tunnistamista ja hyödyntämistä. Siihen liittyy taloudellisen hyödyn tavoittelua.² Yrittäjyysopettaja Manne Pyykön mukaan "yrittäjyys on jatkuvaa mahdollisuuksien etsintää".³

Yrittäjyys voidaan jakaa ulkoiseen eli omistajayrittäjyyteen ja sisäiseen yrittäjyyteen, jossa yrittäjyyttä pidetään ajattelu-, toiminta- ja suhtautumistapana. Suomalaisen yrittäjätutkimuksen pioneeri Matti Peltonen on perusteoksessaan *Yrittäjyys* (1986) käsitellyt ulkoista ja sisäistä yrittäjyyttä. *Ulkoista yrittäjyyttä* Peltonen pitää omistajayrittäjyytenä, johon kuuluu yrityksen perustaminen ja johtaminen. *Sisäiseen yrittämiseen* kuuluu luova, rohkea, ahkera, tuottava ja määrätietoinen työnteko myös toisen palveluksessa. Siihen liittyy myös "yrittäjämäinen ajattelu-, toiminta- ja suhtautumistapa jonkin työyhteisön jäsenenä".⁴ Yrittäjyyden erilaiset muodot ovat kuitenkin vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Paula Kyrön, Heleena Lehtosen ja Kari Ristimäen mukaan yrittäjyys kiinnittyy 1) yksilön yrittäjämäiseen toimintatapaan, 2) ulkoiseen yrittäjyyteen eli pienyrityksen omistamiseen ja johtamiseen, 3) organisaatioyrittäjyyteen eli organisaation kollektiiviseen toimintatapaan ja 4) sisäiseen yrittäjyyteen, joka liittyy yksilön ja organisaation yrittäjämäiseen toimintatapaan. Yrittäjyyskasvatuksessa voidaan käsitellä kaikkia yrittäjyyden muotoja ja niiden välisiä suhteita.⁵

Kauppätieteiden tohtori, Kuopion yliopiston emeritusprofessori Mauri Laukkasen mukaan yrittäjyyden käsitteelle voidaan antaa ainakin kuusi tulokintaa. Hänen mukaansa yrittäjyys on 1) yksilön tai yhteisön tiettyjä ominaisuuksia, piirteitä, kokemuksia, tietämystä, asenteita, uskomuksia, motiiveja tai

aikeita; 2) yksilön tai yhteisön yrittäjämäistä käyttäytymistä; 3) liiketoimintaa; 4) yritysten syntymistä ja perustamista tai sen esiasteita, kuten perustamis-aikomuksia ja -toimia; 5) pienten ja keskisuurten yritysten sekä itsensä työllistämisen yleisyyttä taloudessa sekä 6) talouden yleistä innovaatiokykyä tai teknologista tasoa.⁶

Yrittäjyystutkijat Matti Koironen ja Matti Peltonen määrittelevät yrittäjyyden ajattelu-, toiminta- ja suhtautumistavaksi. Se laittaa omat ja yhteisön voimavarat toimintaan. Yrittäjyys on myös tavoitteellista ja omavastuista itsensä johtamista. Yrittäjyys on ”supertuotannontekijä, jonka varassa tapahtuu monen muun tuotannontekijän yhdistely”. Yrittäjyys tulee esille työn tekemisessä ulkoisena tai sisäisenä yrittäjänä. Se on mahdollisuus, kasvun lähde ja haaste. Yrittäjyys on useille yrittäjille enemmän elämäntapa kuin ammatti.⁷

Amerikkalaisten yrittäjyystutkijoiden Scott Shanen ja S. Venkataramanin 2000-luvun alussa esittämä näkemys yrittäjyydestä on nykyisin laajasti hyväksytty. Heidän mukaansa yrittäjyysprosessi käynnistyy liiketoimintatilaisuuksien olemassaolosta. Se etenee tilaisuuksien tunnistamisen ja hyödyntämisen kautta toiminnan organisointiin. Yrittäjyys tiivistyy ilmiöksi, jonka kohteena ovat liiketoiminnan synnyn alkuvaiheet. Niihin kuuluvat yrityksen perustamista edeltävät toimet ja toiminnan alkujakso.⁸

Scott Shane ja S. Venkataraman:

”In contrast to previous research, we define the field of entrepreneurship as the scholarly examination of how, by whom, and with what effects opportunities to create future goods and services are discovered, evaluated, and exploited.”

Yrittäjä

Yrittäjyyden keskiössä on yrittäjä. Sanakirjamääritelmä yrittäjästä luonnehtii käsitettä taloudellisesta ja omistuksellisesta näkökulmasta. Yrittäjyys kuvaa ennen kaikkea yksityisyrittäjien taloudellista toimintaa. *Kielitoimiston sanakirjan* määritelmän mukaan yrittäjä on yksityisyrittäjä. Taloustieteessä yrittäjäksi sanotaan myös henkilöä, joka harjoittaa elinkeinotoimintaa vastuunalaisena yhtiömiehenä tai osakeyhtiössä pääosakkaana.⁹

Englanninkielisellä entrepreneur-käsitteellä tarkoitetaan ammattijohtajaa, liikemiestä tai liikenaista, joka yrittää jatkuvasti kasvattaa ja kehittää yritystään yhä menestyvämmäksi. Tämä laatumääre annetaan yrittäjätyypeille, jotka johtavat yritystään tietyllä tavalla eli kasvuhakuisesti. Käsitukseen liitetään myös persoonallisuuspiirteitä, jotka soveltuvat kasvuhakuisuuteen. Suomen

kielessä yrittäjä-käsitteeseen ei liitetä samalla tavalla kasvuhakuisuutta. Tähän voi vaikuttaa se, että Suomessa on paljon yksin- ja pienyrittäjiä.¹⁰ Englannin kielessä käytetään lisäksi *small business owner* -termiä, jolla erotetaan ei-kasvuhakuiset yrittäjät.

Yrittäjakeskustelussa ja -kirjallisuudessa yrittäjällä tarkoitetaan yleensä kasvuhakuista yrittäjää, joita on vain pieni osa kaikista yrittäjistä. Taloustutkijat Mika Pajarinen ja Petri Rouvinen ovat käsitelleet yrittäjyyden esiintymistä teoreettisessa ja empiirisessä kirjallisuudessa. Teoreettisessa akateemisessa tutkimuksessa yrittäjyys yhdistetään innovatiivisuuteen ja uusien yritysten perustamiseen. Empiirisessä kirjallisuudessa yrittäjyydellä puolestaan tarkoitetaan yleensä ammatin- tai elinkeinonharjoittamista ja itsensä työllistämistä (*self-employment*). Pajarisen ja Rouvisen mielestä on tyypillistä, että ”teorian mukainen” yrittäjyys karsiutuu pois. Esimerkiksi osakeyhtiön joukolla perustaneet henkilöt eivät välttämättä tilastoidu yrittäjiksi. Yrittäjyyden nähdään toisinaan tarkoittavan pieniä ja keskisuuria yrityksiä, mutta nekin liittyvät vain osittain teorian mukaiseen yrittäjyyteen. Yrittäjäkäsitteiden erot on syytä havaita, jotta yrittäjyydestä voidaan keskustella analyyttisesti. Kansakuntien välinen vertailu on osoittanut, että yrittäjien määrä ei takaa korkeaa elintasoja. Tärkeämpää on yrittäjien laatu – se, millaisia yrittäjiä ja yrityksiä maassa on.¹¹

Yrityksen perustamisesta väitöskirjan tehneen Visa Huuskosen mukaan ”yrittäjällä on kokonaisvastuu yrityksestään, hän on riskipääoman sijoittaja, ylimmän päätösvallan käyttäjä ja ylin auktoriteetti”. Yrittäjät voidaan ryhmitellä kolmeen osaan: 1) omistajayrittäjä eli *entreprenööri*, 2) yrityksen sisäinen yrittäjä eli *intraprenööri* sekä 3) virkamiesjohtaja yrityksessä.¹²

Yrittäjyydellä on taloudellisia ja sosiaalisia ulottuvuuksia. Se on myös johtamisen ilmiö. Amerikkalaisen yrittäjyyden ja johtamisen asiantuntijan Philip A. Wickhamin mukaan yrittäjällä voidaan tarkoittaa 1) johtajaa (*tehtävät*), 2) taloudellisen muutoksen agenttia (*vaikutukset*) ja 3) yksilöä (*piirteet, psykologia*). Kaikki nämä tekijät näkyvät erilaisissa yrittäjämääritelmissä.¹³

Yrittäjyyttä on tarkasteltu uusien yritysten perustamisen yhteydessä. Yrittäjyyttä koskevassa keskustelussa yrittäjää ja yrityksen perustajaa pidetään usein samana. Yrityksen perustamista voidaan pitää kaikkein yrittäjämäisimpänä toimintana.¹⁴

Oman uran luomiseen vaaditaan samoja kykyjä kuin yrittäjiltä. Yrittäjään yhdistettäviä tekijöitä ovat muun muassa innovatiivisuus, visionäärisyys, luovuus, mielikuvitus, rohkeus ja epävarmuuden sietokyky. Amerikkalainen John A. Hornaday käsiteli 1980-luvun alussa tutkimusartikkelissaan *Research about living entrepreneurs* erilaisia tutkimuslähteitä ja löysi kaikkiaan 42 erilaista usein yrittäjään sovellettua luonnehdintaa.¹⁵

Yrittäjään liitetään tiettyjä persoonallisuuden piirteitä. Yrittäjään liitettäviä toivottuja luonteenpiirteitä ovat muun muassa ahkeruus, luovuus, aloitteellisuus ja pelottomuus (riskinsietokyky). Matti Koirasen ja Matti Peltosen (1995) mielestä yrittäjä on aloitekykyinen ihminen, jolla on lisäksi myönteinen työasenne ja työhalua. Yrittäjällä on myös määrätietoisuutta, menestymisen tarvetta, vastuullisuutta, riskinottokykyä, luovuutta, kekseliäisyyttä ja aktiivisuutta. Yrittäjään liitettäviä ominaisuuksia on paljon. Kuten aikaisemmin todettiin, nämä ominaisuudet liittyvät yleensä selvemmin kasvuhakuiseen yrittäjään. Yrittäjä ei kuitenkaan ole erityinen ihmistyyppi. Yrittäjyyden professori Scott A. Shane on hyvin todennut, että yrittäjä on samanlainen ihminen kuin naapurisi.¹⁶

Personallisuuden piirteiden lisäksi on erilaisia myyttisiä käsityksiä, jotka liittyvät yrittäjien motivaatioon ja pyrkimykseen. Yrittäjyyden asiantuntijat B. R. Barringer ja R. Duane Ireland ovat käsitelleet viittä yleisintä yrittäjiin liittyvää myyttiä:

- 1 Yrittäjäksi synnyttään, eikä yrittäjiä tehdä. *(Itse asiassa ihmisillä on yleisesti potentiaalia ryhtyä yrittäjäksi.)*
- 2 Yrittäjät ovat pelureita. *(Itse asiassa yleensä kyseessä on harkittu ja punnittu riski.)*
- 3 Yrittäjiä motivoi pääasiassa raha. *(Itse asiassa rahoitus on voimavara, mutta ei päämäärä.)*
- 4 Yrittäjien pitää olla nuoria ja energisiä. *(Itse asiassa vakiintuneiden yritysten vetäjät ovat 45–54-vuotiaita.)*
- 5 Yrittäjät pitävät julkisuudesta. *(Itse asiassa menestyneistä yrittäjistä suuri osa on tuntemattomia, koska he ovat vältelleet näkyvyyttä.)¹⁷*

Yrittäjäksi ryhtymisen taustalla vaikuttavat myös ympäristökijät, kuten kottitausta ja asuinpaikka. Myös kulttuurillinen ympäristö vaikuttaa yrittäjyyteen. Joissakin kulttuureissa yrittäjyyttä arvostetaan enemmän kuin toisissa. Koulutuksen avulla voi hankkia valmiuksia yrittäjänä toimimiseen. Samalla saa myös ideoita oman yritystoiminnan aloittamiseen. Näitä asioita käsitellään kirjassa myöhemmin.

ERILAISIA NÄKEMYKSIÄ YRITTÄJYYDESTÄ

Syvällisen kuvan saamiseksi yrittäjyydestä on tarpeen ymmärtää, miten yrittäjyyttä on määritelty. Nykyisin yrittäjyys on vakiintunut omaksi tieteenalaksi ja oppiaineekseen.¹⁸ Tutkijat ovat kehittäneet erilaisia yrittäjäteorioita. Varsinainen yrittäjyyden tieteenopin synty voidaan ajoittaa 1800-luvun alun modernin ajan

murrokseen.¹⁹ Yrittäjyys on laaja-alainen käsite. Tieteessä sitä on kuvattu muun muassa talousteorioissa, sosiologian teorioissa sekä psykologiassa ja sosiaalipsykologian jäsentelyissä.²⁰ Liiketaloustieteessä katsotaan yrittäjyyttä liiketoiminnan kehityksen ja organisoimien näkökulmasta.²¹

Yrittäjäteorioita käsiteltäessä on syytä havaita, että taloustieteen ja historiantutkimuksen koulukunnissa yrittäjyyttä on eritelty monella tavalla.²² Professori Hannu Niittykangas on jakanut yrittäjyysajattelutavat neljään vaiheeseen: ajattelun varhaiset juuret, koulukunta-ajattelun synty, klassinen taloustiede ja neoklassinen taloustiede.²³ Eri koulukuntien edustajien ajattelussa yrittäjä, yrittäjien tehtävä sekä yrittäjien vaikutukset markkinoilla nähdään eri tavoilla. Keskeisiä yrittäjyyden teoreetikkoja ovat olleet muun muassa Richard Cantillon, Jean-Baptiste Say, Joseph A. Schumpeter ja Israel Kirzner. Näissä näkemyksissä on pohdittu lähinnä kansantalouden näkökulmasta yrittäjien roolia taloudellisina toimijoina.²⁴

Ranskalaisyyntyinen Richard Cantillon (1680–1734) nosti 1700-luvun alussa yrittäjyyden termin esiin ja jäsensi sitä taloudellisena ilmiönä. Häntä voidaan pitää yrittäjä-termin varsinaisena keksijänä.²⁵ Cantillon määrittä yrittäjät henkilöiksi, jotka tuloksekkaasti työllistivät ihmisiä ostaen tuottaen jollakin hinnalla ja myyden ne myöhemmin epävarmalla hinnalla.²⁶ Yrittäjä on rationaalinen päätöksentekijä, joka kantaa riskin.²⁷ Cantillon oli ensimmäisiä, joka ymmärsi yrittäjän keskeisen merkityksen taloudellisessa kehityksessä. Hän korosti yksilön omistusoikeutta (*property rights*), jonka pohjalta hän muodosti käsityksensä.

Yrittäjä ja yrittäjyyttä talouden edistäjinä pitänyt ranskalainen Jean-Baptiste Say (1767–1832) jakoi tuotteen valmistuksen kolmeen vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa hankitaan tietoa siitä, mitä ollaan tekemässä. Toisessa vaiheessa tulee mukaan yrittäjä, joka arvioi ja soveltaa tietoa. Yrittäjä myös kantaa riskin. Kolmannessa tuottavassa vaiheessa valmistetaan tuote. Sayn näkemyksen mukaan yrittäjä on aktiivinen toimija, joka koordinoi tuotannon-tekijöiden yhdistymistä epävarmuuden vallitessa.²⁸

Kansantaloustieteen oppi-isänä pidetään skotlantilaista Adam Smithiä (1723–1790), jota on usein luonnehdittu vapaan markkinatalouden edistäjäksi. Smithin mukaan yhteiskunta toimii parhaiten niin sanotusti näkymättömän käden ohjaamana silloin kun yrittäjille ja yrittämislle asetetaan mahdollisimman vähän rajoitteita. Hän ei kuitenkaan käyttänyt *Kansakuntien varallisuus* -teoksessaan sanaa yrittäjä vaan englanninkielistä yleistermiä *undertaker*, joka nykyisin tarkoittaa lähinnä urakoitsijaa. Uudessa suomenoksessa sana on käännetty muun muassa järjestäjäksi, kaivosyrittäjäksi, suuren työpajan omistajaksi ja yrittäjäksi. On myös merkittävää, että Smith

ei selkeästi erottanut toisistaan yrittäjän ja kapitalistin rooleja, tehtäviä eikä voittoja.²⁹

Taloustieteen yrittäjänäkemyksiin on vaikuttanut merkittävästi syntyjään itävaltalainen ekonomisti Joseph A. Schumpeter (1883–1950). Hän piti yrittäjää taloutta muuttavien innovaatioiden aikaansaajana. Yrittäjä on erityinen toimija, innovaattori, joka saa aikaan taloudellista kehitystä. Schumpeter listasi viisi kohdetta, joihin yrittäjät vaikuttavat: 1) uudet tuotteet ja laadut, 2) uudet tuotantoprosessit ja -menetelmät, 3) ratkaisujen vieminen markkinoille, 4) uusien materiaalien tuotannon löytäminen ja 5) toimialan uudelleenorganisointi. Schumpeterin mielestä yrittäjät tuovat markkinoille innovaatioita. Hän piti yrittäjiä kapitalismin voimavarana (*driving force*).³⁰

Schumpeterin kuuluisassa yrittäjän määritelmässä yrittäjä on keskeinen toimija taloudessa. Sen mukaan yrittäjän tavoitteena on 1) oman kuningaskunnan luominen (*the dream and will to found a private kingdom*), 2) tahto valloittaa (*the will to conquer*) ja 3) luomisen ilo (*the joy of creating*). Sosiologi Richard Swedberg on kääntänyt ne modernille kielelle: halu valtaan ja itsenäisyyteen, tahto menestyä sekä tarve saada asiat tehdyksi.³¹ Schumpeterin yrittäjän kuvaus on esitelty hänen kuuluisassa teoksessaan *Capitalism, socialism and democracy*, jonka ensimmäinen painos ilmestyi vuonna 1942.

Taloustieteen Itävallan koulukunta puolestaan selittää yrittäjän toimintaa yksilöllisenä toimintana (subjektivismi). Itävallan koulukunnan oppi-isänä ja yhtenä perustajana pidetään kansantaloustieteen professori Carl Mengeriä (1840–1921), jonka tunnetuin teos on *Principles of economics* (1921). Mengerin näkemyksessä yrittäjät muuttavat taloutta. Taloudelliset muutokset perustuvat yksilöiden valmiuteen ja tilaisuuksien havaitsemiseen.³²

Itävallan koulukunnan näkemyksessä ihmisen käyttäytymisen yrittäjyydelinen puoli tulee näkyviin valmiudessa havaita tilaisuuksia. Ihmiset puntaroivat erilaisia tilaisuuksia ja odottavat niiden ilmaantumista. Tämän vuoksi Itävallan koulukunnan tutkijat pitävät markkinoita prosessina. Tässä näkemyksessä yrittäjyydessä keskeistä on valmius ja löytäminen.

Itävallan koulukunnan edustaja, amerikkalainen taloustieteilijä Israel M. Kirzner (s. 1930) teki tutkimuksen *Competition and entrepreneurship* (1973). Hän näkee yrittäjyyden uusien voittotilaisuuksien hyödyntämisenä. Yrittäjällä on näkemys voittomahdollisuudesta markkinoilla. Yrittäjä löytää markkinoilta epäjatkuvuuksia ja epätasapainoa, joita hän omalla toiminnallaan poistaa ja vähentää.³³ Yrittäjä kantaa yrityksen toimintaan kuuluvan riskin ja epävarmuuden. Hintaeroihin perustuvien tilaisuuksien havaitsemisessa on aikaeroja. Yrittäjät ovat toimijoita markkinoilla, ja heidän toimintansa ansiosta siirrytään kohti talouden tasapainoa. Kirzneriläinen yrittäjä ei ole omistaja. Kirznerin

mielestä on tärkeää erottaa toisistaan yrittäjät ja omistajan tehtävät. Hänen mukaansa aidot yrittäjäpäätökset ovat sellaisten päätöksentekijöiden tekemiä, jotka eivät omista mitään. Kirznerin mukaan yrittäjyys on aina kilpailullista ja kilpailullinen toiminta on aina yrittäjämäistä.³⁴

Kirznerin tutkimuksessa esitettiin uusi markkinateoria, jossa keskeisiä teemoja olivat yrittäjyys ja kilpailu. Aikaisemmissa teorioissa yrittäjän asema suhteessa kilpailuun oli lähes kokonaan sivuutettu. Kirznerin mukaan kilpailullinen markkinaprosessi on keskeisesti yrittäjyydellistä. On vaikeasti määriteltävissä, miten yrittäjä toimii markkinoilla. Kirzneriläinen näkemys liiketoimintatilaisuuksista eroaa schumpeteriläisestä näkemyksestä. Kirzneriläisessä katsannossa nähdään tilaisuus markkinatasapainoa edistävänä eikä epäjatkuvuuksia hyödyntävänä. Se ei korosta innovatiivisuutta. Tilaisuuksia pidetään yleisinä, ja niiden tunnistaminen on oleellista yrittäjätoiminnassa.³⁵

Taloustieteen Chicagon koulukunnan perustajiin lukeutuva Frank H. Knight (1885–1972) julkaisi vuonna 1921 laajalti tunnetun tutkimuksensa *Risk, uncertainty and profit*. Knight erottelee toisistaan riskin ja epävarmuuden käsitteet. Voittojen saaminen vaatii epävarmuuden sietämistä eikä niinkään riskin kestämistä. Tämän vuoksi markkinoilla taloudellisen päätöksentekoon liittyy aina vastuu seuraamuksista. Yrittäjät tekevät päätöksiä epävarmuuden vallitessa, ja voitto syntyy sen kantamisesta. Knightin yrittäjätyyppi on omistajayrittäjä. Knightin tutkimus oli tärkeä myös siksi, että se oli ensimmäisiä, joissa korostettiin yrittäjyyden merkitystä talousprosessissa.

Ekonomisti ja historioitsija Mark Cassonin (s. 1945) tutkimus *The entrepreneur: an economic theory* (2003; ensimmäinen painos 1982) oli keskeinen teos yrittäjyyden liittämässä osaksi taloustiedettä. Casson yhdisti talusteorian, yrittäjät ja markkinaprosessit. Hänen tavoitteenaan oli yhdistää aikaisemmat funktionaaliset ja indikatiiviset tarkastelut yhdeksi teoriaksi. Casson määritteli taloudellisesta näkökulmasta yrittäjän yksilöksi, joka tekee punnittuja päätöksiä (*judgemental decisions*) niukkojen resurssien koordinoimiseksi. Tämä näkemys on lähellä Knightin yrittäjäteoriaa.³⁶

Cassonin kirjan ensimmäisen painoksen ilmestyessä ei ollut olemassa yleisesti hyväksyttyä talusteoriaa yrittäjästä. Taloustieteessä ei huomioitu riittävästi tiedon rajallisuutta päätöksenteossa (ns. täydellisen kilpailun oletus).³⁷ Cassonin mukaan yrittäjä tekee päätöksiä, jotka liittyvät liike-elämän rajallisten voimavarojen järjestämiseen. Yrittäjällä on poikkeava käsitys olosuhteista, koska hän on saanut jostain ainutlaatuista tietoa, jota hän voi hyödyntää. Tämän näkemyksen mukaan yrittäjien päätöksenteko on ”järkevää” ja harkinnanvaraista.³⁸

Professori Scott A. Shane on tehnyt yrittäjyyden perusteoksen *A general theory of entrepreneurship: the individual-opportunity nexus* (2003). Shanen

mukaan kauppakorkeakouluissa ja yliopistoissa on suuri kiinnostus yrittäjyyttä kohtaan. Lähes kaikissa niissä järjestetään yrittäjyyskursseja, joissa opetetaan, miten aloitetaan uusi liikeyritys. Shanen mielestä yrittäjyys on kuitenkin kohtuullisen heikosti ymmärretty akateemisessa maailmassa. Käsitteellisen kehikon luomisen puute selittyy osaksi sillä, että tutkimuksissa ei ole yhdistetty yrittäjyyden eri osa-alueita yhdeksi kokonaisuudeksi. Shane on luonut yrittäjyyden yleisen teorian, jossa on yhdistetty yksilö- ja ympäristökeskeiset lähestymistavat.³⁹

Shane on jakanut yrittäjyystutkimukset kahteen ryhmään. Ensinnäkin osa tutkimuksista keskittyy yhteiskunnan yrittäjämäisimpiin ihmisiin, joiden toimintaa selitetään ihmisluonteen kuvauksilla. Toiseen ryhmään kuuluvat tutkimukset tarkastelevat liiketoimintaympäristöä, jossa yrittäjätoiminta voi tapahtua. Ympäristön toimivuutta usein mitataan uusien yritysten perustamisilla. Ympäristö- ja yksilökeskeisen lähestymistavan yhdistäminen ottaa huomioon koko prosessin: tilaisuudet, yksilöt, jotka hyödyntävät niitä, resurssien allokoinnin ja strategioiden käytön voittojen tavoittelussa.⁴⁰

Yrittäjyyden tutkimuksen koulukunnat painottavat erilaisia asioita yrittäjyydessä, toisin sanoen sitä, mitä yrittäjät tekevät ja minkälaisia he ovat. Amerikkalaiset professorit J. Barton Cunningham ja Joe Lischeron ovat erottaneet toisistaan kuusi erilaista yrittäjyyden tulkintaa, jotka kaikki antavat yrittäjyydelle erilaisia sisältöjä (ks. taulukko 1). Klassisen koulukunnan kiinnostuksen kohteena on se, mitä yrittäjät aikaansaavat. Tämä käsitys pitää yrittäjyyttä ja liiketoimintaa läheisesti riippuvaisina (*schumpeteriläinen* näkemys). Liikkeenjohdon osaamista ja ihmisten johtamista korostava koulukunta keskittyy siihen, mitä yrittäjät tekevät (*yrittäjän funktio*). Lisäksi yrittäjyyden koulukunta tarkastelee yritysten sopeutumisen ja joustavuuden keinoja.

TAULUKKO 1. Yrittäjätutkimuksen koulukunnat. (Lähde: Cunningham & Lischeron 1991 (Suomenos Niittykangas 2004, 23).)

	Ajattelun ydin	Taustaoletus	Käyttäytymisen ja osaaminen	Tilannesidonaisuus
Suuret persoonallisuudet -koulukunta	Yrittäjällä on ”näkijän” lahja sekä perinnölliset piirteet ja kyky toimia vaistonvaraisesti	Ilman perittyjä piirteitään yksilöt olisivat kuten kuka tahansa meistä	Intuitio, tarmo, energisyys, sinnikkyys, itseluottamus	Perustaminen
Piirreteoreettinen koulukunta	Yrittäjillä on muista poikkeavat piirteet, arvot ja asenteet, ja heitä eteenpäin vievät tarpeet	Piirteet, arvot ja asenteet ohjaavat käyttäytymistä ja juontuvat pyrkimyksestä tarpeiden tyydyttämiseen	Piirteet, arvot ja asenteet motivaation perustana	Perustaminen
Klassinen koulukunta	Yrittäjämäisen käyttäytymisen ydin on uuden luomisessa	Tekeminen on tärkeää, ei omistaminen	Innovatiivisuus, luovuus ja kekseliäisyys	Perustaminen ja kasvun alkuvaiheet
Liikkeenjohto-osaamista korostava koulukunta	Yrittäjät ovat liiketoimien organisoijia; organisointi, omistaminen, johtaminen ja riskinotto	Yrittäjäksi voidaan kouluttaa ja opettaa	Suunnittelu, organisointi, pääoman hankinta ja tavoiteohjautuva käyttäytyminen	Kasvun alkuvaihe ja toiminnan vakiintuminen
Ihmisten johtamista korostava koulukunta	Yrittäjät ovat ihmisten johtajia, joilla on kyky sopeutua erilaisiin tilanteisiin	Yrittäjä on riippuvainen muista ihmisistä	Motivointi, toiminnan suuntautuminen, johtaminen	Kasvun alkuvaihe ja toiminnan vakiintuminen
Yrittäjyyden koulukunta	Yrittäjämäinen toiminta hyödyttää suuria organisaatioita pyrittäessä tehokkuuteen ja kehitykseen	Organisaation kehityksen edellytys on sopeutuminen ja sitoutuminen	Mahdollisuuksien hyödyntäminen, päätöksenteon oikeellisuus	Toiminnan vakiintuminen ja uudelleen-suuntautuminen

Amerikkalaiset tutkijat Courtney A. Purrington ja Kim Eric Bettcher ovat käsitelleet menestyneiden yritysten kehitystä. He pitävät yritysten perustajissa tärkeinä seuraavia neljä tekijää: 1) he ovat läpikäyneet kasvun, jonka vuoksi heillä on merkittävä vaikutus talouskehitykseen, 2) he omistavat yrityksiä ja käyttävät suuria resursseja, 3) he ovat onnistuneita johtajia ja heidän esimerkeistään voidaan oppia uutta sekä 4) heillä on ollut menestymisen tilaisuus ja he ovat muuttaneet asemaansa.⁴¹ Taulukossa 2 on koottuna keskeisiä lähestymistapoja yrittäjyyteen ja yrittäjiin.

TAULUKKO 2. Yrittäjätutkimuksen lähestymiskulmat. (Lähde: Wickham 2001: Koironen 2006.)

Teoreettinen ajattelu	Yrittäjyys	Yrittäjä
Klassiset teoriat	Kysyntä ja tarjonta	Homo economicus
Itävaltalainen koulukunta	Kilpailutalous	Innovaattori
Heterogeenisen kysynnän teoria	Tuotteiden erilaisuus	Markkinoija
Kilpailutilanneteoria	Markkinoiden epätäydellisyys	Kilpailustrategi
Resurssiperusteiset teoriat	Resurssiriippuvuus	Resurssien hyödyntäjä
Transaktiokustannusteoria	Kustannustehokkuus	Hintatietoinen kustannuspoliisi
Kehitysopin ajatukset teoretisoituna	Darwinismi	Eloonjäämistaijelijat
Sosiologian teoriat	Yhteiskunnallinen ohjaus	Yhteiskunnallinen pelinappula
Hyvinvointiteoriat	Hyöty	Kakun kasvattaja
Psykologisesti teoretisoituna	Piirreteoriat	Toimiva ja holistinen persoona
Kasvatustieteet	Oppiminen	Oppija
Etnografia ja kulttuuritutkimus	Pitkät aikajaksot	Perinnön ja perinteen siirtäjä

YRITTÄJYYDEN MUUTTUMINEN HISTORIALLISENA ILMIÖNÄ

Yrittäjyystutkimukseen liittyy yrittäjyyden yleinen arvostaminen sekä tietynlainen historiattomuus. Historiattomuus nivoutuu läheisesti siihen käsitykseen, että yritteliäisyyttä pidetään ihmisten muuttumattomana ominaisuutena.⁴² Yrittäjyyttä voidaan tarkastella erilaisista lähtökohdista. Tämän vuoksi on olemassa lukuisia yrittäjyyden käsitteitä ja tulkintoja.

Yrittäjyys on historiallinen ilmiö. Eri aikoina on ollut erilaisia yrittäjiä. Historiantutkimuksessa käsitellään tiettyinä aikoina eläneitä ihmisiä, joista osa on ollut yrittäjiä. Yleistä on ollut se, että oman aikansa vaikutusvaltaisia yrittäjiä on tarkasteltu elämäkertakirjoissa. Lisäksi on tehty kokoomateoksia, joihin on koottu useita saman alan yrittäjien kuvauksia. Tähän asiaan palataan kirjassa myöhemmin.

Yrittäjätyyppien muuttuminen nivoutuu eri aikojen liiketaloudelliseen kehitykseen. Asiaa voidaan tarkastella hallitsevien yritystyyppien mukaan. Niitä ovat olleet perheyritys noin 1800-luvun puoliväliin saakka, teollisuuslaitos 1900-luvun vaihteessa ja monialayhtymä toisen maailmansodan jälkeen.⁴³

Liberalismin yleistyessä pienyritysten merkitys lisääntyi. Perheyritykset harjoittivat yleensä kauppaa, merenkulkua ja käsityöhön perustuvaa tuotannollista toimintaa. Liikeyrityksen johtaminen oli persoonallista ja keskittyi henkilöstöjohtamiseen. Teollisessa vallankumouksessa koneet korvasivat ihmisten työtä ja tuotanto alkoi siirtyä tehtaisiin. Koneisiin ja palkkatyöhön perustuvista tehdaslaitoksista tuli hallitsevia. Suurtuotantolaitokset lisäsivät tehokkuutta. Talouden muuttuminen johti monialayhtymien syntymiseen. Tehdaslaitoksista kehittyi yhtymiä, jotka toimivat muutamilla tai useilla toimialoilla enemmän tai vähemmän sisäisesti integroituna.⁴⁴

Nykymuotoinen yksityisyrittäjyys yleistyi kapitalismin aikakaudella. Yleisesti kapitalismilla tarkoitetaan taloudellista elämää, jossa ihmiset luovat ja hankkivat tuotteita (*capital goods*), jotta he voivat tuottaa mahdollisimman tuottavasti tuotteita ja palveluja ihmisille, jotka haluavat niitä käyttää. Kapitalismissa tärkeää on omistusoikeus, jotta ihmiset voivat itse tuottaa tarvittavia tuotteita ja palveluja. Vaihdamta tapahtuu vapailla markkinoilla. Sitä voidaan pitää ihmisten välisenä yhteistyönä.⁴⁵

Kapitalismilla voidaan myös tarkoittaa talousjärjestelmää, joka perustuu tuotantovälineiden yksityisomistukseen. Kapitalistilla tarkoitetaan yleisesti henkilöä, joka antaa pääomaa yritystoimintaa. Kapitalismin voimistuminen ajoitetaan yleisesti teollistumiseen ja ensimmäisen teollisen vallankumouksen jälkeiseen aikaan.⁴⁶ Toisena nimityksenä voidaan käyttää vapaayritystaloutta (*free enterprise economy*), jossa yksityiset yritykset tuottavat suuren osan arvonlisästä.

Yrittäjyyden yleisen arvostuksen lisääntyminen liittyy 1800-luvulla alkaneeseen modernin kapitalismin. Moderniin kapitalismin nivoutuu monia tärkeitä asioita, kuten pääoman käyttö, luotto- ja pankkijärjestelmä, sosiaalinen liikkuvuus, menestyvät yritykset, kansakuntien taloudellinen kasvu, yrittäjien menestyminen sekä työvoiman tuotannollinen merkitys ja palkkaus. Kapitalismin liittyvistä ilmiöistä kaikki eivät ole taloudellisia, kuten esimerkiksi ihmisoikeudet, työetiikka ja vastuu ympäristöstä.⁴⁷

Modernin kapitalismin perusajatus on, että ihminen omalla työllään ansaitsee asemansa yhteiskunnassa. Myös yritysten perustaminen voi avata väyliä sille, että ihmiset voivat menestyä ja päästä arvostettuun asemaan. Moderni kapitalismi vapautti yrittäjyyden leviämisen. Se mahdollisti suurien talousyksiköiden syntyminen ja suurien varallisuuksien kasaantumisen menestyville liikemiehille. Yrittäjät perustivat yrityksiä ja uusia teollisuudenaloja. Yrittäjiltä vaadittiin liiketoimintaosaamista ja uusien liiketoimintamethodien hallitsemista. Yrittäjät tuottivat taloudellista kasvua. Suhtautuminen yrittäjiin alkoi muuttua myönteiseksi.⁴⁸

Suomen taloudellisen järjestelmän muuttuminen voidaan yhdistää globaaliin kapitalistiseen kehitykseen. Talouden erillisiä kehityskausia ovat olleet kauppias-, teollisuus-, finanssi- ja globaalikapitalismi.⁴⁹

Kauppiaskapitalismin aikakausi ajoittuu Suomessa 1600-luvun alusta noin 1870-luvulle. Tuolloin liiketoimintaa rajoitti ruotsalainen merkantilistinen lainsäädäntö. Liikemyritykset olivat tyypillisesti patriarkalisesti johdettuja perheyhtiöitä. Suurimmat perheyhtiöt olivat kauppahuoneita, jotka olivat monialaisia organisaatioita. Ne omistivat myös rautaruukkeja. Teollisia tuotantolaitoksia, manufaktuureita, oli vähän, ja niissä tuotettiin lähinnä tekstiilejä. Vaurautta keränneet liikemiehet olivat kauppahuoneita omistaneita porvareita.

Teollisuuskapitalismin aikakausi sijoittuu 1800-luvun puolivälistä noin 1950-luvulle. Tuolloin Suomi teollistui nopeasti. Metsäteollisuudella oli keskeinen asema taloudessa. Yritysten omistus pohjautui laajeni vuonna 1864 osakeyhtiölain antamisen jälkeen. Varsinkin aikakauden alussa ulkomaisilla yrittäjillä oli tärkeä tehtävä. Teknologia tuki taloudellista kasvua. Suuryritysten merkitys kasvoi. Yritysten johtajista tuli merkittäviä taloudellisia ja yhteiskunnallisia vaikuttajia.

Teollisuuskapitalismin rinnalla 1900-luvun alussa alkoi kasvaa *finanssikapitalismi*, joka tarkoittaa sitä, että rahoituslaitokset alkoivat saada merkittävän aseman taloudessa. Ne vahvistivat vertikaalista integraatiota, jossa suuryritykset monialaistuivat. Suomen taloudessa eri finanssifäärit hallitsivat erilaisia talouskeskittymiä. Aikajaksolla myös valtionyritykset nousivat merkittävään asemaan. Teollisuuden lisäksi vähittäiskauppa ja muut tuotannonalat kasvoivat. Finanssikapitalismin aikakausi päättyi 1990-luvun puolivälissä.

Finanssikapitalismin jälkeistä aikaa on kutsuttu *globaalikapitalismiksi*. Yritysten kansainvälistyminen kiihtyi. Pääomamarkkinoiden vapautuminen tuki monikansallisten yritysten nousua. Suorat ulkomaiset investoinnit Suomeen lisääntyivät. Teknologinen kehitys ja ennen muuta telekommunikaatiosektori vaikuttivat teollistumiskehitykseen. Yritysten kasvu lisääntyi.

Yrittäjyyden kehityskulkua voidaan tarkastella myös tutkimalla erilaisia

yrittäjäryhmiä. Väitöstyössäni (Möttönen 2017) käsittelin suomalaisia perustajayrittäjiä teollistumisen aikakautena. Ensimmäinen aikajakso, joka sijoittuu elinkeinotoiminnan vapautumisesta ensimmäiseen maailmansotaan, oli pioneerivaihetta. Yrittäjät avasivat toisille menestymisen tilaisuuksia. Toisessa aikajaksossa, maailmansotien välisenä aikana, yrittäjien työkokemuksen merkitys korostui. Yrityksissä työskennelleet ihmiset olivat saaneet tarvittavaa osaamista omien yritystensä perustamiseen. Kolmannessa aikajaksossa, toisen maailmansodan jälkeen, koulutuksen merkitys lisääntyi yritysten perustamisessa. Viimeisessä vaiheessa, joka ajoittuu 1960-luvulta 1990-luvulle, johtamiskokemuksesta tuli yrityksen perustamista tukeva tekijä.

Suomalaista yrittäjyyttä arvioitaessa on tuotava esille, että historiallisesti suurinta yrittäjäkuntaa ovat edustaneet maanviljelijät ja maatalouden parista elantonsa saaneet henkilöt. Metsä- ja paperiteollisuudessa on ollut paljon yrittämisen tilaisuuksia ja alalla on toiminut monia suuryrityksiä. Teknologia-teollisuuden kasvu on tuonut mukanaan paljon uusia yrittäjiä. Sen uusimman ilmentymän, peliteollisuuden, avulla maahan on saatu ensimmäisiä globaaleja kasvuyrityksiä.

Yrittäjyyden esiintyminen on sidoksissa yrittäjätilaisuuksien syntyminen. Teknologiset, poliittiset, sosiaaliset ja demografiset muutokset luovat uusia tilaisuuksia. Myös säädökset ja niiden purkaminen vaikuttavat yrittäjätilaisuuksien syntyyn. *Teknologiset muutokset* ovat olleet merkittävien yrittäjätilaisuuksien synnyttäjä. Teknologia on mahdollistanut tuotteiden valmistamisen uusilla ja tuottavimmilla menetelmillä. Kehityksen ansiosta on pystytty tekemään yhä vaativampia tuotteita. *Poliittisiin muutoksiin* on kuulunut esimerkiksi sääntelyn purkaminen, joka on avannut uusia tilaisuuksia. *Sosiaaliset ja kulttuurilliset muutokset* vaikuttavat ihmisten arvostuksiin ja makutottumuksiin. Myös väestön ikärakenne vaikuttaa siihen, millaisia palveluja ja tuotteita tarvitaan.⁵⁰

Kirjan toisessa luvussa tuodaan tarkemmin esille suomalaisen yrittäjyyden vaiheet.

BIOGRAFISET YRITTÄJÄKUVAUKSET

Yrittäjien keskeinen asema suomalaisessa yhteiskunnassa näkyy myös siten, että yrittäjistä on tehty paljon elämäkertoja. Nämä kirjat kuvaavat yrittäjän lisäksi myös oman aikansa yrittäjyyden olosuhteita. Yksilöön keskittyvät henkilöhistorialliset eli biografiset kuvaukset soveltuvat liike-elämän käsittelyyn, koska niiden ytimessä ovat ihmisen osaaminen, älykkyys ja yrittäminen. Elämäkertoja lukemalla saa tietoa menestyneiden yrittäjien ”yrittäjämielenlaadusta”

(*the entrepreneurial mindset*), joka täydentää kuvaa yrittäjäkäyttäytymisestä.⁵¹

Niiden henkilöiden joukossa, joista on tehty elämäkertoja, on paljon yritysten perustajia. Kiinnostuksen kohteena ovat olleet self-made man -tyyliset yrittäjät. Heistä on kerrottu sankaritarinoita, miten he ovat nousseet vaatimattomista oloista menestyneiksi ja arvostetuiksi kansalaisiksi. Käsittelen kirjan tässä luvussa myöhemmin self-made-ilmiota ja sen yhteyttä länsimaisen yhteiskunnan arvokehitykseen.

Yrittäjät toimivat epävarmuuden vallitessa ja kantavat yritystoimintaan liittyvät riskit. Candace Allen ja Dwight R. Lee ja kirjoittavat artikkelissaan *The Entrepreneurs as Hero* (1996) yrittäjistä ”sankareina”. Heidän mukaan ihmisten olotila on parempi, koska yrittäjät ovat tehneet sellaista, mitä muut eivät ole nähneet, ja samalla yrittäjät ovat sitkeästi kohdanneet vastoinkäymiset. Yrittäjien visio ulottuu yli näkyvän horisontin. Heidän toimintansa toteuttaa oman sukupolvensa unelmia, jotka muuttuvat seuraavan sukupolven todellisuudeksi.⁵²

Yrittäjät ovat kiinnostavia, koska he havaitsevat tilaisuuksia ja rohkealla toiminnallaan edistävät yleistä kehitystä. Ruotsalaisen taloushistorioitsija Johan Nordbergin mukaan yrittäjä on etsijä, joka menee tuntemattomille alueille ja avaa liikennereittejä, joita kaikki voivat käyttää. Yrittäjät ovat eräänlaisia uudisraivaajia, edelläkävijöitä, jotka näyttävät suuntaa muille ihmisille.⁵³

Amerikkalaiseen talouseetoksen on liittynyt tunnettujen suuryrittäjien kuvauksia. Rautatiepatruuna Cornelius ”kommodori” Vanderbilt (1794–1877) tuli aikalaisilleen tutuksi lukuisista elämäkerroista. Hollantilaisen siirtolaissuvun jälkeläinen Vanderbilt osti 16-vuotiaana ensimmäisen purjealuksensa. Kaksi vuotta myöhemmin hänellä oli hallussaan New Yorkin sataman suurin lautta-laiva. Purjealuksista tuli koko maan suurin laivasto. Laivanvarustuksesta hän siirtyi sijoittamaan rautatieyrityksiin. Vanderbilt perusti Grand Central -rautatieverkoston. Historioitsija T. J. Stiles on laatinut hänestä elämäkertateoksen *The first tycoon: the epic life of Cornelius Vanderbilt* (2009).

Skotlantilaisen siirtolaisen poika Andrew Carnegie (1837–1919) toteutti amerikkalaisen ryysyistä rikkauksiin -unelman: hänestä tuli rauta- ja terästeollisuuden harjoittajana aikansa rikkain mies ja suurlahjoittaja. Carnegien urakehitystä sähkölinjaviestin välittäjästä suurliikemieheksi on kuvattu lukuisissa teoksissa. David Nasaw on kirjoittanut hänestä teoksen *Andrew Carnegie* (2006). Suosittuja ovat olleet teokset, joissa on tuotu esille liikemiehiä ja yrittäjiä tunnettujen brändien ja innovaatioiden takana. Esimerkkeinä voidaan mainita *Entrepreneurs: the men and women behind famous brand names and how they made it* (Fucini & Fucini 1985) ja *Masters of enterprise: giants of American business from John Jacob Astor and J.P. Morgan to Bill Gates and Oprah Winfrey* (Brands 1999).

Suomessa yrittäjistä ja yritysjohtajista tehdyt elämäkertakirjat ovat lisääntyneet viime aikoina. Teollisuusvaikuttajista ilmestyy yhä paljon elämäkertoja. Esimerkiksi teollisuusjohtaja Gustaf Adolf Serlachiukselta (1830–1901) on kirjoitettu useita elämäkertateoksia. Serlachius perusti vuonna 1868 G. A. Serlachius Osakeyhtiön. Hän oli tunnettu taiteentukija. Taideperintö jatkuu nykyisin veljenpojan perustamassa Gösta Serlachiuksen taidesäätiön museoissa, jotka sijaitsevat Mäntässä.

Liikemiehistä ja yrittäjistä on tehty myös erilaisia kokoomateoksia. Historiallisia kuvauksia yrittäjistä ja liikemiehistä on koottu Suomen taloushistoriallisen yhdistyksen tuottamaan *Suomen talouselämän vaikuttajat* -biografiajulkaisuun (SKS). Siihen sisältyy noin 2 300 pienoiselämäkertaa julkisen tunnustuksen (neuvoksen arvonimen) saaneista talousvaikuttajista. Varhaisimmat elämäkerrat ovat Ruotsin vallan ajalta. Suuri osa henkilöistä on vaikuttanut itsenäisessä Suomessa.⁵⁴

Taloustoimittaja ja yrittäjä Terho Puustinen ja kasvuyrittäjänä tunnettu Mika Mäkeläinen ovat tehneet suosituksen yrittäjäkirjan *Taivas + Helveti*, jonka ensimmäinen painos ilmestyi vuonna 2013. Siinä kerrotaan 21 suomalaisen yrittäjän elämäntarinat. Karo Hämmäläisen ja Mika Mäkeläisen kirjoittama kirjan jatko-osa *Taivas + Helveti Vol. 2* ilmestyi vuonna 2014. Se sisältää 21 uutta yrittäjätarinaa eri toimialoilta. Teoksen kolmannessa osassa *Yrittäjän Taivas + Helveti, Vol. 3. Riko rajasi* on 15 yrittäjätarinaa, joiden tarkoitus on ”antaa lukijoille intoa ja inspiraatiota toteuttaa määrätietoisesti omia unelmiaan”.

Elämäkertakuvauksien lisäksi kirjoitettu lukuisia teoksia, joihin sisältyy ryhmäkuvauksia liike-elämän vaikuttajista. Amerikkalaisen professori Jonathan R. T. Hughesin (1928–1992) klassikkoteos *The vital few: American economic progress and its protagonists* (1966) esitteli kahdeksan amerikkalaista yrittäjää. Siitä ilmestyi laajennettu versio vuonna 1986 nimellä *The vital few: the entrepreneur and American economic progress*. Hughes kuvaa elämäkertojen avulla amerikkalaisen talouden muutosta. Taloustieteen teorioissa ja malleissa eivät tule esille yksittäisten ihmisten kyvyt ja taidot. Hughes painottaa yrittäjyyden henkilökohtaista tekijää. Yrittäjyyden kannustimet vetävät puoleensa ihmisiä, jotka ”vireänä joukkona” saavat aikaan kehitystä.

Liiketoimintahistorioitsija Richard S. Tedlow on kirjoittanut teoksen *Giants of enterprise: seven business innovators and the empires they built* (2001). Siinä kuvataan amerikkalaisen yritysjohtamisen muutosta 1800-luvun alusta 1900-luvun lopulle seitsemän suurliikemiehen elämäkerta-aineiston avulla. Tedlow’n mukaan näillä yrittäjillä oli poikkeuksellinen vauhti ja halu kilpailla. He myös elivät sellaisessa maassa ja kulttuurissa, joka kannusti ohjautumaan liiketoimintaan. Yrittäjät olivat riskinottajia, innovaattoreita ja kokeilijoita, joita

yhdisti vahva itseluottamus. Tedlow'n mukaan he tekivät sitä, mitä amerikkalaiset tekevät parhaiten – perustivat uusia yrityksiä.⁵⁵

Amerikkalaisen kirjailijan Neil A. Hamiltonin teos *American business leaders: from colonial times to the present* (1999) sisältää 413 biografia-artikkelia amerikkalaisista yritysjohtajista. Kirjan aikajänne ulottuu 1700-luvulta 1990-luvulle. Yrittäjiä on tarkasteltu myös osana kansakuntien historiaa. Amerikkalaiset historiantutkijat Larry Schweikart ja Lynne Pierson Doti ovat tehneet tutkimuksen *American entrepreneur: the fascinating stories of the people who defined business in the United States* (2010). Ruotsalainen talousasiantuntija Ronald Fagerfjäll on kirjoittanut ruotsalaisten yrittäjien historiasta teoksen *Entreprenörernas svenska historia* (2011).

Suomalaisia yrittäjäkuvauksia sisältyy kirjan toiseen lukuun.

1.2 MITÄ YRITTÄJÄT TEKEVÄT?

Yrittäjillä on tehtäviensä ja asemansa vuoksi yhteisiä piirteitä, vaikka yrittäjäkunta koostuukin erilaisista ihmisistä. Yrittäjä-käsitykseen liittyy keskeisesti tulonhankinta tuotannon tai muun taloustoiminnan avulla. Itsenäiset yrittäjät ovat samalla elinkeinonharjoittajia, jotka voidaan jakaa ammatinharjoittajiin (esim. käsityöläiset) ja liikkeenharjoittajiin (liikeyritysmuoto). Myös juridinen henkilö voi olla yrittäjä, esimerkiksi osakeyhtiö. Yhteisömuotoiseen yritykseen varojaan sijoittanut henkilö, joka on yrityksessä työssä, on myös yrittäjä.

Yrittäjien lukumäärästä ei ole helppoa saada tarkkaa tietoa, koska yrittäjät esiintyvät eri tavoin tilastoissa.⁵⁶ Tämän vuoksi myös yrittäjien määrän kansainvälinen vertailu on vaikeaa.⁵⁷

Tutkimuskirjallisuudessa ei ole olemassa yleisesti hyväksyttyä määritelmää yrittäjästä. Teoreettisessa kirjallisuudessa painotetaan yrittäjän eri puolia. Mark Casson (2003) jakaa yrittäjän määritelmät kahteen ryhmään. *Funktionaalinen määritelmä* nimeää yrittäjäksi henkilöt, jotka suorittavat jotakin talouden funktiota, kuten resurssien allokoointia ja uusien innovaatioiden tekemistä. Yrittäjyyden funktionaaliset määritelmät pyrkivät esittämään yrittäjyyden laajempänä ilmiönä. *Indikatiiviset määritelmät* nimeävät yrittäjän konkreettisten tunnusmerkkien perusteella, kuten oikeudellisen tai yhteiskunnallisen aseman mukaan. Indikatiivinen yrittäjyys liittyy ulkoiseen yrittäjyyteen, eikä se kuvaa tyhjentävästi yrittäjyyskäsitettä.⁵⁸ Taulukossa 3. on kuvattu keskeisiä yrittäjien tehtäviä.

TAULUKKO 3. Yrittäjän erilaisia funktioita. (Lähde: Hébert & Link 1989; Huuskonen 1992.)

Yrittäjä kantaa epävarmuudesta johtuvan riskin.

Yrittäjä on henkilö, joka sijoittaa tarvittavan pääoman.

Yrittäjä on innovaattori.

Yrittäjä on päätöksentekijä.

Yrittäjä on teollinen johtaja.

Yrittäjä on manageri.

Yrittäjä on organisoija ja taloudellisten voimavarojen koordinaattori.

Yrittäjä on yrityksen omistaja.

Yrittäjä ottaa tuotantotekijät käyttöön.

Yrittäjä on sopimusten tekijä ja neuvottelija.

Yrittäjä on hintaerojen hyödyntäjä (arbitraasi).

Yrittäjä allokoit resurssit vaihtoehtoisten käyttötapojen välillä.

Yrittäjien luonteen korostaminen on yleistä yrittäjätutkimuksessa. Yrittäjänä pidetään henkilöä, jolla on tietynlainen luonne. Piirreteoreettiset tutkimukset selittävät yrityksen menestymistä yrittäjien persoonallisilla piirteillä. Sankarilista yrittäjäkuvaa luodaan pitämällä yrittäjiä riskejä pelkäämättöminä, eteenpäin pyrkivinä ja kekseliäinä seikkailijoina.⁵⁹

Modernissa kapitalismissa työn taustalla vaikuttaa niin sanottu suoritusmotiivi. Amerikkalainen psykologi David C. McClelland teki 1960-luvulla kuuluisan tutkimuksen *The achieving society* (1967). Siinä McClelland korostaa ihmisten motivaatiota saavuttaa tavoitteitaan. Ihmisillä on sisäinen halu ja tarve suorittaa tehtävät mahdollisimman hyvin. Se näkyy kaikessa rationaalisessa ja tietoisessa toiminnassa. McClelland tarkoittaa yrittäjyytemotiivilla halua suoriutua haasteellisista tehtävistä. Yrittäjämäisessä toiminnassa on keskeinen merkitys tuloksilla. Yrittäjillä on muita ihmisiä suurempi saavuttamisen tarve. Kaikki eivät kuitenkaan onnistu tavoitteissaan. McClelland yhdisti yrittäjyytemotiivin kulttuuriin. Eri maiden erot yrittäjähenkisyydessä selittyvät kulttuurisilla tekijöillä. Kansankuntien taloudelliselle menestykselle on tärkeää, että suorittaminen ei poistu.

Yrittämiseen kuuluu omistaminen. Pienten yritysten toiminta on yleensä tiiviisti sidoksissa yrityksen perustaneeseen omistajajohtajaan. Omistajajohtajan päätös ryhtyä yrittäjäksi tietylle toimialalle ja maantieteelliselle alueelle sekä toiminnan toteutustapa perustuu yrittäjän omiin näkemyksiin.

Yrittäjyys on ympäristösidonnaista. Maantieteellisillä alueilla on yrityskeskittymiä, jotka vetävät puoleensa yrittäjiä. Yrittäjyyden ulkoisia olosuhteita

on tarkasteltu erilaisissa tutkimuksissa. Yrittäjätilaisuuksien havaitseminen on olennaista. Aikaisemmalla työkokemuksella on merkitystä tilaisuuksien havaitsemisessa.

Kirjallisuudessa on myös eroteltu toisistaan pienyritysten omistajajohtajat ja yrittäjät. Tällöin yrittäjänä pidetään henkilöä, jonka tavoitteena on yrityksen kasvu. Tämän ajattelutavan mukaan perinteisiä ammatinharjoittajia ei pidetä varsinaisina yrittäjinä.⁶⁰

YRITTÄJÄTYYPIT

Yrittäjätypologisoinnissa ollaan kiinnostuneita siitä, minkälaiset henkilöt ovat toimineet tai toimivat yrittäjinä. Tutkija Pekka Sillanpään mukaan ”yrittäjätypologioiden tarkoituksena on kartoittaa yrittäjille tyypillisiä ominaisuuksia ja yrittäjien välisiä eroavaisuuksia erilaisten yrittäjää ja hänen toimintaansa kuvaavien muuttujien avulla”.⁶¹

Yrittäjien luokittelu erilaisiin tyypeihin antaa lähtökohdan tarkastella, miten erilaiset liikeyritykset toimivat ja mitkä tekijät vaikuttavat niiden menestykseen. Tutkimuskirjallisuudessa esiintyviä yleisimpiä yrittäjätyppejä ovat yritystoimintaa aloittamassa olevat yrittäjät (*nascent entrepreneurs*) ja omaa liikettään hallitsevat yksittäiset yrittäjät (*singular entrepreneurs*). Varhaisen vaiheen yrittäjät, jotka vielä oppivat aktiivisesti, ovat vasta-alkajayrittäjiä (*novice entrepreneurs*). Yrittäjiä luokitellaan myös kasvuhakuisiksi (*opportunistic entrepreneurs*) tai ammattimaisiksi (*craftsman entrepreneurs*).⁶²

Yrittäjätypologisoinnit ovat kuuluneet alusta asti yrittäjätutkimukseen. Tutkimuksen uranuurtajiin lukeutunut professori Arthur H. Cole jakoi 1950-luvulla omassa luokittelussaan yrittäjät neljään ryhmään: 1) nyrkkisääntö (*the rule of thumb*), 2) informoitu (*informed*), 3) sivistynyt (*sophisticated*) ja 4) matemaattisesti ohjattu (*mathematically advised*).⁶³ Tämän jälkeen yrittäjien luokitteluja on tehty säännöllisesti.

Norman R. Smith teki 1960-luvun lopulla tunnetun yrittäjälukittelun. Sen perustana oli 52 organisaation perustajaa. Smith jakoi yrittäjät kahteen ryhmään: ammattilainen/ammattimies (*the craftsman entrepreneur*) ja tilaisuuteen tarttuva, opportunistinen (*opportunist or business entrepreneur*). Ammattimies on saanut yritysideansa ammatillisen osaamisen kautta. Hänellä ei ole erityistä kiinnostusta yrityksen kehittämiseen ja liikkeenjohdollisiin tehtäviin. Tilaisuuteen tarttuva yrittäjä on yleensä hankkinut koulutusta, jossa on yhdistynyt teoreettista ja käytännön tietoa. Erilaisia kokemuksia yhdistämällä hän etsii johdonmukaisesti yrittäjätilaisuutta. Häntä voi pitää opportunistisena ja kasvuhakuisena. Smithin kaksijakoinen luokittelu on yrittäjätypologian perusmalli (ks. taulukko 4).⁶⁴

TAULUKKO 4. Yrittäjätypologian kaksijakoinen malli. (Lähde: Smith 1967.)

Ammattilainen/ammattimies	Tilaisuuteen tarttuva, opportunistinen
<ul style="list-style-type: none"> – työläistausta (bluecollar) – rajoitettu koulutus – vähän johtajakokemusta – tekniset tehtävät – riskin välttäminen, lyhyt aikaperspektiivi – ei sosiaalisesti aktiivinen eikä sitoutunut – elannon saaminen (caretakers) 	<ul style="list-style-type: none"> – laaja koulutus – paljon työkokemusta – johtajuuden korostaminen – tulevaisuuteen suuntautuminen, pitkä aikaväli – rahamotiivi, kasvu ja tehokkuus – sitoutunut ympäristöönsä – manageri

Smithin laatimaa kaksijakoista mallia on käytetty laajasti ja samalla on arvioitu jaottelun paikkansapitävyyttä. John Hornadayn (1992) mukaan ammattimiesyrittäjät ovat kaupantekijöitä. He työllistävät itsensä. Ammattimiesyrittäjät erottuvat yrittäjistä, jotka tavoittelevat varallisuuden kasvattamista, sekä ammattijohtajista, jotka rakentavat ja johtavat organisaatioita. Hornaday on yhdessä W. J. Wheatleyn kanssa tekemässään mallissa jakanut yrittäjät seuraavaan kolmeen ryhmään: ammattimiesyrittäjät (*craft*), kasvuhakuiset yrittäjät (*promotion*) ja hallinnollisesti suuntautuneet yrittäjät (*administrative*).⁶⁵

Tunnettu on M. J. K. Stanworthin ja James Curranin (1973) tekemä yrittäjätuypittely. He jakoivat yrittäjät kolmeen yrittäjäidentiteettiryhmään (ks. taulukko 5). Niitä olivat *käsityöläisidentiteetti*, johon liittyvät itsenäinen ammatinharjoittaja, pieni yritys ja työn sisältö. *Klassiseen yrittäjäidentiteettiin* yhdistyvät perinteinen yrittäjä, yrityksen kasvattaminen ja rahamotiivi. *Toimitusjohtajaidentiteetissä* keskeisiä ovat puolestaan sosiaalinen asema ja johtamalla menestyminen. Käsityöläinen arvostaa ennen kaikkea käytännön ammattitaitoa. Yrittäjän yritys on yleensä pieni, eikä sillä ole juuri kasvutavoitteita. Tämä tyyppi on lähellä Smithin ammattimiesyrittäjää. Yrittäjä, jolla on klassinen yrittäjäidentiteetti, on tilaisuuksiin tarttuva mahdollisuuksien näkijä. Hänelle on keskeistä menestyksen tavoittelu. Toimitusjohtajaidentiteetin yrittäjä keskittyy liikkeenjohdollisiin tehtäviin. Yritys on yleensä suuri, ja sillä on kasvutavoitteita.⁶⁶

TAULUKKO 5. Yrittäjätypologian kolmijakoinen malli. (Lähde: Stanworth & Curran 1973.)

Käsityöläisidentiteetti	Klassinen yrittäjäiden- titeetti	Toimitusjohtajaidenti- teetti
<ul style="list-style-type: none"> – työtyytyväisyys – osallistuu itse tuotteiden valmistukseen – työvoima palkataan lähipiiristä – itsenäisyys ja riippumattomuus – pienyritys, ei pyri kasvamaan 	<ul style="list-style-type: none"> – voitto ja toimeentulo – osallistuu vain vähän tuotteiden valmistukseen – työvoima palkataan yleisillä perusteilla – hyvän taloudellisen tuloksen saavuttaminen – suurempi yritys kuin käsityöläisellä, pyrkii kasvuun 	<ul style="list-style-type: none"> – tunnustuksen saaminen alaisilta ja ennen kaikkea ulkopuolisilta – ei osallistu itse tuotteiden valmistukseen – johtamiskyky, asioiden delegointi – suurempi yritys kuin yrittäjällä, pyrkii kasvuun

Kaksijakoiset tyypittelyt ovat olleet yleisiä. Tyypittelyissä yrittäjä luokitellaan usein joko ammatillisen koulutuksen (esim. tekninen koulutus) tai työkokemuksen (johtajakokemus) avulla. Lisäksi on tehty moniulotteisia typologioita. Yrittäjätypologioiden avulla on tarkasteltu myös pienyrittäjiä. Yrittäjyyttä käsittelevässä kirjallisuudessa esiintyy lukuisia toisiaan täydentäviä yrittäjätypittelyjä.

Yrittäjätypittelyjä on kohdistettu menestyneisiin yrittäjiin. Amerikkalainen johtamisen asiantuntija John B. Miner on saanut esille neljä menestyjätyyppiä, joilla kaikilla on luontaisia ominaisuuksia. Ensimmäinen on *aikaansaajatyyppi*, jota voidaan pitää klassisena yrittäjänä. Hänellä on valtava energia ja suuria tavoitteita. Toinen on *syntymäjohtaja*, jolla on syntyjään vahva kilpailuvietti ja suuri halu johtaa. Kolmas on *ideanikkari*, jota voidaan pitää innovaattorina. Hän löytää ratkaisuja ongelmiin ja voittaa ajattelun voimalla. Neljäs on *ihmissuhdeosaaja*, joka menestyy sosiaalisten taitojensa avulla.⁶⁷

Yrittäjätypologioita on tehty myös suomalaisista yrittäjistä erityisesti 1980-luvulla.⁶⁸ Taulukossa 6 on kuvattu suomalaisia yrittäjäryhmittelyjä.

TAULUKKO 6. Kotimaisia yrittäjätypologioita		
Tutkimus	Aineisto	Tyypit
Marjosola 1979	–	tahto- ja mahdollisuusyrittäjät
Tamminen 1981	46 yritystä	”päätyneet”, ”määrätietoiset” ja ”onnekkaat”
Tamminen 1984	41 suomalaista pienyritystä	”lukenut” ja ”ammattipohjainen”
Peltonen 1986	676 kyselyyn vastannutta	tunneperäiset motiivit, välinemotiivit ja kehitysmotiivit
Möttönen 2017	402 perustajayrittäjää	self-made man, käytännön yrittäjätyyppi, koulutettu yrittäjätyyppi ja ammattijohtajamainen yrittäjätyyppi

MIKSI YRITTÄJÄKSI RYHDYTÄÄN?

Yrittäjätutkimuksessa katsotaan, että ihminen ryhtyy yrittäjäksi, koska hän haluaa hyödyntää havaitsemansa yrittäjätilaisuuden. Tilaisuuksia syntyy kahdesta päälähteestä: ihmisten hankkima tieto auttaa heitä havaitsemaan tilaisuuksia sekä yhteiskunnalliset ja muut ulkoiset muutokset luovat tilaisuuksia.⁶⁹

Yrittäjäksi ryhdytään eri syistä. Kuitenkaan uutta yritystä ei perusteta vahingossa tai sattumalta. Päätös ryhtyä yrittäjäksi on työ- ja ammattiuran käännekohta. Mika Pajarisen ja Mika Rouvisen mukaan päätös tehdään pohtien tarkasti yrityksen toimintaan ja tulevaisuuteen liittyviä hyötyjä ja haittoja. Yrittäjäksi valikoitumiseen vaikuttaa henkilökohtaisten ominaisuuksien ja elämäntilanteen lisäksi suuri määrä asioita, jotka liittyvät nykyiseen sekä mahdollisen yrittäjyyspäätöksen jälkeiseen elin- ja toimintaympäristöön.⁷⁰

Yrittäjyystutkimus on osoittanut, että yrittäjäksi ryhtymiseen vaikuttavat ainakin henkilön ominaisuudet, taustatekijät ja tilannetekijät. Sosiaalipsykologisissa tarkasteluissa esille on tullut sellaisia ominaisuuksia kuin riskihalukkuus, epävarmuuden kestäminen, tavoitteellisuus, vastuunkanto sekä päättäväisyys. Yrittäjillä esiintyy näitä ominaisuuksia useammin kuin muilla. Ei kuitenkaan ole varmuutta siitä, että tietyt piirteet olisivat ainoastaan yrittäjille ominaisia.⁷¹

Työkokemuksella on vaikutusta yrittäjäksi ryhtymisessä. Yrittäjillä on usein kokemusta työskentelystä pienissä yrityksissä tai perheyrittäjätyössä, mikä on tuonut heille käytännön tietoa yritystoiminnasta. Edeltävissä työpaikoissa hankitun asiantuntemuksen ja osaamisen turvin ryhdytään pyörittämään omaa yritystä.⁷²

Tilannetekijöillä tarkoitetaan yksilön ympäristössä havaittavia yleisiä ta-
pahtumavirtoja (esim. työllisyystilanne) tai henkilökohtaisia sattumuksia. Ti-
lannetekijät voi jäsentää veto- ja työntötekijöihin (*push and pull -effect*), jotka
on kuvattu taulukossa 7.

TAULUKKO 7. Yrittäjyyden veto- ja työntötekijät. (Lähde: Niittykangas 2004,
137; Tarvainen 2018, 21.)

	Vetotekijät (pull)	Työntötekijät (push)
Yksilö	Persoonallisuuden piirteet Arvot ja asenteet Yrittäjyys elämän tavoittei- den joukossa (intentiot) Kosketus yrittäjyyteen Osaaminen (koulutus, työ- kokemus, työn ulkopuoliset harrasteet)	Persoonallisuuden piirteet (sopeu- tumattomuus) Pakon olemassaolo (työttömyys tai sen uhka) Sosiaalinen marginaalisuus Nykyinen työpaikka tai työtehtävät (vaikutus- tai etenemismahdollisuu- det, yksipuoliset työtehtävät)
Ympäristö	Esimerkkien olemassaolo (pienyrittysvaltaisuus) Arvot ja asenteet (yrittäjyys- ilmasto) Niukat tulo-odotukset palk- katyössä Ulkopuolisten toimijoiden aktiivisuus	Alhainen koulutustaso (alueellinen ja ammatillinen liikkuvuus) Palkkatyön tarjonnan vähäisyys Halu asua alueella (paikallinen iden- titeetti) Etäinen sijainti
Talous	Yrittäjien asema ja arvostus taloudessa (yrittäjyyteen liittyvät arvot ja asenteet) Talouden kasvuvaihe (markkinakysynnän kasvu, rahan tarjonta, tulevaisuudenusko) Talouden taantuma	

Työministeriön työpoliittisessa tutkimuksessa *Palkkatyöstä yrittäjäksi* (2006)
tarkasteltiin yrittäjyyteen vetäviä tekijöitä. Keskeiseen asemaan nousi kaksi
asiaa. Henkilöt olivat huomanneet houkuttelevan liiketoimintamahdollisuuden
ja he kokivat yrittäjyyden luontevaksi askeleeksi edetä urallaan. Merkittävä
vetävä tekijä oli myös tarjottu mahdollisuus ryhtyä yrittäjäksi. Työntäviä teki-
jöitä olivat tyytymättömyys edelliseen työpaikkaan, mikä johtui muun muassa
siitä, ettei palkkatyö vastannut koulutusta. Lisäksi työntävä tekijä oli se, että
yrittäjyys oli ainoa keino työllistyä omalle alalle tai omalla asuinpaikkakunnalla.
Yrittäjäksi ryhtymiseen vaikuttavat edellä mainittujen seikkojen lisäksi myös
institutionaaliset tekijät, kuten toimialojen sääntely.⁷³

Yrittäjyystutkimuksissa on jo pitkään eroteltu mahdollisuusyrittäjyys (*out
of opportunity*) ja pakkoyrittäjyys tai vastentahtoinen yrittäjyys (*out of neces-*

sity). Ensimmäinen kuvaa tilannetta, jossa yrittäjyyteen on vetoa ja yrittäjäksi hakeudutaan aktiivisesti. Jälkimmäinen tarkoittaa tilannetta, jossa yrittäjäksi on ryhdytty vastentahtoisesti. Siihen on voinut vaikuttaa se, että palkkatyötä ei ole ollut tarjolla. Yrittäjäksi ryhtyminen on ollut ainoa tapa työllistyä. Joissakin tapauksissa työnantaja ei ole halunnut jatkaa palkansaajatyösuhdetta mutta on ollut kuitenkin halukas ostamaan saman työn yrittäjätöinä. Entinen työnantaja on tällöin usein myös työn ainoa ostaja. On puhuttu työn ulkoistamisesta yrittäjätöksi.⁷⁴

Yrittäjäksi voidaan myös *ajautua*. Yrittäjäksi lähtemisen syyt voivat olla myös negatiivisia, kuten työttömäksi joutuminen. Joissakin ammateissa itsensä työllistäminen markkinoilla on yksinkertaisinta yrittäjänä.⁷⁵ Perhetilanteensa vuoksi ihmiset voivat olla sidottuja johonkin paikkakuntaan, jossa he eivät voi työllistyä kuin omassa yrityksessä. Tällöin yrittäjäksi ryhdytään, koska muita vaihtoehtoja on pidetty huonompina.

Kirjassaan *Mikä tekee yrittäjästä menestyvän: perusyrittäjästä superyrittäjäksi* Eero Lehti, Timo Rope ja Manne Pyykkö ovat sitä mieltä, että tämä lähtöasetelma ei automaattisesti huononna mahdollisuuksia menestyä yrittäjänä. Tärkeintä heistä on, että päätös on tehty ilman ulkopuolista painostusta ja päätöksen tehneellä on aitoa intoa tekemiseen ja vastoinkäymisten voittamiseen. Lehti, Rope ja Pyykkö esittävät, että useimmat yrittäjät ovat ajautuneet tai joutuneet yrittäjiksi. Heidän mukaansa yrittäjäksi joko synnyttään, joudutaan tai ajaututaan. Yrittäjäksi syntyneet ovat yrittäjäperheen lapsien lisäksi henkilöitä, jotka tuntevat sisäistä poltetta yrittäjäksi ja ryhtyvät sellaiseksi heti kun mahdollista.⁷⁶

Toisaalta uuden yrityksen perustaja on voinut ensin kehittyä alansa ammattilaiseksi ja asiantuntijaksi. Hän on voinut joutua joko omasta halustaan tai osittaisesta pakosta perustamaan oman yrityksen tutulle toimialalle. Työuran aikana hänelle on muodostunut *ammatti-identiteetti*. Sen ohella vaikuttaa *työidentiteetti*. Työidentiteetit ovat yksilöityneet, koska työelämän muutos edellyttää elinikäistä oppimista. Ihmisiltä odotetaan ennakoivaa, joustavaa ja monitaitoista yrittäjämäistä työasennetta.⁷⁷

Myös kasvuyrittäjiä koskevissa selvityksissä on tullut esille samantapaisia syitä ryhtyä yrittäjäksi. ETLAn selvityksessä *Uusyrittäjien kasvuhakuisuus* (2006) tutkittiin aloittavia ja erityisesti kasvuhakuisia yrittäjiä ja heidän yritysikänsä laajalla haastatteluaineistolla. Selvityksessä kävi ilmi, että tärkeimmät motiivit yrityksen perustamiseen liittyivät siihen, että henkilöt halusivat vapautta ja itsenäisyyttä työhönsä sekä mahdollisuuksia toteuttaa itseään tai unelmiaan (peräti 91 % vastaajista). Suuri osa yrittäjistä (61 %) oli mukana uudessa yrityksessä lähinnä hyödyntääkseen uutta liiketoimintamahdollisuutta ("mahdollisuusyrittäjä"). Kuitenkin 18 prosenttia oli yrittäjänä siksi, ettei heillä

ollut parempaakaan mahdollisuutta hankkia elantoa ("pakkoyrittäjä").⁷⁸

Yrittäjäksi ryhtymisessä on havaittu sukupuoliero. Tutkimuksissa on tullut esille, että miehiä houkuttelevat enemmän mahdollisuudet ansioiden kasvuun, kun taas naisille muut kuin rahalliset motiivit ovat tärkeämpiä, kuten työssä viihtyminen ja työn eettinen perusta.⁷⁹ Eriäinen työorientaatio on osaltaan vaikuttanut siihen, että yrittäjissä on enemmän miehiä.

Ihmisten yrittäjyysorientaatiolle on tehty määrittelyä sen ulottuvuuksien mukaan. Amerikkalaiset yrittäjätutkijat G. T. Lumpkin ja Gregory G. Dess esittivät vuonna 1996 *The Academy of Management Review* -aikakauskirjassa viisiosaisen jaottelun:

- *Autonomisuus*: kyky ja tahto johtaa toimintaa, jolla tavoitellaan havaittujen tilaisuuksien hyödyntämistä.
- *Innovatiivisuus*: pyrkimys hyväksyä uudet ideat, kokeilut ja luovat prosessit, joiden avulla voidaan synnyttää uusia tuotteita, palveluita tai teknologioita.
- *Riskinottokyky*: kyky sietää epävarmuutta ja tehdä päätöksiä ilman varmuutta lopputuloksesta. Riskit voivat olla taloudellisia, henkilökohtaisia, sosiaalisia tai psykologisia.
- *Proaktiivisuus*: aloitteellisuus ja aktiivisuus, joiden ansiosta reagoidaan ennakoivasti ja tuodaan siten yritys tuotteineen markkinoille ensimmäisenä.
- *Kilpailullinen aggressiivisuus*: pyrkimys haastaa kilpailijat intensiivisesti ja välittömästi, jotta saavutetaan riittävä markkina-asema.⁸⁰

Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulun tutkijat Tommi Auvinen, Hannu Niittykangas ja Tuomas Kuhmonen tunnistavat tutkimuksessaan (2010) neljä yrittäjyysorientaatiota:

- *Aktiivisesti yrittäjäuralle pyrkineet* (tilaisuutta etsineet), joille yrittäjyys oli tavoiteltu suuri mahdollisuus ja unelma.
- *Yrittäjävanhempien lapset* (perheen tai suvun perinteitä jatkaneet), jotka olivat kasvaneet sisään yrittäjämäiseen elämäntapaan.
- *Yrittäjäuralle ennen muuta toimeentulon vuoksi ajautuneet*, joilla oli taustalla ns. pakkoyrittäjyyttä.
- *Jossain määrin yllättäen yrittäjäksi ryhtyneet* (tilaisuuteen tarttuneet), joilla ei ollut aktiivista pyrkimystä yrittäjäksi, koska heidän toimeentulonsa oli turvattu.⁸¹

Yrittäjäkirjallisuudessa on eritelty yleisimpiä syitä ryhtyä yrittäjäksi. B. R. Baringerin ja R. Duane Irelandin kirjassa *Entrepreneurship: successfully launching new ventures* (2008) listataan kolme pääsyytä. Yleisin syy on se, että ihmiset haluavat työskennellä itsenäisesti (*be their own boss*). Monet pitävät yrittäjävapautta tärkeimpänä syynä yrittäjyyteensä. Työskentely muiden palveluksessa tavallisissa ammateissa koetaan turhauttavaksi. Toinen keskeinen syy on omien tavoitteiden ja unelmien tavoittelu (*pursue their own ideas*). Kun ihmiset havaitsevat idean uudesta tuotteesta tai palvelusta, he haluavat nähdä niiden toteutuva. Kolmantena syynä on taloudellisen hyödyn tavoittelu (*pursue financial rewards*), joka yhdistyy kahteen edelliseen syyhyn.⁸²

MISTÄ YRITTÄJÄT TULEVAT?

Yrittäjien perhetaustalla on vaikutusta yrittäjäksi ryhtymiseen. Yrittäjien perheessä ja suvussa on usein ollut yrittäjiä. Selvityksissä on tullut selvästi esille, että merkittävä osa yrittäjistä tulee yrittäjäperheistä.⁸³ Yhdysvalloissa 1980-luvulla yli puolet yrittäjistä oli lähtöisin yrittäjäperheistä.⁸⁴ On yleistä, että yrittäjä on yrittäjäperheen vanhin poika.⁸⁵

Perhetaustan vaikutusta suomalaiseen yrittäjyyteen on käsitelty taloustieteilijä Hannu Tervon tutkimuksessa. Hänen laajassa aineistossaan suomalaisista yrittäjäperheen lapsista 23 prosenttia oli toiminut yrittäjänä vuosina 1987–1999. Palkansaaajaperheiden lapsissa vastaava osuus oli 12 prosenttia.⁸⁶

Yrittäjäperhetaustaisia yrittäjiä esiintyy merkittävästi enemmän kuin väestönosuuden perusteella voisi olettaa.⁸⁷ Esimerkiksi Yhdysvalloissa yrittäjyyden malli periytyy seuraaville sukupolville. Yrittäjistä kuitenkin vain pieni osa aloittaa yrittäjyyden samalla toimialalla kuin vanhempansa.⁸⁸

Suomessa ei ole syntynyt laajamittaista yritysten periytymisen mallia, sillä maassa on ollut suhteellisen vähän yrityksiä. Yrityksen jatkajia eli toisen tai sitä seuraavan polven hallussa olevia yrityksiä arvioidaan nykyisin olevan noin 15 prosenttia kaikista yrityksistä.⁸⁹ Yrittäjäperhe on voinut epäonnistua liiketoiminnassaan tai aikaisempi liiketoiminta on siirretty jollekin toiselle. Monessa tapauksessa yrittäjän jälkikasvun edustaja joutuu sen pulman eteen, jatkaako hän toimintaa perheen yrityksessä vai perustaako hän oman yrityksen. Tähän valintaan vaikuttaa vahvasti perheen rooli. Usein päätökset tehdään yhteisymmärryksessä.⁹⁰ Perheyrittäjyyden erään määritelmän mukaan perheyrittäjyyden on täytynyt kokea sukupolvenvaihdoksia, joten ensimmäisen sukupolven yritykset eivät voisi vielä olla perheyrittäjäyksiä.⁹¹

Yrityksen perustajan yleisesti selvitettyjä taustatekijöitä ovat sosiaalinen tausta, koulutustaso ja psykologiset piirteet. Yritysten perustajien vanhemmat

ovat usein työllistäneet itse itsensä. Amerikkalaiset tutkijat David S. Evans ja Linda S. Leighton (1989) ovat tehneet tutkimuksen ihmisten valikoitumisesta yrittäjiksi. Tutkimuksen kohteena olivat amerikkalaiset nuoret yrittäjät. Seurantatutkimuksessa käytettiin kahta erilaista laajaa aineistoa. Tutkimuksen tuloksena saatiin yleiskuva yrittäjäksi valikoitumisen tekijöistä. Taustatekijät vaikuttavat siihen, kuinka pitkään yksilö pysyy yrittäjänä. Ero oli siinä, että pitkään yrittäjänä toimineet tulivat sellaisista perhe- ja sukuyhteisöistä, joissa oli paljon yrittäjiä.⁹²

Yrittäjäksi ryhtymisen taustalla voidaan nähdä oman aseman parantamiseen liittyviä tavoitteita. Yrittäjyys voi heijastaa myös halukkuutta nousta arvostettuun asemaan yhteiskunnassa.⁹³ Yrittäjyyttä voidaan selittää sillä, että henkilö on tyytymätön sosiaaliseen asemaansa, minkä vuoksi hän haluaa kohota ylöspäin sosiaalisessa arvoasteikossa.⁹⁴

Ihmisten kotitausta vaikuttaa todennäköisyyteen ryhtyä yrittäjäksi. Sen lisäksi siihen vaikuttavat muut taustatekijät. Visa Huuskonen on jakanut ne kolmeen osaan: sosiaaliset taustatekijät, henkilötekijät (persoonallisuuspiirteet) ja tilanetekijät (ympäristö, elämäntilanne).⁹⁵ Yrittäjyys syntyy näiden tekijöiden yhteisvaikutuksesta.

Yrittäjäksi ryhtyneiden sosiaaliset taustat ovat muuttuneet. Aikaisemmin ennen elinkeinon vapautta yrittäjät tulivat lähinnä porvarisäädystä. Talouden vapautumisen ja elinkeinon avautumisen jälkeen ihmisille on tullut sosiaalisen nousun tilaisuuksia. Samalla on mahdollistunut se, että ihmiset voivat itse valita ammattinsa. Kehitykseen on yhdistynyt naisten oikeuksien lisääntyminen.

Koulutuksella on vaikutusta yrittäjäaikomuksiin. Yleisesti yrittäjillä on alhaisempi koulutustaso kuin palkansaajilla. Nykyisin noin viidennes korkeakouluopiskelijoista pitää yrittäjäksi ryhtymistä todennäköisenä uravaihtoehtona. Ammattikorkeakouluopiskelijat toimivat 1,6 kertaa todennäköisemmin yrittäjinä kuin yliopisto-opiskelijat – miehet 1,7 kertaa todennäköisemmin kuin opiskelijanaiset.⁹⁶ Yrittäjien koulutuksen kehitystä käsitellään kirjan luvussa 5.

1.3 MITÄ TUTKIMUSTIETO KERTOO YRITTÄJYYDESTÄ?

Yrittäjyyttä koskeva tutkimus on lisääntynyt 1970-luvulta lähtien. Akateemisesta yrittäjyystutkimuksesta on 1980-luvulta alkaen tehty yleisteoksia, joissa on esitelty laajasti alan tutkimusta. Yrittäjätutkimus on kehittynyt akateemisena oppiaineena viime vuosikymmeninä. Yrittäjyystutkimus on painottunut alkavaan yritystoimintaan, jossa keskiössä on yksilö – yrittäjä ja hänen ominaisuutensa.

Yrittäjätutkimus on monitieteellistä. Yrittäjätilaisuuksia korostavan yrittäjyystutkimuksen näkökulmasta yrittäjätutkimus nivoutuu neljään tekijään: 1)

taloudelliset, teknologiset ja sosiaaliset olosuhteet, joista tilaisuudet nousevat, 2) ihmiset, jotka havaitsevat nämä tilaisuudet, 3) liiketoimintamenetelmät ja lailliset järjestelmät, joita hyödynnetään kehityksessä, sekä 4) taloudelliset ja sosiaaliset seuraukset, jotka syntyvät kehityksessä. Koska kaikki nämä tekijät liittyvät yrittäjyyteen, yrittäjätutkimus on kytköksissä useisiin oppiaineisiin, kuten taloustieteeseen, psykologiaan, kognitiotieteeseen ja sosiologiaan.⁹⁷

Yrittäjiin ja yrittäjyyteen yhdistyy paljon myyttisiä oletuksia. Yrittäjyyden professori Scott A. Shane on käsitellyt niistä yleisimpiä kattavalla tutkimusaineistolla teoksessaan *The illusions of entrepreneurship* (2008). Hänen mukaansa yrittäjyyteen liittyy vääriä käsityksiä esimerkiksi siitä, millainen on tyypillinen startup-yritys tai ketkä perustavat yrityksiä. Harhakäsityksiä on myös yrittäjästä ja yrityksen menestymisestä.⁹⁸ Amerikkalainen tutkija Robert H. Brockhaus (1987) on *Journal of Small Business Management* -aikakauskirjassa ilmestyneessä artikkelissaan *Entrepreneurial folklore* vertaillut kansanperinteessä eläviä yleisiä yrittäjäkäsityksiä ja yrittäjätutkimuksen tutkimustuloksia. Niissä on havaittavissa merkittävä ero.

Yrittäjyyden syntyyn liittyvää tutkimuskirjallisuutta on runsaasti. Tunnetussa Robert Ronstadtin (1984) jäsentelyssä yrittäjyyttä tutkitaan ja lähestytään kolmen koulukunnan mukaisesti: *yksilö-, ympäristö- ja liiketoimintalähtöisen*. Liiketoimintalähtöisessä koulukunnassa korostetaan yrityksen kasvua. Yksilökeskeinen lähestymistapa keskittyy puolestaan yrittäjien piirteisiin, motiiveihin ja kannustimiin. Ympäristönäkökulman tulkinta pohjautuu aktiiviseen yksilölliseen toimijaan ja hänen toimintansa suureen merkitykseen.⁹⁹

Yrittäjyystutkimuksen painotukset ovat muuttuneet toimintaympäristön muutoksen mukana. Amerikkalaiset taloustieteen professorit Zoltan J. Acs ja David B. Audretsch totesivat 2000-luvun alussa, että enää ei olla niin kiinnostuneita yrittäjien piirteistä ja persoonasta, vaan tutkimus on kääntynyt kohti yrittäjien käyttäytymistä, osaamista ja intentioita sekä sitä, kuinka he tunnistavat ja hyödyntävät uusia liiketoimintamahdollisuuksia.¹⁰⁰

Yrittäjyystutkimuksen yksi lähtökohta on ollut, että yrittäjäksi synnyttään. Tutkimuksissa on tämän vuoksi etsitty yrittäjille tyypillisiä erityispiirteitä, jotka erottaisivat heidät muista yksilöistä.¹⁰¹ Toinen näkemys on, että yrittäjäksi ei synnytä, vaan, että opetuksen avulla voidaan kasvattaa yrittäjiä. Yrittäjyyskasvatusta käsitellään kirjan luvussa 5.

Yrittäjätutkimukseen on yhdistynyt voimakkaasti piirremäärittelyt, joiden mukaan yrittäjät eroavat piirteiltään muista ihmisistä. Sosiologi William Gartner tarkasteli *American Journal of Small Business* -aikakauskirjassa ilmestyneessä tutkimuksessaan *Who is an entrepreneur? is the wrong question* (1988) käsityksiä yrittäjistä. Gartner käsitteli 32:ta yrittäjäkäsitetä koskevaa tutkimusta,

joissa oli käytetty erilaisia otoksia yritysten perustajista, omistajista ja pienyritysten johtajista vuodesta 1816 aina 1980-luvun lopulle. Gartner ei onnistunut löytämään yrittäjien piirremäärittelyille samankaltaisia tekijöitä. Gartnerin mukaan ei ole yksinkertaista tietää, keitä pitäisi tutkia, jotta löydettäisiin ”aidot” yrittäjäpiirteet. Hänen mielestään yrittäjyystutkimus olisi hyödyllisempää, jos se siirtyisi yksilötasolta rakennetasolle. Tutkimuksessa tulisi keskittyä siihen, mitä yrittäjä tekee uuden yrityksen tai organisaation synnyttämisessä.

Suomalaisen yrittäjyyden historiaa tutkinut professori Matti Peltonen on laatinut tiiviin yleisteoksen *Yrittäjyys* (1986). Kirjassa on lyhyt katsaus suomalaisen yrittäjyyden historiaan. Peltosen kirjaa käytetään vieläkin yrittäjyystutkimuksissa. Peltonen oli tunnettu yrittäjyyden puolestapuhuja ja yrittäjyyskasvattaja. Yrittäjyys-teoksessa esiteltiin ensimmäisenä Suomessa sisäiseen yrittäjyyteen viittaavat intrapreneur- ja intrapreneurship-käsitteet, jotka amerikkalainen yrittäjä, keksijä ja kirjailija Gifford Pinchot oli esittelyt vuotta aikaisemmin.¹⁰²

Yrittäjyystutkimusta on arvosteltu siitä, millaisia yrittäjiä yleensä tutkitaan. Mark Casson on esittänyt kritiikkiä siitä, että yrittäjyyttä tutkitaan erillisenä ilmiönä. Hän painottaa, että yrittäjyys on keskeinen käsite, joka yhdistää eri tieteenaloja ja oppiaineita. Casson pitää yrittäjyyttä ydinkäsitteenä, joka yhdistää yhteiskuntatieteitä, taloustiedettä ja historian tutkimusta.¹⁰³

Yrittäjyyden opetus on lisääntynyt huomattavasti eri oppilaitoksissa ja yliopistoissa. Yrittäjyystutkimuksen lisäksi nykyisin tehdään runsaasti monitieteellistä yrittäjyyskasvatukseen liittyvää tutkimusta, jossa yrittäjyystutkimukseen integroidaan kasvatustieteellinen näkökulma.¹⁰⁴ Yrittäjyyskasvatusta käsitellään lähemmin kirjan luvussa 5.

YRITYKSEN PERUSTAMISTA SELITTÄVÄT TUTKIMUKSET

Koska yritystoiminnassa keskeistä on uuden liikeorganisaation perustaminen, on perustamiseen liittyvää tutkimustietoa saatavilla runsaasti. Näissä tutkimuksissa on käsitelty ja kiistelty yksilöistä, jotka luovat uutta liiketoimintaa. Tällöin huomio kiinnittyy yrittäjien liiketoimintaympäristöön, joka vaikuttaa yrittäjäaktiivisuuteen. Yrittäjyyden ytimessä ovat tilaisuudet, joiden menestyksellisessä hyödyntämisessä on kyse yrittäjien omasta toiminnasta sekä siitä, miten tilaisuuksien hyödyntämistä kannustetaan ja tuetaan.¹⁰⁵

Uuden liiketoiminnan luominen (*new venture creation*) ja startup-yritysprosessi ovat olleet viime vuosikymmeninä tutkimusten kohteena. Lontoossa sijaitsevan Kingston-yliopiston yrittäjyyden käyttäytymisen professorin Eliza-

beth Chellin mukaan on ongelmallista rajata yrittäjyys yrityksen perustamiseen, mutta tämä ongelma voidaan sivuuttaa laajemmalla venture creation -käsitteellä. Tämän käsitteen mukaan arvon muodostus voi tarkoittaa muun muassa varallisuutta, voittoa, vuokraa tai sosiaalisia arvoja.¹⁰⁶

Yrityksen perustamisen tutkimus nivoutuu yrityksen kasvun tutkimukseen. Perustajalla on suuri merkitys erityisesti yrityksen alkuvaiheen kasvussa. Amerikkalaisen johtamisen ja organisaation professorin Larry E. Greinerin (1972) laatimassa yrityksen kasvumallissa (*Greiner growth model*) perustajan luovuus ja aktiivisuus synnyttävät yrityksen ensimmäisen vaiheen kasvun. Tuolloin johtaminen on vapaata ja yrityksen rakenne muuttuva. Yrityksen kasvaessa johtamisesta tulee ammattimaisempaa ja yrityksen organisaatorakenteesta jäsennellympi.¹⁰⁷

On kuitenkin syytä huomata, että on olemassa erilaisia vaihtoehtoja yrityksen perustamiseksi. Harvardin yliopiston tutkija Courtney A. Purrington ja Kim Eric Bettcher (2001) ovat jakaneet perustamiset kuuteen tapaan:

- 1 yrittäjämäinen perustaminen, jossa yritys on yhden tai useamman yrittäjän perustama eikä siinä ole tapahtunut yhdistymisiä (esim. Kodak, Microsoft)
- 2 toisen yrityksen perustamat yritykset (esim. Sears Roebuck)
- 3 yrityksen erottautuminen toisesta yrityksestä (*spin-off*), johon voivat vaikuttaa lainsäädännön rajoitteet (esim. Standard Oil Trust)
- 4 valtion perustamat yritykset (Fannie Mae, Freddie Mac)
- 6 fuusion kautta syntyneet yritykset eli liittymiset toiseen yritykseen
- 7 yhdistymisen kautta alkunsa saaneet yritykset.

Yrittäjyystutkimuksessa on tutkittu yrittäjien urakehitystä (*entrepreneurial careers*). Yrityksen perustaminen ei tapahdu hetkessä. Erilaisilla yrittäjillä on usein aikaisempaa yrittäjäkokemusta. Tämän perusteella yrittäjät voidaan jakaa kahteen ryhmään. Ensinnäkin on elämäntapayrittäjiä (*habitual entrepreneur*), joilla on aikaisempaa yrittäjäkokemusta. He voivat perustaa lukuisia yrityksiä uransa aikana. Toisena ryhmänä ovat korkean teknologian akateemiset yrittäjät (*high technology and academic entrepreneur*), joiden keskeinen ominaisuus on innovatiivisuus. He voivat keksiä liikeideansa tutkimustyössään, jossa he synnyttävät uusia keksintöjä (*spin-off*).¹⁰⁸

Yrittäjänä toimimista on tutkittu enemmän kuin ajanjaksoa ennen yrittäjyyttä. Yrittäjäksi kehittymisen vaiheissa (*phases of entrepreneurial develop-*

ment) pohditaan liikeideoita ja liiketoimintasuunnitelmia. Pre-startup-vaiheella tarkoitetaan niitä yrittämiseen tähtäviä asiakokonaisuuksia, jotka tapahtuvat ennen oman yrityksen käynnistämistä.

Amerikkalainen taloustieteilijä David B. Audretsch (1995) on selvittänyt tekijöitä, jotka vaikuttavat uusien yritysten perustamisen määrään. Hänen mukaansa startup-yrityksiä syntyy teollisuudenaloille, joilla pienyritykset määräävät suuresta osasta innovaatioista. Tämän näkemyksen mukaan yrityksiä perustetaan hyödyntämään erityistä innovaatiotietoa, joka on syntynyt teollisuudenalan johtajien ulkopuolella. Yrityksen perustamiseen liittyvät sekä innovaatiot että epävarmuus. Yritystoiminnan kannattavuus selviää vasta, kun yritys on perustettu. Tämä on yksi yrittäjyyden perusongelmista: markkinat ratkaisevat, mitkä yritykset menestyvät.

Yrityksen perustaminen on osa yritysprosessia. Amerikkalainen tutkija Carol F. Moore (1986) on laatinut mallin yrittäjyysprosessista. Hän on nimennyt sen vaiheiksi innovaation, aktivoivan tapahtuman, toteuttamisen ja kasvun. Innovaation toteutuminen yrittäjyytenä ja yritystoimintana edellyttää jotakin aktivoivaa tapahtumaa, joka voi olla joko yrittäjyyteen olosuhteiden pakosta työntävä (push-tekijä) tai yrittäjyyteen houkutteleva ja vetävä (pull-tekijä).¹⁰⁹

Yrittäjyyden tutkimukseen liittyy yrityksen perustamisvaiheessa olennainen pyrkimys kartoittaa esteitä, vaikeuksia ja sudenkuoppia (*pitfalls*), joihin uusi yritys voi kaatua.¹¹⁰ Erilaisissa julkaisuissa on lukemattomia erilaisia uuden yrittäjän kuoppia, joihin yritys voi upota. Entrepreneur-sivuston artikkelissa *5 common (and expensive) pitfalls newbie entrepreneurs need to avoid* on mainittu viisi yleistä tekijää: odottamaton rahan tarve, hyvän idean sekoittaminen väärään tilaisuuteen, kyvyttömyys siirtyä suunnitellusta bisneksestä havaittuun uuteen parempaan tilaisuuteen, liian suuren markkinan tavoittelu ja väärän liikekumppanin valinta.¹¹¹

Yrittäjyystutkimuksessa on kartoitettu pienen yrityksen kasvua edistäviä ja estäviä tekijöitä.¹¹² Englantilaisen kasvututkimuksen mukaan merkittävimpiä pk-yritysten kasvun esteitä ovat yritysjohtajien ajanpuute tuotekehityksessä ja markkinoinnissa, työvoiman heikko laatu ja saatavuus sekä erilaiset rahoitukseen liittyvät ongelmat. Muiden yritysten kasvun esteitä olivat muun muassa kysynnän puute, kilpailu, työvoiman huono laatu ja saatavuus sekä rahoitusongelmat.¹¹³ Kasvua edistävät tekijät voidaan jakaa sisäisiin ja ulkoisiin kasvutekijöihin (*growth drivers*).¹¹⁴

Kuopion yliopiston yrittäjätutkija, professori Hannu Littunen kutsuu yritysten kolmen ensimmäisen toimintavuoden selviämistä ”kuolemanlaakson” ylittämiseksi.¹¹⁵ Tästä selviytyneet yritykset löytävät yleensä omat asiakasryhmänsä ja toiminta vakiintuu, jonka vuoksi yritystoiminnan

lopettaminen on harvinaisempaa.¹¹⁶ Nämä yritykset myös yleensä kasvavat nopeasti.

Yrittäjäksi voi ryhtyä myös ostamalla toiminnassa olevan yrityksen. Omistajaa vaihtamalla yritykselle voidaan löytää sopiva jatkaja. *Uusyrityskeskus*-sivuston mukaan ostamisessa on neljä vaihtoehtoa. Ostaa voi; 1) liiketoiminnan osan, 2) pelkän liiketoiminnan, 3) yrityksen osan tai yhden toiminnon tai 4) koko toimivan yrityksen.¹¹⁷ Yrityskauppojen vuosittaisesta määrästä ei ole täyttä selvyyttä, mutta niitä tehdään arviolta 1 500–3 000. Uusia yrityksiä perustetaan vuosittain keskimäärin yli 30 000.

YRITTÄJYYS SOSIOKULTTUURISENA ILMIÖNÄ

Liiketoimintaympäristön lisäksi on otettava huomioon kulttuurisen ja henkisen ympäristön vaikutus yrittäjyyteen ja yrityksen perustamiseen. Teollistumisen edistyminen ei itse asiassa anna vastausta siihen, miksi joku ryhtyy yrittäjäksi. Oleellinen tekijä yrityksen perustamisessa on yrittäjän oma halu tehdä työtä yrittäjänä. Tähän vaikuttaa yhteiskunnan ilmapiiri, joka näkyy yrittäjyyden yleisenä arvostuksena ja yrittäjille annettuina tukimuotoina. Kuitenkin yrityksiä perustavat yksittäiset ihmiset, joiden oma motivaatio on ratkaisevaa.

Yrityskulttuuri on yhteydessä etiikkaan. Tapio Aaltonen ja Lari Junkkari esittävät, että arvot ovat kulttuurin sydän ja että jotkin yrityskulttuurit suosivat ja toiset haittaavat eettistä toimintaa. Heidän mukaansa yrityskulttuuri on olemassa olevien sääntöjen, oletusten ja odotusten järjestelmä. Niiden avulla muodostetaan mielikuva ympäristöstä ja tapahtumista, joiden keskellä ollaan.¹¹⁸

Kulttuurilliset ja sosiaaliset tekijät vaikuttavat yrittäjiin. Esimerkiksi asenteet yrittäjyyttä kohtaan vaikuttavat siihen, millaisia yrittäjiä on erilaisilla alueilla. Näitä tekijöitä on olemassa runsaasti, eikä niitä kaikkia voida suoraan yhdistää yrittäjyyteen. Huomionarvoinen tekijä on muun muassa kieli, joka vaikuttaa verkostoitumiseen ja kaupantekoon. Myös uskonnolliset näkemykset, motivaatiot ja kulutustottumukset ohjailevat yksilöiden toimintaa. Olennaisia tekijöitä ovat niin ikään henkilökohtaiset suhteet, yhteistyön arvostaminen, asenne innovaatioihin, maailman muuttamisen tarve ja verkostot, jotka säätelevät tiedon jakamista.¹¹⁹

Länsimainen kapitalistinen kulttuuri on vaikuttanut yrittäjyyden edistymiseen. Kapitalismiin liittyy psykologinen suuntautuminen kohti tulevaisuuden voittoja ja varallisuutta. Taloudellista kasvua pidetään mahdollisena ja suotavana. Yksilöiden ponnistukset vaikuttavat kansakuntien varallisuuteen. Kapita-

lismia edeltäneessä kulttuurissa yleistä asennetta voi pitää kasvun vastaisena. Sosiaalista nousua ei tavoiteltu.

Taloudellinen vapaus lisäsi yrittämisen tilaisuuksia. Merkittävät teollisuuden liittyvät tieteelliset keksinnöt näyttivät suunnan 1800-luvun yrittäjille, jotka hyödynsivät niitä kaupallisissa tarkoituksissaan. Yritysten toiminnan laajentumassa jotkut yrittäjät nousivat merkittävään asemaan joillakin alueilla.

Modernin kapitalismin yleistyessä syntyi uudenlainen yrittäjätyyppi. Saksalaisen yhteiskuntatieteilijän Max Weberin näkemyksen mukaan modernin kapitalismin yrittäjä erosi aikaisemmasta traditionaalisen talouden yrittäjästä. Keskeinen ero oli pyrkimys voiton maksimointiin ja yrityksen kasvattamiseen. Weber selvitti asiaa kuuluisassa teoksessaan *Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki* (1906). Siinä hän yhdisti kulttuurien erilaiset ihmisten suorittamisen tarpeet maiden taloudelliseen menestykseen. Länsimaiset kulttuuriarvot ovat vaikuttaneet kapitalismiin ja yrittäjyyden leviämiseen. Weberin mielestä uskonnolla oli tärkeä asema kehityksessä. Protestanttiset arvot kannustavat suorittamiseen, koska ihmistä kunnioitetaan hänen saavutustensa perusteella. Weber piti tärkeänä motiivina pyrkimystä oman sosiaalisen aseman parantamiseen. Protestanttisella työetiikalla tarkoitetaan elämäntapaa ja työn tekemisen asennetta, johon yhdistyy uskonnollinen kutsumus suorittaa tehtävät mahdollisimman hyvin.¹²⁰

Teollinen vallankumous synnytti yhteiskunnan, jossa yksilö voi omalla toiminnallaan vaikuttaa sosiaaliseen nousuun. Englantilainen historioitsija Harold Perkin on yhdistänyt toisiinsa varallisuuden ja statuksen. Elämänlaatuun vaikuttaa suhteellinen asema sosiaalisessa hierarkiassa. Traditionaaliseen yhteiskuntaan verrattuna uusi yhteiskunta lisäsi motivaatiota tavoitella rikkauksia. Se myös tarjosi suurempia haasteita ja palkkiota yrittäjille. Perkinin mielestä pyrkimys varallisuuden lisäämiseen yhdistyi sosiaalisen nousun tavoitteluun.¹²¹

Yrittäjistä tuli uuden yhteiskunnan talouden luova voima. Perkinin mukaan yrittäjät käyttivät pääomaa työvoiman erikoistumiseen, joka synnytti varallisuutta. Oman edun tavoittelusta oli hyötyä koko yhteiskunnalle. Kilpailu oli hyödyllistä, kun taas vanhan talousjärjestelmän monopolit, privilegiot ja rajoitteet hyödyttivät vain pientä joukkoa. Kilpailu oli sosiaalisesti hyödyllistä, koska se lisäsi motivaatiota parantaa sosiaalista asemaa. Tämä oli keskeinen muutoksen taustavoima. Kilpailussa kuka tahansa voisi vaatimattomasta syntyperästä huolimatta nousta yrittäjäyhteiskunnan tikapuita ylöspäin.¹²²

Teoksessaan *The entrepreneur* Mark Casson (2003) käsittelee yrittäjyyden yhteyttä sosiaaliseen liikkuvuuteen. Cassonin mielestä yrittäjästä on tullut kapitalismin eräänlainen kulttuurisankari. Tähän on vaikuttanut se, että yrittäjät

ovat nousseet vaatimattomista lähtökohdista arvostettuun asemaan. Yrittäjän urakehitys todentaa avoimen yhteiskunnan idealistisen olettamuksen, jossa ilman etuoikeuksia on mahdollista saavuttaa suuria omien ansioidensa avulla. Vaikka todennäköisyys nousta huipulle ei ole kovin suuri, on Cassonin mielestä yrittäjyyden merkitys siinä, että se voi tarjota parhaan mahdollisuuden toteuttaa sosiaalinen nousu. Yrittäjien sosiaalisen nousun tarkastelu kytkeytyy yrittäjyyden erilaisiin muotoihin sekä yrittäjien ominaisuuksiin. Laajemmin se yhdistyy sosiaalisen saavuttamisen kysymyksiin.¹²³

Yksilönvapaus oli tärkeää yrittäjyyden kehittymiselle. Länsimainen demokratia tukee yrittäjyyttä. Tiedon kasvu on edistänyt yritystoimintaa. Markkinat toimivat parhaiten yhteiskunnassa, jossa vallitsee laillisuusperiaate (*rule-of-law*). Vapauden historiassa yrittäjien rooli usein sivuutetaan, koska yrittäjien toimintaa ei täysin ymmärretä. Brian Crowleyn mukaan yrittäjien kontribuutiota pidetään itsestäänselvyytenä kuin hengitettävää ilmaa. Kuitenkin juuri yrittäjät laajentavat rajoja ja ”syttyvät ensimmäisen kynttilän pimeään”.¹²⁴

Yrittäjyyden sosiokulttuuriseen ympäristöön liittyy myös yrittäjien arvostuksen muuttuminen, jota käsitellään myöhemmin kirjan luvussa 5.

ITSEOPPINEET (SELF MADE) YRITTÄJÄT JA SOSIAALINEN LIIKKUVUUS

Yrittäjyyden yksi ilmentymä ovat sellaiset yrittäjät, jotka ovat nousseet vaatimattomista lähtökohdista omin avuin menestykseen. Niin sanotut self-made-yrittäjät ovat modernin kapitalismin yrityskulttuurin ilmentymiä. Ilmiö todentaa kapitalismin ydinajatuksen siitä, että ihminen voi omalla työllään nousta yhteiskunnan alimmista kerroksista vauraaseen taloudelliseen eliittiin.¹²⁵

Vaatimattomista oloista lähteneitä yrittäjiä alkoi ilmestyä liike-elämän huipulle 1800-luvulla. Sillä on ollut suuri vaikutus amerikkalaiseen menestymisen käsitteeseen. Menestyneistä liikemiehistä kirjoitetuilla individualistisilla sankaritarinoilla oli esimerkillinen vaikutus. Amerikkalaistyylliseen idealismiin on liittynyt oletus, että yrittäjän menestys ja varallisuus ovat hänen luonteensa ja moraalisensa tulosta. Maallinen menestys on seurausta yksilön ponnisteluista, ja palkkiot tulevat omilla meriiteillä.¹²⁶

Talouden vapautumiseen kytkeytyvät oleellisesti menestyskertomukset ja elämäkerralliset ryysyistä rikkauksiin -tarinat. Historioitsija Harold Perkin on todennut, että self-made man oli yrittäjä, jolla ei ollut lainkaan perittyä omaisuutta eikä muodollista koulutusta. Lisäksi hän oli itseoppinut, eikä hänellä ollut muita hyötyjä tai etuja kuin kansallisuus. Self-made-yrittäjä nousi omien kykyjensä ja luonteenvoimansa kautta menestykseen.¹²⁷

Liiketoimintahistorian tutkija Pamela Walker Laird on tehnyt tutkimuksen *Pull: networking and success since Benjamin Franklin* (2006). Sitä voidaan pitää self-made-kertomusten kritiikkinä. Hänen mukaansa menestys on lähtökohtaisesti sosiaalinen prosessi. Kukaan ei menesty yksin. Laird tarkastelee amerikkalaisten liikemiesten menestymistä sosiaalisen pääoman näkökulmasta. Hän tuo esille mentoreita, esikuvia, verkostoja ja liikemiesten yhteenliittymiä, jotka ovat vaikuttaneet heidän etenemiseensä. Laird ottaa huomioon, että menestymiseen ovat vaikuttaneet tilaisuudet tulla osallisiksi erilaisista verkostoista. Keskeistä menestymisessä on sosiaalinen pääoma.

Antti Ahlström (1827–1896) – suomalainen self made -yrittäjä

Antti Ahlström. Museovirasto /
Musketti.

Suomessa on eri aikoina esiintynyt menestyneitä yrittäjiä, jotka ovat nousseet vaatimattomista lähtökohdista merkittäviksi vaikuttajiksi. Yksi heistä oli kauppaneuvos Antti Ahlström. Antti (Anders) Ahlström syntyi Merikarvialla 1827. Liikemiehenä hän oli itseoppinut; hän kävi vain pari vuotta Porin alkeiskoulussa. Ahlströmiä voidaan pitää 1800-luvun esimerkkinä henkilöistä, jotka talonpoikaisista taustoistaan huolimatta pystyivät nousemaan suurliikemiehiksi. Puutavarakauppaa harjoittanut Ahlström oli myös Porin suurin laivanvarustaja. Hän omisti viitisentoista sahaa ja viisi rautaruukkia. Ahlström oli 1800-luvun lopulla yksi Suomen rikkaimmista.

Historioitsija Per Schybergson on kuvannut Antti Ahlströmiä yhtiötä koskevassa historiikissaan. Schybergson pitää yhtenä menestyksen selittäjänä Ahlströmin mittavaa kokemusta puutavaratoimesta. Toinen syy voi olla se, että Ahlström keskitti puutavaran hankkimisen Kokemäenjoen laakson ulkopuolelle, Hämeeseen ja Karjalankannakselle, josta kilpailun vähäisyyden vuoksi sai ostettua raaka-ainetta edullisesti. Schybergson kuvailee Ahlströmiä näin:

”Henkilökohtaiset ominaisuudet ovat kuitenkin ratkaisevin piirre Ahlströmissä, kuten muissakin menestyksekkäissä yrittäjissä. Hän täytti Joseph A. Schumpeterin tällaiselle henkilölle asettamat kriteerit: lannistumaton energia, tahto luoda uutta, voitontahto kilpailussa sekä tahto rakentaa ’oma kuningaskunta’.”

Keijo Alho on kirjoittanut teoksen Suomen teollisuuden suurmiehet (1961). Siinä hän pitää Antti Ahlströmiä monella tapaa ainutlaatuisena teollisuuden suurvaikuttajana. Ahlströmin dynaamisuus, luomisvietti ja laajentamishalu olivat poikkeuksellisia.

”Hänellä oli loppuun saakka suorastaan polttava tarve laajentaa ja kehittää, nimenomaan laajentaa, liikettään. Ja tämän hän teki, vaikka hänen liikkeensä oli jo kasvanut yhdeksi maamme suurimmista yrityksistä ja vaikka sen hoitaminen antoi hänelle työtä enemmän kuin kylliksi. Hänen väsymätön henkensä, rikas fantasiansa ja loppuun saakka voimakas luomisviettinsä etsivät herkeämättä uusia teollisen toiminnan aloja ja alueita, joille hän saattaisi suunnata ehtymättömältä vaikuttavan tarmonsansa.”

Taloushistorian professori Jorma Ahvenainen on todennut, että Ahlströmin liiketoiminta kasvoi laajemmaksi kuin kenenkään muun vesisahoista aloittaneen yrittäjän. Muitakin talonpoikia oli sahanomistajina, mutta ”vailla alan kunnianhimoa”. He myivät tavaransa lähimmän kaupungin porvareille. Ahlström puolestaan lähti lasteiseen merille, jolloin riskit olivat suuremmat, mutta niin olivat ulkomaankauppaan liittyneet voitotkin.

J. Maanpään mukaan Ahlströmin menestyksen pohjana oli työ ja väsymätön yritteliäisyys. Yhtä tärkeää oli kuitenkin suunnitelmallinen järkevyys. Vaikka Ahlströmillä oli mielikuvitusta, hän piti järkensä kylmänä ja tarkkoihin laskelmiin kykenevänä.

”Taloushistoriamme loistavimpia yrittäjähengen ja liikemiesvaiston edustajia on Antti Ahlström. Hän oli keskeisiä henkilöitä niiden miesten eturivissä, jotka 1800-luvun jälkipuoliskolla kehittivät taloudellisesti tuottaviksi maamme kansallisaarteet, metsäpääomamme, ja siten elvyttivät koko Suomen talouselämää.”

LÄHTEET

Alho, K. 1961. Suomen teollisuuden suurmiehiä: 12 elämäkertaa. Porvoo: WSOY.

Ahvenainen, J. 1984. Suomen sahatöiden historia. Porvoo: WSOY.

Maanpää, J. 1942. Suomalaisia suurliikemiehiä: 20 elämäkertakuvausta. Helsinki: Otava

Schybergson, P. 2009. Antti Ahlström. Artikkelit SKS:n Kansallisbiografia tietokannassa.

Schybergson, P. 1992. Työt ja päivät: Ahlströmin historia 1851-1891. (Kustannuspaikka tuntematon): Ahlström.

Ydinkohdat luvusta 1

Tässä luvussa on käsitelty erilaisia tulkintoja ja käsityksiä yrittäjistä. Yleiskuvana on se, että yrittäjyys on monitahoinen ilmiö, joka muuttuu ajan kuluessa.

Keskeistä sisältöä

Yrittäjyyttä on määritelty ja tutkittu eri tavoilla. Yrittäjyys voidaan käsittää sekä henkilökohtaisena yritystoimintana että laajempaa yhteiskunnalliseen muutokseen vaikuttavana tekijänä.

Yrittäjyyttä on tutkittu eri tieteenaloilla. Yrittäjyystutkimus on vakiintunut nykyisin omaksi tieteenalaksi. Yrittäjyys on muuttunut historiallisena ilmiönä.

Yrittäjyyden merkitys näkyy myös siinä, että yrittäjyydestä on tuotettu runsaasti tutkimustietoa, jossa tulevat esille yrittäjyyden monet kasvot. Samalla käy ilmi, että yrittäjyys on vahvasti sidoksissa yhteiskunnan kulttuuriin.

Euroopan unionin parlamentin ja komission yrittäjyysmääritelmä (2005);

Entrepreneurship refers to an individual's ability to turn ideas into action. It includes creativity, innovation and risk taking, as well as the ability to plan and manage projects in order to achieve objectives. This supports everyone in day to day life at home and in society, employees in being aware of the context of their work and being able to seize opportunities, and is a foundation for more specific skills and knowledge needed by entrepreneurs establishing social or commercial activity. (Lähde: Proposal for a Recommendation of the European Parliament and the Council on key competences for lifelong learning 2005.)

YRITTÄJYYDESTÄ JA YRITTÄJISTÄ SANOTTUA

*"Yrittäjyys käytäntönä eli toimintatapana on ikivanha ilmiö. Sitä se on varmaan myös ajattelutapana ja suhtautumistapana työntekoon. Yrittelijäitä ihmisiä on ollut aina. Ilman heitä maailma ei olisi niin hyvä kuin se on nyt. Jalostusarvoa ja hyvinvointia on synnytetty sekä luovuuden että ahkeruuden keinoin, yritteliäästi."*¹²⁸

-Professori Matti Koironen

"(yrittäjyys on) ajattelu-, toiminta- ja suhtautumistapa, joka saa yrityksen henkisine ja aineellisine voimavaroineen järjestäytymään ja toimimaan sekä

sen yksilöt ja työyhteisöt käyttäytymään tehokkaasti asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi.”¹²⁹

- Professori Matti Peltonen Yrittäjyys-kirjassaan (1986)

”Alussa on yrittäjä, idea ja yrittäjän subjektiiviset tulkinnat erilaisista valinnoista sekä niiden riskeistä ja mahdollisuuksista ammatillisella uralla. Lähtökohtana on ajatus siitä, että jotain merkityksellistä voitaisiin saada aikaan.”¹³⁰

- Yrittäjyysopettaja Manne Pyykkö

”Yrittäjyyden prosessin sydämessä on perustaja; mahdollisuuksien etsijä, luoja ja mahdollistaja; johtaja, ongelman ratkaisija ja motivaattori; strategisoija ja yrityksen tehtävän, arvojen ja kulttuurin suojeleja. Ilman tätä inhimillistä energiaa, virtaa ja viitaalisuutta suurimmatkin ideat – vaikka olisi ylitsevuotavat resurssit ja henkilökunta - kaatuisivat, alisuorittaisivat tai eivät koskaan edes pääsisi alkuun. Suurenmoiset musikaaliset, tieteelliset tai urheilulliset lahjat eivät tee suurta muusikkoa, tiedemiestä tai urheilijaa. Ero tulee käsittämättömästä; luovuudesta ja kekseliäisyydestä, sitoutuneisuudesta, sitkeydestä ja päättäväisyydestä, intohimosta voittaa ja pärjätä, sekä johtajuudesta ja tiimin rakentamisen taidosta.”¹³¹

-Yrittäjyystutkimuksen professori Jeffry A. Timmons

”He (yrittäjät) johtavat aineellista kehitystä. He oivaltavat ensimmäisenä eroavaisuuden sen välillä mitä on tehty ja mitä voitaisiin tehdä. He arvioivat mitä kuluttaja haluaisi saada ja pyrkivät tarjoamaan näitä asioita.”¹³²

-Itävaltalainen taloustieteilijä Ludvig Von Mises klassikkokirjassaan *Human action: a treatise on economics*

POHDINTAKYSYMYKSIÄ LUVUSTA 1

- Miten itse ymmärrät yrittäjyyden ja yrittäjän?
- Oletko itse yrittäjätyyppi ja millaiseksi koet omat edellytyksesi ryhtyä yrittäjäksi?
- Oletko havainnut itse yrittäjätilaisuuksia?
- Mitä eri syitä on yrittäjäksi ryhtymisen taustalla?
- Tarvitaanko tutkimustietoa yrittäjyyden ymmärtämisessä?

2

OSA

Yrittäjät ennen ja nyt

2 YRITTÄJYYDEN VAIHEET SUOMESSA

Tuomas Möttönen

Tässä luvussa käsitellään yrittäjiä Suomen talouden murrosvaiheissa. Eri aikoina on ollut erilaisia yrittäjiä. Yrittäjyyden muutos on sidoksissa yhteiskunnan kehitykseen. Yrittäjyyden historiallisen muutoksen ymmärtäminen monipuolistaa kuvaa yrittäjyydestä ja yrittäjistä. Luvussa kuvataan yrittäjyyden muuttumista.

Yrittäjyyden historiallinen tarkastelu on aiheellista aloittaa 1800-luvun kehityksestä, joka johti elinkeinovapauden säätämiseen. Se muodosti ratkaisevan käännekohdan, jonka jälkeen vapaata yrittäjätoimintaa alkoi syntyä. Yritystoiminnan historia voidaan jakaa viiteen vaiheeseen.¹³³ Jatkossa yritystoiminnan vaihteellinen kuvaaminen perustuu tähän jaksotteluun.

Ensimmäinen jakso kuvaa aikaa ennen elinkeinovapautta, jolloin luotiin perusta suomalaiselle yrittäjyydelle. Toisena jaksona voidaan pitää suomalaisen yrittäjäkunnan ja yrittäjätoiminnan laajentumisen vaihetta (noin 1860–1939). Suuret uudistukset, kuten rautatielaitoksen rakentaminen ja pankkilaitos, vaikuttivat liiketoiminnan kehittymiseen. Maailmansotien välisenä aikana Suomi itsenäistyi ja maa alkoi demokratisoitua. Ulkomaankauppa laajeni merkittävästi. Kolmas vaihe (noin 1944–1959) kuvaa toisen maailmansodan jälkeistä jälleenrakennuksen Suomea, jolloin teollistuminen pääsi vauhtiin ja rakennustoiminta lisääntyi. Neljäs vaihe (noin 1960–1990) kuvaa aikaa, jolloin Suomi muuttui kiihtyvällä vauhdilla agraariyhteiskunnasta teollisuusyhteiskunnaksi ja jolloin globaali kapitalismi alkoi yleistyä ja korkean teknologian käyttö lisääntyi. Elintason nousu näkyi lisääntyneenä kulutuksena. Kotimainen kysyntä kasvatti pk-sektoria ja vauhditti talouden yleistä kehitystä. Viidettä vaihetta voi

Cafe Ekbertin liikekorppi vuodelta 1917. Helsingin kaupunkin museo.

nimittää yrittäjyysyhteiskunnan ajaksi. Sen voi katsoa alkaneen 1990-luvun alussa. Tänä aikana yritysten kansainvälistyminen kiihtyi ja kasvuyrityksistä tuli entistä tärkeämpiä. Uutena tekijänä tuli mukaan yritystoiminnan laaja-alainen tukeminen ja yrittäjyyden arvostuksen kasvu.

Nämä vaiheet eivät ole selvärajaisia. Muutos on ollut sillä tavalla kerroksellista, että aikaisemmat vaiheet ovat kehittyneet ja näkyneet uusien vaiheiden sisällä. Esimerkiksi teollistuminen on merkittävä tekijä kaikissa vaiheissa.

2.1 VARHAINEN YRITTÄJYYS ENNEN ELINKEINOVAPAUTTA

Yrittäjyyden nousu liittyy teollistumiseen. Vappu Iksen ja Matti Valkosen (1987) mukaan ”teollistumisella tarkoitetaan historiankirjoituksessa yleensä sitä taloudellisen kasvun ja yhteiskunnallisen muutoksen kautta, joka alkoi Englannissa 1700-luvun lopulla ja levisi seuraavalla vuosikymmenellä Eurooppaan”. Tuolloin massatuotanto ja muut kuin agraarituotantoon liittyvät ammatit alkoivat yleistyä. Teollinen vallankumous -termin käyttäminen viittaa muutoksen suureen merkitykseen. Teollinen vallankumous ajoitetaan yleensä vuosille 1760–1830. Sen syntymiseen vaikuttivat tekniset keksinnöt, kuten höyry- ja muut koneet, jotka muuttivat tuotantotapoja ja lisäsivät uusia tuotteita.¹³⁴

Teollistumista edelsi merkantilismin aikajakso. Sille oli tunnusomaista etuoikeuksiin pohjautuva yhteiskuntajärjestys. Tuolloin ei ollut vapaata yrittäjyyttä eikä yksityisyrittäjillä ollut taloudellista merkitystä. Yritystoiminta on laajentunut ja monipuolistunut vasta merkantilismin jälkeen. Merkantilismin valtakauden katsotaan yleisesti päättyneen 1800-luvun alkupuoliskolla.

Yritykset olivat ennen osakeyhtiölain säätämistä yksityistä omaisuutta. Yritykset olivat yleensä perheyriksisiä, joita johdettiin patriarkalisesti. Monialaisissa ja suurissa kauppahuoneissa harjoitettiin monipuolista liiketoimintaa. Teollisuuden harvalukuiset tuotantolaitokset, manufaktuurit, tuottivat lähinnä tekstiilejä. Teollisuusmaista tuotantoa oli lisäksi tupakkatehtaissa, laivavestämöillä, köysitehtailla ja pikiruukeilla.¹³⁵ Nykymääritelmän mukaan 1700-luvulla toimineet kauppahuoneet olivat avoimen toiminimen tapaan toimineita perheyriksisiä.¹³⁶

Perheomistuksella oli tärkeä asema pienten ja keskisuurten yritysten omistuksessa. Aikaisempaan niin sanotun kauppiaskapitalismin aikakautena 1600-luvun alusta noin 1870-luvulle sääty-yhteiskunnassa porvarisuvut toimivat yrittäjinä. Vaikka teollistuminen toi esiin uusia yrittäjiä, säilyivät porvarisuvut itsenäisinä liikkeenharjoittajina. Yrittäjät olivat yleensä kauppaporvareita, joilla oli etuoikeutettu monopoliasema liiketoimintaan.¹³⁷ Sahayrittäjät kuuluivat paikallisyhteisönsä eliittiin. Yrittäjiä olivat myös muun muassa ulkomaankauppaa ja laivanvarustusta harjoittaneet mahtiporvarit ja ruukinpatruunat.¹³⁸

Sahateollisuudella on ollut merkittävä vaikutus Suomen teollistumisessa. Sahayrittäjät käyttivät uutta tekniikkaa ja valtasivat uusia markkinoita. Saha-

yrittäjät olivat 1700-luvulla esiin noussut uusi yrittäjätyyppi, ja ”schumpeteriläisen entreprenöörin” tavoin he pyrkivät eteenpäin. Heillä oli suuri vaikutus yhteiskunnan eri aloilla.¹³⁹

1800-luvulla merkantilistiset talouspoliittiset ajatukset näkyivät myös Suomessa. Valtion rooli kasvoi. Se näkyi perusrakenteen kehittämisenä. Valtio osallistui liiketoimintaan ja oli merkittävä luotonantaja. Ulkomaankauppaan liittyvät asiat olivat pitkälti senaatin päätösvallan ulkopuolella.¹⁴⁰ Merkantilistinen talouspolitiikka oli esteenä teollisuuden edistymiselle.

Merkantilismi sisälsi ns. agraarimerkantilimin, joka tarkoitti sitä, että maatalous oli pääelinkeino, josta valtio sai suurimmat tulonsa. Talusajattelu alkoi muuttua 1800-luvun Euroopassa. Merkantilistinen järjestelmä väistyi vähitellen liberalistisen talouspolitiikan tieltä. Ryhdyttiin toteuttamaan monia uudistuksia, joiden vuoksi kaupankäynti laajeni. Tehtailijat ja liikemiehet alkoivat saada vaikutusvaltaa aatelisten virkamiesten kustannuksella.¹⁴¹

Teollisuudella ei ollut juuri merkitystä vielä 1700-luvulla. Se käsitti parikymmentä rautaruukkia, sahoja, myllyjä, pieniä manufaktuuri- ja tehtaaseja, pari tupakkatehdasta sekä joitakin lasi- ja sokeritehtaita.¹⁴² Ensimmäiset suomalaiset suurteollisuuslaitokset ja tekstiilitehtaat aloittivat toimintansa vasta 1800-luvun alkupuolella.

Kapitalismin kehittyessä yrityksestä tuli talousjärjestelmän perusyksikkö. Monissa maissa luotiin jo 1500- ja 1600-luvulla osakeyhtiöitä siirtomaakauppaa varten. Tuolloin alkoi kehittyä finanssikapitalismi. Ensimmäinen arvopaperipörssi aloitti vuonna 1531 toimintansa Antwerpenissa.¹⁴³

Liberalistiseen kehitykseen nivoutui yritystoimintaan liittyvän lainsäädännön kehittyminen. Britanniassa tuli 1800-luvun puolivälissä voimaan laki (*Joint Stock Companies Act 1844*), jonka myötä osakeyhtiömuotoisen yrityksen perustaminen tuli yleiseksi yritystoiminnan organisointimuodoksi. Ennen tätä osakeyhtiömuotoisen yrityksen sai käytännössä perustaa vain hallitsijan myöntämällä erikoisluvalla. Uusi laki edisti merkittävästi vapaata yrittäjätoimintaa.

Yritykset ja kauppahuoneet eivät olleet osakeyhtiömuotoisia. Suomessa oli 1700-luvulla perustettu vain yksi osakeyhtiö, joka oli vuonna 1762 aloittanut Hertonäs Fajansfabriks Bolag. Ennen vuoden 1895 osakeyhtiölakia oli perustettu noin 60

Yritykset ja kauppahuoneet eivät olleet osakeyhtiömuotoisia. Suomessa oli 1700-luvulla perustettu vain yksi osakeyhtiö, joka oli vuonna 1762 aloittanut Hertonäs Fajansfabriks Bolag. Ennen vuoden 1895 osakeyhtiölakia oli perustettu noin 60

Helsingfors Apothekares Mineralwatten-Fabrik -liikekortti. Helsingin kaupungin museo.

osakeyhtiötä. Osakeyhtiömuotoisia olivat muun muassa tärkeät suuryritykset Forssa, Tampella ja Vaasan Puuvilla. Kauppaporvareiden muodostamat kauppahuoneet olivat perheomisteisia ”yhtiöitä”, jotka vastasivat firmaa tai toiminimeä.¹⁴⁴

NAISTEN YRITTÄJYYS 1500-LUVULTA 1800-LUVUN PUOLIVÄLIIN

Naisyrittäjyydellä on Suomessa pitkä historia. Naisyrittäjyydestä ei ole kuitenkaan juuri kerätty tietoa. Merkittävä poikkeus on Sirpa Hajba, joka on käsitellyt naisyrittäjyyden kehittymistä Suomessa 1500-luvulta 1800-luvun lopulle. Hajban mielestä naisia on toiminut menneinä vuosina talouselämän eri toimialoilla kaupan, merenkulun, teollisuuden, käsityön, kotiteollisuuden sekä majoitus- ja ravitsemistoiminnan parissa. Hän esittelee yksityishenkilöitä, jotka ovat vaikuttaneet merkittävästi omalla alallaan. Kaupan alan vaikuttajista voidaan mainita viipurilainen kauppahuoneen omistaja ja johtaja Maria Hackman (1776–1865), joka oli Hajban mielestä 1800-luvun merkittävin naishahmo talouselämässä. Hajba on jakanut tutkimuksensa naisyrittäjät toiminnan laajuuden ja yhteiskunnallisen näkyvyyden perusteella kolmeen päätyyppiin: suurporvarit, pienyrittäjät ja anonyymit yrittäjät.¹⁴⁵

Ennen elinkeinovapautta naisilla oli vain rajoitetut mahdollisuudet toimia itsenäisinä yrittäjinä ja ammatinharjoittajina. Naiset olivat holhouksenalaisia. Naisia pidettiin ennen vuotta 1864 juridisesti kykenemättöminä hallitsemaan omaisuuttaan. Naisten liiketoiminnalle lähes ainoa mahdollisuus oli se, että leski saattoi miehensä kuoleman jälkeen jatkaa tämän liiketoimintaa.

Naiset toimivat kauppatoiminnassa lähinnä avustavissa tehtävissä. 1700-luvun puolivälissä naisille annettiin oikeus kaupusteluun ja pikkurihkaman myyntiin. Lisäksi naisia oli myynti-, mittaamis- ja punnitsemistehtävissä. Naisia ei hyväksytty käsityöläisiksi.

Harvaan asutun maan pienissä kaupungeissa porvarit harjoittivat kauppaa sekä maanviljelystä ja karjanhoitoa. Kaupungeissa oli myös naissuurporvareita, jotka olivat varakkaiden porvareiden leskiä.

Suomi liitettiin vuonna 1809 itsehallinnollisena alueena Venäjään. 1800-luvun alkupuoliskolla talous kehittyi. Kaupungeissa, joissa maalaismarkkinoilla oli suuri merkitys, toimi naispuolisia yrittäjiä sekä vähittäiskauppiaina että tervaporvareina. Tuolloin alkoi kehittyä tekstiiliteollisuutta, joka oli naisvaltainen toimiala.

Antti Chydenius (1729–1803) – liberalismi yrittäjyyttä edistävänä tekijänä

Antti Chydenius. Museovierasto / Musketti.

Kokkolan kirkkoherra, teologian tohtori Anders (Antti) Chydenius oli varhainen Suomen elinkeinovapauden edistäjä ja puolustaja, ”Pohjolan Adam Smith”. Chydenius vastusti taloudellisia monopoleja ja etuoikeuksiin perustuvaa merkantilistista talousjärjestelmää. Hänen liberalistiset ajatuksensa vaikuttivat elinkeinovapauden säätämiseen, jolla oli ratkaiseva merkitys vapaan yrittäjätoiminnan leviämiseen.

Talouden liberalisointiin vaikutti Chydeniuksen kanssa samaan aikaan elänyt taloudellisen vapauden edistäjä, skotlantilainen Adam Smith (1723–1790). Smith kannatti vapaakauppaa ja kehitti klassisen liberalismien oppeja. Hän piti talouskasvun perustana tuottavuuden kasvua. Chydenius esitti samankaltaisia ajatuksia ennen Smithiä, vaikka ei olekaan yhtä kuuluisa. Tähän vaikutti se, ettei hän kirjoittanut suurta teosta vaan paljon erilaisia teemoja käsitteleviä kirjoituksia.

Antti Chydenius kannatti kaupan vapautta ja piti arvossaan kauppiaan elinkeinoa. Chydenius oli oman aikansa liberalismien edustaja, sillä hän pohjimmitaan luotti siihen, että ihmisten vapauden lisääntyessä taloudellinen vauraus kasvaisi. Kun yksilöt ja yritykset kävisivät vapaasti kauppaa mahdollisimman laajalla maantieteellisellä alueella, taloudellinen kasvu jatkuisi. Positiivinen suhtautuminen tulevaisuuteen oli yleistä liberalistiselle ajattelulle.

Varhainen taloudellinen liberalismi edisti vapaata markkinataloutta, yksilönvapauksia ja ihmisoikeuksia. Taloudellinen vapaus tulee selvimmin esille oikeudessa käydä kauppaa ja yksityisessä omistusoikeuden suojassa. Ihmiset saavat vapaasti tuottaa, myydä, ostaa ja kuluttaa tavaroita ja palveluita.

Vapaakauppaa pidetään nykyisin yleisesti parhaimpana tapana hoitaa kansakuntien välistä kaupankäyntiä. Se nostaa elintasoja sekä vauhdittaa tiedon ja teknologian leviämistä. Vapaakaupan katsotaan tukevan kansojen välistä vuorovaikutusta ja sillä tavalla edistävän maailmanrauhaa ja tasa-arvoa.

Antti Chydenius edisti suomalaista yrittäjyyttä puhumalla elinkeinovapauden puolesta. Yksityisyrittämisen vapaus ei kuitenkaan toteutunut vielä hänen elinaikanaan. Liberalistinen ajatusmaailma oli ristiriidassa ajan merkantilistisen opin kanssa, minkä vuoksi elinkeinon vapautuminen oli pitkäaikainen prosessi.

LÄHTEET

Virrankoski, P. 1997. Chydenius, Anders. Artikkelit SKS:n Kansallisbiografia-verkkosivustossa.

Jonasson, M., Magnusson, L., Hogg, P. C. & Hyttinen, P. (toim.) 2012. *Anticipating the Wealth of nations: the selected works of Anders Chydenius (1729-1803)*. London: Routledge.

SANOTTUA

”Tavaroita ei koskaan tuoteta, ellei niitä tarvita ja kysytä. Tarpeet ilmenevät itsestään, niitä on monenlaisia ja ne virittävät itsestään elinkeinoja ja saavat aikaan tuotteita, jotka sitten myydään tarvitseville. Jos tarvitsevaa estetään ostamasta jotakin tavaraa, se jää tuottajan käsiin, on hänelle tappioksi ja saa mustan leiman, josta näkyvät sanat: turha hiki ja vaiva.”¹⁴⁶

-Kokkolan kirkkoherra Antti Chydenius

Yrittäjyys ennen elinkeinovapautta

Ennen 1800-luvun puoliväliä ei ollut elinkeinovapautta ja liiketoimintaa rajoitti ruotsalainen merkantilistinen lainsäädäntö. Yritysten perustaminen oli rajattua. Kauppaporvareilla oli etuoikeus käydä kauppaa. Liiketoimintaa harjoittivat pääasiassa kauppiaat ja aateliston jäsenet. Osakeyhtiöitä ei ollut. Perheyrittäjillä oli keskeinen asema yrityselämässä. Naiset eivät saaneet perustaa yrityksiä.

2.2 SUOMALAISET YRITTÄJÄT ELINKEINOVAPAUESTA TOISEEN MAAILMAANSOTAAN (NOIN 1860–1939)

ELINKEINOVAPAUDEN SÄÄTÄMINEN

Suomessa teollistuminen alkoi muita länsimaita myöhemmin. Teollistumiskehityksen alkaminen voidaan sijoittaa 1860-luvulle tai 1870-luvun alkuun. Teollistumisen käynnistyessä Suomi oli harvaan asuttu maa, jolla oli alhainen elintaso. Näлкään kuoli yli 100 000 suomalaista 1860-luvulla.¹⁴⁷

Merkantilismista irtautuminen tapahtui 1800-luvun jälkipuoliskolla. Sitä aikaisemmin oli tapahtunut esiteollistumista. Elinkeinovapauden säätäminen on yhteydessä teollistumiseen, vaihdannan vilkastumiseen, markkinoiden laajentumiseen, taloudellisen kasvun kiihtymiseen ja johtavien teollisuusmaiden harjoittamaan talouspolitiikkaan.¹⁴⁸

Suomen teollistumiselle edellytyksiä loivat lainsäädännön muutokset, jotka mahdollistivat vapaan yrittäjätoiminnan. Ensimmäinen osakeyhtiölaki annettiin vuonna 1864, ja se oli voimassa vuoteen 1896 saakka. Aikaisemmin oli ollut toiminnassa vain myöhempää toiminimeä vastaavia osakkuusyhtiöitä. Osakeyhtiölain tultua voimaan yritysten omistus pohja laajentui.

Osakeyhtiön hallinnosta annetun asetuksen esikuva tuli Ruotsista. Teollisuudessa osakeyhtiöt yleistyivät nopeasti. Senaatti tarkasti jokaisen osake-

yhtiöhankkeen. Senaatin valvonta päättyi vuoden 1896 asetukseen. Osakeyhtiöiden suosio monilla eri aloilla perustui siihen, että niiden avulla pääomaa saatiin kerättyä pienistäkin säästöistä.¹⁴⁹

Elinkeinovapaus toteutettiin kokonaisuudessaan elinkeinoasetuksella, joka tuli voimaan maaliskuussa 1879. Ennen sitä oli säädetty kauppa- ja elinkeinolaki vuonna 1868. Se aloitti ”välitilan” täydelliseen elinkeinovapauteen siirtymisessä.¹⁵⁰ Elinkeinoasetuksen tullessa voimaan yrityksen edustajan tarvitsi vain jättää elinkeinoilmoitus joko kaupungissa maistraatille tai maaseudulla kruununvoudille. Ilmoituksen jättäjän piti olla Suomen kansalainen. Luvanvaraisina säilyivät vain jotkin alat, kuten apteekit ja kirjapainot. Elinkeinoasetuksella oli suuri vaikutus talouskehitykseen.¹⁵¹

Elinkeino toiminnan harjoittaminen oli aikaisemmin rajattu lähinnä kaupunkien porvariston ja aateliston yksinoikeudeksi. Elinkeinoasetus poisti kauppajen perustamiselta rajoitukset. Kauppiaiden määrä alkoi kasvaa. Vuonna 1913 maassa oli jo yli 10 000 kauppiasta. Samalla kauppa erikoistui. Eri aloille syntyi erikoisliikkeitä. Kotimaankaupan kasvuun vaikuttivat myös parantuneet liikenneyhteydet, kasvava vauraus ja halpojen tehdastuotteiden tulo markkinoille.¹⁵²

Lainsäädännössä tehtiin muitakin liike-elämää tukeneita uudistuksia. Asetus höyrysafojen perustamisesta säädettiin vuonna 1857. Maakauppa vapautui vuonna 1859 asetuksella, jossa annettiin lupa kauppapuotien perustamiseen maaseudulle. Sahateollisuuden harjoittaminen vapautui vuonna 1860. Vuonna 1859 annettiin asetus käsityöammateista ja manufaktuureista. On syytä mainita myös vuonna 1865 toteutettu rahamuutos (markka ja penni) ja siirtyminen kultakantaan vuonna 1879. Elinkeinovapauden syntymiseen vaikuttivat liberaalisen opin yleistyminen ja yleiset yhteiskunnalliset tekijät.¹⁵³

Elinkeinoelämän liberalisointi oli teollistumisen ja taloudellisen kehityksen perusedellytyksiä.¹⁵⁴ Samalla se loi pohjaa yritystoiminnan kasvulle. Elinkeinoelämän vapautuminen loi sellaiset olosuhteet, että ihmiset, joilla oli halu ja kiinnostus perustaa yrityksiä, pystyivät toteuttamaan konkreettiset perustamistoimet.

1800-luvun jälkipuoliskolla liike-elämän ja yritystoiminnan kehittymiseen vaikuttivat monet tekijät. Elinkeinovapauden asteittainen toteuttaminen elvytti sekä kauppaa että teollisuutta. Euroopan teollistumisessa syntyneiden teknisten uudistusten leviäminen Suomen teollisuuteen paransi tuotantokykyä. Puuteollisuuden kehittymiseen vaikuttivat höyrysafojen perustamiskiellon kumoaminen vuonna 1857 ja sahteollisuuden harjoittamisen vapauttaminen vuonna 1861. Liikenneyhteyksien paraneminen, esimerkiksi Saimaan kanavan ja rautateiden rakentaminen, edisti puunjalostusteollisuuden leviämistä. Vuonna 1864 säädettiin osakeyhtiölaki, joka helpotti pääomien keräämistä entistä suurempia yrityksiä varten. Samoin tärkeää oli pankkilain säätäminen vuonna 1866.¹⁵⁵

Yleisten yrittäjätoiminnan edellytyksiin liittyvien uudistusten lisäksi 1860-luvulta lähtien tapahtui muutakin kehitystä. Ihmisiä hakeutui entistä enemmän liike-elämään. Suomalainen elinkeinoelämä monipuolistui ja kasvoi merkittävästi. Se johti koko yhteiskunnan perusrakenteen muuttumiseen ja vanhan aatemaailman murtumiseen. Uudistuvalla yhteiskunnalla oli tunnusomaista taloudellisen kasvun tavoittelu. Yksityisille yrittäjille syntyi uusia tilaisuuksia teollisuudessa ja kaupassa. Yksityiset kansalaiset pyrkivät yritystoiminnan avulla parantamaan elintasoaan.

Suomen taloudellinen uudistuminen perustui yksityiseen yrittämiseen. Yrittäjiltä vaadittiin uusia ideoita, ennakkoluulottomuutta ja valmiutta ottaa riskejä. Tuotannon kasvu edellytti investointeja ja suuria pääomia. Tilaisuuksien lisääntyminen johti entistä laajempaan sosiaaliseen liikkuvuuteen. Ihmisten aktiivisuus ja kyvykkyys vaikuttivat omaan elintasoon ja paikkaan yhteiskunnassa.¹⁵⁶

ELINKEINOELÄMÄN LAAJENTUMISEEN VAIKUTTANEITA TEKIJÖITÄ

Liikenneyhteyksien parantuminen edisti yritystoimintaa. Sisämaan liikenteen edistämiseksi maanteitä lisättiin ja uusia kanavia avattiin reittivesistöihin.¹⁵⁷ Suomi sai ensimmäisen rautatien, kun vuonna 1862 avattiin rata Helsingistä Hämeenlinnaan. 1870-luvulla rautateiden rakentaminen jatkui muun muassa Tampereelle ja Turkuun. 1900-luvun alussa rataverkosto ulottui Pohjanmaalle ja Viipuriin.¹⁵⁸ Ratojen rakentaminen toi töitä niin kaupunkeihin kuin maaseudullekin.

Teollistuminen tarvitsi pääomavaltaista talousjärjestelmää. Koneisiin ja tehdasrakennuksiin piti sijoittaa suuria varoja. Suurtuotannon edut laskivat kustannuksia ja lisäsivät voittoja. Teollistuneissa maissa menestyneet yrittäjät keräsivät suuria omaisuuksia. Heidän merkityksensä yhteiskunnan kehityksessä kasvoi.¹⁵⁹

Yritysten perustaminen edellytti luoton saantia. Yritystoiminnan laajeneminen synnytti tarpeen liikepankeille, jotka antoivat pitkäaikaisten luottojen lisäksi liikeasioiden hoidossa tarvittavia lyhytaikaisia luottoja. Suomen Yhdys-Pankki perustettiin vuonna 1861 ja suomenmielisten liikemiesten Kansallis-Osake-Pankki vuonna 1873. Samoihin aikoihin perustettiin lisäksi kymmenkunta pienempää pankkia.¹⁶⁰

Yksityisyriyten ja valtionyhtiöiden lisäksi Suomessa alkoi 1900-luvun alussa uutena yritysmuotona osuustoiminta. Laajojen kansalaisryhmien omistamat osuuskunnat vaikuttivat teollisuus-, kauppa- ja pankkiryhmien syntyymiseen. Niitä olivat maidontuottajien Valio (perustettu 1905), maataloustarvikeliike Keskusosuusliike Hankkija (perustettu 1905), osuuskauppojen SOK (perustettu

Kultasepäntiikkeen liikekortti. Helsingin kaupungin museo.

1904) ja osuuskassojen OKO (perustettu 1902). Osuustoiminnan ohella syntyi myös osuustoiminnallinen Pellervo-ryhmä.¹⁶¹

Suomalaisuuden liike ja suomalaisen yrittäjäkunnan synty liittyvät toisiinsa. Kansallinen herättäjä, filosofian professori Johan Vilhelm (J. V.) Snellman (1806–1881) vaikutti merkittävästi fennomaanisen ideologian leviämiseen Suomessa. Snell-

manin tavoitteena oli rakentaa Suomea kansalaisyhteiskunnan kehittämisen pohjalta. Tämän päämäärän toteuttamiseksi kansaa oli sivistettävä ja suomen kieli oli omaksuttava kulttuuri- ja hallintokieleksi. Senaattorina hän vaikutti Suomen markan käyttöön ottamiseen 1860-luvun alussa. Snellmanista tuli Suomen ensimmäinen historiallinen henkilö, jonka kuva pääsi seteliin.¹⁶²

Fennomaanisuus vaikutti siihen, että opetustoiminta laajeni. Samalla sivistyselämä nousi kukoistukseensa. Suomalaisen talouselämän kehitykseen yhdistyi fennomaanien tavoittelema yleisen koulutuksen kehittäminen ja suomenkielisen kaupallisen koulutuksen käynnistäminen. Kuopion kauppakoulu, oli ensimmäinen vain suomen kielellä opetusta antanut kauppakoulu. Sen ensimmäinen lukuvuosi alkoi syyskuussa 1887. Suomen kielestä alkoi tulla sivistyneistön kieli yhteiskunnan eri aloille. Suomen kielen käyttö yleistyi myös liike- ja kauppatoiminnassa. Suomenkielisen talouselämän keskeisiä yrityksiä olivat Kansallis-Osake-Pankki, henkivakuutusyhtiö Suomi ja palovakuutusyhtiö Pohjola. Suomen kielisen liike-elämän kehitykseen vaikuttivat myös Helsingin kauppiaiden yhdistys ja Suomen liikemiesyhdistys.¹⁶³

Fennomaaninen muutos näkyi siinä, että maahan alkoi syntyä uusi suomalainen yrittäjäkunta. Afäärifennomaniaksi nimettyä liikettä johti alkujaan Viipurin Klassillisen lyseon lehtori Karl Alfred (K. A.) Brander, myöhemmin Paloheimo (1862–1949), joka tuli tunnetuksi finanssimiehenä, industrialistina ja kielipoliitikkona. Hän oli myös kansallismielisten liikemiesten vuonna 1891 Helsinkiin perustaman vakuutusyhtiö Pohjolan ensimmäinen toimitusjohtaja.¹⁶⁴

Vaikka yritys-elämä alkoi suomalaistua, säilyivät pörssissä noteeratut suuryritykset pitkään ruotsalaisina. Osuuskuntien tukku-liikkeet olivat yksi- tai kaksikielisiä. Akateemisissa piireissä talouselämän suomenkielistäminen sai laajaa kannatusta 1800-luvun lopulla. Ryhdyttiin perustamaan suomenkielisiä teollisuuslaitoksia, joista voidaan mainita vuonna 1907 perustettu Kajaanin puutavara Oy.¹⁶⁵

Suomessa oli kaupan ja teollisuuden aloilla monipuolista yksityisyritteliäisyyttä. Yrittäjiä oli tullut ulkomailta. Suomessa vaikutti saksalaisia kauppiaita, kuten Georg Franz Stockmann (1825–1906). Hän perusti Helsinkiin kauppaliikkeen, josta 1900-luvun alussa tuli Suomen ensimmäinen tavaratalo. Ruotsalaisilla suvuilla oli vahva asema liike-elämässä. Tampere oli monipuolinen tehdaskaupunki, jossa oli esimerkiksi Finlaysonin tehdas. Kaupungissa oli myös runsaasti tukkukauppiaita. Pohjanmaalla ja Sisä-Suomessa oli vahvaa yritteliäisyyttä.¹⁶⁶

Suomalainen teollisuus laajentui 1900-luvun vaihteessa, jolloin perustettiin suuri määrä merkittäviä teollisuuslaitoksia. Tuolloin Suomessa yleistyivät modernit suuryritykset. Samalla yritysjohtajien koulutustaso alkoi kohota.¹⁶⁷

Ulkomailta tulleilla liikemiehillä oli merkittävä asema tehtaiden perustamisissa. He vaikuttivat erityisesti uusilla teollisuusaloilla eli paperi- ja kemianteollisuudessa.¹⁶⁸ Sahateollisuuden kehittäjissä oli paljon norjalaisia ja venäläisiä. Enso-Gutzeitin perustaja oli norjalainen Hans Gutzeit (1836–1919). Kotimaisen puuvillateollisuuden aloitti skotlantilainen James Finlayson (1772–1852), joka perusti puuvillatehtaan Tampereelle. Forssan puuvillatehtaan perustaja Axel Wilhelm Wahren (1814–1885) oli syntynyt Ruotsissa. Hän oli myös Kymin Oy:n perustajia. Ulkomailta tulleissa yrittäjissä oli myös saksalaisia.

1900-luvun vaihde oli sillä tavalla merkittävä aikajakso, että silloin perustettiin yrityksiä, jotka kasvoivat nopeasti ja joista osa vieläkin vaikuttaa suomalaisessa talouselämässä. Tällä aikajaksolla vaikuttivat sellaiset innovatiiviset yrittäjät kuin Antti Ahlström, Fredrik Idestam ja Gottfried Strömberg, jotka käyttivät hyväkseen sen ajan taloudellisia, teknologisia ja institutionaalisia olosuhteita.¹⁶⁹

Pörssilaitos tuki suuryritysten syntymistä. Helsingin Pörssiyhdistys perustettiin vuonna 1862. Pörssin perustaminen lisäsi yritysten rahoitusmahdollisuuksia. Ensimmäinen säilynyt tieto kurssinoteerauksista on tehty 29.11.1862. Ensimmäinen yhtiö listalla oli Societetshusaktiebolaget i Helsingfors.¹⁷⁰ Turun Pörssi aloitti toimintansa vuonna 1919.¹⁷¹

NAISTEN YRITTÄJYYS 1900-LUVUN VAIHTEESSA

Suomalaisen Naisyhdistyksen tuottama *Kalenteri Suomen naisten työstä* sisältää tietoja naisten yrittäjyydestä vuosilta 1894 ja 1901.¹⁷² Kaupunkilaisnaisten merkittävimpiä työnantajia oli rakennusteollisuus, jonka palveluksessa oli lähes 5 000 naista vuonna 1894. Samoin naisia oli paljon töissä satamissa ahtaajina. Lisäksi kaupunkilaisnaisia oli erilaisissa työpaikoissa, kuten kehruu- ja tupakkateollisuudessa, ompelimoissa, kaupoissa, pesu- ja silittämistehtävissä, leivonta-, hotelli- ja ravintola-alalla sekä yleisissä saunoissa.

Samaan aikaan kaupungeissa toimi naisia pienyrittäjinä ja itsenäisinä ammatinharjoittajina. Kalenterissa heitä oli 5 667, joka oli noin 5 prosenttia naispuolisesta kaupunkilaisväestöstä. Eniten naisia oli ompelutyön eri aloilla eli noin kolmannes. Seuraavaksi yleisimpiä olivat pesu- ja silitysala sekä siirtomaa- ja ruokatavarakauppiaat. Kaikkiaan naisyrittäjiä toimi lähes 50:llä eri ammattialalla, esimerkiksi leivonnassa, majoituksessa ja sairaalanhoidossa.

Teollisuudessa naisyrittäjät olivat kuitenkin vielä harvinaisia. Kaupunkilaisnaisten omistuksessa oli 1800-luvun lopulla vain yksi trikootehdas, kaksi panimoa, mineraalivesitehdas, villatavatehdas, tupakkatehdas, kravattitehdas sekä neljä päitetehdasta. Naisyrittäjiä ei ollut ollenkaan rakennus- ja kutomateollisuudessa.¹⁷³

Yrittäjyys oli naisille vaihtoehto, johon turvauduttiin yleensä perinteisten kotona opittujen naistaitojen siivittämänä. Koulutuksen kautta yrittäjäksi ei tuolloin juuri päädytty. Pienyrittäjyys tarjosi keskiluokkaisille ja työväestöön kuuluville naisille tilaisuuksia työllistyä. Yrittäjyys ei ollut kasvuhakuista, eikä se yleensä jatkunut seuraavalle sukupolvelle.¹⁷⁴

KAUPPIAAT JA LIIKEMIEHET

Kaupan alalle alkoi syntyä uusia yrittäjätalaisuuksia eri puolille maata. Maaseudulle perustettiin vuodesta 1859 lähtien laillisia kauppaliikkeitä. Ne olivat lähinnä sekatavarakauppoja, joita alkoi tulla syrjäkyliinkin. Kaupunkeihin perustettiin yhä enemmän erilaisia erikoisliikkeitä, kuten kangaskauppoja, vaatetusliikkeitä, rautakauppoja ja kirjakauppoja. Vähittäiskauppiaiden tarpeisiin perustettiin tukkuliikkeitä, joista ostettiin ja tilattiin myytävää tavaraa. Helsingin suuret tukkuliikkeet saivat jalansijaa sisämaassakin. Maaseudun kauppiaat perustivat 1900-luvun alussa kolme omaa keskusliikettä.¹⁷⁵

Kaupankäynnin lisääntyminen 1800-luvun jälkipuoliskolla synnytti uusia elinkeinoja.¹⁷⁶ Elinkeinovapauden ansiosta liike-elämään tulvi uusia yrittäjiä. Kaupankäynnin vapautusten ja elinkeinovapautusasetusten jälkeen kaupunkien kaupankäynti oli mahdollista muillekin kuin porvarissäädyn jäsenille, mikä lisäsi merkittävästi kauppiaiden määrää ja vähittäiskauppaverkosta.¹⁷⁷ Kuitenkaan kaikki yrittäjät eivät menestyneet.¹⁷⁸

Elinkeinoelämän vapaus tarjosi yrittämisen tilaisuuksia maaseudulla asuville talonpoikaistaustaisille yrittäjähenkisille ihmisille. Liberalismin läpimurto nopeutti siirtymistä omavaraistaloudesta rahatalouteen. Maaseudun kauppa oli ollut aikaisemmin tiukasti kahlittua ja säännösteltyä. Maaseudun kaupankäynnin yleistyessä vähittäiskauppaverkosto laajeni. Kaupankäynnin lisääntyminen synnytti lukuisia uudenlaisia tukkukauppoja, joiden tehtäväkenttä oli

laaja. Myös liikenneyhteyksien paraneminen loi edellytyksiä kaupan kehittymiselle. 1900-luvun vaihteessa kauppiaiden määrä nousi muutamassa sadasta kauppiasta lähelle 5 000:ta, joista maaseudulla oli 4 000.¹⁷⁹

Liike-elämään osallistuneille yrittäjille avautui menestymisen tilaisuuksia. Rikastumisen edellytykset olivat suurimmat kaupan alalla, jossa toiminnan käynnistämiseen vaaditut alkuihastoinnit olivat suhteellisen vaatimattomia. Kaupankäynnissä menestyminen riippui muita toimialoja enemmän yrittäjän omista kyvyistä ja osaamisesta.¹⁸⁰

Aikajakso 1800-luvun lopulta 1900-luvun alkuun oli eräänlaista yrittämisen kulta-aikaa. Tuolloin oli tilaisuus toteuttaa nopea taloudellinen nousu ilman suuria alkupanostuksia. Riskejä ottaneet liikemiehet saivat aikaan usein suuria voittoja, ja näin syntyi suuria tuotantoyksiköitä. Kehitystä tuki se, että rasituksena oli vain tullimaksuja eikä varsinaista verotusta, joten voitot ja tuotanto tulivat lähes kokonaan omaan käyttöön. Myös palkat olivat pieniä. Siten tehtailijat pystyivät tekemään suuria investointeja.¹⁸¹

Kaupankäynti alkoi siirtyä torimarkkinoilta siirtomaatavarakauppoihin ja erikoisliikkeisiin. Kaupan kehittyessä syntyi kauppojen ja valmistajien omistamia liikkeitä, osuuskauppakettu sekä tehokkaasti järjestetty tukkukauppa. Kansalaisten elintason alkoi nousta. Se lisäsi kysyntää erilaisille nautintotuotteille, kuten kahville, sokerille, vehnäsiile ja tupakalle.¹⁸²

Yrittäjäelämän laajentuessa 1800-luvun lopulla ryhdyttiin kauppias-termin ohella käyttämään sanaa liikemies (*affärsman, man of business*). Sillä kuvataan rohkeaa ja uudenaikaista yrittäjää. Liikemies-termi on lähellä schumpeteriläistä entreprenööri-yrittäjätyyppiä, joka on dynaaminen, uutta luova ja vanhoja asenteita kaatava.¹⁸³

Uudet suomenkieliset suurliikemiehet olivat taustoiltaan samankaltaisia. He tulivat maaseudulta, edustivat ensimmäisen polven yrittäjyyttä, olivat saaneet vain lyhyen peruskoulutuksen ja rakensivat uraansa omilla kyvyillään.¹⁸⁴

Yrittämisen edellytykset paranivat 1900-luvun alussa. Suomen talous oli kasvanut 1880-luvun lopulta lähtien. Kaupasta Venäjälle tuli Suomeen lisää rahaa, mikä ohjautui investointeihin ja lisääntyvässä määrin kulutukseen. Keskiluokka kohensi asemaansa ja nautti uusista mahdollisuuksista, kuten keskilämmityksestä, sisäkäymälöistä sekä tilavista ja varustetuista asunnoista. Kehitykseen liittyi se, että vauraan väen kodit valaistiin sähköllä. Puhelinta käytettiin yhä enemmän yhteydenpidossa.¹⁸⁵

Kaupankäynnin lisääntyminen johti sekä erikoistumiseen että keskittymiseen. Erilaisten tuotteiden kysyntää lisäsivät väestönkasvu ja rakentaminen. Tämä tarjosi tilaisuuksia yrittäjille. Rauta- ja rakennustarvikekauppojen sekä vaatetusliikkeiden kaltaiset erikoisliikkeet yleistyivät. Toisaalta alkoi esiintyä

Aleksanterinkatu, Helsinki. Museovirasto / Musketti.

suuria tukkuliikkeitä. Pienyrittäjien määrä alkoi lisääntyä.¹⁸⁶

1800-luvun jälkipuoliskon yrittäjäkunta muodostui erityyppisistä ja erilaisista taustoista tulevista ihmisistä. Teknillisen koulutuksen lisääntyminen toi mukanaan sellaisen taustatekijän, joka selittää yrittäjän asettumisen tietylle toimialalle. Insinöörin koulutus loi edellytyksiä teollisuuden johtotehtäviin pääsemiselle. Sitä kautta tuli myös monia insinööri-taustaisia yrittäjiä.¹⁸⁷

1800-luvun puolivälissä kaupungeissa asui vain 6 prosenttia väestöstä. Teollisuuden palveluksessa oli 30 000 työntekijää, mikä oli vain noin 4 prosenttia ammatissa toimivasta väestöstä. Heistä suuri osa työskenteli perinteisissä käsityöläisammateissa. Teollisuuden ja käsityön kokonaistyövoimasta yli puolet teki työtä toimipaikoissa, joissa oli vähemmän kuin viisi työntekijää.¹⁸⁸ V

Yritystoiminnan kehitykselle loivat edellytyksiä suomalaisen yhteiskunnan uudistukset. Suomeen oli syntynyt omat rahamarkkinat. Oli aloitettu kansalaisten kouluttaminen. Kulutuskysyntää alkoi ilmentyä. Suomalaisuusaate korosti teollistumisen merkitystä. Ihmisiä hakeutui entistä enemmän liike-elämään.

Suomen suurimmat teollisuusyritykset vuosina 1912-1913

Yli kaksi tuhatta työntekijää työllistäviä yrityksiä oli kaksi; Finlayson & Co Oy, Tampere (tekstiili- ja vaateteollisuus) ja A. Ahlström Oy, Noormarkku (puu- ja paperiteollisuus). Yli tuhannen työntekijän yrityksiä oli kolmeitoista.

(Lähde: Hjerppe 1979)

YRITYSTOIMINNAN JA ELINKEINOELÄMÄN KEHITTYMINEN MAAILMANSOTIEN VÄLISENÄ AIKANA

1900-luvun alku oli Euroopassa levottomuuksien ja kuohunnan aikaa. Valtioiden väliset ristiriidat johtivat ensimmäisen maailmansodan syttymiseen vuonna 1914. Venäjällä koettiin bolševikkien vallankumous ja tsaari syöstiin vallasta. Samalla Suomelle syntyi tilaisuus irtautua Venäjän vallasta ja toteuttaa tavoite itsenäisestä Suomesta. Vasta itsenäistynyt valtio ajautui sisäiseen

selkkaukseen. Sisällissodassa kansa jakautui kahtia, ja väkivaltaisuuksissa kuoli paljon ihmisiä.

Itsenäistymisen jälkeen olot olivat sekavat Suomessa, kuten oli siihen aikaan muuallakin Euroopassa. Elintarvikehuollossa oli ongelmia, joiden vuoksi jouduttiin turvautumaan elintarvikkeiden säännöstelyyn. Euroopassa vahvistui protektionistinen taloussuunta, joka merkitsi tullimuurien syntymistä maiden välille. Se vaikeutti metsäteollisuuden vientimahdollisuuksia, ja metsäteollisuus joutuikin etsimään uusia markkinoita tuotteilleen. Lisäksi itsenäistyminen merkitsi uusia tehtäviä, kuten sisäisen järjestyksen ylläpito ja ulkoasianhallinnon järjestäminen.¹⁸⁹

Nousukausi alkoi 1920-luvun puolivälissä. Se loppui kuitenkin nopeasti. Suuren lamakauden alkuna pidetään ”mustaa torstaita” 24. lokakuuta 1929. Silloin New Yorkin pörssi romahti. Pula-aikana 1930-luvun alussa yrittäjien toimintaympäristö oli vaikea. Eri toimialoilla tapahtui paljon konkursseja. Suomessa lama koetteli erityisesti sahateollisuutta. Kuitenkin puunjalostusteollisuus pysyi merkittävänä teollisuudenalana. Suomessa työllisyystilanne heikkeni.¹⁹⁰

Valtionyrityksien perustamisella oli yrityselämän kehityksessä vaikutuksensa erityisesti 1920- ja 1930-luvulla. Näiden yritysten toimintaa myös laajennettiin aktiivisesti.¹⁹¹ ”Kansallisen kapitalismin” aikakautena kansantalouden teollistumista lisättiin perustamalla valtionyrityksiä sekä valtion suoralla tuella.¹⁹² Valtioenemmistöisten yritysten määrä oli kuitenkin vaatimaton.¹⁹³

Osakeyhtiö- ja osuuskuntamuotoiset yritykset alkoivat muodostua yhä suuremmiksi kokonaisuuksiksi. Yritykset olivat sulautumia ja yritysyhmiä. Keskittymistä tapahtui erityisesti puunjalostusteollisuudessa sekä horisontaali-että vertikaalisuuntaan eli sekä samanlaisten yritysten kesken että erilaisten mutta toisiinsa joillakin tavoilla liittyvien yritysten kesken. Kuusi sokeriteollisuusyhtiötä yhdistyi vuonna 1918, jolloin sai alkunsa Suomen Sokeri Oy. Metalliteollisuuteen muodostui Wärtsilä-yhtymä Oy ja Fiskars-yhtymä. Kutomateollisuudessa saivat alkunsa Finlayson-Forssa Oy ja Tampella-konserni. Elintarviketeollisuudessa suuret konsernit, kuten Karl Fazer Oy, Huhtamäki-Yhtymä Oy ja Vaasan Höyrymylly Oy, tulivat merkittävimiksi. Nahka- ja jalkineiteollisuuteen syntyi Emil Aaltosen johtama konserni. Myös vientiteollisuuteen tuli ensimmäisiä suuria konserneja. Samanlaista keskittymistä ei tapahtunut yksityisen kaupan alalla, vaan keskittymistä edustivat kaupan alan suuret keskusliikkeet Kesko, Tuko, SOK ja Keskusosuusliike Hankkija.¹⁹⁴

Suuryritykset edistivät pienien yritysten perustamista. Paperia ja selluloosaa tuottaneet metsäteollisuuden suuryritykset ostivat puuraaka-ainetta. Eri puolille maata perustetut pienet sahat lisäsivät tukkipuiden kysyntää. Sahateollisuus oli viennin arvoltaan Suomen suurin vientiala. Sahateollisuuden

viennin arvo oli noin 40 prosenttia vuosina 1885–1929. Tämän jälkeen ykköseksi nousi massa- ja paperiteollisuus.¹⁹⁵

Teollisuusväestön määrä lisääntyi maailmansotien välisenä aikana. Suomen itsenäistymisen aikoihin maa- ja metsätaloudesta sai elantonsa yli 70 prosenttia kansalaisista. Toisen maailmansodan aikoihin noin viidenneksellä väestöstä oli elinkeinona teollisuus. Maa- ja metsätalouden osuus oli kuitenkin yhä lähes 60 prosenttia.¹⁹⁶ Teollisuuden leviäminen tarjosi uusia mahdollisuuksia maanviljelijäperheiden lapsille. Yritystoiminnalla hankittiin lisätuloja, ja joillekin se avasi uuden työuran.

Maailmansotien välisenä aikana maahan tuli useita monikansallisia yrityksiä. Niistä voidaan mainita Kreuger & Toll, Skånska Cementgjuteri, Finska Ab Gassaccumulator Oy eli myöhemmin AGA. Ulkomaisista yrityksistä noin kolmasosa oli ruotsalaisia (35 %). Maassa oli myös saksalaisia (18 %), norjalaisia (10 %), englantilaisia (9 %), tanskalaisia (8 %), amerikkalaistaustaisia (5 %) ja venäläisiä (3 %) yrityksiä. Pitkällä aikavälillä tarkasteltuna Suomessa toimineiden tytäryhtiöiden pääasiallinen omistajatausta on pysynyt samankaltaisena.¹⁹⁷

Ulkomaisten yritysten kautta maahan saatiin kansainvälistä johtamisaamista. Yrityksissä avautui johtotehtäviä suomalaisille ammattijohtajille. Yhteydet ulkomaille edistivät myös ulkomaanvientiä harjoittaneiden yritysten liiketoimintaa.

Vapaan yrittäjätoiminnan lisääntyminen edisti Suomen vaurastumista. Elintason noustessa kulutustavaroiden kysyntä lisääntyi. Esimerkiksi radiot yleistyvät, ja 1930-luvun lopulla joka kolmannessa kodissa oli radio. Sähkön käyttö yleistyi muutenkin kuin valaistuksessa. Koteihin asennettiin ensimmäiset sähköliedet vuonna 1928.¹⁹⁸ Käyttöön tuli myös autoja, televisioita ja puhelimia. Maailmansotien välien ajan teknologisiin sovelluksiin kuuluivat muun muassa keskuslämmitys, jääkaapit ja sisä-wc. Muovit ja keinokuidut korvasivat vanhoja materiaaleja.¹⁹⁹

Liikenteessä alkoi ”automobiiliin” aikajakso. Liikenteen kehitykseen vaikuttivat myös rautateiden ja meriliikenteen laajeneminen sekä lentoliikenteen syntyminen. Autolla oli merkittävä vaikutus henkilöliikenteessä, vaikka niiden määrä oli pitkään vähäinen. 1920-luvun alussa autoja oli Suomessa alle 2 000. Autot yleistyivät, ja niitä oli 1930-luvun lopulla jo yli 47 000.²⁰⁰

Polttoainetta maahan toimittivat kansainväliset öljyfirmat Standard Oil – Esso, Gulf ja Shell, jotka hallitsivat myös huoltoasemaverkostoa. Kotimainen öljynjalostus alkoi vasta sotien jälkeen, kun valtionyhtiö Neste perustettiin tammikuussa 1948.

Metalliteollisuus lisääntyi 1930-luvulla. Tekstiili- ja elintarviketeollisuuden osuus säilyi melkein muuttumattomana. Sähkö-, kaasu- ja vesilaitosten lisään-

tyminen 1920-luvun lopulta lähtien ja kemianteollisuuden kasvu vaikuttivat muun teollisuuden nousuun.²⁰¹

Elintarviketeollisuus kehittyi erityisesti 1920-luvulla merkittävästi joillakin tuotannonaloilla. Tuolloin aloittivat toimintansa muun muassa kahvipaahdit, perunajauho- ja raakasokeritehtaat. Niin ikään myllyteollisuus laajeni.²⁰²

Sahateollisuuden lisäksi vaneri- ja rullateollisuudessa oli vientitilaisuuksia. Suuret sahayritykset eivät enää 1930-luvun lopulla harjoittaneet tukku- ja vähittäiskauppaa. Suurimmat sahayritykset olivat yleensä metsäteollisuuden monialayrityksiä, eivätkä ne olleet ainoastaan sahatavaran valmistajia.²⁰³

Vientiteollisuudeksi kehittyivät huonekaluteollisuuden jotkin sektorit ja kuitulevyteollisuus. Suomen ja samalla Pohjoismaiden suurin paperinvalmistaja oli Kymin Oy. Merkittävää teollisuutta oli myös nahka- ja kumiteollisuudessa.²⁰⁴

Kaupan alalla kotimaankauppa lisääntyi. Kaupunkeihin avattiin erikoismyymälöitä. Lehtimainonta yleistyi.²⁰⁵ Tukkukaupassa perustettiin erikoistukkuliikkeitä, jotka olivat aikaisempiin tukkukauppoihin verrattuna pienempiä, erikoistuneempia ja yleensä ainoastaan tukkukauppaan keskittyneitä.²⁰⁶

Maaillansotien välisenä aikana suomalainen yritystoiminta laajeni ja monipuolistui. Tuolloin perustettiin useita pitkäaikaisia teollisuusyrityksiä, kuten vuonna 1920 alkunsa saanut metsäteollisuusyhtiö Yhtyneet Paperitehtaat Oy, joka syntyi kolmen yrityksen, Ab Simpelen, Jämsänkoski Oy:n ja Myllykoski Träsliperi Ab:n yhdistymisessä. Kaupungistumisen edetessä ja väkiluvun kasvaessa syntyi uusia liiketoiminnan tilaisuuksia. Talous monipuolistui, ja syntyi uusia teollisuudenaloja. Koulutusjärjestelmä laajeni, ja koulutustaso nousi. Elinkeinoelämä kehittyi ja edistyi 1920- ja 1930-luvuilla voimakkaasti ilman valtiovallan varsinaisia pyrkimyksiä lisätä teollisuutta.²⁰⁷

Yritystoiminnan laajentuminen näkyi myös yritysten määrän lisääntymisenä. Vuosina 1900–1920 osakeyhtiöiden määrä kuusinkertaistui. Osakeyhtiöiden määrän kasvu hidastui 1930-luvun laman aikana, mutta alkoi uudelleen lisääntyä vuosikymmenen lopulla. Osakeyhtiöitä oli eniten suurimmissa kaupungeissa eli Helsingissä, Viipurissa, Tampereella ja Turussa. Talvisodan alkaessa maassa oli noin 15 000 osakeyhtiötä.²⁰⁸

Yrittäjyys maailmansotien välisenä aikana

Elinkeinovapauden säätäminen vaikutti yritystoiminnan laajentumiseen. Se mahdollisti erilaisista taustoista tuleville ihmisille yrityksen perustamisen. Yrittäjiä alkoi tulla erilaisista kansanryhmistä, ja yrityksiä perustettiin eri puolille Suomea. Liikenneyhteyksiä parannettiin. Pankkijärjestelmä kehittyi. Suomalainen liike-elämä alkoi nousta.

Maailmansotien välisenä aikana oli tunnusomaista yritysten laajentumisen. Tuolloin perustettiin useita suomalaisia pitkäaikaisia teollisuusyrityksiä, muun muassa Yhtyneet Paperitehtaat. Myös yritysten määrä lisääntyi selvästi. Kaupungistumisen edetessä ja väkiluvun kasvaessa syntyi uusia liiketoiminnan aloja. Talous monipuolistui, ja muodostui uusia teollisuusaloja. 1930-luvun lama aiheutti työttömyyttä ja vaikeuksia yritystoiminnalle.

Aikajaksolla yrittäjien määrä lisääntyi erityisesti kaupan alalla, sillä se tarjosi yrityksen perustamismahdollisuuksia myös niille, jotka olivat hankkineet kokemusta toisten palveluksessa.

ELINKEINOVAPAAUS

”Jokainen Suomen kansalainen, mies tai nainen, on oikeutettu, niillä ehdoilla kuin tässä alempana säädetään, harjoittamaan sitä tai niitä elinkeinoja, jotka hän hyväksi näkee. Tämä oikeutus koskee niin kauppa-, tehdas- tai käsityöliikettä, kuin myös muuta ansionsaantia tai elatusta tarkoittavaa ja hyviin tapoihin soveltuvaa liikettä tai elinkeinoa kaupungissa tai maalla.”

– Asetus elinkeinosta 1879

AIKAJAKSON TUNNETTUJA YRITTÄJIÄ

Fredrik Idestam. Museovirasto / Musketti.

Fredrik Idestam (1838–1916) – Nokian perustaja

Fredrik Idestam syntyi vuonna 1838 Tyrvännössä. Hänen isänsä Gustaf Idestam oli vuorihallituksen virkamies. Fredrik oli koulutukseltaan vuoritutkinnon suorittanut filosofian maisteri. Hän sai nimityksen Suomen vuorihallituksen vuori-insinööriin virkaan. Idestam tutustui 25-vuotiaana kesällä 1864 Saksassa paperin uuden raaka-aineen, puuhiokkeen valmistusmenetelmään. Idestam toi Suomeen puuhiokkeen valmistustekniikan, jota hän halusi hyödyntää koskivoimalla.

Nokian kumituotteiden mainos.
Helsingin kaupungin museo.

Hän perusti ensimmäisen kaupallisesti menestyneen puuhiomon ja myöhemmin myös selluloosa- ja paperitehtaan. Idestamin puuhiomo aloitti toimintansa Tampereen Tammerkoskella vuoden 1866 alussa. Kaksi vuotta myöhemmin hän rakensi toisen puuhiomonsa Nokialle. Yrityksestä tuli vuonna 1871 osakeyhtiömuotoinen Nokia Aktiebolaget, jolloin koko liiketoiminta siirtyi Nokialle. Kasvaessaan yhtiö rakensi 1880-luvun alussa kolme paperikonetta. Se perusti vuonna 1885 Suomen ensimmäinen sulfiittiselluloosatehtaan. Yhtiö jalosti kaiken tuottamansa hiokkeen ja selluloosan paperiksi.

Idestam jäi pois yhtiön johdosta vuonna 1896. Nokian perustamisessa Idestam oli yksi kolmesta perustajaisästä, joka käynnisti yhtiön puunjalostuksen. Fredrik Idestam oli koko Suomen paperiteollisuuden suurmies. Yrittäjänä hän oli tarmokas ja harkitseva, ja hänellä oli erityinen lahjakkuus innoitukseen ja uuden oivaltamiseen. J. Maanpään mukaan Idestam oli ”tuottavimman vientiteollisuutemme älykäs ja hellittämätön uranuurtaja”.

LÄHTEET

Alho, K. 1961. Suomen teollisuuden suurmiehiä: 12 elämäkertaa. Porvoo: WSOY.

Helen, T. 1997. Fredrik Idestam. Artikkelit SKS:n Kansallisbiografia -tietokannassa.

Häikiö, M. 2001. Nokia oy:n historia. 1, Fuusio: yhdistymisten kautta suomalaiseksi monialayritykseksi 1865-1982. Helsinki: Edita.

Maanpää, J. 1942. Suomalaisia suurliikemiehiä: 20 elämäkertakuvausta. Helsinki: Otava

Minna Canth. Museovirasto /
Musketti.

Minna Canth (1844–1897) – liikemies ja kirjailija

Ulrika Wilhelmina Johnsson (vuodesta 1865 Minna Canth) syntyi Tampereella vuonna 1844. Perhe muutti Kuopioon vuonna 1853, jossa isä Gustaf Vilhelm alkoi johtaa Tampereen Lankakauppaa. Minna Canth kävi Kuopion kaupungin työväen tyttökoulun ja pääsi syksyllä 1863 vasta perustettuun Jyväskylän seminaariin.

Minna Canth palasi Kuopioon vuonna 1880, jossa hän ryhtyi hoitamaan vuonna 1877 kuolleen isänsä lankakaup-

paa. Hän sai kauppaliikkeen menestymään ja nosti Tampereen Lankakaupan jaloilleen. Liike oli 1800-luvun lopulla huomattava sekä tekstiili- että elintarvikekauppana. Liikkeenaisena Minna Canth vältti kaikin tavoin velkaantumista ja piti tarkkaa huolta liikkeen maksuliikenteestä. Kaupan kehitys oli yhteydessä puuvillateollisuuteen, sillä se myi pääasiassa Tampereen Finlaysonin tehtaan tuotteita. Liike laajeni, ja sen liikevaihto kasvoi merkittävästi 1800-luvun lopulla.

Liike-elämässä menestynyt Minna Canth lahjoitti joulukuussa 1896 koko omaisuutensa lapsilleen. Samalla hän toivoi, että hänen lapsensa jatkaisivat kauppaliikettä. Tyttökoulua Kuopiossa ja Helsingin jatko-opiston käynyt Elli Canth (1868–1944) palasi vuonna 1893 Keski-Euroopassa Kuopioon hoitamaan kauppaa. Hän huolehti Minna Canthin kuoltua sisaruksistaan ja johti perheyrittäjästä kymmenisen vuotta. Kuopiolainen Oy Birger Hallmann osti perheyhtiön osakekannan vuonna 1975.

Yrittäjänä Minna Canth kuului niiden harvalukuisten naisten joukkoon, jotka hyödynsivät 1800-luvun elinkeinovapauslainsäädäntöä. Liiketoiminnan lisäksi Minna Canth oli tuottelijan kirjailija, joka kirjoitti näytelmiä, pienoisromaaneja ja novelleja. Hän edisti koulutusta ja erityisesti tyttöjen koulutusmahdollisuuksia.

LÄHTEET

Krogerus, T. 1997. Minna Canth. Artikkelit SKS:n Kansallisbiografia -tietokannassa.
Nummela, I. 2004. Toiselta kantilta: Minna Canth liikkeenaisena. Helsinki: SKS.

G. W. Sohlberg (1851–1913) – perheyrittäjän perustaja

Gabriel Wilhelm Sohlberg syntyi vuonna 1851 Kiskon pitäjässä. Köyhistä lähtökohdista ponnistanut G. W. Sohlberg saapui Helsinkiin varattomana ja oli aluksi leipurinopissa. Tämän jälkeen hän sai lähes viiden vuoden mittaisen oppisopimuskoulutuksen. Kisällinäytteen hän suoritti keväällä 1873 ja sai sen jälkeen kisällikirjansa. Porvarinoikeudet nuori levyseppämestari hankki vuonna 1876. Tämän jälkeen hän aloitti liiketoiminnan itsenäisenä yrittäjänä. G. W. Sohlbergin läkkisepänliike sai alkunsa 1870-luvulla. Yrityksestä tuli vuonna 1908 osakeyhtiömuotoinen Oy G. W. Sohlberg Ab, ja se on yhä perustajasukunsa omistuksessa.

Yrityksen toimintaan on liittynyt alusta lähtien peltien muokkaaminen. Varaton käsityöläinen aloitti yritystoimintansa aivan tyhjästä. Työkalutkin olivat ensimmäisen palkatun työntekijän omaisuutta. Työpaja oli Sohlbergin perheen yhden huoneen asunnossa Helsingin Korkeavuorenkadulla. Aluksi pajassa valmistettiin ja korjattiin kannuja ja muita talousastioita. Läkkisepänliiketoiminta kasvoi käsityöläismenetelmillä: se teki laatutyötä edullisilla hinnoilla ja hoiti velvoitteen tunnistamalla. Yrityksen ensimmäisenä tuotteena oli peltilevyillä vuorattu uuni.

Helsingiläisiin taloihin ryhdyttiin tekemään peltikattoja, ja Sohlberg pääsi mukaan tähän liiketoimintaan. Tuolloin tulivat uutuuksina myös uuneihin asennetut peltikehyk-

set, uunien pellit ja nokiluukut. Rakennustoiminta Helsingissä lisääntyi 1800-luvun lopulla. G. W. Sohlbergin liiketoiminta alkoi kuitenkin 1890-luvulla suuntautua uusille aloille, joilta se lopulta löysi kasvumahdollisuutensa. Peltirasiatuotanto sai alkunsa vuonna 1909. Yhtiön viimeinen peltikattotyö tehtiin vuonna 1930 Eduskuntataloon. Yhtiö monialaistuminen jatkui toisen maailmansodan jälkeen. Yhtiön tuotanto-ohjelmaan tulivat 1950-luvulla mukaan muovit ja 1980-luvulla kontit. Yhtiö on laajentunut tekemällä yritysostoja. Siihen kuului 1980-luvun alussa hankittu Perlos Oy, joka ryhtyi valmistamaan Nokian kännyköihin kuoria ja kannatustelineitä. Perlos listattiin itsenäisenä yrityksenä Helsingin pörssiin kesällä 1999 it-buumin ollessa kuumimmillaan. Omistajasuvun Sohlbergit nousivat näin Suomen rikkaimpien ryhmään.

G. W. Sohlberg kuuluu Suomen nykyaikaisen teollistumisen varhaisvaiheen uusiin yrittäjiin. Hänen johdollaan peltisepänverstaasta liikkeelle lähtenyt toiminta kasvoi koko Suomen peltiteollisuuden keskeiseksi yritykseksi. Sohlberg oli myös aktiivinen ja toimelias kansalainen, joka oli mukana luottamustoimissa ja harjoitti hyväntekeväisyyttä.

G. W. Sohlberg kuoli 61-vuotiaana vuonna 1913. Tehtaan johtamisen hän oli siirtänyt pojilleen. Perheyritys jatkaa yhä toimintansa GWS-perheyhtiönä, joka omistaa erilaisia yrityksiä.

LÄHTEET

Hoffman, K. 2000. Gabriel Wilhelm Sohlberg. Artikkelit SKS:n Kansallisbiografia -tietokannassa.

Vesikansa, J. 2001. Pellistä Perlokseen: Oy G. W. Sohlberg Ab:n historia 1876 - 2001. Espoo: G. W. Sohlberg

Gottfrid Strömberg. Museovirasto / Musketti.

Gottfrid Strömberg (1863–1938) – Suomen sähköteollisuuden pioneeri

Gottfrid Strömberg syntyi Utajärvellä 1863. Hän sai päästötodistuksen Polyteknillisestä Opistosta vuonna 1885, jonka jälkeen hän jatkoi sähkötekniikan opintojaan Saksassa. Strömbergistä tuli maan ensimmäinen sähkötekniikan opettaja. Hän toimi opettajana yli kymmenen vuotta ja perusti samalla oman yrityksen. Strömberg oli Paul Wahl & Co:n palveluksessa Viipurissa vuosina 1887–1889. Täyttäessään 25 vuotta vuonna 1888 hän päätti perustaa oman yrityksen, joka rakensi muun muassa sähkömoottoreita. Yritystoiminta sai virallisesti alkunsa kesällä 1889. Ensimmäi-

sen tehtaansa Strömberg rakensi Helsingin Sörnäisiin vuonna 1898. Liike muutettiin vuonna 1909 osakeyhtiömuotoiseksi, Ab Gottfr. Strömberg Oy. Se rakensi kaupunki-sähkölaitoksia ja sähköisti maaseutua. Gottfried Strömberg jäi pois toimitusjohtajan tehtävästä vuonna 1919, jonka jälkeen hän jatkoi vielä hallituksen puheenjohtajana.

Teollistumisen kehitykseen liittyi sähkötekniikan käyttöönotto. Suomalaisen sähkötekniikan pioneerin merkittävin työ oli oman pitkäaikaisen sähkökoneteollisuusyrityksen perustaminen, ja hänen sukunimensä jäi elämään yrityksen jatkaessa toimintaansa. Strömberg oli suomalaisen sähköteollisuuden ja sähkötekniikan opetuksen keskeisiä uranuurtajia. Yrittäjänä hän oli innovatiivinen pioneeri, joka raivasi uusia tilaisuuksia ja synnytti uutta. Yrittäjänä hänellä oli voimakas näkijän kyky. Strömberg havaitsi jo nuorena sähkön käytön avaamat valtavat tilaisuudet. Tämän tilaisuuden hyödyntämistä edesauttoi tekninen ja tieteellinen lahjakkuus. Strömbergistä olisi voinut tulla myös arvostettu tiedemies, jos hän olisi siihen keskittynyt.

Gottfried Strömbergin perustama yritys jatkoi kasvua 1900-luvun alkupuoliskolla uudessa omistuksessa. Siitä tuli merkittävä teollisuusyritys 1930-luvulla, ja 1940-luvulla se oli yksi Suomen kymmenestä suurimmasta teollisuusyrityksestä. Strömberg fuusioitui vuonna 1983 Kymi-Kymmenen kanssa, jolloin sai alkunsa Kymi-Strömberg. Strömberg siirtyi ruotsalaiselle Asealle muutamaa vuotta myöhemmin. Nykyisin se on ruotsalais-sveitsiläisen teollisuuskonsernin ABB:n Suomen-yksikkö, joka työllistää noin 5 300 henkilöä 20 paikkakunnalla.

LÄHTEET

Hoffman, K. 2008. Gottfried Strömberg. Artikkelit SKS:n Talouselämän vaikuttajat-tietokannassa.

Hoffman, K. 1989. Strömberg 1889-1988: sähkötekniikan taitaja. Vaasa: ABB Strömberg.

Seppälä, R. 1997. Strömberg - mies josta tuli tavaramerkki. Helsinki: Art House.

ABB: Strömbergin kehitysvaiheet, saatavissa; <https://new.abb.com/fi/abb-lyhyesti/historia/suomalaiset-juuret>

Karl Fazer (1866–1932) – tunnetun tuotemerkin synnyttäjä

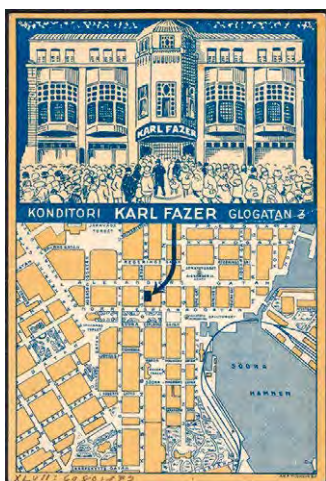
Karl Fazer. Helsingin kaupunginmuseo.

Karl Fazer syntyi Helsingissä vuonna 1866. Hänen isänsä oli sveitsiläissyntyinen turkkuri Eduard Fazer, joka oli muuttanut Suomeen vuonna 1844. Karl Fazer opiskeli konditoria-alaa Pietarissa, Pariisissa ja Berliinissä. Hän perusti Helsinkiin syksyllä 1891 kahvilan, jonka yhteydessä oli leipomomyymälä. Perheyritys laajeni pian makeisten tehdasmaiseen tuotantoon. Fazerin kahvila- ja konditoriatoiminta oli suosittua, ja yritys avasi lisää kahviloita myös muualle kuin ydinkeskustaan. Makeisista tuli kuitenkin yrityksen pääala.

Fazerin makeistehtaasta tuli menestynyt vientiyritys, jonka tuotteet tekivät perustajan nimestä kansainvälisesti tunnetun. Fazerin valmis-teet palkittiin kultamitalilla vuonna 1905 Pariisin ravintoaineiden näyttelyssä. Karl Fazer oli aikansa kuuluisimpia suomalaisia, joka tunnettiin erityisesti useissa Etelä-Euroopan maissa. Fazerin makeisia viedään yhä ulkomaille. Tunnetuin tuotemerkki Fazerin sininen -suklaa tuotiin markkinoille vuonna 1922. Yrityksen toiminta laajeni Hankoon 1920-luvun lopulla, kun se osti suomalais-englantilaisen Biscuittehdas Oy:n osakekannan. Kaupassa yhtiön keksien tuotanto moninkertaistui. Karl Fazer kuoli 66-vuotiaana vuonna 1932. Perheyrityksen johtamista jatkoi poika Sven Fazer.

LÄHTEET

Hoffman, K. 2011. Karl Fazer. Artikkeliksi SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.
Hoving, V. 1951. Karl Fazer 1891–1951. Helsinki: Karl Fazer.

Konditori Karl Fazer (1930). Helsingin kaupunginmuseo.

Fazerin maitosuklaan etikettikääreitä. Museoarkisto, Musketti.

Emil Aaltonen (1869–1949) – tekstiili- ja vaatetusteollisuuden menestyjä

Emil Aaltonen.
Museovirasto / Musketti.

Emil Aaltonen (alkujaan Widell) syntyi Sääksmäellä vuonna 1869. Hänen lapsuutensa oli vastoinkäymisiä täynnä. Perhe joutui luopumaan kotitalastaan nälkävuosien jälkeen. Isätömäksi 10-vuotiaana jäänyt Emil avusti perhettä elannon hankkimisessa. Kansakoulukin jäi kesken; hän kävi sitä vain yhden päivän.

Emil Aaltonen aloitti noin 20-vuotiaana Hattulan pitäjän Nihattulan kylässä vuonna 1889 omavastuisen yrittäjätoiminnan, jota voidaan samalla pitää Aaltosen Kenkätehdas Oy:n alkuna. Yritystoiminnan laajentuessa edessä oli muutto Tampereelle, jossa Aaltosen liiketoiminta kasvoi Suomen oloissa poikkeuksellisen suureksi. Emil Aaltonen oli 1930-luvulla alansa suurin yritys Tampereella. Yritys kasvoi suuryritykseksi, jonka palveluksessa oli 1 300 työntekijää eli kolmannes koko maan kenkäteollisuuden työläisistä.

Aaltonen laajensi toimintaansa 1920–1930-luvulla myös muille toimialoille. Hän hankki vuonna 1926 konepaja Oy Lokomo Ab:n osake-enemmistön. Lokomosta tuli sota-aikana puolustusvoimien tilauksien ja niitä seuranneiden sotakorvaustoimitusten ansiosta yksi Tampereen suurimmista teollisuusyrityksistä. 1950-luvun alussa se oli yhtä suuri kuin Aaltosen Kenkätehdas Oy. Emil Aaltosen omistuksessa oli lisäksi muun muassa Viialan Nahkatehdas Oy, Suomen Nahka- ja Kenkätehdas Oy, Kenkätehdas Oy Attila ja Kenkätehdas Oy Karisto ja Kumppanit (myöhemmin Kenkätehdas Solena). Myös muoviteollisuus Sarvis Oy siirtyi lopulta Aaltosen hallintaan.

Emil Aaltosen elämäkertakirjan kirjoittanut Vesa Vares tuo esille, että Aaltosen menestymiseen vaikuttivat myös ajan olosuhteet: ”Kyseessä oli erikoinen aika Suomen historiassa. Tuolloin syntyi (ja toisaalta myös tuhoutui) poikkeuksellisen paljon ja poikkeuksellisen nopeasti useita merkittäviä liikeyrityksiä. Liberalistisena aikana työvoimakustannukset olivat alhaiset, koska sosiaalipoliittisia kuluja ei ollut, ja näin voitot jäivät omistajille ja loivat uutta sijoitettavaa pääomaa. Aaltosen osalta etuna oli myös se, että hänellä oli tuote, jolla oli aina kysyntää.”

Vareksen mukaan ”Aaltosen menestykseen on luultavasti useita syitä. Säästäväisyys ja hyvä vainu – niin epämääräinen ilmaisu kuin se onkin – eivät olleet näistä pienimpiä. Aaltosella oli myös ennakkoluuloton mieli: hän oli ensimmäisiä, jotka turvautuivat laajamittaiseen koneelliseen ja tehdasmaiseen tuotantoon.”

LÄHTEET

Vares, V. 2008. Emil Aaltonen. Artikkelit SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.

Vares, V. 2007. Emil Aaltonen: teollisuusjohtaja ja suurlahjoittaja. Helsinki: Otava.

Hanna Parviainen (1874–1938) – teollisuusyrittäjä ja lahjoittaja

Hanna Parviainen syntyi Jyväskylässä vuonna 1874. Hänen isänsä Johan (Janne) Parviainen oli alkujaan kiihtelysvaaralainen karjalaispoika, joka tuli sukulaismiehen puotiapulaiseksi Jyväskylään. Johan Parviainen perusti 22-vuotiaana Kauppakadulle oman kaupan, joka laajeni tukkukaupaksi. Tämän jälkeen hän laajensi liiketoimiaan hankkimalla tehtaita, kiinteistöjä ja maatiloja. Tärkeimmäksi tuotantolaitokseksi muodostui vuonna 1897 perustettu Säynätsalon saha. Johan Parviaisen liike muutettiin 1907 osakeyhtiöksi, Joh. Parviainen Oy. Säynätsaloon rakennettiin vuonna 1913 vaneritehdas. Toinen saha aloitti toimintansa vuonna 1901 Karstulan Kimingin kylässä. Kauppaneuvoksen arvonimen vuonna 1894 saanut Johan Parviainen kuoli vuonna 1900.

Jyväskylän tyttökoulun ja Geneven ranskankielisen tyttöjen sisäoppilaitoksen käynyt Hanna Parviainen aloitti työn isänsä liikkeen kassanhoitajana vuonna 1895. Hän hoiti isänsä kuoleman jälkeen 20 vuoden ajan yhtiön maatiloja eikä suoranaisesti osallistunut yhtiön puutavara-alan asioiden hoitoon. Liikkeen johdossa toimi hänen veljensä Hugo Parviainen. Hanna Parviainen keskittyi tilojen hoitoon, seurasi maatalouden kehitystä ja toteutti alan uutuuksia yhtiön tiloilla.

Joh. Parviainen Oy jaettiin vuonna 1919 kolmeen osaan, jolloin muodostettiin lisäksi Joh. Parviaisen Tehtaat Oy ja Kiminki Oy. Hugo Parviaisen kuoltua Walter Parviainen muutti vuonna 1920 Jyväskylään ja ryhtyi johtamaan Joh. Parviaisen Tehtaat Oy:tä eli 850 henkeä työllistäneitä Säynätsalon tehtaita. Hannan vastuulle jäi Joh. Parviainen Oy ja Kiminki Oy. Walter Parviaisen yllättävän kuoleman jälkeen vuonna 1925 Hannasta tuli Joh. Parviainen Tehtaat Oy:n yksinomistaja. Vaikka Hanna Parviainen yritti saada yrityksen kannattavaksi, joutui yhtiö 1930-luvun alussa pankkien holhoukseen. Hanna Parviainen oli ensimmäinen nainen, joka sai Suomessa kauppaneuvoksen arvonimen. Hänet tunnettiin menestyneenä kauppiana Jyväskylässä ja laajalti Keski-Suomessa. Säynätsalossa hän harjoitti mittavaa lahjoitustoimintaa, jonka avulla perustettiin muun muassa uusi lastentarha, vanhainkoti ja oma kirkko Säynätsalon seurakunnalle. Kirkko vihittiin käyttöön loppiaisena 1927.

LÄHTEET

Pohls, M. 2011. Hanna Parviainen. Artikkelinä SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.

Mäkelä, R. 1980. Hanna Parviainen. Teoksessa Työtä ja tuloksia: suomalaisia vaikuttajanaaisia. Porvoo; Helsinki; Juva: WSOY.

Frithjof Tikanoja (1877–1964) – tukkukaupan uranuurtaja

Frithjof Tikanoja syntyi Kälviällä vuonna 1877. Pientilallisen poika menetti isänsä varhaisessa vaiheessa. Hän joutui jättämään kotitilansa ja etsimään elantonsa muualta. Kaupan ala tarjosi hänen kaltaisilleen sosiaalisen nousun tilaisuuden. Tikanoja aloitti 14-vuotiaana apulaisena Kälviän Kauppa-Osakeyhtiössä. Sitä ennen hän oli käynyt Kälviän nelivuotisen yksityisen kansakoulun. Tikanoja siirtyi muutama vuosi myöhemmin kokkolalaisen tuontikauppiaan Alfred Björklundin tukkuliikkeen sivuliikkeen apulaiseksi. Hän oli kymmenen vuotta Carl Finnilän tukkuliikkeen Myllymäen haarakonttorin kauppamatkustaja Ähtärissä. Tieto markkinatilanteesta ja asiakkaista synnytti ajatuksen perustaa oma tukkuliike.

Kaupan alalla eri puolille maata perustettiin yleistukkuliikkeitä, joissa myytiin monenlaisia tuotteita. Yrittäjänä Frithjof Tikanoja hyödynsi 1800-luvulla alkanutta elinkeinoelämän vapautta, ja saatuaan kokemusta liike-elämässä hän perusti vuonna 1905 Vaasassa yhdessä Jooseppi Lassilan kanssa tukkukaupan. Kyseessä oli yleistukkuliike, jossa myytiin tekstiilejä sekä talous- ja siirtomaatavaroita. Tukku-kaupan perustamisen syy oli käytännönläheinen. Sen tarkoituksena oli turvata yhtiömiesten toimeentulo Vaasan kaupungissa, jossa Jooseppi Lassila halusi kouluttaa lapsensa. Molemmat perustajat olivat syntyperäisiä talonpoikia Keski-Pohjanmaan Kälviältä. Vaatimattoman alun jälkeen Lassilan ja Tikanojan perustama tukkukauppa kasvoi ja muuttui vuonna 1913 osakeyhtiömuotoiseksi Lassila & Tikanoja Osakeyhtiöksi. Yhtiön toiminta laajeni teollisuuteen, kuten kenkä- ja nahkateollisuuteen. Tukkuliike laajeni Helsinkiin vuonna 1918, jolloin Vaasan-konttori siirtyi pääkaupunkiseudulle. Yhtiö kasvoi tämän jälkeen voimakkaasti. Se oli jo ennen Suomen itsenäistymistä puuvillatuotteiden kaupassa maan kolmanneksi suurin. Frithjof Tikanoja jatkoi yksin liikkeen johtajana vuodesta 1920 lähtien. Yhtiön toiminta laajeni 1930-luvulla vähittäiskauppaan. Se perusti oman puku- ja paitatehtaan. Sotien jälkeen Lassila & Tikanoja hajautti konttoriverkostoaan, jolloin konttoreita perustettiin eri kaupunkeihin, kuten Ouluun, Jyväskylään ja Tampereelle. Myös vientitoiminta alkoi tulla kuvaan mukaan muun muassa tytär-yhtiö Tiklaksen kautta.

Tikanojaa on luonnehdittu vilkasliikkeiseksi ja ulospäin suuntautuneeksi kaupamieheksi. Hän luopui toimitusjohtajuudesta 74-vuotiaana vuonna 1952 mutta jatkoi johtokunnan puheenjohtajana vuoteen 1963. Lassila & Tikanoja oli 1980-luvulle saakka alansa suurin Suomessa. 2000-luvulla se on listattu pörssi-yhtiö, joka toimii muun muassa ympäristöbisneksessä.

LÄHTEET

Hoffman, K. 2011. Frithjof Tikanoja. Artikkelinä SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.

Koskivirta, A. 2005. Tarina arjesta: Lassila & Tikanoja 1905-2005. Helsinki: Lassila & Tikanoja.

2.3 SODAN VUODET JA JÄLLEENRAKENNUKSEN AIKA (1940–1959)

YRITTÄJYYS SODAN JA JÄLLEENRAKENNUKSEN AIKANA

Suomen taloudessa alkoi näkyä noususuhdanteen merkkejä 1930-luvun lopussa. Maailmanpoliittinen tilanne muutti kuitenkin nopeasti kaiken. Suurvallat Saksa ja Neuvostoliitto jakoivat Itä-Euroopan etupiireihin Molotovin–Ribbentropin-sopimuksessa, joka allekirjoitettiin elokuussa 1939. Sen salaisessa lisäpöytäkirjassa sovittiin etupiirijaosta, jossa Suomi ja Baltian maat luettiin Neuvostoliiton etupiiriin kuuluviksi. Toinen maailmansota alkoi syyskuussa, kun Saksa hyökkäsi Puolaan. Neuvostoliitto esitti Suomelle aluevaatimuksia. Kun Suomi ei niihin suostunut, hyökkäsi Neuvostoliitto maahan marraskuun 30.päivänä.

Sota-aika oli myös talous- ja yrityselämän käännekohta. Talvisota aiheutti vahvan sääntelyn ja talouden ajautumisen valtion kontrolliin. Huoltovarmuuden ja energiansaannin turvaaminen oli etusijalla. Taloudellinen toiminta heikkeni ja yritysten perustamiset vähenivät. Kaupan ala lamaantui tavarapulan, hintojen inflaatiokehityksen ja sekasortoisten olosuhteiden vuoksi.²⁰⁹

Sodat toivat mukanaan valtavavia inhimillisiä menetyksiä: niissä kuoli 95 000 suomalaista. Moni yritys joutui lopettamaan toimintansa. Tähän vaikutti se, että yrityksen perustajista ja johtajista huomattava osa menetti henkensä puolustaessaan isänmaataan.

Jatkosodan jälkeen edessä olivat rauhanneuvottelut. Sodan hinta oli raskas: Suomi menetti noin 10 prosenttia peltoalastaan ja metsäalastaan, 12 prosenttia koko maan pinta-alasta, 13 prosenttia kansallisesta varallisuudestaan ja 20 prosenttia rautatieverkostostaan. Teollisuudessa eniten menetettiin paperiteollisuutta ja sähköntuotantoa. Selluntuotannon kapasiteetista hävisi neljännes ja vesivoimalaitoksilta kolmannes.²¹⁰

Sodan rauhanehtoihin kuului, että Suomi joutui luovuttamaan Neuvostoliitolle Karjalan alueen. Pariisin rauhassa vuonna 1947 Karjalasta luovutettiin kolme kaupunkia eli Viipuri, Sortavala ja Käkisalmi, kaksi kauppala, kolmekymmentäyhdeksän maalaiskuntaa ja kaksikymmentäyksi kuntaa osittain.²¹¹ Rajan taakse jäi suuria teollisuuslaitoksia, esimerkiksi Pitkäranta Oy, Viipurin Saha Oy ja Kuitu Oy. Samalla menetettiin noin 10 prosenttia maan teollisuudesta ja maataloustuotannosta. Suomi joutui lisäksi luovuttamaan Petsamon kunnan ja Sallan itäosan sekä vuokraamaan laajan alueen Porkkalan seudulta Neuvostoliiton tukikohdaksi 50 vuodeksi.²¹² Lisäksi maksettaviksi tulivat 300 miljoonan dollarin sotakorvaukset.

Sodan päätyttyä jälleenrakennuksen aikana taloudellinen kasvu nopeutui. Suomen talous kasvoi vuosina 1950–1974 nopeammin kuin koskaan ennen. Bruttokansantuote kasvoi tuolloin keskimäärin noin 5 prosenttia vuodessa.²¹³ Jälleenrakentaminen moninkertaisti rakennustuotannon lyhyessä ajassa. Kiinteistöjä piti rakentaa uudestaan. Asumistuotantoa edistettiin valtion myöntämällä lainoilla.

Pienten yritysten määrä kasvoi, ja yrittäjyys alkoi kansainvälistyä. Suomessa alettiin puhua yrittäjyydestä talouskasvun lähteenä. Yrittäjäkeskustelu noudatti kansainvälistä valtavirtaa. Kuitenkaan se vielä ollut kovinkaan kuuluvaa. Yrittäjät alkoivat järjestäytyä ja harjoittaa edunvalvontaa.

Toisen maailmansodan jälkeiset vuodet olivat taloudellisen sopeutumisen aikaa. Piti aloittaa siviilituotanto ja sotakorvaukset vaativat ponnisteluja. Taloudellinen toiminta edellytti julkisen vallan vahvaa panosta taloudessa. Tehtävänä oli siirtoväen asuttaminen sekä kaatuneiden perheistä ja sodassa vammautuneista huolehtiminen. Valtion tehtävät sodasta toipumisesta antoivat aiheen ryhtyä puhumaan hyvinvointivaltiosta.²¹⁴

Suomen suurimmat teollisuusyritykset v. 1949

Yli viiden tuhannen työntekijän yrityksiä oli yksi; Wärtsilä-Yhtymä Oy, Wärtsilä (Kaivannais- metalli- ja kulkuneuvoteollisuus)

Yli neljän tuhannen työntekijän yrityksiä oli kolme.

Yli kolmen tuhannen työntekijän yrityksiä oli neljä.

Yli kahden tuhannen työntekijän yrityksiä oli neljä.

Yli tuhannen työntekijän yrityksiä oli viisitoista.

(Lähde: Hjerppe 1979)

KOHTI JÄLKITEOLLISTA YHTEISKUNTAA

Suomi alkoi aika nopeasti sotien jälkeen siirtyä agraariyhteiskunnasta kohti jälkiteollista yhteiskuntaa. Pienet yritykset ovat keskeisessä asemassa palveluiden tuottamiseen perustuvassa yhteiskunnassa. Palvelutuotannon osuuden kasvu on tarkoittanut ennen kaikkea alkutuotannon osuuden vähentymistä. Maatalousväestöön kuului vielä 1950-luvulla noin neljännes väestöstä. Teollisuudessa ja rakennustoiminnassa oli samaan aikaan noin 14 prosenttia väestöstä. Palveluelinkeinoissa oli hieman vähemmän ihmisiä kuin maataloudessa. Tämän jälkeen palvelutuotannon lisääntyminen on ollut näkyvin piirre elinkeino- ja ammattirakenteen muutoksessa.

Suomen väkiluku kasvoi nopeasti toisen maailmansodan jälkeen. Syntyi suuret ikäluokat. Väkiluku ylitti 4 miljoonan rajan vuonna 1946. Väestön ikärakenteeseen on vaikuttanut myös eliniän pidentyminen.²¹⁵

Suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen sotien jälkeisenä aikana vaikutti työnantajajärjestöjen, ammattiyhdistysliikkeen ja valtiovallan välinen niin sanottu kolmikantayhteistyö. Yhteistyö sai alkunsa Suomen työnantajain keskusliiton antamasta julistuksesta 23.1.1940. ”Tammikuun kihlauksena” tunnetussa julistuksessa keskusliitto tunnusti ammattiliitot ja keskusjärjestö SAK:n työmarkkinoiden neuvotteluosapuoliksi.

Metsäteollisuus säilytti maailmansodan jälkeenkkin keskeisen aseman ulkomaan viennissä, vaikka teollisuus alkoi monipuolistua. Suomen tärkeimpiä vientituotteita olivat raakapuu, sahatavara, vaneri, sellu ja paperi. Metsäteollisuuden yritys rakenne ei muuttunut 1940-luvun lopun ja 1970-luvun välillä, jolloin metsäteollisuus koostui lukuisista yhtiöistä, joista useat olivat monialayrityksiä.²¹⁶ Suurten yritysten joukossa olivat pitkään hallitsevia 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa perustetut yritykset. Neste osakeyhtiön ensimmäinen jalostamo käynnistyi Naantalissa vuonna 1957, jolloin alkoi suomalainen öljynjalostus. Nesteestä kehittyi idänkauppaan keskittynyt monialainen teollisuuden suuryritys.²¹⁷

Toisen maailmansodan jälkeen Suomen teollistuminen kiihtyi. Metall- ja kemianteollisuus kehittyi, mihin vaikutti sotakorvaustuotanto.²¹⁸ Metalliteollisuus on laaja toimiala, johon kuuluvat metallien perus-, metallituote-, kone-, sähkötekniikka ja kulkuneuvoteollisuus.²¹⁹ Metalliteollisuuden osuus viennistä kohosi noin 15 prosenttiin 1950-luvulla.

Suomen kuten monien muidenkin maiden teollistumisessa 1950-, 1960- ja 1970-luvuilla valtiolla oli merkittävä rooli. Se perusti omia yhtiöitä ja antoi tukea uusille yrityksille.²²⁰ Valtion asema on ollut suuri kaivosteollisuudessa ja malmivarojen jalostamisessa. Valtioenemmistöisten yritysten osuus ei kuitenkaan ollut hallitseva Suomen talouselämässä. Esimerkiksi 1950-luvun lopulla niitä oli vain parikymmentä.²²¹

Kaupungistuminen kiihtyi 1950-luvulla. Ihmisiä hakeutui kaupunkeihin ja teollisuuspaikkakunnille työn ja opiskelupaikkojen vuoksi. Vuonna 1950 kaupunkeissa asui jo lähes kolmannes väestöstä.²²²

Kaupungistumisen vuoksi rakennustoiminta lisääntyi ja koneellistui. Talonrakennuksessa ja tienrakennustöissä motorisoituminen tarkoitti nosturien, kaivurien, traktorien ja kuorma-autojen käyttöä. Elementtirakentaminen muutti rakennusihmistyön luonnetta.²²³ Rakentaminen automatisoitui, ja rakentamisajat lyhenivät. Metall- ja konepajateollisuudessa tapahtui uudistuksia ja teknologian kehitystä. Myös maa- ja metsätalous teknistyi, kun traktorit ja moottorisahat yleistyivät.²²⁴

Pk-yritysten määrän lisääntyminen toisen maailmansodan jälkeen oli merkittävää talouskehitykselle. Se näkyi muun muassa osakeyhtiöiden määrän kasvuna. Suomessa oli jo yli 30 000 osakeyhtiötä 1960-luvun alussa.²²⁵

Kun Suomessa tehtiin ensimmäinen väestölaskenta vuonna 1950, oli maassa noin 401 000 yrittäjää. Yrittäjiä oli tuolloin noin 10 prosenttia väestöstä ja ammatissa toimivista 49 prosenttia. Yrittäjistä suuri osa toimi maa- ja metsätaloudessa: 292 000 eli lähes kolme neljäsosaa. Maa- ja metsätalouden yrittäjistä vain noin 13 % (37 000) oli työnantaja eli henkilöitä, joilla oli palveluksessa palkattua työvoimaa. Teollisuudessa oli paljon pienyrittäjiä. Teollisuusyrittäjiä oli yhteensä 59 000.²²⁶

LIIKENTEEN JA LOGISTIIKAN KEHITTYMINEN

Toisen maailmansodan jälkeiseen liike-elämän kehitykseen vaikutti liikenteen tekniikan kehittyminen. Autoissa, vesiliikenteessä, rautateillä ja lentoliikenteessä ryhdyttiin soveltamaan polttomootoria, joka lisäsi liikenteen tehokkuutta. Sähköenergian käytön lisääntyessä rakennettiin maahan oma kuljetusverkko. Sähkön mukana alkoi esiintyä langatonta tiedonvälitystä. Liikenteen uuden valankumouksen käytännön toteuttaminen alkoi varsinaisesti 1950-luvulla. Tiedonvälitys nopeutui. Posti- ja lennätintoimen alalla teknologinen kehitys eteni nopeasti. Suomen ensimmäiset televisiolähetykset alkoivat vuonna 1957.²²⁷

Autoistuminen jatkui kiihtyvällä vauhdilla. Maanteillä alkoi liikkua entistä enemmän linja-autoja ja kuorma-autoja. Harvaan asutun Suomen kuljetusongelmat vähenivät. Henkilöautoilun kasvu synnytti tarpeen parantaa ja laajentaa maantieverkostoa.²²⁸

Rautatieverkosto laajeni eri puolille Suomea. Rautateiden toimivuutta lisäsi merkittävästi sähköistäminen vuodesta 1968 lähtien.²²⁹

NAISTEN YRITTÄJYYDEN YLEISTYMINEN TOISEN MAAILMANSODAN JÄLKEEN

Naisten yrittäjyys on lisääntynyt huomattavasti Suomessa toisen maailmansodan jälkeen. Kaupan ja palveluiden lisääntyminen näkyi naisten osuuden kasvuna elinkeinoelämässä. Naisten perustamat yritykset olivat usein pieniä tekstiili- ja muotiliikkeitä ja kukkakioskeja. Naisten yrityksiä olivat myös parturi- ja kampaamoliikkeet.²³⁰

Maatalousyrittäjistä miesten osuus oli yli 60 prosenttia 1970-luvulta lähtien. Naisyrittäjien keskuudessa maatalousyrittäjien osuus oli suuri. 1970-luvulla maatalousyrittäjien osuus kaikista naisyrittäjistä oli noin 80 prosenttia. Seu-

raavina vuosikymmeninä osuus pieneni merkittävästi. Vuonna 1990 maatalousyrittäjien osuus oli kuitenkin vielä 60 prosenttia.²³¹ Maatalousyrittäjyyden väheneminen näkyy myös naisyrittäjyydessä. Yrittäjien osuus naistyövoimasta oli vuonna 1970 lähes 20 prosenttia. Se väheni niin, että vuonna 1990 osuus oli vain 11 prosenttia.²³²

ELINKEINOELÄMÄN MONIPUOLISTUMINEN

Toisen maailmansodan jälkeen tekniikan kehitys oli vallankumouksellista. Siihen on liittynyt sähkön käyttö eri sovelluksina. Energia muutetaan ensin sähköksi ennen kuin sitä käytetään työkoneissa. Sähkötekniikan sovellutuksia on elektroniikka, jota käytetään radiotekniikassa ja automaatiossa.²³³

Tärkeää on ollut myös erikoisterästen kehittäminen. Auton moottorin ja voimansiirtolaitteiden kestävyys on parantunut valtavasti. Myös muut koneet ovat kehittyneet ja tulleet kestävämmiksi.²³⁴

Puujalostuksessa sahauksen ja muun puuteollisuuden merkitys on vähentynyt ja paperin ja selluloosan tuotannon osuus on kasvanut. Metalliteollisuudesta on tullut teollisuuden päähaara. Metallin osuus teollisuuden kokonaistuotannosta oli 1950-luvulla noin neljännes. Vientiteollisuudessa keskeisessä asemassa on ollut rauta- ja terästeollisuus, jonka suuryrityksiä ovat olleet muun muassa Outokumpu ja Rautaruukki. Konepajateollisuudessa on valmistettu esimerkiksi paperi- ja selluloosatehtaiden koneita.²³⁵

Yritystoiminnan kehittyminen näkyi pk-yritysten kasvuna. Yritykset saivat teollisuudelta uusia tilauksia, mikä lisäsi alihankintaa. Elintason nousu vahvisti paikallisten yritysten toimintaedellytyksiä. Palvelujen kysyntä kasvoi.

Yritystoiminta modernisoitui ja teknistyi. Jälleenrakennuksen aikana syntyi uutta liiketoimintaa, jossa koulutuksen merkitys alkoi korostua. Pelkkä käytännön osaaminen ei monilla aloilla ollut riittävää. Esimerkiksi rakennusmestarit saivat työmaan vastaavina mestareina sellaisen yleisnäkemyksen rakentamisesta, että he pystyivät perustamaan ja johtamaan omaa rakennusfirmaa. Samalla rakentamisen lisääntyminen synnytti tarvetta uusille rakennusalan yrityksille. Vastaavia tarpeita syntyi muillekin teollisuudenaloille.

Yrittäjyys sodan vuosina ja jälleenrakennuksen aikana

Jälleenrakennuksen aikana teollinen tuotanto laajeni ja monipuolistui. Metallsäteollisuus kehittyi nopeasti. Metall- ja konepajateollisuudessa tapahtui uudistumista ja teknologian kehitystä. Rakennustoiminta lisääntyi merkittävästi. Kehitys säteili myös kaupan alalle ja palvelualoille. PK-yrityksiä perustettiin entistä enemmän. Koulutuksen merkitys yrityksen perustamisessa alkoi kasvaa. Metall- ja konepajateollisuudessa oli tilaa myös pienemmille yksiköille.

SOTA-AJAN JA 1950-LUVUN YRITTÄJIÄ

Aukusti Asko-Avonius (1887–1965) – huonekalualan karjalainen yrittäjä

Aukusti Asko-Avonius (alkujaan Avonius) syntyi Karjalan Pälkjärvellä vuonna 1887. Hänen isänsä oli loistyömiehenä Pälkjärvellä, mutta hän oli myös puu- ja rautaseppä. Pälkjärvi kuuluu Laatokan rannikkoalueeseen. Sortavalan ja Joensuun raja kulki pitäjän kautta. Alue menetettiin Neuvostoliitolle toisessa maailmansodassa, ja Pälkjärven viimeiset siviilit siirtyivät rajan länsipuolelle syyskuussa 1944.

Aukusti Avonius pääsi opiskelemaan Sortavalan käsityökouluun, josta hän sai puuseppäntaidot. Nuorena hän työskenteli eri puuseppäntehtaissa ja kiersi myös alan tehtaissa Ruotsissa. Avonius päätti hyödyntää kokemuksiaan perustamalla oman yrityksen. Hän asettui aluksi Viipuriin, mutta bolsevikkivallankumous vuonna 1917 muutti liikesuunnitelmat. Levottomasta Viipurista Avonius päätti lähteä Lahteen, jossa oli Päijänteen seudun runsaiden koivuvarojen ja hyvien liikenneyhteyksien lisäksi myös puuseppäteollisuutta.

Avonius perusti oman yrityksen syyskuussa 1918, jolloin sai alkunsa Lahden Puuseppätehdas Oy. Kun Lahden syntyi varsin monia nimeltäänkin samankaltaisia liikkeitä, vuonna 1931 Avonius nimesi yrityksensä Asko-Avonius, Huonekalutehtaiksi. Hän muutti oman sukunimensä Asko-Avoniukseksi. Avoniuksen perustamasta huonekalutehtaasta kasvoi maan johtava 1930-luvulle tultaessa. Askon myymälöiden ketju ulottui koko maahan.

Elintason nousu ja kaupungistuminen lisäsivät huonekalujen menekkiä. Teollistuminen kasvatti kysyntää kaupunkilaisten halvoille kansankalusteille. Huonekalutehtaita perustettiin paljon Lahden kaupunkiin. Asko-Avoniuksista voidaan pitää huonekalujen sarjavalmistuksen aloittajana Suomessa. Yrityselämä tarjosi uusia tilaisuuksia itseoppineille (*self-made*) yrittäjille, eikä kaikilla aloilla edes tarvittu suuria pääomia yritysten perustamiseksi.

Asko-Avonius nousi 1930-luvulla Suomen suurimmaksi huonekaluyrittäjäksi. Hän alkoi laajentaa liiketoimiaan muille aloille. Putkikalusteiden tuottamista varten hän perusti Upo-yhtiön, josta kehittyi monipuolinen metalliyritys. Asko-Avonius oli myös luomassa

elintarvikeyritys Saarioista Sahalahdelle. Yrittäjänä Aukusti Asko-Avoniuista on kuvattu kansanomaiseksi patruunaksi, mihin osaltaan vaikuttivat hänen elämänsä lähtökohdat.

Asko-konserni laajensi toimintaansa muun muassa perustamalla laajan sisustusliikkeiden ketjun Keski-Eurooppaan sekä avaamalla tavarataloja Suomeen. Yritysrypäs oli 1960-luvulla Suomen suurimpia ja Lahden suurin yritys. Asko-konserni ajautui 1970-luvulla kriisivaiheeseen. Omistajasuku menetti omistustansa yrityksessä, joka siirtyi Suomen Yhdyspankin haltuun.

LÄHTEET

Vesikansa, J. 2008. Aukusti Asko-Avonius. Artikkeliksi SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa

Heikki Huhtamäki (1900–1970) – suuryrityksen perustaja

Heikki Huhtamäki syntyi vuonna 1900 lapualaisen kyläleipurin pojaksi. Nuoruudessaan hän osoitti liikemiestaitojaan Werner Söderströmin kirjatilausten myyjänä. Yhdessä veljensä Paavon kanssa hän osallistui perheyrityksen toimintaan. Vaasan kauppakoulussa vajaan vuoden opiskellut Huhtamäki avioitui vuonna 1920 kokkolalaisen nahkatehtailijan Anders Leander Hagströmin tyttären Signen kanssa ja alkoi harjoittaa Kokkolassa liiketoimintaa. Yrityksen toimialaksi tuli makeiset, jotka olivat yleistyneet makeistehtaiden perustamisen ansiosta 1800-luvun lopulta lähtien. Huhtamäki perusti vuonna 1920 myös makeistehtaan Savelan tilan kivinavettaan Kokkolassa, jolloin sai alkunsa O/Y Huhtamäen Tehtaat (A/B Huhtamäkis fabriker). Navetasta yhtiö laajeni eri vaiheiden kautta suuryritykseksi.

Huhtamäki laajensi yritystään yritysostoilla. 1930-luvun alussa hän sai haltuunsa turkulaisen makeistehtaan Hellaksen osake-enemmistön, jolloin tuotanto siirtyi Turkuun. Vuoden 1932 alussa muodostettiin yhteisyritys Hellas-Huhtamäki. Tuolloin Heikki Huhtamäestä tuli Suomen toiseksi suurimman makeistehtaan omistaja ja toimitusjohtaja. Vuonna 1940 liiketoiminnan kattoyhteisöksi perustettiin Huhtamäki-yhtymä OY, jonka toimitusjohtajana Heikki Huhtamäki toimi vuoteen 1952. Eri vaiheiden kautta siihen liitettiin myös lääketehdas Leiras ja juomatehdas Marli.

Heikki Huhtamäki kuului niihin suomenkielisiin talonpoikaistaustaisiin yrittäjiin, jotka edistivät Suomen teollistumista. Huhtamäki loi kansakoulupohjalta kansainvälisen suuryrityksen. Häntä on luonnehdittu kansalliseksi idealistiksi ja kovaksi liikemieheksi. Heikki Huhtamäki seurasi loppuun asti perustamansa yrityksen kehitystä.

LÄHTEET

Vesikansa, J. 2008. Heikki Huhtamäki. Artikkeliksi SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.

Vesikansa, J. 1995. Leipurinpojan perintö: Huhtamäki Oy 1920-1995. Helsinki: Otava.

Paavo V. Suominen (s. 1920) – kylmäteollisuuden pioneeri

Paavo Suominen. Museo-
virasto / Studio Kuvasiskot

Paavo V. Suominen syntyi Hangossa vuonna 1920. Vaattomissa oloissa kasvanut poika sai koneteknikon koulutuksen. Yrittäjätילוisuuden hän havaitsi kylmälaitealalta. Paavo V. Suominen perustama T:mi Huurre alkoi vaatimattomasti yhden miehen yrityksenä marraskuussa 1946. Yrityksellä ei ollut alkupääomaa, ulkomaista luottoa eikä edes työvälineitä. Yrityksen toimialaan kuuluneet kylmälaitteet olivat tuolloin harvinaisuuksia. Ensimmäiset koneellisesti kylmää tuottavat jääkaapit tulivat Suomeen Amerikasta 1920-luvun lopulla. Suominen perustama jäähdytysalan huoltoliike Tampereella oli ensimmäinen koko maassa Helsingin ulkopuolella. Tämän ohessa kehittyi Huurteen kylmäkalusteteollisuus. Suominen opiskeli Ruotsissa jäähdytyskonealaa ja suoritti jäähdytyskoneteknikon tutkinnon.

Jäähdytyslaitteiden kysyntä kasvoi voimakkaasti jälleenrakennuksen aikana. Yrityksen teollinen tuotanto alkoi Tampereella 1950-luvun alussa ja laajeni Ylöjärvelle 1960-luvulla. Yrityksestä tuli kylmäalan markkinajohtaja, joka tuotti muun muassa kylmäkalusteita, koti- ja varastopakastimia ja jäähdytyskoneistoja. Laajentuneen yrityksen koko toiminta keskitettiin vuonna 1970 Huurre Oy:n nimelle. Samalla vuosikymmenellä yhtiö alkoi kansainvälistyä. 1970- ja 1980-luvulla yhtiön teki kannattavaa idänkauppaa. Yhtiön kasvu jatkui, ja siitä tuli 1980-luvulla maailman suurin teollisten ja kaupallisten kylmävarastojen valmistaja. Sillä oli myös merkittäviä elintarviketeknologisia projekteja useissa maissa. Paavo V. Suominen jättäytyi pois yrityksen johdosta vuonna 1986. Hänen perustamansa yrityksen toimintaan liitettiin kuvaavasti epiteetti ”Huurre, se olen minä!”

Lama-aikana 1990-luvun alussa noin 500 työntekijän Huurre joutui Kansallis-Osake-Pankin (KOP) haltuun ja se liitettiin vuonna 1994 muodostettuun Suomen Kylmäteollisuus Oy:hyn. Englantilainen sijoitusyhtiö osti vuonna 1998 Huurre Oy:n.

LÄHTEET

Vesikansa, J. 2008. Paavo V. Suominen. Artikkelit SKS:n Talouselämän vaikuttajat-tietokannassa.

Helenius, K. 1986. Suomalaisen kylmäteollisuuden uranuurtaja, vuorineuvos Paavo V. Suominen. Huurre.

Eino Riihelä (1925–2015) – valokuvausalan yrittäjä

Eino Riihelä syntyi maanviljelijän pojaksi vuonna 1925 Orimattilassa. Hän oli kansakoulun jälkeen neljä vuotta optikko-oppilaana lahtelaisessa liikkeessä. Tämän jälkeen hän perusti syksyllä 1944 vain 19-vuotiaana oman yrityksen. Riihelä jättäytyi tilauskuvaajaksi ja aloitti pienen myymälän Lahdessa. Harrastustarpeisto ERI oli harrastetarvike- ja valokuvausvälineliike, jossa Riihelä valmisti valokuvia ja myi postimerkkejä, askartelutarvikkeita, käytettyjä kameroita ja valokuvatarvikkeita.

Eino Riihelä avasi 1952 Valokuvaustarpeisto Eino Riihelän ja lopetti vähitellen ammattivalokuvauksen keskittyäkseen täyspainoisesti yleisön kuvanvalmistukseen. Yrityksen kasvu sai alkunsa, kun Riihelän liikkeestä alkoi muotoutua teollinen kuvavalmistamo. Riihelä alkoi myös tuoda maahan itäsalaisia Beirax-kameroita ja Mimoso-valokuvauspapereita. Yhtiön päätoimialaksi vaihtui 1960-luvulla valokuvien valmistus alan liikkeille.

Eino Riihelä aloitti vuonna 1957 värikuvien valmistuksen. Tuote oli tuolloin Suomessa lähes tuntematon. Riihelä on ensimmäisiä yrittäjiä, jotka oivalsivat värikuvauksen mahdollisuudet. Yrityksestä tuli värikkäiden kuvamuistojen tallentaja ja EIRI-tuotemerkeistä maan tunnetuin. Värikuvauksen synnytti 1970-luvulla kuvausbuumin.

Riihelä aloitti jo 1950-luvun lopulla valokuvauksen laitteiden, kalusteiden ja koneiden valmistukseen. Laitteet olivat laajasti käytössä. Niitä käyttivät muun muassa ammattivalokuvaajat, kirjapainot ja puolustusvoimat. 1970–1980-luvuilla Eiri, Eino Riihelä Ky:llä oli jo yli 500 työntekijää. Eiri Ky käynnisti vuonna 1989 muutoksen osakeyhtiöksi, jossa Riihelän jälkipolvi oli mukana.

LÄHTEET

Henttinen, A. 2014. Eino Riihelä. Artikkelit SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.

Kaija Aarikka (1929–2014) – yrittäjä ja muotoilija

Kaija Aarikka (vuodesta 1954 Aarikka-Ruokonen) syntyi Somerolla vuonna 1929. Hänen kotonaan Jurvalan Aarikassa arvostettiin ahkeruutta ja yritteliäisyyttä. Teollistumisen edetessä ja elintason noustessa syntyi uusia liiketoimintatilaisuuksia. Ateneumin tekstiililinjalla opiskelleen Kaija Aarikan yrittäjänura alkoi sattumalta 1950-luvulla. Ensin oli vain viisi itse tehtyä puunappia, jotka oli valmistettu Ateneumin lopputyöhön. Tämän jälkeen häneltä tilattiin niitä lisää. Kaija Aarikka perusti Aarikka Ky:n ollessaan vielä opiskelija. Hän oli yrityksen ainoa suunnittelija. Yhdessä aviopuolisonsa, myös Ateneumissa opiskelleen Erkki Ruokosen kanssa he perustivat perheyrittäjä Aarikka-Korun (vuodesta 1977 lähtien Aarikka Oy), joka on tullut tunnetuksi lukuisista merkkituotteistaan. Alkuaikojen menestystuotteita olivat puukorut,

esimerkiksi Aarikka-helminauha. Yritys valmisti koteihin koriste- ja lahjaesineitä, kuten kynttilänjalkoja. Erilaisia nappeja valmistettiin lukematon määrä.

Yritys kasvoi voimakkaasti 1960-luvulla. Kaija Aarikka toimi yrityksen taiteellisenä johtajana. Lelutuotanto tuli mukaan tuotevalikoimaan vuosikymmenen lopulla. Aarikka-muotoilu oli näyttävästi esillä eri paikoissa. Yrityksen yksi menestystuote oli pieni kynttilänjalka, jota myytiin yli miljoona kappaletta. Design-tuotteiden menekki oli mahdollista lisääntyvän kansainvälistymisen vuoksi. Aarikan merkkituotteet ovat tunnettuja ympäri maailmaa. Yrityksen suurinta aikaa oli 1980-luku, jolloin sillä oli 80 työntekijää omassa tehtaassa ja lisäksi melkein 100 alihankkijaa. Erityisesti suuret kaulakorut olivat kysytyjä. Yrittäjänä muotoilija Kaija Aarikka hyödynsi luovaa lahjakkuuttaan. Hän sai Pro Finlandia -mitalin vuonna 1994 ja kauppaneuvoksen arvonimen vuonna 1999.

LÄHTEET

Viljanen, E. 2011. Kaija Aarikka. Artikkelit SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.

Saure, S. 2003. Aarikka: oman maan mansikka. Helsinki: Otava.

2.4 GLOBAALIN KAPITALISMIN JA KORKEAN TEKNOLOGIAN ALKUVAIHE (1960–1990)

TEKNOLOGIA YRITYSTOIMINNAN MOOTTORINA

Toisen maailmansodan jälkeen teollisuus monipuolistui eikä Suomen vienti enää ollut entiseen tapaan metsätuotteiden varassa. Metallin nousi suurimmaksi teollisuudenalaksi 1950-luvun alussa, mihin vaikutti valtion rahoittama sotakorvausteollisuus. Telakkateollisuus muodostui merkittäväksi vientiteollisuuden alaksi. Nopeinta kasvu oli 1970-luvun alusta lähtien. Kemianteollisuus nousi suureksi teollisuudenalaksi. Alan suuryrityksiä ovat Fortum Oyj ja Kemira Oyj. Teollisuuden monipuolistuminen tarjosi tilaisuuksia perustaa pienempiä alihankintaa harjoittavia yrityksiä.

Teollisuuden osuus kansantuotteesta ja työllisyydestä saavutti huippunsa 1970-luvun puolivälissä. Elintason nousu ja hyvinvointivaltion tulonsiirrot lisäsivät kulutuskysyntää, ja Suomi alkoi muodostua palveluyhteiskunnaksi. Idänkaupan ansiosta kulutustarvikkeille avautui lisää vientimahdollisuuksia. Tekstiili- ja vaatetusteollisuuden (tevanake) merkitys korostui. Yksityisten ja julkisten palveluntuottajien työllistävä vaikutus lisääntynyt 1960-luvulta lähtien.

Yrityksien toiminnalle kehitys merkitsi muutoksia. Yritykset alkoivat keskittyä sellaiseen liiketoimintaan, joilla oli edellytyksiä pärjätä kansainvälisessä

kilpailussa. Ulkomaankaupan kehitykseen vaikutti se, että Suomi liittyi yrittäjien toiveiden mukaisesti Eftaan vuonna 1961.²³⁶

Suomi koki 1960-luvulla rakennemuutoksen, jossa maaseutuväestöstä vapautui työvoimaa enemmän kuin teollisuuslaitokset pystyivät tarjoamaan työtä. Maaseudulta kaupunkiin siirtyvien ihmisten muutto hidasti myös se, että heille ei pystytty rakentamaan riittävästi asuntoja. Tästä seurasi suuri maahanmuutto Ruotsiin, jossa erityisesti autoteollisuudessa tarvittiin lisätyövoimaa. Maahanmuutto oli niin suurta, että Suomen väkiluku väheni. Maaseudun tyhjeneminen kiihtyi. Suomen nopea teollistuminen kuitenkin jatkui 1970-luvulla.

Insinöörin koulutuksen saaneille avautui yrittäjätilaisuuksia tekniikan kehittymisen myötä. Teknisellä alalla useista opistoinsinööreistä tuli yrittäjiä. Parhaimmat edellytykset yrityksen perustamiseen olivat niillä, joilla oli sopiva koulutus, ammattitaito ja työkokemus.

Toisen maailmansodan jälkeisen talouden uudistumisen perustana on ollut tekniikan kehitys. Tämä on näkynyt elektroniikka-alalla ja tietotekniikan kehityksessä. Sähkötekniikan sovelluksiin lukeutuvaa elektroniikkaa hyödynnetään monipuolisesti muun muassa tietokoneissa, televisioissa ja kännyköissä. Elektroniikkateollisuuden volyymin lisäys nopeutui 1990-luvulla. Elektroniikkateollisuuden kasvua edisti se, että erikoisteräksen kehittyminen lisäsi tuotteiden kestävyttä.²³⁷

1970-luvun alussa yrittäjien toimintaan epävarmuutta aiheuttivat puhjennut öljykriisi, EEC-sopimuksen viivästyminen ja niin sanotut suojalait, joilla hallitukselle annettiin laajat oikeudet kilpailu- ja hintavalvontaan.²³⁸ Neuvostoliiton-kaupalla oli suuri taloudellinen merkitys erityisesti öljykriisin aikana. Suomalaiset yritykset saivat clearingkaupankäynnin vuoksi hyvän hinnan tuotteistaan. Yritysten ei tarvinnut käyttää varoja tuotteiden markkinointiin. Toisaalta jotkin tuotteet menettivät kilpailukykynsä länsimarkkinoilla. Tällä oli haitalliset seuraukset, kun idänkauppa romahti 1990-luvun alussa.²³⁹

Idänkauppa edisti suurteollisuuden tuotteiden vientiä ja siihen liittyvää alihankintaa. Pk-yrittäjille idänkauppa avasi uusia tilaisuuksia. Tämä koski erityisesti tekstiili- ja vaatetusteollisuuden, rakennusalan sekä metalli- ja konepajateollisuuden yrittäjiä.

Tuotantoelämän kansainvälistyminen voimistui. Suomalaisten yritysten ulkomaille menemistä edistivät kotimarkkinoiden pienuus, erikoistumisen välttämättömyys, tarve päästä lähelle asiakkaita ja pyrkimys hyödyntää erikoisosaamista, erityisesti korkeateknologiaa. Suomalaisten yritysten ulkomailla omistamat tuotantolaitokset olivat pitkään harvinaisia. Vähitellen teollisuus kuitenkin kansainvälistyi. 1980-luvun alussa suomalaisten omistamissa ulkomaisissa yksiköissä työskenteli yli 20 000 työntekijää. 1990-luvun alussa

keskeisissä teollisuusyrityksissä ulkomaisen henkilöstön osuus oli jo lähes puolet.²⁴⁰ Samalla ulkomainen omistajuus on lisääntynyt Suomessa.²⁴¹

Toisen maailmansodan jälkeen on koettu informaation lisääntymisen vallankumous. Siitä käytetään nimitystä *kolmas teollinen vallankumous*, jonka alku sijoitetaan 1950-luvulle ja jonka johtajiksi nimetään Yhdysvallat, Eurooppa ja Japani. Informaation lisäksi palvelualojen merkitys on korostunut. Tieteeseen perustavilla tuotteilla on ollut suuri vaikutus kasvuun ja kehitykseen. Tyypillisiä tuotteita ovat tekniset tuotteet, kuten televisiot, tietokoneet ja kännykät. Yrityselämä on hyötynyt siitä muun muassa liiketoimintakustannusten vähenemisenä. Pienet yritykset pystyvät hyödyntämään tietoverkkoja ja tekemään liiketoimintaa pienillä kustannuksilla.²⁴²

Teknologinen kehitys sekä tuotekehitys ja tutkimus ovat ohjanneet teollisuutta huippuosaamista edellyttävään kansainvälisen high tech -tuotantoon. Sähköteknisen teollisuuden läpimurto tapahtui 1980-luvulla, jonka jälkeen Suomesta on tullut merkittävä huipputekniikan viejämaa. Elektroniikkateollisuus kasvoi 1990-luvulla Nokian vetämänä. Teknologiateollisuudesta on tullut Suomen suurin teollisuuden ala.²⁴³

YHTEISKUNNAN RAKENNEMUUTOS

Suomen elinkeinorakenne muuttui 1900-luvun jälkipuoliskolla. Suomi oli ainakin toiseen maailmansotaan asti maatalousvaltainen.²⁴⁴ Alkutuotannon osuus työvoimasta oli vielä lähes puolet 1950-luvulla.²⁴⁵ Vaikka maatalousväestö väheni teollistumisen edetessä, säilyi maataloudesta elävien määrä huomattavana aina 1960- ja 1970-luvulle saakka. Suomea voidaan pitää pitkään ainakin puoliagrarisena yhteiskuntana.²⁴⁶

Jalostuksen ja palvelujen osuus työvoimasta ja bruttokansantuotteesta on kasvanut. Alkutuotannon osuus bkt:sta oli vuonna vielä vuonna 1960 liki 20 prosenttia ja vuonna 1997 se oli enää alle 5 prosenttia. Palveluiden osuus kasvoi vastaavana aikana noin 44 prosentista yli 60 prosenttiin.²⁴⁷ Maatalouden työllisten määrä koko työvoimasta on pienentynyt alle 5 prosenttiin.²⁴⁸

Alkutuotannon vähenemistä kuvaa se, että kun sen osuus oli vuonna 1950 noin 46 prosenttia ammatissa toimivasta väestöstä, vuonna 1990 se oli enää 9 prosenttia. Samalla palveluissa toimivien osuus kasvoi 11 prosentista 27 prosenttiin.²⁴⁹

Palvelujen osuus työvoimasta on kasvanut kaikissa teollisuusmaissa. Suomessa palveluiden osuus työvoimassa ohitti teollisuuden osuuden jo 1950-luvulla. Palveluiden osuutta on kasvattanut sosiaalipalveluiden ja opetuksen kasvu sekä hallinnon lisääntyminen.²⁵⁰

Palveluelinkeinot ovat yleisiä korkean elintason maissa. Palvelut jaetaan yleensä liikenteeseen, kauppaan, pankki- ja vakuutus toimintaan, asuntojen omistukseen, muihin yksityisiin palveluihin sekä julkisiin palveluihin. Nykyisin on myös liike-elämää palvelevaa toimintaa.²⁵¹

Kaupungistumiskehitys jatkui voimakkaana 1960-luvulla. Väestö keskityi voimakkaasti Etelä-Suomeen. Vuonna 1965 Suomessa oli 70 kaupunkia tai kauppalaa, joissa asui noin 44 prosenttia väestöstä. Helsingissä asui jo yli puoli miljoonaa asukasta. Maaseudulla väkiluvun kasvu oli pysähtynyt jo 1900-luvun alussa.²⁵²

Yksityisyrittäjyyden yleistymisen on yhteydessä palveluelinkeinojen lisääntymiseen. Palvelusektori on paikallista ja pienyritysvaltaista. Yksinyrittäjistä merkittävä osa toimii palveluelinkeinoissa. Elintason nousu ja kulutuksen kasvu ovat tarjonneet entistä enemmän tilaisuuksia yksityisyrityksille.

Tekstiili- ja vaatetusalan (tevanake) yrittäjien vähentyminen vaikutti siihen, että pienyritysten määrä hiipui 1950- ja 1960-luvulla. Tevanake-alalla oli vuonna 1950 noin 26 000 yrittäjää, joista suuri osa oli kotona työskenteleviä ompelijoita, kutojia ja vaattureita. Vuonna 1970 tekstiilialan itsenäisiä käsityöläisiä ei enää ollut. Vaatteiden valmistuksessa työskenteli enää 5 000 työntekijää. Metalliteollisuudessa yrittäjien määrä pysyi samana, vaikka alalta poistui käsityöläisiä, esimerkiksi maaseudun seppiä.²⁵³

Yritystoiminnan laajentumista kuvaa se, että osakeyhtiötä perustettiin vuonna 1960 noin 1200 ja vuonna 1973 noin 4500. Osakeyhtiöiden määrä kasvoi samana ajanjaksona 32 000:sta noin 55 500:teen.²⁵⁴ Yrityksiä perustettiin laaja-alaisesti eri puolille Suomea, ja maakuntiin syntyi yrityskeskittymiä. Lahden seudulla Päijät-Hämeessä on ollut paljon puunjalostukseen perustuvaa huonekaluteollisuutta. Pohjanmaa on tunnettu yrittäjävetoisena maakuntana. Teollisuus on puolestaan keskittynyt maan etelä- ja keskiosiin, Pohjanmaan rannikkoseudulle ja Keski-Suomeen.²⁵⁵

HYVINVOINTIVALTIO JA YRITTÄJYYS

Hyvinvointivaltion rakentamisen alku ajoittuu 1960-luvun loppupuolelle, jolloin ryhdyttiin suunnittelemaan laajoja kansalaispiirejä koskevia yhteiskunnallisia uudistuksia. Merkittävimmät uudistuksen koskivat peruskoulun aloittamista, kansanterveyslain laatimista ja ihmisten sosiaaliturvan parantamista.

Suomen kehittyminen moderniksi hyvinvointiyhteiskunnaksi on tarkoittanut sitä, että valtion tehtäväkenttä on laajentunut. Suomi kuuluu pohjoismaisten hyvinvointivaltioiden joukkoon, jossa tunnuspiirteenä on valtion laaja vastuu ihmisten hyvinvoinnista ja suhteellisen korkea veroaste. Yrittäjyyden ja talou-

den kehityksen kannalta hyvinvointivaltio on vaikuttanut siihen, että yritykset ovat saaneet koulutettua työvoimaa. Myös kansalaisten suurentunut kulutus on lisännyt yrittäjien mahdollisuuksia. Erityisesti tehdaspaikkakunnilla huolenpito työntekijöistä on siirtynyt yrityksiltä julkiselle hallinnolle.

Julkinen valta turvaa kaikille ihmisille peruspalvelut, kuten terveydenhuollon, koulutuksen ja sosiaaliturvan. Tämä on tarkoittanut sitä, että julkisten menojen osuus bruttokansantuotteesta on kasvanut. On kuitenkin huomattava, että hyvinvointiyhteiskunta on myös tarjonnut yritystoiminnan mahdollisuuksia.

Puheella kilpailukykyisestä hyvinvointiyhteiskunnasta tarkoitetaan kahdensuuntaista riippuvuussuhdetta. Yhtäältä kansainvälinen kilpailukyky luo mahdollisuuksia säilyttää ja kehittää suomalaista hyvinvointiyhteiskuntaa. Toisaalta hyvinvointiyhteiskunnan luoma kansakunnan eheys, turvallisuus ja hyvä koulutustaso edistävät menestymistä kansainvälisessä kilpailussa. Hyvinvointiyhteiskunnan merkitys korostuu korkean teknologian hyväksikäytössä ja uusien innovaatioiden syntymisessä. Demokraattinen yhteiskunta on tukenut dynaamisuutta, innovatiivisuutta ja kilpailukykyä.²⁵⁶

Suomen suurimmat yritykset 1988

1. Neste Oy
2. Oy Nokia Ab
3. Rauma-Repola -yhtymä
4. Kemira-konserni
5. Outokumpu -konserni
6. Valmet -konserni
7. Metsä-Serla Oy
8. Kymmene Oy
9. Enso-Gutzeit Oy
10. YIT -yhtymä

Lähde: Suomen 3000 suurinta yritystä 1988 (Yritystieto)

PK-YRITTÄJYYDEN NOUSU

Pienten ja keskisuurten yritysten määrän lisääntyminen oli seurausta elinkeinoelämän monipuolistumisesta. Yksityinen kulutus lisääntyi, ja kansalaisten elintaso parani. Ihmisten muuttaessa kaupunkeihin niissä tarvittiin paljon uusia palveluja, mikä synnytti uusia yrittäjätalaisuuksia. Myös tekninen kehitys palveli yrityselämän kehitystä. Suomalaisen pk-yrittäjyyden voimakas kasvu alkoi

1970-luvun puolivälissä. Yrityselämään tuli paljon uusia omistaja-yrittäjien perustamia yrityksiä

Tekstiili- ja vaateteollisuuden osuus koko teollisuudesta väheni. Osuus oli 1950 noin 16 prosenttia, josta se väheni 7 prosenttiin vuonna 1977. Neuvostoliiton-kaupan romahtaminen 1990-luvun alussa iski voimakkaasti juuri tevanake-teollisuuteen.²⁵⁷ Kaikki alan yritykset eivät olleet kilpailukykyisiä länsimarkkinoilla, josta olisi pitänyt löytyä korvaavat markkinat tuottoisalle idänkaupalle.

Yritystoiminnan laajentuessa ja pienyrittäjyyden kasvaessa yritysostot yleistyivät. Toinen kehityssuunta on ollut se, että yrityksistä erottautuu osia pienemmiksi erillisiksi yrittäjävetoisiksi yrityksiksi (*management buyout*, lyhenne MBO). Sillä tarkoitetaan yleisesti yrityskauppaa, jossa ostajana toimii yrityksen toimiva johto.

Pk-yritysten kansantaloudellisen merkityksen lisääntyminen on näkynyt myös tilastotiedoissa. Vuonna 1975 julkaistun selvityksen mukaan pk-yrityksissä oli yli 200 000 työntekijää ja tehdasteollisuuden työvoimasta heitä oli 39 prosenttia. Osuus tuotannon bruttoarvosta oli tuolloin vajaa kolmannes. Vuonna 1990 pk-yritysten työntekijöiden määrä oli lähes puolet teollisuuden työvoimasta ja jalostusarvokin yli 40 prosenttia.²⁵⁸

Yrittäjyys globaalin kapitalismin ja korkean teknologian alkuvaiheessa

1960-luvun jälkeiseen taloudelliseen muutokseen liittyi palveluyhteiskunnan kasvu. Merkittävää oli myös idänkaupan voimakas lisääntyminen. Agraari-yhteiskunta alkoi väistyä nopeasti. Kaupungistuminen ja elintason nousu lisäsivät yrittämisen tilaisuuksia. Palveluelinkeinojen lisääntyminen vaikutti pk-yrittäjyyden yleistymiseen. Yrittäjyyden voimakas kasvu voidaan ajoittaa 1970- ja 1980-luvuille. Yrittäjän arvostus ammattina alkoi parantua.

1900-LUVUN LOPPUPUOLEN YRITTÄJIÄ

Maija Isosaari (1920–2005) – metalliteollisuuden vaikuttaja Pohjanmaalta

Maija Kuivila syntyi 1920 Lapuan Hellanmaan kylässä. Hän solmi avioliiton vuonna 1948 maatalouskonevalmistaja Ville Isosaaren kanssa. Maija Isosaari osti vuoden 1949 lopulla Kankaankylän lopettaneen osuusmeijerin tilat ja perusti vuonna 1950 puolisonsa kanssa Maaseudun Kone Oy:n. Maaseudun Koneen tuotevalikoima laajeni ja kehittyi tehtaan kasvaessa. Työntekijöitä oli vuonna 1960 jo 60. Seuraavana vuonna siirryttiin uuteen tehdashalliin. Maaseudun Kone ei ollut pitäjänsä ainoa maatalouskonetehtas, mutta siitä tuli alansa johtava ja valtakunnallisesti tunnettu

yritys. Ville Isosaari kuoli joulukuussa 1964, jonka jälkeen Maija Isosaari jatkoi yksin toimitusjohtajana.

Maija Isosaaren johtamana yritys laajeni voimakkaasti. Tuotantotilojen laajentaminen aloitettiin vuonna 1966. Seuraavat rakennustyöt tehtiin 1970-luvun alussa Ylihärjän kirkonkylässä. Traktorinhyttien eli ohjaamoiden valmistaminen oli tuolloin kehittymässä merkittäväksi osaksi tuotantoa. Myöhemmin Valmet-turvaohjaamosta tuli Maaseudun Koneen päätuote. Turvaohjaamon asentaminen säädettiin vuonna 1969 pakolliseksi kaikkiin uusiin traktoreihin. Muita merkittäviä tuotekehityksiä olivat muun muassa uusi kylvölannoitin.

Maija Isosaaren poika, Jaakko Isosaari siirtyi vuonna 1979 traktorien turvaohjaamoihin keskittyneen Maaseudun Kone Oy:n hallituksen puheenjohtajaksi. Samalla Maija Isosaari aloitti hallituksen puheenjohtajana maatalouskoneita valmistaneessa Junkkari Oy:ssä, joka erotettiin erilliseksi maatalouskoneita valmistavaksi yhtiöksi. Yrityksessä toteutettiin 1980-luvun puolivälissä sukupolvenvaihdos ja samalla muodostettiin Maaseudun Kone -konserni. Maija Isosaari jäi tuolloin eläkkeelle, mutta hän säilyi yrityksen keulakuvana.

Maija Isosaaren lapset ovat jatkaneet Maaseudun Kone -konsernin palveluksessa ja omistajina. Kolmas sukupolvi tuli 2000-luvulla konsernin hallitus- ja johtotehtäviin.

LÄHTEET

Mäkinen, R. 2011. Maija Isosaari. Artikkelit SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.

Jutila, S. 2000. Paimenpojasta patruunaksi: Maaseudun Kone 50 v. Ylihärjä: Maaseudun kone.

Satu Tiivola (s. 1924) – monialaryrittäjä

Satu Tiivola

Satu Haavisto syntyi Sipoossa vuonna 1924. Suuri perhe muutti Helsinkiin, jossa isä Svante Haavisto toimi autoilijana ja auton asentajana. Miss Helsinki -kilpailussa toiseksi sijoittunut Satu Haavisto tutustui Ostrobotnialla ravintolanjohtaja Leo Vuoristoon. He avioituivat ja aloittivat yhdessä ravintolayritystoiminnan. Helsingin olympiakisoihin 1952 he avasivat Kaisaniemenkadulle Suomen ensimmäisen hampurilaispaikan, Broadwayn. Leo Vuoristo omisti Helsingissä useita ravintoloita, kuten Savannan.

Yrittäjätoiminnan Satu Vuoristo aloitti vuonna 1950 Kampinkadulla (sittemmin Urho Kekkosen katu) pienessä vaatetusliikkeessä, Muotihuone Oy:ssä, jonka hän kasvatti monen myymälän

ketjuksi. Hän perusti vuonna 1955 naisten alusvaatteisiin erikoistuneen Lollo-ketjun, jonka toiminta alkoi Kaivotalossa Helsingissä. Mainonnassa tuli tutuksi lause ”Lollosta loisto linjat”. Suurimmillaan Lollossa oli töissä 70 myyjää. Satu Vuoristolla oli myös erikoisliike Muoti-Alexandra Aleksanterinkadulla.

Vuoristojen yritys oli 1970-luvun alussa Pohjoismaiden suurin perheomisteinen hotelli- ja ravintolaketju, johon kuuluivat Helsingissä muun muassa Adlon, Kaivohuone sekä Seurahuone hotelleineen. Vuoristot hankkivat omistukseensa vuonna 1965 Porvoon pitäjästä Haikon kartanon, jonka he kunnostivat ja rakensivat alkuperäisten suunnitelmien mukaan. Haikon kartanon avajaiset pidettiin elokuussa 1966. Terveyskylpylä valmistui 1970-luvulla.

Leo Vuoriston kuoltua vuonna 1973 Satu Vuoristo siirtyi perheyhtiön toimitusjohtajaksi. Hän avioitui vuonna 1975 Suomen Yhdyspankin pääjohtajan Mika Tiivolan kanssa. Satu Tiivola jatkoi perheyhtymän johtamista. Yrityksen toimintaan tuli mukaan myös jälkikasvu. Vuoristo-yhtiö keskitettiin 1980-luvulla Haikkoon, joka on laajentunut monipuoliseksi kylpylä- ja kongressikeskukseksi.

Satu Tiivola oli 1900-luvun loppupuoliskon tunnetuimpia naisryhtijä. Hän on toiminut myös elinkeinoelämän sekä muissa yhteisöissä ja esiintynyt paljon julkisuudessa.

LÄHTEET

Vesikansa, J. 2011. Satu Tiivola. Artikkelin SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.

Tiivola, S. 2000. Satu miesten maailmassa (toimittanut M. Huovinen). Helsinki: Otava.

Einari Vidgrén (1943–2010) – metsätyömiehestä pörssiyrityksen rakentajaksi

Einari Vidgrén syntyi Vieremällä vuonna 1943. Vidgrén aloitti puutavaran ajon maatalustraktorilla. Sen jälkeen hän siirtyi metsäkuljetusten sekä metsämaan muokkauksen pariin. Vidgrén kuljetti tukkeja metsästä läheiselle Soilahden sahalle Iisalmissa. Tarinan mukaan kyllästyttyään silloisten traktoreiden huonoon kestävyYTEEN hän päätti, että ”tehdään kerralla semmonen mehtäkone että ee tarvihe koko aekoo olla korjoomassa”. Nimensä metsäkone sai kylillä kulkeneesta rumasta ja sekarotuisesta Ponsse-koirasta. Siksi kuormatraktorin prototyypistä tuli Ponsse Paz. Tarmokkaasti eteenpäin mennyt Vidgrén suunnitteli ja valmisti vuonna 1969 omaan käyttöönsä ensimmäisen kuormankantavan metsäkoneen. Metsäkonetehtas Ponsse Oy perustettiin virallisesti vuonna 1970, jolloin yhtiö merkittiin yhtiörekisteriin. 1980-luvulla siitä tuli markkinajohtaja kotimaassa hakkuukoneitten valmistamisessa.

Yhtiö on kansainvälistynyt jatkuvasti. Yhtiö listattiin ensimmäisen kerran pörssin OTC-listalla vuonna 1995. Metsäkonealalla Ponsse on tunnettu brändi. Se on menestyvä perheyhtymä ja yksi maailman suurimmista metsäkoneiden valmistajista.

Yrittäjänä Einari Vidgrénin elämä hakee vertaistaan – pienestä savolaisesta maanviljelijän pojasta kasvoi kansainvälisesti menestynyt suurliikemies. Apunaan hänellä oli poikkeuksellinen lahjakkuus kehittää metsäkoneita. Omalla panoksellaan hän vaikutti merkittävästi koko Suomen koneellisen puunkorjuun ja metsäteknologian kehittymiseen.

LÄHTEET

Möttönen, T. 2012. Einari Vidgrén. Artikkeliksi SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.

Kellberg, A. 2000. Ponsse 1970–2000: Savon savotoilta maailman markkinoille. Ponsse.

Heikki Kyöstillä (s. 1946) – globaali menestyjä erikoisalalla

Heikki Kyöstillä syntyi vuonna 1946 Orimattilassa maanviljelijäperheeseen. Hän valmistui Lahden kauppaoppilaitoksesta merkonomiksi vuonna 1965 ja pääsi töihin myyntiedustajaksi Oy Dentaldepot Ab:hen, joka oli hammashoidon laitteiden maahan tuontiyritys. Kyöstillä myi hammaslääkäreille alan tarvikkeita. Samalla hän sai idean ryhtyä itse valmistamaan samoja tuotteita. Yritysnimen, Planmeca Oy:n, Kyöstillä rekisteröi vuonna 1969 yhdessä veljensä Tapio Kyöstillän (s. 1942) kanssa. Kyöstillän perheen autotallissa valmistui vuonna 1971 ensimmäinen hammaslääkärin aputuoli. Planmeca Oy:n toinen tuote oli hammaslääkärin instrumenttikaappi. Hammaslääkärin potilastuoli saatiin tuotantoon 70-luvun puoliväliin tultaessa.

Planmeca Groupin toisen osan, Plandent Oy:n toiminta käynnistyi vuonna 1972. Se oli hammaslääkärin tarvikkeita maahantuova ja myyvä yritys. Planmeca Oy kansainvälistyi 1980-luvulla, ja kansainvälisen läpimurron sinetöivät ensimmäinen mikroprosessoriohjattu potilastuoli ja panoraamaröntgenlaite. Yrityksen toimintakenttä laajeni vuonna 1989 myös varsinaisen lääketieteen puolelle, kun sisaryritys Planmed Oy perustettiin. Ensimmäisestä tuotteesta, Sophie-mammografiayksiköstä tuli Planmedin päätuote. Planmecan panoraamaröntgenlaite oli 1990-luvulla myydyin laite koko maailmassa. 2000-luvulla yrityksestä on tullut hammaslääketieteen digitaalisten kuvantamislaitteiden tuotekehityksen edelläkävijä. Planmeca Groupin tehdas sijaitsee Helsingin Herttoniemessä.

LÄHTEET

Hoffman, K. 2013. Heikki Kyöstillä. Artikkeliksi SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.

Väinö H. Broman (s. 1932) – konsernin perustaja

Väinö H. Broman syntyi Helsingissä vuonna 1932. Valmistuttuaan ylioppilaaksi vuonna 1952 ja oltuaan opintomatkoilla useissa eri maissa Broman siirtyi isänsä omistaman Kansanauto Oy:n palvelukseen. Hän muutti myöhemmin perheensä kanssa Joensuuun, jonne hän perusti vuonna 1964 oman yrityksen, Pielisensuun Auto Oy:n. Yhtiö harjoitti autokauppaa Joensuussa. Siitä kehittyi koko maan kattava autojen varaosia myyvä ketju. Väinö H. Bromanin johdolla Broman Group Oy kasvoi suureksi yritysryhmäksi. Broman on hankkinut omistukseensa varaosia ja tarvikkeita autoihin myyvän valtakunnallisen Motonet-ketjun. Broman Group yhtiöihin kuuluvat myös AD VaraosaMaailma, Finnrest, Broman Logistics sekä BG-liikekiinteistöt. Perheyritys Broman Group Oy on nykyisin Suomen johtava varaosaliike, sekä työkalujen, veneily- ja kalastustarvikkeiden, kodin ja vapaa-ajan tuotteiden myyntiin erikoistunut konserni.

LÄHTEET

Tarma, H. 2011. Väinö H. Broman. Artikkeliksi SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.

Jorma Lillbacka (s. 1946) – konepajayrittäjä

Jorma Lillbacka syntyi Kauhavalla vuonna 1946. Hän valmistui sorvariksi Lapuan seudun ammattikoulusta. Lillbacka perusti 23-vuotiaana vuonna 1969 ystävänsä autotalliin oman yrityksen, joka valmisti Alahärmään letkuliittimiä Oy Wärtsilä Ab:n Vaasan-tehtaille. 1970-luvulla Lillbacka alkoi valmistaa liitinpuristimia, joita tuolloin ei löytynyt sopivana markkinoilta. Lillbacka alkoi rakentaa omia levyntyöstökoneita, kun puristimiin tarvittiin levyosia. Yritys kansainvälistyi nopeasti 1990-luvulla, mihin vaikutti Finn-Power-levyntyöstökeskusten menestys.

Lillbackan yrityksestä kehittyi maailman kolmanneksi suurin levyntyöstökoneiden valmistaja. Kauhavalaista konepajayritys Lillbacka Oy:tä kutsuttiin ”Pohjanmaan Nokiaksi”. Se työllisti yli 1 200 työntekijää. Lillbacka myi vuonna 2002 suuren osan liiketoiminnastaan ruotsalaiselle pääomarahastolle. Lillbacka on myös perustanut elämyspuisto PowerParkin Alahärmään.

LÄHTEET

Jensen-Eriksen, N. 2013. Jorma Lillbacka. Artikkeliksi SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.

Esko Ylinen (s. 1947) – kauppaketjun perustaja

Esko Ylinen syntyi maanviljelijäperheeseen Alahärmässä vuonna 1947. Vaatimattomissa oloissa kasvaneen kahdeksanlapsisen perheen poika sai yrittäjäideansa jo nuorukaisena: hän halusi perustaa kaupan, josta saisi halvalla paljon tavaraa. Yrittäjäuran hän aloitti jo 1960-luvun puolivälissä yhdessä veljensä Pentin kanssa. Apupoikina he myivät Heikki-veljensä valmistamia kerrastoja ja raappahousuja. Oppipoikajakso muuttui pian itsenäisen kulkukauppiaan työksi.

Ylinen perusti vuonna 1967 Ylihärmään Halpamyynti-nimisen liikkeen. Samana vuonna hän avasi yhdessä veljensä kanssa Halpa-Hallin Pietarsaareen. Vuonna 1969 avattiin Halpa-Halli Kokkolaan, jolloin sai alkunsa toiminimi Kokkolan Halpa-Halli (vuodesta 1993 osakeyhtiömuotoinen Kokkolan Halpa-Halli Oy).

Ylisen yritystoiminta on laajentunut ja tuotevalikoima on lisääntynyt. Tuore-elintarvikkeet tulivat kauppojen hyllyille vuonna 1997. Halpa-Halli on Suomen ensimmäinen halpakauppaketju. Pohjanmaalta ketju on levinnyt useisiin kaupunkeihin, ja liikkeitä on tullut säännöllisesti lisää. Yhtiö harjoittaa myös maahantuontia. Perheyhtiössä tehtiin sukupolvenvaihdos 2000-luvun alussa, jolloin toimitusjohtajaksi siirtyi poika Janne Ylinen.

LÄHTEET

Turunen, H. 2011. Esko Ylinen. Artikkeliksi SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.

Rabbe Grönblom (1950–2015) – pitsakeisari

Rabbe Grönblom syntyi Helsingissä vuonna 1950. Hän perusti ensimmäisen pitseri-ansa vuonna 1976 Vaasaan. Vaatimattomasta alusta hän kehitti Yhdysvalloista ja Ruotsista saamiensa ideoiden pohjalta pitserioiden franchising-ketjun vuonna 1987. Konsepti toimi myös Suomessa. Kotipizza-ketjun tarjoaman markkinointituen turvin useimmat pitseriat olivat kannattavia. Kotipizza-tavaramerkistä tuli käsite Suomessa. Saatuaan menestystä Grönblom laajensi liiketoimiaan. Grönblom lanseerasi toisenlaisen pitsaravintolan, Pizzeria Rax Familyn (Golden RAX Pizza Buffet) vuonna 1994. Hän myi vuosituhaten vaihteessa yrityksen Restel Oy:lle.

Hotellialalle Grönblom loi oman Omena Hotellit Oy:n. Tämä oli edullisten hotellien ketju toimi ilman vastaanottoa tai henkilökuntaa. Grönblom toimi myös liikennealalla, kun hän perusti RG Line -varustamon, joka liikennöi reitillä Vaasa–Uumaja. Rabbe Grönblomin kuoleman jälkeen Kotipizza on jatkanut toimintaansa menestyvänä pörssi-yhtiönä. Kotipizza on nykyisin norjalaisen pörssi-yhtiö Orklan omistuksessa.

LÄHTEET

Wester, H. 2011. Rabbe Grönblom. Artikkeliksi SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.

2.5 YRITTÄJYYSYHTEISKUNNAN NOUSU (1991–)

ELEKTRONIIKKATEOLLISUUDEN NOUSU

Suomen kansantalous ajautui 1990-luvun alussa ennennäkemättömään kriisiin. Siihen vaikuttivat muun muassa korkosäätelyn loppumisesta johtunut pankkien holtiton luotonanto ja idänkaupan romahtaminen. Myös teollisuuden hintakilpailukyky oli heikentynyt. 1980-luvun lopulla noudatettu löysä talous- ja rahapolitiikka johti talouden ylikuumenemiseen. Sitä seurannut laskusuhdanne oli jyrkkä ja syvä. Vuosina 1990–1992 bruttokansantuote pieneni 7 prosenttia.²⁵⁹

Markan devalvaatio vuonna 1992 johti siihen, että erityisesti ulkomaankauppaa harjoittaneiden yrittäjien lainanhoitokustannukset nousivat kohtuuttomasti, sillä he olivat ottaneet ulkomaista valuuttalainaa. Konkurssien määrä kaksinkertaistui vuosina 1990–1992.²⁶⁰ Niitä oli vuosittain 7 000–8 000, ja konkurssreja tapahtui useilla eri toimialoilla.²⁶¹ Lamavuosina yritysten määrä tilapäisesti väheni.²⁶²

Suomen talous alkoi kasvaa 1990-luvun puolivälissä. Talouden veturina oli elektroniikkateollisuus ja sen avainyritys Nokia, josta tuli maailman johtava matkapuhelinvälikä. Entinen monialayritys ryhtyi valmistamaan kännyköitä 1990-luvun alussa. Siitä tuli pian alan markkinajohtaja, ja se synnytti useita alihankkijayrityksiä. Nokialla oli merkittävä kansantaloudellinen vaikutus. Siitä tuli Suomen ensimmäinen kansainvälinen suuryritys.²⁶³

Nokian vetämänä elektroniikkateollisuuden osuus Suomen teollisuudessa kasvoi 1990-luvulla merkittävästi. Sen osuus alan viennistä oli vuonna 1998 peräti 28 prosenttia.²⁶⁴ Nokian osuus vuonna 2000 bruttokansantuotteesta oli 4 prosenttia ja vaikutus talouskasvuun 2,5 prosenttiyksikköä – lähes puolet koko talouskasvusta.²⁶⁵ Nokia ajautui kuitenkin vaikeuksiin 2010-luvulla. Yhtiön matkapuhelintuotanto loppui. Vuonna 2015 Nokian osuus bruttokansantuotteesta oli vain neljännes vuoden 2008 tasosta.²⁶⁶

Monet Nokialla työskennelleet ja erityisosaamista hankkineet ovat perustaneet omia yrityksiä. Suomessa onkin vahva ja monipuolinen IT-alan yrittäjäverkosto. Yksi merkittävä ala on peliteollisuus. Tietokoneiden teknologisen kehityksen alku sijoittuu 1980-luvun alkuun, jolloin mikrotietokoneet saapuivat Suomeen ja siirryttiin digitaaliseen aikakauteen.²⁶⁷ Suomessa on perustettu 2000-luvulla paljon alan startup-yrityksiä, jotka ovat muodostaneet mobiilipelitaloja. Tunnetuin esimerkki on vuonna 2009 julkaistu mobiilipeli Angry Birds (Rovio Entertainment Oyj, lyhyesti Rovio) ja siitä kasvaneen brändin menestys. Toinen globaalimenestyjä on ollut Supercell Oy, joka oli

vuonna 2015 maailman tuottavin mobiilipeliyritys. Pelialalla on yleistä räjähdysmäinen kasvu ja toisaalta nopea hiipuminen. Myös se on tyypillistä, että pitkätkin projektit voidaan lopettaa vähän ennen julkaisua tai heti julkaisun jälkeen.²⁶⁸

SUOMI GLOBALISOITUVASSA TALOUSELÄMÄSSÄ

Suomen yritysten toimintaympäristöön on vaikuttanut globaali kapitalismi, nopea teknologinen kehitys ja Euroopan yhteisen markkina-alueen synty. Pitkien neuvotteluiden jälkeen Suomi hyväksyttiin EU:n jäseneksi keväällä vuonna 1994, ja jäsenyys astui voimaan vuoden 1995 alussa. EU:n talous- ja rahaliittoon (EMU) liittymisen jälkeen otettiin käyttöön yhteinen raha euro vuoden 2002 alussa.²⁶⁹ EU:hun liittyminen on tuonut vakautta suomalaisten yritysten toimintaympäristöön, mutta samalla se on merkinnyt kovenevaa kansainvälistä kilpailua.

Uudet teknologiat ovat lisänneet tuottavuutta. Aikakauteen on kuulunut globaali lähentymiskehitys, joka on muokannut yhteiskuntia ja talousjärjestelmiä.²⁷⁰ Samaa oletettua lähentymiskehitystä kuvataan käsitteellisesti modernisoitumisena, urbanisoitumisena, teollistumisena, sivilisaatioprosessina tai globalisaationa.

Globalisaatio on koko maailmaa koskevaa yhteen kytkeytymisen laajenemista, syvenemistä ja nopeutumista. Jäykät hierarkiat korvautuvat joustavilla verkostoilla. Suomi selvisi tässä murrosvaiheesta. Maasta on tullut teknologiaa hyödyntävä, kansainvälisessä kilpailussa taloudellisesti hyvin menestyvä kansakunta.²⁷¹ Yritystoiminnassa nopeasti kasvavista startup-yrityksistä on tullut koko ajan tärkeämpiä. Kansainvälisessä vertailussa Suomeen ei ole kuitenkaan syntynyt runsaasti kansainvälisesti menestyneitä startup-yrityksiä.²⁷²

Yksi keskeisimmistä talouden ja yhteiskunnan muutoksista viime vuosikymmeninä on ollut yritysten kansainvälistyminen.²⁷³ Samalla ulkomaisten työntekijöiden määrä yrityksissä on lisääntynyt. 1990-luvun alussa keskeisimpien teollisuusyrityksien työntekijöistä lähes puolet oli ulkomaalaisia.²⁷⁴

Suomalaisilla yrityksillä on entistä enemmän tehtaita ja toimipisteitä ympäri maailmaa. Samalla yritysten ulkomaalaisten työntekijöiden määrä on lisääntynyt. Esimerkiksi vuonna 2017 Nokialla oli yli 95 000 ulkomaalaista työntekijää ja hissien valmistaja Kone Oyj:llä yli 50 000. Toinen piirre on se, että Suomessa on entistä enemmän ulkomaista työvoimaa. Vierastyövoiman käyttöön on vaikuttanut EU:ssa hyväksytty periaate työvoiman vapaasta liikkuvuudesta.

Suomen talouden siirtyminen yritysvetoisempaan suuntaan näkyy siten, että niin toimipaikkojen kuin omistajayrittäjien määrä on kasvanut etenkin

2000-luvulla. Henkilökunnan määrällä mitattuna teollisuuden osuus on vähentynyt 1980-luvulta lähtien. Sen sijaan kun mitataan toimipaikkojen ja yrittäjien määrällä sekä tuotannon brutto- ja jalostusarvolla, teollisuus on kasvanut 2000-luvulle saakka.

Taloustieteellinen tutkimus painottaa taloudellisen kasvun ja inhimillisen pääoman yhteyttä. Koulutustasoa pidetään merkittävänä kansantalouksien kasvueröjen selittäjänä.²⁷⁵ Koulutusta voidaan pitää henkisen pääoman tuottamisena ja koulutuspanostuksia investointeina.²⁷⁶ Koulutustason nousu on yksi kokonaistuottavuuden osatekijä. Taloudellinen kasvu selittyy myös työpanoksen laadun muutoksella, joka syntyy koulutuksen avulla.²⁷⁷

Pk-yritykset työllistävät entistä enemmän ihmisiä. Pk-yritysten työntekijämäärä kasvoi yli 77 000:lla vuosina 2001–2010. Samaan aikaan suuryritysten työntekijöiden määrä väheni. Vuonna 2010 yksityisen sektorin työpaikoista alle 40 prosenttia oli suuryrityksissä. Tuolloin yksityisen sektorin työpaikoista neljännes oli alle 10 henkilöä työllistäväpienyrityksissä. Työpaikoista 20 prosenttia oli alle 50 henkilön yrityksissä ja 17 prosenttia keskisuurissa yrityksissä, joissa on alle 250 työntekijää.²⁷⁸ Vuonna 2016 alle 50 henkilön yrityksissä työskenteli noin 38 prosenttia työntekijöistä. Yli 250 työntekijän suuryritysten palveluksessa oli noin 41 prosenttia työntekijöistä. Niissä on kuitenkin enemmän omistajuutta eli pääomaa.²⁷⁹

Globaalissa kapitalismissa omistajuutta on siirtynyt perheiltä, suvulta ja yrityksiltä kansainvälisille sijoittajille. Siihen on vaikuttanut pääomamarkkinoiden vapautuminen ja Suomen liittyminen Euroopan unionin talousalueeseen.

Ulkomaalaisomistuksen vapauttaminen lisäsi finanssivetoisuutta suomalaisiin yrityksiin. Suomalaisia yrityksiä on listattu ulkomaiden pörseihin. Omistajien tavoitteet ja sijoittajien arvot (*shareholder value*) vaikuttavat yritysten johtamiseen.²⁸⁰

Jälkiteollisessa yhteiskunnassa palveluiden merkitys on korostunut. Palvelut yhteiskunnalle -ryhmän osuus ammatissa toimivasta väestöstä on ollut 2000-luvulla noin kolmannes.²⁸¹

Uutena ilmiönä on ulkomaalaisten yrittäjien määrän kasvu. Ulkomaalaistaustaisten yrittäjien määrä lisääntyi 92 prosenttia vuosina 2006–2014. Tutkija Paolo Fornaron Etlalle tekemän raportin *Immigrant Entrepreneurship in Finland* (2018) mukaan itsensä työllistämässä maahan-

Nokia 3210 -mallinen kännykkä.
Turun museokeskus.

muuttajat eivät juurikaan eroa muista suomalaisista. Maahanmuuttajataus-
taiset yrittäjät keskittyvät Uudellemaalle, missä myös ulkomaalaisten osuus
väestöstä on suurin. Fornaron mukaan yrittäjien määrä ja työllisyystilanne
liittyvät toisiinsa. Aiempien tutkimusten mukaan maahanmuuttajat ryhtyvät
useimmiten palvelualan yrittäjiksi. Suomessa yleisintä on oman ravintolan
perustaminen. Harvinaista on se, että maahanmuuttaja perustaa esimerkiksi
rakennusliikkeen tai valmistavan teollisuuden yrityksen.²⁸²

Teknologisen kehityksen suurta muutosta on kuvattu puhumalla *neljän-
nestä teollisesta vallankumouksesta*. Sillä tarkoitetaan uuden teknologian tuloa
kaikille elämänalueille. Keskeisiä asioita ovat digitalisaatio, tekoäly, koneoppi-
minen ja robotisaatio. Nämä ilmiöt muuttavat myös yritystoimintaa siten, että
digitaalisesta tuotannosta on tulossa merkittävä teollisuudenala ja että yritys-
ten toiminta perustuu entistä enemmän digitaalisten menetelmien ja laitteiden
hyödyntämiseen. Samalla korostuu uusien innovaatioiden synnyttäminen ja
digitaalisten palvelujen tuottaminen.

PK-YRITTÄJYYDEN MERKITYKSEN KASVU

2000-luvulla pienet- ja keskisuuret yritykset ovat nousseet avainasemaan
uusien työpaikkojen synnyttämisessä. Vuosina 2001–2015 pienten ja keski-
suurten eli 10–249 henkeä työllistävien yritysten työntekijöiden määrä kasvoi
noin 83 000 työpaikalla.²⁸³

Talouden uudistumisessa kasvuhakuiset pienet ja keskisuuret yritykset
ovat keskeisessä roolissa.²⁸⁴ Kaikki yritykset eivät ole kasvuhakuisia. Vuoden
2017 pk-barometrin mukaan Suomen 10–19 henkeä työllistäväistä pienistä
yrityksistä 16 prosenttia ilmoitti tavoittelevansa ripeää kasvua, 20–49 henkeä
työllistäväistä 23 prosenttia ja yli 50 henkeä työllistäväistä 26 prosenttia.²⁸⁵

Pienillä kasvavilla yrityksillä on globaalisti keskeinen rooli talouden uudis-
tajina ja kasvattajina. Nuoret yritykset toimivat yleisesti talouden uusien työ-
paikkojen synnyttäjinä. Suomessa pienten ja nuorten yritysten työntekijämäärä
ovat samaa suurusluokkaa kuin keskimäärin muissa maissa.²⁸⁶

Kasvuyrityksillä on suuri merkitys talouden uudistamisessa. Pieni kas-
vuyritysten joukko (0,3 % yrityksistä) on vastannut lähes kolmanneksesta
yrityssektorin uusista työpaikoista. Näistä kasvuyrityksistä suurin osa oli pieniä
ja keskisuuria.²⁸⁷

Startup-yrityksiä perustetaan vuosittain 4 000–5 000. Näistä noin 300 eli
6–7 prosenttia yltää seuraavan kolmen vuoden aikana kohtuulliseen kasvuun.
Määrä on pysynyt suhteellisen tasaisena, vaikka taloudessa on tapahtunut

suuria muutoksia. Startupit toimivat yleensä palvelualoilla ja noin kolmasosa tietointensiivisissä palveluissa, muun muassa ohjelmistokehityksessä.²⁸⁸

Startupit liitetään julkisessa keskustelussa talouskasvun ja hyvinvoinnin lisääntymiseen. Startupeista nousseet menestystarinat, kuten Supercell ja Rovio, ovat luoneet mielikuvaa pikavoitoista, vaikka vain harvat startupit nousevat maailmanmenestykseen.²⁸⁹

Kasvavat ja skaalautuvat startup-yritykset ovat tärkeitä koko kansantaloudelle. Etlan vuonna 2018 tekemässä tutkimuksessa *Startupit kansantaloudessa* todetaan, että Suomeen perustetaan vuosittain vain noin sata lupaavaa, potentiaalisesti skaalautuvaa startup-yritystä. Näin rajattuna startup-yritysten osuus on noin 2 prosenttia kaikista vuosittain aloittavista nuorista yrityksistä, joilla on perusedellytykset kasvulle. Yleensä lupaavimmat startupit nousevat ohjelmistotalalta.²⁹⁰

Startup-yritykset ja kasvuyritykset vastaavat merkittävästä osasta uusia työpaikkoja. Huomattava osa pienyrityksistä ei ole uusia työpaikkoja synnyttäviä kasvuyrityksiä. Yrittäjyyttä ja pienyrityksiä ei voi siksi pitää samana asiana, vaikka ne ovatkin läheisessä yhteydessä.²⁹¹ Pienet yritykset kasvavat suuria yrityksiä nopeammin ja lopettavat toimintansa todennäköisemmin.²⁹²

Innovaatioista on tullut entistä tärkeämpiä globaalin kilpailun menestymisen määrittäjiä. Suomen innovaatiopolitiikkaa valmistelee ja toteuttaa nykyisin työ- ja elinkeinoministeriö. Innovaatiopolitiikalla rakennetaan olosuhteita, jotka mahdollistavat yrityksiä innovaatiotoiminnan, uudistumisen ja kansainvälisen kasvun. Se lisää tuottavuutta ja uudistaa samalla koko yhteiskuntaa. Nykyisin innovaatiopolitiikka on laaja-alaista, ja siihen kytkeytyvät digitalisaatio ja palveluiden merkityksen lisääntyminen taloudessa.²⁹³

Innovaatiojärjestelmän toimivuutta pidetään yhtenä Suomen talouden keskeisenä vahvuutena. Siihen liittyvät voimakkaat panostukset tutkimus- ja kehittämistyöhön. Koulutuksen ja tutkimuksen perusrakenteet ovat toimivia. Myös yleinen ilmapiiri on myönteinen innovaatiotoiminnalle ja teknologialle. Kansallinen tiede- ja teknologiapoliittikka on säilynyt vahvana myös taloudellisissa laskusuhdanteissa.²⁹⁴

Suomen suurimmat yritykset v. 2017

1. Nokia
2. Neste
3. Kesko
4. Stora Enso
5. UPM-Kymmene
6. Kone
7. Varma
8. SOK
9. Sampo
10. Ilmarinen

Lähde: Talouselämä 1.6.2018.

NAISYRITTÄJYYS 2000-LUVULLA

Naisten toimiminen yrittäjinä on monipuolistunut vasta viime vuosikymmeniä. Nykyisin noin kolmannes yrittäjistä on naisia.²⁹⁵ Naisten koulutustason nousu on edistänyt naisten toimimista yrittäjinä.

Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2012 miespuolisten yrittäjien osuus työllisistä oli 14 prosenttia, kun taas naisilla osuus oli vain 7 prosenttia. Koko maassa naisten osuus yrittäjistä oli 35 prosenttia. Naisyrittäjien määrä on kasvanut 2000-luvulla maatalouden ulkopuolella. Naisyrittäjät ovat keskimäärin koulutetumpia kuin miesyrittäjät. He toimivat pääasiassa sosiaali- ja terveyspalveluissa, koulutus- ja henkilöpalveluissa, majoitus- ja ravitsemisalalla sekä eräillä liike-elämän palvelualoilla, kuten tilitoimistoissa.²⁹⁶

Naisten yrittäjyydellä on ollut pitkä perinne maataloudessa. Vielä vuonna 1990 alkutuotannossa oli naisyrittäjistä lähes 45 prosenttia. Maatalouden rakennemuutoksen myötä naisyrittäjien kokonaismäärä on vähentynyt 1990-luvulta lähtien. Palvelu- ja muilla toimialoilla tapahtunut naisyrittäjyyden kasvu alkoi korvata naisyrittäjien määrän vähentymistä maataloudessa (ks. taulukko 8). Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2011 naisyrittäjiä oli yhteensä 84 000.²⁹⁷

Naisten yrittäjyys on korostetusti yksinyrittäjyyttä. Vuonna 2011 joka neljäs naisyrittäjä toimi työnantajina. Miesyrittäjissä työnantajien osuus oli yli 40 prosenttia. Määrällisesti naispuolisia työnantajia oli yhtä paljon 1990-luvun lopussa kuin vuonna 2011, sillä yrittäjien määrä on kasvanut vain yksinyrittäjien

puolella. Muutos on ollut samankaltaista miesyrittäjissä, mutta työnantajien määrän lähtötaso oli miesyrittäjillä suurempi kuin naisyrittäjillä.²⁹⁸

Naiset toimivat usein sivutoimisina yrittäjinä. Sivutoiminen yrittäjäyys ei olekaan yhtä miesvaltaista kuin päätoiminen yrittäjäyys. Työ- ja elinkeinoministeriön selvityksen mukaan jokaista kolmea sivutoimista miesyrittäjää kohden kaksi naista saa osan tuloistaan yrittäjätulona. Siihen vaikuttavat naisten ammatteihin liittyvät ja heidän koulutustaan vastaavat palvelutehtävät, jotka mahdollistavat sivutulojen ansaitsemisen. Naiset työllistyvät miehiä useammin osa-aikaisissa tai tilapäisissä työsuhteissa, mikä mahdollistaa sivutoimisen yrittäjäyden.²⁹⁹

Naisyrittäjistä lähes kolmannes työllistyy koulutuksessa, vapaa-ajan viettoon liittyvissä palveluissa sekä parturi-, kampaamo- ja kauneushoitola-toiminnassa. Seuraavaksi suurimmat toimialat ovat vähittäiskauppa sekä terveys- ja sosiaalipalvelut. Sosiaalipalveluissa naisyrittäjäyttä ovat lisänneet kotitalousvähennysjärjestelmä sekä kuntien ostopalvelut. Kunnalliset palvelut ovat naisyrittäjille tärkeitä. Naisyrittäjiä on paljon terveyspalveluissa.³⁰⁰

TAULUKKO 8. Naisyrittäjien osuus ammatissa toimivasta väestöstä ja työllisestä työvoimasta 1970–1990. (Lähde: SVT Väestölaskenta 1990; Jukka 1995, 20.)

	1970	1975	1980	1985	1990
Naiset					
Maatalousyrittäjät	15	11,1	6,9	5,7	6,3
Muut yrittäjät	4,4	3,4	3,3	4,2	4,6
Yhteensä	19,4	14,5	10,1	9,8	10,9

Kun yrittäjät suhteutetaan sukupuolittain kaikkiin saman toimialan yrittäjiin, naiset olivat enemmistönä terveys- ja sosiaalipalveluissa, koulutuksessa sekä henkilökohtaisia palveluja tuottavilla toimialoilla. Myös majoitus- ja ravitsemisalalan yrittäjistä yli puolet on naisia. Naisyrittäjät pyörittävät kahviloita ja pieniä ravitsemusliikkeitä. Teollisuudessa naisyrittäjät työllistyvät käsityövaltaisessa elintarvikkeiden, tekstiilien ja vaatteiden valmistuksessa. Rakennustoiminnassa sekä kuljetusalalla naisyrittäjiä on vähän (ks. taulukko 9).³⁰¹

TAULUKKO 9. Nais- ja miesyrittäjät Suomessa päätoimialoittain vuonna 2011, %. (Lähde: Yrittäjyyskatsaus 2012.)

	Naisia kaikista alan yrittäjistä, %	Miehiä kaikista alan yrittäjistä, %	Naisyrittäjien jakauma, %	Miesyrittäjien jakauma, %
Terveys- ja sosiaalipalvelut	71	29	15,5	3,1
Koulutus ja henkilöpalvelut	61,6	38,4	29,1	8,9
Majoitus- ja ravitsemisala	50,5	49,5	5,7	2,8
Hallinto- ja tukipalvelutoiminta	38,9	61,1	5,3	4
Ammatillinen ja tekninen toiminta	35,6	64,4	14,3	12,7
Kauppa	34	66	16,3	15,7
Rahoitus-, vakuutus- ja kiinteistöala	29,7	70,3	2,3	2,6
Teollisuus	22,8	77,2	6,1	10,3
Informaatio ja viestintä	9,9	90,1	1	4,3
Kuljetus ja varastointi	9	91	2,5	12,5
Rakentaminen	3,5	96,5	1,7	23
Erittelemätön toimiala	29,6	70,4	0,2	0,5
Yhteensä	33,3	66,7	100	100

Naisyrittäjyys on lisääntynyt globaalisti 2000-luvulla, mutta siitä huolimatta suuri osa yrittäjistä on yhä miehiä. *Global Entrepreneurship Monitor (GEM)* -raportin mukaan vuonna 2017 Euroopassa oli kuusi naisyrittäjää jokaista kymmentä miesyrittäjää kohden. Eniten naisyrittäjiä on Latinalaisessa Amerikassa ja Karibialla, joissa on 17 naisyrittäjää jokaista 20 miesyrittäjää kohden. Vain kolmessa maassa – Ecuadorissa, Brasiliassa ja Vietnamin – oli naisyrittäjiä yhtä paljon kuin miehiä. Yleisesti naiset ryhtyvät useimmin yrittäjäksi pakosta, 20 prosenttia todennäköisemmin kuin miehet. Euroopassa on yleistä, että naiset ryhtyvät yrittäjäksi pakosta, vaikka naisyrittäjyys ei ole verrattuna muihin maanosiin kovin yleistä. Itsensäyöllistäjien osuus on pienempi. Kasvuyrittäjissä sukupuolierot tulevat selvästi esille. Suomi kuuluu maihin, joissa naisilla on hyvät mahdollisuudet perustaa yritys.³⁰²

ITSENSÄTYÖLLISTÄJÄT

Aikaisemmin agraariyhteiskunnassa ammatissa toimivasta väestöstä yli 70 prosenttia sai elantonsa maataloudesta. Itsensätyöllistäjien määrän kasvaminen liittyy yhteiskunnan rakennemuutokseen. Yhä useampi työllistää itse itsensä. Siihen liittyy myös uusien pienyritysten perustaminen.

Itsensätyöllistäjien määrä on lisääntynyt viime vuosikymmenen aikana. Vuonna 2013 Suomessa oli 15–64-vuotiaita itsensätyöllistäjiä 152 000, joka oli noin 6 prosenttia kaikista työllisistä. Suurin osa itsensätyöllistäjistä on yksinyrittäjiä. Heitä oli noin 112 000 vuonna 2013. Ammatinharjoittajia oli noin 29 000 ja freelancereita ja apurahansaajia yhteensä noin 12 000.³⁰³

Yksinyrittäjien määrä on lisääntynyt voimakkaasti 2000-luvulla. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2015 Suomessa oli 157 000 itsensätyöllistäjää, mikä vastasi lähes 7 prosenttia kaikista työllisistä.³⁰⁴ Yksinyrittäjyydestä on tullut vakiintunut elinkeino ja elämäntapa. Yksinyrittäjyydestä muodostuu usein pysyvää ja pitkään jatkuvaa toimintaa.³⁰⁵

Suomessa itsensätyöllistäjien osuus on kansainvälistä keskitasoa. Itsensätyöllistäjiä, mukaan lukien yrittäjiä, on eniten kehittyvissä talouksissa, joissa esiintyy pakkoyrittäjyyttä. Yrittäjyyden yleisyyteen kytkeytyy väestön suuruus, väestönkasvun vauhti, väestön sosiaalinen liikkuvuus ja väestön kuolleisuus. *Global Entrepreneurship Monitor (GEM)* -ryhmän uusimman raportin mukaan eniten itsensätyöllistäjiä on Kolumbiassa. Yhdysvalloissa osuus on puolestaan kaikkein pienin.³⁰⁶

YRITTÄJYYSYHTEISKUNTA

Yritystoiminnan kehitykseen on kuulunut yrityskannan laajeneminen ja monipuolistuminen. Pk-yritysten taloudellinen merkitys kasvun luojina ja merkittävinä työllistäjinä on kasvanut toisen maailmansodan jälkeen. Voidaan puhua ”yrittäjävallankumouksesta”, jolla viitataan siihen, että muutosta voidaan verrata 1700-luvun teolliseen vallankumoukseen. Nykyisestä taloudellisesta järjestelmästä voidaan käyttää nimitystä yrittäjätalous (*entrepreneurial economy*) tai yrittäjyysyhteiskunta (*entrepreneur society*). Yrittäjyysyhteiskunnalla ei tarkoiteta pelkästään sitä, mitä yrittäjät tekevät ja miten he vaikuttavat yhteiskuntaan, vaan myös sitä, että kansalaiset yleensä ovat yritteliäitä ja yhteiskunnassa eteenpäin pyrkiviä. Yrittäjät ovat tarttuneet yhteiskunnan tarjoamaan tilaisuuteen ryhtyä yrittäjäksi.

Teollistumisen edetessä saivat alkunsa modernit liikeyritykset. Suuryrityksillä oli taloudessa määrävä asema 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla.³⁰⁷

Suurteollisuuden (*big business*) aikakauden talousjärjestelmää on kutsuttu johdetuksi taloudeksi (*managed economy*), jossa taloudelliseen suorituskykyyn vaikuttivat erityisesti yrityksen koko ja skaalaedut.³⁰⁸ Vastaavasti yrittäjäta- louden aikakautena keskeisellä sijalla ovat innovaatiot ja uusi innovatiivinen liiketoiminta. Niillä on suuri vaikutus talouskasvuun.

Yrittäjyysyhteiskunnan nousuun on kuulunut uusien yrittäjyyttä suosivien arvojen vahvistuminen.³⁰⁹ Pk-yritysten kansantaloudellinen merkitys on lisää- nnyt, ja tämä on voimistanut yrittäjien poliittista vaikuttamista.³¹⁰

Yrittäjäyhteiskunta on suhteellisen uusi yhteiskunnallinen ilmiö. Historian professori Laura Kolben mukaan Suomi ei ole ollut koskaan lukumääräisesti monipuolinen yrittäjäyhteiskunta. Hän painottaa, että historiallisesti katsot- tuna Suomi ei koskaan ole ollut yritys yhteiskunta, vaikka maatalousyrittäjiä on aina ollut runsaasti maamme agraariyhteiskuntarakenteen vuoksi. Yhteis- kuntarakenteiden muuttuessa maatalousyrittäjistä useat luopuivat yritystoi- minnastaan 1960- ja 1970-luvuilla ja hakeutuivat kaupunkeihin palkkatöihin. Maatalousyrittäjät muuttivat runsaslukuisesti Ruotsiin aiheuttaen Suomen historian suurimman demografiamuutoksen. Kaupungistumista seurasi Suo- men yhteiskunnan rakennemuutos. Kolben mielestä hyvinvointivaltion raken- tamiseen ja ylläpitämiseen verovaroin tarvittiin suuryrityksiä, eikä pienyrityksille annettu tilaa yritys kentällä.³¹¹

Professori Karl-Erik Michelsenin mukaan yrittäjien näkökulmasta suo- malainen yhteiskunta tarjoaa hyvät olosuhteet yritystoiminnalle, mutta sen sisältä on puuttunut yrittämiselle välttämätön kulttuuri ja henki. Michelsenin mielestä yrittäjyysyhteiskunta ei kuitenkaan synny käskemällä vaan pitkän historiallisen prosessin tuloksena, jossa yrittäjillä itsellään on keskeinen rooli. Yrittäminen on monille elämäntapa, joka sitoo yksilöä, mutta se antaa myös mahdollisuuden toteuttaa omia ajatuksia ja unelmia. Yrittäjyyteen liittyy aina riskejä, jännitystä ja epävarmuutta. Yrittäjyysyhteiskunnissa arvostetaan oma- aloitteisuutta, luovuutta, yksilöllisyyttä sekä rohkeutta. Michelsenin mielestä yrittäjyysyhteiskuntien turvaverkot ovat hatarammat, joten yksilöt joutuvat kantamaan suuremman vastuun omasta ja yhteisön hyvinvoinnista.³¹²

Valtion rooli talouden uusiutumisessa sekä teknologian ja innovaatioiden kehityksessä on noussut talouspoliittiseen keskusteluun. Sussexin yliopiston innovaatiotaloustieteilijä Mariana Mazzucaton menestysteos *The entrepre- neurial state. Debunking private vs. public sector myths* (2013) on vaikuttanut merkittävästi tähän keskusteluun. Mazzucato korostaa, miten yrittäjähenkiset valtiot ovat tukeneet suoraan teknologian kehitystä. Yrittäjähenkisen valtion käsitteen kautta Mazzucato on tuonut esille, miten merkittäviä Yhdysvalto- jen liittovaltion instituutiot ja teknologiapoliittiset ohjelmat ovat olleet maan

yleiskäyttöisten teknologioiden kehitykselle, kuten esimerkiksi informaatio-, bio- ja nanoteknologialle.

Suomessa on käsitelty sitä, mitä voimme oppia yrittäjähenkiseen valtioon liittyvästä keskustelusta. Kalevi Sorsa -säätiön tutkimuspäällikkö Antti Alajan raportissa *Yrittäjähenkinen valtio – Uusi avaus innovaatiopolitiikkaan* (2016) esitetään, että valtion tulisi avata uusia strategisia suuntia elinkeinoelämän kehitykselle. Suomessa sekä yksityiset että julkiset tutkimus- ja kehitysmenot ovat supistuneet. Alajan mielestä finanssipolitiikassa on mahdollista valita myös investointeja lisäävä linja, joka tukee tuottavuuden kasvua sekä auttaa vastaamaan ilmastonmuutoksen ja väestön ikääntymisen kaltaisiin haasteisiin.³¹³

Yrittäjyisyhteiskunnan nousuun liittyy yrittäjyyskasvatuksen lisääntyminen. Yhteiskunnassa suositaan yrittäjämäisiä asenteita. Nykyajan muuttuvassa maailmassa työsuhteet vaihtuvat eivätkä ihmiset ole enää niin sidottuja paikkakuntaansa. Tällöin tarvitaan jatkuvaa uudistusta ja tilaisuuksien kartoittamista. Kansalaisia voidaan kutsua yrittäjäkansalaisiksi. Kirjassa käsitellään myöhemmin luvussa 5 yrittäjyyskasvatusta nykyajan trendinä.

Yrittäjyys ja yrittäjyisyhteiskunta

Suomi joutui 1990-luvun alussa syvään talouskriisiin, joka koitui monen yrittäjän kohtaloksi. Palveluelinkeinoiniin liittyvä yrittäjyys lisääntyi. Suomen talouden uuteen nousuun liittyi elektroniikkateollisuus, joka kasvoi Nokian vetämänä. Samalla yritystoiminnan kansainvälistyminen kiihtyi. Suomi rikastui ja se nousi 1900-luvun jälkipuoliskolla rikkaimpien teollisuusmaiden joukkoon. Suomalaiset yritykset ovat maailman huippua telekommunikaatio- ja metsäteollisuudessa. Yrittäjyydestä on tullut yleinen erilaisia yhteiskunnan toimintoja koskeva periaate.

2000-LUVUN TUNNETTUJA YRITTÄJIÄ

Kaija Ward (s. 1947) – Eurokangas-myyväläketjun kasvattaja

Kaija Heinonen (vuodesta 1969 Ward) syntyi Lahdessa vuonna 1947. Vanhemmat Saimi ja Veikko Heinonen olivat perustaneet pienen kangaskaupan Lahden torin laidalle. Kaija tuli mukaan perheyrittäjien toimintaan. Valmistuttuaan ekonomiksi 1970-luvun alussa hän siirtyi yhtiöön johtotehtäviin. Uuden ajan kangaskaupan konsepti nimeltä Eurokangas sai alkunsa 1990-luvun alussa. Ensimmäiset Eurokankaat avattiin Lahteen ja Turkuun vuonna 1991. Kaija Ward kasvatti kangaskaupan Eurokangas-myyväläket-

juksi. Yhtiö kasvoi 1990-luvulla nopeasti. Ward kehitti yhtiöstä yhdessä puolisonsa kanssa uuden palvelukonseptin, jossa perinteisten kangaskauppojen parhaat puolet yhdistettiin kattavien valikoimien ja hyvän palvelun suurmyymälöiksi. Vuonna 2005 myymälöitä oli 30, työntekijöitä 500 ja liikevaihtoa noin 30 miljoonaa euroa. Kaija Ward sai kansainvälistä tunnustusta, kun hänet valittiin Euroopan menestyneimmäksi naisryrittäjäksi vuonna 1997.

LÄHTEET

Henttinen, A. 2014. Kaija Ward. Artikkelin SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.

Ilpo Kokkila (s. 1947) – rakentaja

Ilpo Kokkila syntyi maanviljelijäperheeseen Saarijärvellä vuonna 1947. Lapsuutensa ja nuoruutensa Saarijärvellä vietettyään Kokkila luki ensin matematiikka vuoden verran Helsingin yliopistossa. Hän siirtyi kuitenkin Espoon Otaniemeen Teknilliseen korkeakouluun. Valmistuttuaan vuonna 1974 rakennusosastolta hän pääsi töihin Perusyhtymä Oy:hyn. Alkujaan se oli välirauhan aikana vuonna 1940 perustettu Pellonraivaus-yhtiö, jonka tarkoituksena oli raivata viljelysmaata ja helpottaa evakkojen asuttamista. Kokkila eteni yhtiössä työpäälliköstä osastonjohtajaksi, joka vastasi Neuvostoliiton-viennistä. Yhtiö oli mukana muun muassa Kostamuksen rakentamisessa. Kokkila tiedettiin taitavaksi idänkaupan neuvottelijaksi. Perusyhtymän nimeksi muutettiin vuonna 1987 YIT-Yhtymä.

Yrittäjäksi Kokkila lähti 40-vuotiaana. Hän perusti vuonna 1987 uuden rakennusliikkeen työtoveriansa Kari Filppulan, Jorma Haapamäen, Kalevi Härkösen ja Eero Nuutisen kanssa. Sen nimeksi tuli SRV Viitokset -yhtiöt Oy. Nimi otettiin osakkaiden lukumäärästä ja sanoista Suomen Rakennusviesti. Yritys erikoistui aluksi projektinjohtorakentamiseen. Rakennusalan yrityksenä se sai jo perustettaessa paljon julkisuutta.

SRV (vuodesta 2007 SRV Yhtiöt Oy) kasvoi voimakkaasti 1990-luvulla. Siihen vaikuttivat yhtiön tekemät yritysostot, joihin lukeutuvat muun muassa Teräsbetoni Oy ja Arvo Westerlund Oy. Kokkila siirtyi 2000-luvun alussa toimitusjohtajan paikalta hallituksen puheenjohtajaksi. SRV Oyj listautui Helsingin pörssiin vuonna 2007. Kokkila voidaan pitää rakennusalan käytäntöjen uudistajana. Hänen rakennuttamiinsa kiinteistöihin kuuluu muun muassa Helsingissä Kampin keskus, joka on myyty kansainväliselle sijoitusyhtiölle.

LÄHTEET

Vesikansa, J. 2008. Ilpo Kokkila. Artikkelin SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.

Saastamoinen J. 2017. Ilpo Kokkila Kalmarin kylätieltä Kauppatorille. Jyväskylä: Docendo.

Jorma Terentjeff (s. 1949) – elektroniikkateollisuuden hyödyntäjä

Jorma Terentjeff syntyi Oulaisissa vuonna 1949. Karjalaisperhe oli lähtenyt Lumivaarasta evakkomatkalle syksyllä 1944. Karjalaisperintöä vaalineessa kodissa arvostettiin perusarvoja. Jorma Terentjeff vietti lapsuutensa ja nuoruutensa Oulaisissa, mistä hän lähti vuonna 1969 opiskelemaan Oulun yliopistoon sähköinsinööriosastolle. Terentjeffin työura alkoi 1970-luvun alussa televisioita ja radioita valmistaneessa Salora Oy:ssä opintojen ohessa. Tämän jälkeen hän toimi erilaisissa elektroniikkayrityksissä ja konsultointitehtävissä.

Terentjeff nimitettiin vuonna 1990 Aspocompin toimitusjohtajaksi. Aspocomp muodostettiin Aspon komponenttiteollisuusryhmästä, johon kuuluivat Oulun mikroelektroniikkatehdas, oululainen Pohjois-Piiri Oy ja Padasjoella toiminut Aupatec Oy. Terentjeff lähti vuonna 1993 Aspocompista ja siirtyi kolmen pohjoissuomalaisen riskisijoitusyhtiön fuusiossa syntyneen Teknoventure Oy:n toimitusjohtajaksi. Pohjois-Suomen riskisijoittajana hän oli kaksi vuotta.

Terentjeffistä tuli vuonna 1995 JOT Invest Oy:n toimitusjohtaja. Veikko Lesosen vuonna 1987 perustama kuljetin- ja testausjärjestelmiin erikoistunut Suomen JOT-Tuote Oy (alkujaan JOT-Palvelu Oy) sai rahoitusta Teknoventurelta, ja näin syntyi uusi yritys, JOT Invest Oy. Elektroniikkateollisuuden tuotantoautomaatioon erikoistunut konserni sai alkunsa, kun yhtiöön liitettiin Suomen JOT-Tuote Oy ja Salon CAF Oy. JOT Automation Group Oyj vietiin Helsingin pörssiin syyskuussa 1998. JOT-osakkeen arvo nelinkertaistui Helsingin pörssissä vuonna 1999. It-alan kupla alkoi kuitenkin puhjeta vuotta myöhemmin, jolloin osakemarkkinat lähtivät voimakkaaseen laskuun. Merkittävin alamäen syy oli uuden kolmannen sukupolven matkapuhelinteknologian viivästyminen. Toinen syy tuotantolinjojen kysynnän vähenemiseen oli Kiina-ilmiö. JOT oli oman aikansa lapsi, jonka osake romahti it-kuplan puhjetessa.

Terentjeff oli uransa huipulla pörssiyhtiö JOT Automation Group Oyj:n toimitusjohtajana vuodesta 1998 lähtien. Terentjeff jätti JOT:n toimitusjohtajan tehtävät loppuvuodesta 2000 mutta jäi hallituksen jäseneksi. Luovuttuaan JOT Automation Group Oyj:n johtamisesta Terentjeff löysi uudeksi toimialakseen hiihtokeskusbisneksen, jossa hän vaikuttaa Suomen eteläisimmän tunturin Iso-Syötteen omistajana. Hän perusti myös sijoitustoimintaa varten yhtiön, joka keskittyi teknologiayrityksiin. Terentjeffin mukaan ”perheeni on paras tiimi, jonka kanssa olen saanut tehdä työtä. Siksi tunnen olevani etuoikeutettu ihminen.”

LÄHTEET

Turunen, H. 2013. Jorma Terentjeff. Artikkelit SKS:n Talouselämän vaikuttajat -tietokannassa.

Kulju, M. 2012. Pohjoisen teollisuusneuvos Jorma Terentjeff. Helsinki: Gummerus.

Päivikki Palosaari (s. 1956) – Lapin-matkailun edistäjä

Päivikki Palosaari syntyi Kittilässä Könkään kylässä vuonna 1956. Pientilan perheen isä oli sekatyömies ja äiti kätilö. Kotonaan Päivikki oppi kovaa työntekoa ja sai myös ravintolainnostuksen kipinän. Päivikki Palosaari lähti opiskelemaan 16-vuotiaana Haukiputaalle Länsi-Pohjan ammattikoulun keittiölinjalle, jonka jälkeen hän jatkoi suurtalousopintojaan Rovaniemellä. Hän toimi harjoittelijana muun muassa armeijan keittiössä Sodankylän jääkäripataljoonassa ja sairaalan keittiössä Kemijärvellä. Opinnot jatkuivat Oulussa esimieslinjalla, josta Päivikki valmistui vuonna 1977. Tämän jälkeen hän toimi ravintola-alalla eri ammateissa muun muassa merillä, kalatehtaalla ja rakennuksilla. Viimeksi hän toimi keittiömestarina Sulkavan Lomakylässä ja hotelli Levitunturilla, joka avattiin lokakuussa 1980.

Keittiömestarin tehtävien lisäksi Palosaari ryhtyi 24-vuotiaana yrittäjäksi, kun hän avasi yhdessä veljensä Jounin kanssa Kittilään ensimmäisen yrityksensä Porogrillin, josta sai muun muassa kuuluja poronkärityshampurilaisia. Yhdessä puolisonsa kanssa hän perusti ensin Levin Matkahuolinta Ky:n. Suuri muutos liiketoiminnassa tapahtui, kun pariskunta osti vuonna 1988 Levin Loma -nimisen lomakylän. Ravintolan hän nimesi Hulluksi Poroksi. Se on nykyisin toiminnassa nimellä Wanha Hullu Poro. Hullu Poron pihapiiriin avattiin huoneistohotelli 1990-luvun alussa. Rinneravintola Willi Intiaani sai alkunsa samoihin aikoihin. Taivaanvalkeat-niminen elämyskohde on toiminut vuodesta 1995 lähtien. Suuri Hullu Poro Areena avattiin vuonna 2001. Siellä ovat käyneet esiintymässä lähes kaikki tunnetut suomalaiset pop- ja rocktähdet.

Lapin matkailu lähti nousuun 1990-luvun lamavuosien jälkeen, ja myös Levin-matkailu on lisääntynyt. Tästä syytä Palosaaren ravintolatoiminnan liikevaihto on kasvanut jatkuvasti. Samalla hän on perustanut lisää ravintoloita rinnekeskukseen ja hiihtokahviloita.

Levin Loma Oy ja Levin Matkahuolinta Ky yhdistyivät Hullu Poro Oy:ksi vuonna 1998. Yhtiö sai Suomen yrittäjien palkinnon vuonna 2002. Palosaaren yhtiöihin kuuluu nykyisin lukusia ravintoita, hotelleja ja muuta liiketoimintaa.

Päivikki Palosaari on palkittu yrittäjäneuvoksen arvolla. Kittilän lisäksi hänellä on liiketoimintaa Kemissä Sea Lapland Hotels & Restaurants -yhtiössä, jonka kautta pyöritetään muun muassa Hotelliravintola Merihovia. Lisäksi Palosaari on avannut elämys- ja aktiviteettipuisto Tonttulan Levin Könkään kylälle, lähelle lapsuudenkotiaan.

LÄHTEET

Lukkarila, A. 2016. Kioskinpitäjä ja keisarinna: Päivikki Palosaaren elämää. Hullu Poro Oy.

Ilkka Paananen (s. 1978) – mobiilipeliyhtiö Supercellin perustaja

Ilkka Paananen syntyi vuonna 1978. Nuoruutensa hän vietti Varsinais-Suomessa Piikkiössä. Paananen aloitti tuotantotalouden opinnot Teknillisessä korkeakoulussa Espoossa. Opiskellessaan hän tutustui vuonna 2000 opiskelijaporukkaan, joka halusi perustaa mobiilipelifirman ja kehittää pelejä. Siihen kuuluivat parikymppiset nuoret Jarkko Salmi, Mikko Kodisoja, Sami Arola ja Mika Tammenkoski, jotka olivat Paanasen kanssa mukana perustamassa uutta pelialan yritystä.

Ilkka Paanasesta tuli Sumea Interactive -nimisen yrityksen toimitusjohtaja. Yrityksen toimintaa rahoitettiin aluksi opintolainoilla. Lopulta yrityksestä tuli menestys. Siitä muodostui teknisesti arvostettu alan firma, joka työllisti noin 40 työntekijää. Sumea myytiin vuonna 2004 amerikkalaiselle Digital Chocolate -nimiselle pelifirmalle. Paananen jatkoi johtajana yrityksessä, jossa kehiteltiin uusia pelejä. Tuona aikana Paananen huomasi, että menestyspelien ideat tulivat usein yrityksen virallisen kehitysprosessin ulkopuolelta ja että taustalla oli aina hyvä tiimi. Saamaansa kokemukseensa nojaten Paananen päätti vuonna 2010 yhdessä työtoverinsa Mikko Kodisojan ja neljän muun pelikehittäjän kanssa perustaa uuden yrityksen, jolloin sai alkunsa Supercell. Tavoitteena oli tehdä maailman paras pelialan yritys, ja tähän pääsemiseksi tarvittiin paras mahdollinen tiimi.

Yrityksen alku oli vaikea, eikä se onnistunut ensimmäisten 18 kuukauden aikana kehittämään menestyspelejä. Se keskittyi ensin monialustaisia pelejä, joita voisi pelata Facebookissa, älypuhelimilla ja tabletilla. Yritys vaihtoi nopeasti liiketoimintastrategiaa ja alkoi kehittää kosketusnäyttöä hyödyntäviä mobiilipelejä. Pelit ovat ilmaisia, mutta tuottoa syntyy pelin sisäisellä myynnillä. Yrityksen räjähdysmäinen kasvu alkoi, kun se julkaisi vuonna 2012 pelit *Hay Day* ja *Clash of Titans*. Supercellistä tuli yksi maailman taloushistorian nopeimmin kasvaneista yrityksistä. Vuonna 2013 japanilaiset Softbank ja GungHo ostivat yli miljardilla eurolla yrityksestä 51 prosenttia. Se oli kaikkien aikojen suurin yrityskauppa suomalaisesta pörssiin listautumattomasta yrityksestä.

Supercellillä oli vuonna 2014 globaalisti noin 140 työntekijää. Kesäkuussa 2016 Softbank myi kiinalaiselle Tencentille 6,45 miljardilla eurolla koko 72 prosentin osuutensa Supercellin osakkeista. Tuolloin yrityksestä tuli Euroopan ensimmäinen kymmenen miljardin yritys (*deacorn*).

Supercellin pääkonttori sijaitsee Helsingissä, ja yritys maksaa veronsa Suomeen. Yrityksen menestys on vaikuttanut positiivisesti Suomen peliteollisuuden kehitykseen ja koko startup-alaan. ”Supersolu” on Suomen taloushistorian menestynein startup-yritys. Yrityksen toimintatapana on ollut itseohjautuvien yksiköiden ja solujen päätöksenteko. Johtamisessa on vältetty byrokraattisia organisaatioita. Menestyksen vuoksi Supercellin poikkeuksellinen solutoimintamalli on herättänyt paljon kiinnostusta. Paanasen mukaan ”minkä tahansa bisneksen menestys on kiinni ihmisestä.

Kun ihmiset kokevat, että heihin luotetaan ja että menestys on heidän panoksestaan kiinni, heistä on kiva tehdä töitä.”

LÄHTEET

Helaniemi, K., Kuronen, A. & Väkeväinen, V. 2018. Kutsuvat sitä pöhinäksi – Tositari-noita kasvuyrittäjyydestä. Helsinki: Otava.

Vimma, T. 2018. Enkeleitä ja yksisarvisia: startup-Suomen tarina. Helsinki: Otava.

Hulkko, K. Kaikki pelaa: Supercellin Ilkka Paananen ei tunne itseään johtajaksi. Suomen kuvalehti 2014: 23, s. 38-43.

Talouselämä 1.7.2017, Ennen Supercelliä Ilkka Paananen rakensi yritystä opinto-lainalla ja ylianalysoi ideat – luovuuden löytäminen toi menestyksen: ”Meillä on ok epäonnistua”.

Helsingin Sanomat Kuukausiliite 9.11.2013 Olavi Koistinen, Näin syntyi suomalainen peliteollisuus.

Ydinkohdat luvusta 2

Vapaan yksityisyrittäjyyden nousu kytkeytyy 1800-luvun puolivälin jälkeen alkaneeseen elinkeinovapauteen. Yksityinen yrittäjyys vaikutti merkittävästi suomalaisen yhteiskunnan muutokseen. Se mahdollisti erilaisista taustoista tuleville ihmiselle tilaisuuksia sosiaaliseen nousuun. Toisen maailmansodan jälkeen alkoi pk-yrittäjyyden kehittyminen. Keskeisiä kehityssuuntia ovat olleet teknologinen kehitys, globalisaation voimistuminen ja yrittäjyhteiskun-nan syntyminen. Yrittäjyyden ymmärtäminen edellyttää sitä, että tiedostaa yrittäjyyden eri vaiheet.

KESKEISTÄ SISÄLTÖÄ

Yrittäjyydellä on Suomessa pitkät perinteet. Vaikka yrittäjyyttä on esiintynyt, nykyaikainen yksityisyrittäjyys alkoi vasta 1800-luvun puolivälin jälkeisenä elinkeinovapauden aikakautena.

Yrityselämä on monipuolistunut. Yrittäjyyden merkityksen korostuminen on alkanut Suomessa suhteellisen myöhään. Yrittäjyyttä alettiin korostaa eri yhteyksissä 1980-luvulla.

Lama-ajan jälkeen yrittäjyyden merkitys on kasvanut entisestään. 2000-lu-vulla on alkanut voimakas yrittäjyyden tukeminen, johon on liittynyt kasvuyrit-täjyyden vahva nousu. Yrittäjyyskasvatuksella edistetään yrittäjyyttä.

Naisyrittäjyydellä on pitkä historia. Naisyrittäjät ovat yleensä olleet maa-talousyrittäjiä. Muilla toimialoilla naisyrittäjiä on ollut vähän, mutta naisyrittä-

jien määrä muilla toimialoilla alkoi lisääntyä toisen maailmansodan jälkeen. Varsinainen naisryttäjäjen määrän kasvu on tapahtunut 1990-luvulta alkaen. Nykyisin kolmannes suomalaisista yrittäjistä on naisia.

SANOTTUA

”Jokainen yksityinen ihminen pyrkii jatkuvasti löytämään mahdollisimman tuottavaa käyttöä sille pääomalle, joka hänellä on vallassaan. Hän tosin ajattelee omaa etuaan, ei yhteiskunnan etua. Mutta oman edun ajattelu johtaa hänet luonnollisesti, tai pikemminkin väistämättä, käyttämään pääomaansa tavalla, joka on edullisin yhteiskunnan kannalta.”³¹⁴

-Moraalifilosofi, taloustieteen oppi-isä Adam Smith Kansojen varallisuus -klassikkoteoksessaan

”Voidaan perustellusti väittää, että vuoden 1879 asetus elinkeinovapaudesta antoi moottoreihin sen huipputehon, joka nosti Runebergin ikuiseen köyhyyteen tuomitseman maan talouden kasvuun ja sen kansan yhdeksi maailman vauraimmista. Täydellä syyllä voidaan kuitenkin todeta, että kaikkine puutteineen liberalistinen yhteiskunta tuolloin antoi tilaisuuden yritysten kasvuille, pääomien kerääntymisille ja investoinneille. Muuta tietä kasvu-uralle pääsyyn oli tuskin olemassakaan.”³¹⁵

-Hallintotieteen tohtori Waldemar Bühler

”Sääty-yhteiskunnan murtuminen ja henkisen ilmaston muutos vapauttivat myös ihmisiä syntyperänsä ja taustansa rajoituksista. Murrosvaihe avasi mahdollisuuksia rohkeasti uutta etsineille. Ja juuri moderni teollisuus, jossa kaikki oli luotava tyhjästä, tarjosi tällaisia mahdollisuuksia, melkein kuin valtaamattomat erämaat raivaajilleen vuosisatoja aiemmin.”³¹⁶

- Professori Markku Kuisma

”Liike-elämään tulvi sadoittain uusia yrittäjiä suurkauppiaista kioskinpitäjiin, polkupyöränkorjaajista automekaniikkoihin. Moni yritti turhaan, monelle yrittäminen oli keino hankkia lisäansioita epävarman palkkatyön ohella, mutta moni myös epäonnistui.”³¹⁷

-Dosentti Panu Pulma

”Yrittäjyysbuumin taustalla oli sekä ulkomaisia että kotimaisia syitä. Vaurastuva Eurooppa ja nouseva Venäjä nielivät suomalaisia metsätuotteita ja joskus muutakin, teknologian kehitys synnytti bisnesmahdollisuuksia ja rautateiden kaltaiset uudet liikennevälineet kuljettivat vauhdikkaasti ihmisiä ja tavaroita.”³¹⁸

- Professori Niklas Jensen-Eriksen

POHDINTAKYSYMYKSIÄ KIRJAN LUVUSTA 2

Aikajakso 1. Yrittäjyys ennen elinkeinovapautta

- Keillä oli mahdollisuus perustaa yritys ennen elinkeinovapautta?
- Miten taloudellinen liberalismi muutti käsitystä yrittäjyydestä?

Aikajakso 2. Suomalaiset yrittäjät elinkeinovapaudesta toiseen maailmansotaan (noin 1860–1939)

- Miten elinkeinovapaus edisti yksityisyrittäjyyttä?
- Millä aloilla yritystoiminta alkoi erityisesti kehittyä?
- Miten yhteiskunnan muuttuminen ja yritystoiminnan kehitys liittyivät toisiinsa maailmansotien välisenä aikana?

Aikajakso 3. Sodan vuodet ja jälleenrakennuksen aika (1940–1959)

- Millaisia tilaisuuksia jälleenrakennuksen aika tarjosi uusien yritysten perustajille?
- Miten kaupan- ja palvelualan voimistuminen vaikutti pienyritysten syntymiseen?

Aikajakso 4. Globaalin kapitalismin ja korkean teknologian alkuvaihe (1960–1990)

- Mitä globaalikapitalismilla tarkoitetaan?
- Miksi palveluelinkeinoissa on paljon yrittäjiä?
- Mitä teknologia merkitsi yrittäjyyden kehittymiselle?
- Miten kansainvälistyminen on muuttanut yrittäjyyttä?

Aikajakso 5. Yrittäjyysyhteiskunnan nousu (1991–)

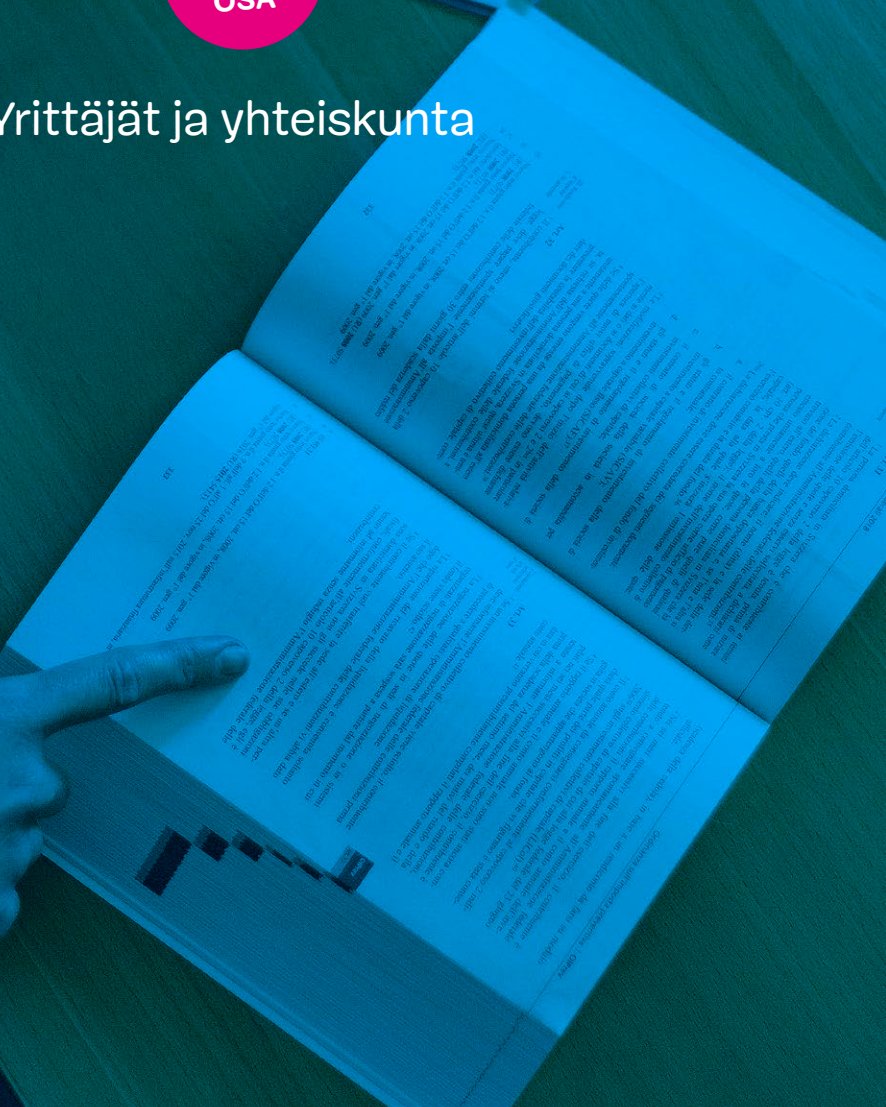
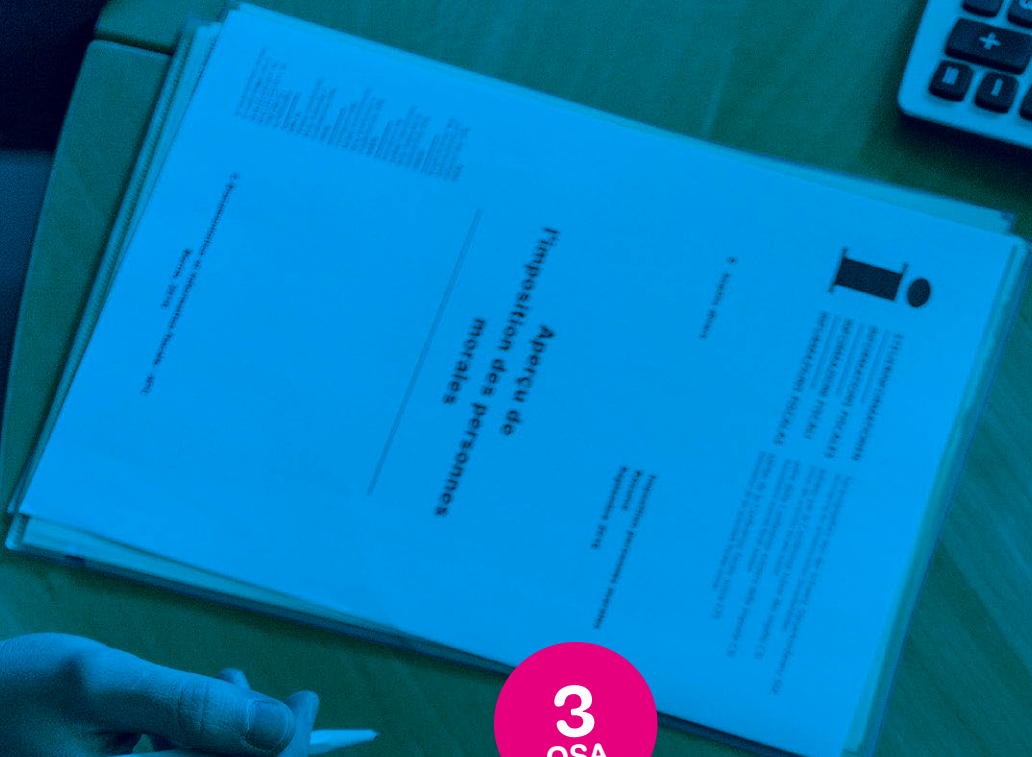
- Miten 1990-luvun lama vaikutti suomalaiseen yrittäjyyteen?
- Mikä Nokian merkitys oli pienyrittäjyydelle?
- Miten naisyrittäjyys on lisääntynyt viime vuosikymmeninä?
- Mitä syitä on puhua yrittäjyysyhteiskunnasta?

Yleistä

- Mitkä tekijät ovat eri aikoina vaikuttaneet yrittäjyyden kehitykseen?
- Millaisia yrittäjiä on ollut Suomen talouden eri vaiheissa?
- Miten naisten toimiminen yrittäjinä on kehittynyt?

Yrittäjät ja yhteiskunta

3 YRITTÄJÄT YHTEISKUNNALLISINA TOIMIJOINA

Tuomas Möttönen

Yrittäjyys ei ole muusta yhteiskunnasta erillinen ilmiö. Yrittäjien toimintaedellytykset ovat sidoksissa kulloiseenkin toimintaympäristöön. Eri aikoina yrittäjätoimintaan on suhtauduttu eri tavalla. Yrittäjyyden edistämisestä on tullut osa talous- ja yhteiskuntapolitiikkaa. Tässä luvussa käsitellään myös sitä, miten yrittäjät osallistuvat ja vaikuttavat yhteiskunnassa. Yrittäjien toimintaedellytysten parantaminen on noussut keskeiseksi keinoksi yhteiskunnan hyvinvoinnin kehittämisessä.

Yritykset ja yrittäjät ovat monella tavalla sidoksissa yhteiskuntaan. Yritystoiminnan edellytyksiin vaikuttaa institutionaalinen toimintaympäristö. Yhteiskunnallisten instituutioiden muutokset ovat vaikuttaneet siihen, keillä on ollut tilaisuuksia perustaa yrityksiä ja miten niillä on ollut menestymisen mahdollisuuksia.

Yritykset ovat organisaatioita (pelaajia), joiden toimintaa ohjataan yhteiskunnan instituutioilla (pelin säännöt). Instituutiot voidaan jakaa epävirallisiin (*informal constraints*) ja virallisiin sääntöihin (*formal constraints*). Virallisia sääntöjä ovat lait ja asetukset, joilla ohjataan organisaatioiden toimintaa. Epävirallisia sääntöjä ovat muun muassa perinteet, arvostukset ja yhteiskunnan kunniakäsitykset.³¹⁹

Länsimaisissa yhteiskunnissa yksilöitten mahdollisuutta yrittäjyyteen edistetään institutionaalisilla järjestelmillä. Yrittäjyys saa monenlaisia muotoja. Institutionaalisilla muutoksilla pyritään siihen, että tuottava ja hyödyllinen yrittäjyys lisääntyisi.

Numerolevyllinen pöytäpuhelin, luuri kannattimissa koneen päällä (1930-luku). Hotelli- ja ravintolamuseo.

3.1 YRITYSTOIMINTA JA JULKINEN VALTA

Yrittäjyys on yksi yhteiskunnallinen ilmiö. Yhteiskunnan suhtautuminen yrittäjyyteen vaikuttaa yrittämisen edellytyksiin. Yrittäjät ja yhteiskunta ovat vuorovaikutussuhteessa toisiinsa. Yrittäjämönteinen ilmapiiri vaikuttaa yrittämisen mahdollisuuksiin. Yrittäjyyttä voidaan tukea yhteiskunnallisilla toimilla. Suhtautuminen yrittäjyyteen on ollut erilaista eri aikoina.

YRITTÄJIEN JA JULKISEN VALLAN YHTEYDET

Yrittäjyydellä on tiivis yhteys julkiseen valtaan. Tätä yhteyttä liiketoimintahistorioitsija Alfred D. Chandler on kuvannut käsitteellä yhteistoiminnallinen kapitalismi tai yhteistyön kapitalismi (*co-operative capitalism*). Se kuvaa liike-elämän ja julkisen vallan vuorovaikutussuhdetta.³²⁰

Kansakuntien hallintomuodolla on selvä yhteys yrittäjyyteen. Hyvä hallinto luo edellytyksiä yrittäjyyden kukoistamiseen, vaikka se ei yksistään riitä. Amerikkalainen yrittäjyyden ja johtamisen asiantuntija Philip A. Wickham on jaotellut yrittäjyyteen vaikuttavia poliittisia toimia. Tärkein ja ensimmäinen edellytys on yrittämisen vapaus. Joissakin maissa yrittäminen on vain osittain vapaata. Keskusjohtoisissa maissa yrittämisestä tehtiin käytännössä rikollista toimintaa. Lisäksi yrittäjyyteen vaikuttaa julkisen sektorin koko. Julkisten menojen kasvaessa lisääntyy yksityisen sektorin verotus, joka ei kannusta yrittämään. Lisäksi julkinen sektori voi itse tuottaa yhä enemmän palveluja, mikä tukahduttaa yksityisyrittäjyyttä. Yrittämisen edellytyksiin vaikuttavat myös muun muassa tullit ja kaupan esteet, yritysverotus, sisäinen investointipolitiikka, rahoituksen saatavuus, laillinen ympäristö, etniset ja uskonnolliset rajoitukset sekä korruption laajuus.³²¹

Suomalaisessa talouselämässä on havaittavissa yritysten moniulotteisia keskinäisiä yhteistyöverkostoja ja verkostoitumista yhteiskunnan eri osaluueille. Suomalaisen liiketoiminnan yhteydessä voidaan puhua yritysten ja yhteiskunnan yhteisevoluutiosta.³²²

Yrittäjäaktiivisuutta on selitetty erilaisilla talousjärjestelmän malleilla. Kapitalismi saa monia muotoja. William J. Baumol, Robert E. Litan ja Carl J. Schramm ovat teoksessaan *Good capitalism, bad capitalism, and the economics of growth and prosperity* (2007) erotelleet toisistaan neljä erityyppistä kapitalismia:

- 1 valtiojohtoinen kapitalismi (state-guided capitalism), jossa hallinto ohjaa markkinoita
- 2 oligarkkikapitalismi (oligarchic capitalism), jossa valta ja varallisuus ovat keskittyneet pienelle ryhmälle
- 3 suuryrityskapitalismi (big-firm capitalism), jossa suurin hyöty syntyy suurissa yrityksissä
- 4 yrittäjyyskapitalismi (entrepreneurial capitalism), jossa pienillä ja keski-suurilla innovatiivisilla yrityksillä on keskeinen asema. ”Hyvä kapitalismi” on yhdistelmä yrittäjä- ja suuryrityskapitalismia.

Ekonomisti William J. Baumolin mukaan institutionaaliset muutokset ohjaavat yrittäjiä tuottavaan yrittäjätoimintaan. Tämä merkitsee sitä, että yrittäjien määrä ei välttämättä kasva, mutta he ohjautuvat pois vähemmän tuottavasta yrittäjätoiminnasta. Kielteisellä yrittäjyydellä on monenlaisia muotoja, kuten korruptio ja rikollisuus. Hallinto voi edistää tuottavaa yrittäjyyttä monenlaisilla toimilla, muun muassa elinkeinolainsäädännöllä.³²³

Yrittäjyyden kukoistaminen on keskeistä yhteiskunnan kehitykselle. Yrittäjien toimintaan vaikuttavat monet tekijät. William Baumol, Robert E. Litan ja Carl J. Schramm pitävät seuraavaa neljää tekijää kaikkein keskeisimpinä menestyvälle yrittäjätaloudelle:

- 1 Uuden yrityksen perustaminen on yksinkertaista.
- 2 *Instituutiot palkitsevat sosiaalisesti hyödyllisen yrittäjäaktiivisuuden.*
- 3 *Instituutiot lannistavat sellaista aktiivisuutta, joka vähentää varallisuutta ja yritystoiminnan luotettavuutta, kuten tuottamatonta ja vilpillistä käytäytymistä.*
- 4 *Instituutiot mahdollistivat sen, että yrittäjillä ja suurilla yrityksillä on kannustimia innovoida ja kasvaa.*³²⁴

Instituutiolla vaikutetaan yrittäjien mahdollisuuksiin harjoittaa kannattavaa liiketoimintaa. Niillä voidaan kannustaa yrittämään tai tukahduttaa yrittäjyyttä. Kannustamisen edellytykset ovat parhaimmat demokraattisessa yhteiskunnassa, jossa on voimassa laillisuusperiaate (*rule-of-law*). Laillisuusperiaate on oikeusvaltion ominaisuus. Siihen kuuluu selkeä lainsäädäntö, avoin ja luotettava hallinto, toiminnan tilivelvollisuus sekä tasapuolinen ja oikeudenmukainen riitojen ratkaisumenettely.³²⁵

Kannustimilla voidaan vaikuttaa siihen, että yrittäjyys on mahdollisimman paljon yhteiskuntaa hyödyttävää. Esimerkiksi tuki- ja veropolitiikka ovat valtion keinoja yrittäjyyden kannustamisessa. Ekonomisti William J. Baumolin (1990) mukaan yhteiskunnassa on aina esiintynyt kolmenlaista yrittäjyyttä:

- 1 tuottavaa yrittäjyyttä, joka on innovatiivista ja synnyttää uutta varallisuutta sekä hyödyttää koko yhteiskuntaa
- 2 ei-tuottavaa yrittäjyyttä, joka hyödyttää joitakin ihmisiä mutta ei välttämättä yhteiskuntaa
- 3 tuhoavaa yrittäjyyttä, joka on yhteiskunnan kannalta haitallista, mutta sekin voi hyödyttää joitakin yksilöitä (lahjonta, korruptio).

Suomalaisen yhteiskunnan muutokseen on vaikuttanut niin sanottu kolmikantayhteistyö, jossa työnantajajärjestöt, ammattiyhdistysliike ja valtiovalta ovat keskenään neuvotelleet palkoista, työelämän kehittämisestä ja yritysten toimintaedellytyksistä. Valtio on omalta osaltaan ollut mukana tässä yhteistyössä esimerkiksi veropolitiikalla, jolla on tuettu kulutuskysyntää. Kolmikantaneuvottelut ovat johtaneet myös lainsäädännön muutoksiin. Kritiikki kolmikantayhteistyötä kohtaan on viime aikoina lisääntynyt. Sitä on pidetty korporatiivisen yhteiskunnan piirteenä, jossa edunsaajaryhmät saavat liikaa yhteiskunnallista valtaa.

Eri intressiryhmien välinen tiivis yhteistyö on osaltaan vaikuttanut siihen, että Suomi on yhteiskunta, jossa yrittämisen edellytykset ovat kehittyneet suotuisiksi. Maassa on sellaiset yritystoiminnalle pohjaa luovat perusedellytykset kuin yhteiskunnallinen vakaus, luottamus instituutioihin sekä korruptoitumaton hallinto- ja oikeusjärjestelmä.

YRITTÄJIEN POLIITTINEN VAIKUTTAMINEN

Yrittäjät vaikuttavat suoraan ja epäsuoraan julkiseen valtaan. Suora vaikuttaminen, johon kuuluu muun muassa toimiminen kansanedustajana, on vähentynyt. Epäsuoraan vaikuttamiseen liittyvät luottamustehtävät erilaisissa edunvalvontajärjestöissä.

Yritysjohdajilla oli keskeinen asema sääty-yhteiskunnan poliittisessa toiminnassa. He olivat mukana valtiopäivillä ja toimivat paikallisissa luottamustehtävissä. Historian professori Petri Karosen *Patruunat ja poliitikot* -tutkimuksen mukaan valtiolla ja yritysjohdolla oli läheinen suhde, josta kumpikin osapuoli hyötyi.³²⁶

Kauppiaille oli merkittävä osuus 1800-luvun puolivälissä säätyvaltiopäivillä. Kauppiaiden osuus porvarisäädystä valtiopäivillä oli lähes 70 prosenttia 1860-luvun alussa. 1800-luvun loppuun mennessä osuus laski alle 20 prosenttiin. Viimeisillä säätyvaltiopäivillä osuus oli 6 prosenttia. Kaupungeilla oli etuoikeus lähettää edustajia valtiopäiville. Ennen vuoden 1869 valtiopäi-

väuudistusta vain kauppiaille ja käsityöläisillä oli äänioikeus porvarissäädyn edustajien valinnassa. Koska äänimäärä oli riippuvainen äänestäjän tuloista, äänivalta keskittyi varakkaimmalle ryhmälle eli kauppiaille.³²⁷

Suomalainen yhteiskunta siirtyi edustukselliseen demokratiaan, kun säädetiin laki yleisestä ja yhtäläisestä äänioikeudesta. Sääty-yhteiskunta lakkasi, ja kansalaiset valitsivat edustajansa eduskuntaan. Yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen perustuvassa ensimmäisessä eduskunnassa (1907-1908) liike-elämän edustus jäi pienemmäksi kuin säätyvaltiopäivillä. Ensimmäisessä eduskunnassa oli runsaat kymmenen liike-elämän edustajaa.³²⁸

Yrittäjien merkitys poliittisessa toiminnassa on vähentynyt samalla kun tilalle ovat tulleet niin sanotut ammattipoliitikot. Siten liike-elämän etujen ajaminen on siirtynyt enemmän edunvalvontaorganisaatioiden vastuulle. Suomessa tämä on tapahtunut myöhemmin kuin muissa Euroopan maissa. Talouden alan keskusjärjestöt ovat vaikuttaneet Suomen harjoittamaan kauppapolitiikkaan 1920- ja 1930-luvuilta lähtien.

Suuryritysten edunvalvonta alkoi kehittyä Suomen itsenäistymisen jälkeen. Liike-elämän tarve saada lisää yhteiskunnallista vaikutusvaltaa tuli esille Keskuskauppakamarin perustamisessa vuonna 1918. Suurteollisuuden teollisuuspoliittinen toiminta alkoi vuonna 1921 perustetussa Suomen Tuontiteollisuusliitossa (myöhemmässä Suomen Teollisuusliitossa). Paperiteollisuuden myyntiyhdistykset ja Suomen Sahanomistajayhdistys perustivat samana vuonna Puunteollisuuden Keskusliiton.³²⁹

Liike-elämän suhtautuminen poliittiseen vaikuttamiseen on vaihdellut. Risto Tainio, Keijo Räsänen ja Timo Santalainen julkaisivat 1980-luvun puolivälissä kirjan *Suuryritykset ja niiden johtaminen Suomessa*. Siihen oli haastateltu 15:tä suuryritysjohtajaa. Haastatteluissa kysyttiin myös liikkeenjohdon suhdetta poliittiseen päätöksentekoon. Liikkeenjohtamiseen oli kirjoittajien mukaan kuulunut kasvavassa määrin poliittisiin päätöksentekijöihin vaikuttamista ja päätösten seurausten käsittelyä. Liiketoiminnan vuoksi suuryritykset seuraavat aktiivisesti julkisen hallinnon päätöksentekoa, ja ne ovat oppineet tuntemaan sen toimintamuodot. Lisäksi tuli esille, että on olemassa varsinainen yritysmaailman ”poliittinen segmentti”. Siihen kuuluvat aktiivisesti talous- ja yhteiskuntapolitiikkaa tekevät suuryritykset.³³⁰

Yrittäjät osallistuvat poliittiseen päätöksentekoon sekä suoralla että epäsuoralla vaikuttamisella. Suoraan vaikuttamiseen kuuluu toimiminen kunnallisissa luottamustehtävissä, esimerkiksi kunnanhallituksissa ja -valtuustoissa. Yrittäjiä toimii myös kansanedustajina. Epäsuoraan vaikuttamiseen kuuluu osallistumiseen yrittäjien edunvalvontajärjestöihin, jotka hoitavat yhteyksiä poliittisiin päätöksentekijöihin. Epäsuoraa vaikuttamista on myös vuorovaikutus

poliittisten päättäjien kanssa. Lisäksi siihen voidaan lukea lobbaustoiminta, jossa käytetään hyväksi ulkopuolisia konsultteja ja viestintäfirmoja.

Toisen maailmansodan jälkeen yrittäjien järjestäytymisen lisääntyessä ymmärrettiin yhteiskunnallisen vaikuttamisen tärkeys. Tuolloin yrittäjäkunta pääsääntöisesti vierasti politiikkaa ja kaikkea, mitä siihen liittyi. Sen ajateltiin lähinnä haittaavan liiketoimintaa. Yrittäjyyttä ja politiikkaa ei ollut helppo yhdistää. Yrittäjät alkoivat kuitenkin osallistua vaaleihin. Yrittäjät saivat myös edustajia eduskuntaan ja paikallishallintoon.³³¹

Yritystoiminnan edellytyksiin Suomessa on vaikuttanut demokraattiseen valtioon kuuluva oikeusperiaate, ennen kaikkea yksityinen omistusoikeus ja laillisuusperiaate. Tämä luo yritystoiminnalle vakaat ja ennalta arvattavat olosuhteet, edistää yrittäjien samanarvoista kohtelua ja vähentää korruptiota. Hyvinvointivaltio on lisännyt kansalaisten luottamusta yhteiskunnallisiin instituutioihin. Luottamus on luonut edellytyksiä yritystoiminnan kehittymiselle. Luottamus kuvastaa sitä, että Suomessa on paljon niin sanottua sosiaalista pääomaa, jolla on todettu olevan talouden toimivuutta edistävä vaikutus. Sosiaalinen pääoma kuvastaa kansalaisten aktiivisuutta osallistua niin järjestötyöhön kuin taloudellista hyötyä tuottavaan toimintaan.

YRITYSTEN EDUNVALVONTA

Yritykset ja niiden edunvalvojat pyrkivät vaikuttamaan lainsäädäntöön ja poliittisiin toimijoihin. Toisen maailmansodan jälkeistä Suomea on luonnehdittu korporatiiviseksi yhteiskunnaksi, jossa yrittäjäjärjestöillä ja myös ammattiyhdistysliikkeillä on ollut suuri vaikutus valtiolliseen toimintaan. Suuryritykset pyrkivät turvaamaan oman yritystoiminnan oikeutuksen ja vaikuttamaan yrityksen taloudellisen toiminnan yhteiskunnallisiin ehtoihin ja edellytyksiin.³³²

Yritysten ja valtion välistä vuorovaikutusta hoitavat edunvalvontajärjestöt. Ne pyrkivät vaikuttamaan poliittisiin päätöksentekijöihin. Taloushistorioitsija Douglass C. North on selittänyt liiketoimintakustannusten avulla yritysten poliittista vaikuttamista. Northin mukaan yritys investoi poliittiseen toimintaan, jos siitä saadaan riittävän suuri hyöty. Hyöty voi näkyä esimerkiksi lainsäädännössä, jolla vaikutetaan yritysten institutionaaliseen toimintaympäristöön.³³³

Puunjalostusteollisuus on ollut merkittävä toimija poliittisessa vaikuttamisessa. Suomen valtio on edistänyt metsäteollisuuden toimintamahdollisuuksia kilpailuilla maailmanmarkkinoilla. Metsäteollisuus on vaikuttanut siihen, että Suomessa on tehty ennen euroaikaa devalvaatioita, joilla parannettiin suomalaisen teollisuuden kilpailukykyä. Toisen maailmansodan jälkeen teollisuus sekä etujärjestöt ovat vaikuttaneet poliittiseen toimintaan. Euroopan sisämark-

kinoiden luomisessa ja Euroopan yhdentymisessä on näkynyt teollisuuden oma edunvalvonta.

Liike-elämän organisointi alkoi 1900-luvun alussa. Silloin perustettiin työnantajaliitto ja kauppakamarilaitos. Edunvalvontaorganisaatioiden kasvaessa liikemiehillä oli aikaisempaa vähemmän tarvetta itse osallistua politiikkaan. Liike-elämän edunvalvonta on siirtynyt entistä enemmän ammattilaisten tehtäväksi.³³⁴

Yrittäjien järjestäytyminen alkoi Suomessa 1800-luvun puolivälin jälkeen, kun maa alkoi irtautua maatalousyhteiskunnasta ja kokousten pitämisestä alettiin edistyä yhdistysten perustamisiin. Kaupungissa asuneet paikalliset elinkeinoharjoittajat yhdistyivät kaupan, teollisuuden ja käsityön mukaan omiksi ryhmiin.³³⁵

Pienteollisuuden perustunut yrittäjäliike aloitti toimintansa Suomessa kuitenkin suhteellisen myöhään. Yleisiä kokouksia pidettiin harvoin. Myös etenemis- ja toimintatavoista oli erimielisyyksiä. Toimintaa valmistelevaa virallista elintä tai organisaatiota ei ollut olemassa. Tämän vuoksi aktiivisimmat käsityöläiset, tehtailijat ja muut sellaiset pitivät myös spontaanisti yhteyksiä toisiinsa.³³⁶

Yrittäjien omalla edunvalvonnalla on Suomessa pitkä tausta. Suomen Teollisuusvaliokunta perustettiin jo vuonna 1898. Sen tarkoituksena oli edistää käsi- ja pienteollisuuden etuja. Järjestön nimi on vaihtunut kuusi kertaa, ja Pienteollisuuden Keskusliiton nimellä se tunnettiin vuosina 1963–1995. Suomalaisen yrittäjäliikkeen järjestäytyminen pohjautui pienteollisuuteen.³³⁷

Yksityisyrittäjyyden edistämisessä merkittävää oli Suomen Vähittäiskauppiasliiton toiminnan aloittaminen. Se sai alkunsa Maakauppiasliiton ja kaupunkien vähittäiskauppiain liittojen yhdistäessä voimansa vuonna 1921. Maakauppiaskokouksia alettiin pitää 1900-luvun alussa. Kaupunkien vähittäiskauppiat olivat perustaneet oman liittonsa vuonna 1918.³³⁸

Suomen Tukkukauppiain Liiton johdolla perustettiin vuonna 1929 Taloudellinen Valistuskeskus, joka työskenteli yksityisen kaupan puolesta. Sen keskeisenä valistusmuotona oli suuri vuosittainen tapahtuma, jota kutsuttiin Yksityisyrittäjien Viikoksi. Taloudellisen Valistuskeskuksen toiminta päättyi vuonna 1933, jolloin sai alkunsa Yksityisyrittäjien Liitto. Aluksi se edisti erityisesti vähittäiskauppiain etuja. Keskusjärjestön lisäksi perustettiin eri puolille maata aluejärjestöjä. Liiton Helsingin aluejärjestö perustettiin vuonna 1939, jolloin aluejärjestöjä oli yhteensä 18. Yksityisyrittäjien liitto on Suomen Yrittäjien edeltäjä. Tukkukauppiat perustivat vuonna 1936 Yksityisyrittäjien Säätiön, joka on ollut yrittäjäliikkeen merkittävä tukija.³³⁹

Pk-yritysten kansantaloudellisen merkityksen lisääntyminen on toisen maailmansodan jälkeen voimistanut yrittäjien poliittista vaikuttamista. Suo-

men Pienteollisuuden Keskusliitto (vuodesta 1948 Teollisuuden Harjoittajain Liitto, THL) perustettiin vuonna 1945. PKT-neuvottelukunta sai alkunsa vuonna 1976.³⁴⁰

Yrittäjien etujärjestö Suomen Yrittäjät sai alkunsa vuonna 1996, kun Suomen Yrittäjien Keskusliitto (SYKL) ja Pienteollisuuden Keskusliitto (PTK) yhdistyivät. Jälkimmäisen historialliset juuret ulottuvat 1800-luvun lopulle. SYKL oli yrittäjäjärjestöistä suurempi. Kahden yrittäjäjärjestön yhdistämistä oli pohdittu aikaisemminkin, mutta ajatus alkoi voimistua 1990-luvun alussa. Aiesopimus tehtiin vuonna 1995, jossa keskusliitot sopivat perustavansa uuden yrittäjien ja pk-yritysten etuja ajavan keskusjärjestön. Suomen Yrittäjien toiminnan alkaessa sillä oli jäsenjärjestöinä 68 toimialaliittoa sekä 19 SYKL:n aluejärjestöä ja 26 PTK:n alueellista yhdistystä.³⁴¹

2000-luvulla yrittäjäjärjestöjen toiminnassa on korostunut verkostoituminen. PK-yrittäjät ja PK-politiikka ovat toiminnan keskiössä. Kansainvälisiä suhteita ja yrittäjien edunvalvontaa seurattiin Suomen Yrittäjien Brysselissä toimivan edustajan avulla. Yrittäjät ovat kehittäneet maahan monipuolisen koulutustarjonnan. Yrittäjäjärjestöjen jäsenmäärät ovat kasvaneet merkittävästi.³⁴²

Yrittäjiä voidaan pitää intressiryhmänä, joka pyrkii vaikuttamaan yritysmayönteisen ilmapiirin syntymiseen. Tässä tarkoituksessa yrittäjät ovat organisoituneet edunvalvontajärjestöiksi. Suomessa toimii muun muassa Perheyrittäjien Liitto, Suomen Yrittäjät ja Kauppakamarit, jotka ovat vaikuttaneet yrittäjien asemaan muun muassa yhteyksillä poliittisiin päättäjiin. Yrittäjien merkityksen lisääntyminen on vaikuttanut poliittisen vaikuttamisen voimistumiseen.

3.2 ELINKEINOPOLIITIIKKA YRITTÄJYYDEN EDISTÄJÄNÄ

Yrittäjyyden edistäminen tuntuu nykyään itsestään selvältä. Yrittäjiä ei ole aina suoraan tuettu. Yrittäjille ei ole ollut myöskään erikseen suunniteltua koulutusta. Katsottiin, että yleinen koulutus antoi riittävät edellytykset yrittäjyydelle. Yrittäjyys ei ole ollut keskeisellä sijalla myöskään kaupallisessa koulutuksessa, jolla sinänsä on pitkät perinteet.

Taloudellisen kehityksen tukemisessa puhuttiin aluksi teollisuuspolitiikasta, jolla tarkoitetaan sitä, että valtiovallan tavoitteena on ollut koko maan teollistuminen. Teollistumista pyrittiin edistämään aluepoliittisin keinoin. Erilaisilla tukitoimilla vaikutettiin siihen, että oli edullisempaa perustaa yrityksiä vähemmän teollistuneille alueille. Teollistumispolitiikkaa seurasi elinkeinopolitiikka, joka loi edellytyksiä yritystoiminnalle. Elinkeinopolitiikasta alettiin puhua 1970- ja 1980-luvuilla. Infrastruktuuriratkaisuilla sekä neuvonta- ja tukitoimilla ryhdyttiin

luomaan edellytyksiä yritysten perustamiselle. Nykyään korostetaan, että on tärkeää edistää yrittämistä yhteiskunnan eri sektoreilla. Tähän tavoitteeseen liittyy se, että yrittäjyyskasvatus on eräänlaista kansalaiskasvatusta, josta kaikkien kansalaisryhmien pitäisi päästä osallisiksi.

Hallitusvalta pyrkii yrittäjyystoimilla edistämään yrittäjyyttä.³⁴³ Se on nousut esiin esimerkiksi hallitusohjelmissa ja erilaisissa yrittäjyys Hankkeissa.³⁴⁴ Julkisen vallan harjoittamalla kannustinpolitiikalla voidaan luoda yrittäjyyttä edistävää ilmapiiriä ja vaikutetaan uusien yritysten perustamishalukkuuteen. Liiketoiminnan kehittämistapoja on useita, kuten markkinoiden toimivuuden edistäminen ja vaikeuksissa olevien alojen tukeminen.³⁴⁵

Yrittäjyyden ja yrittäjien merkitys on noussut viime vuosikymmeninä politiikan agendalle. Elinkeinopolitiikasta on tullut yksi politiikan lohko. Elinkeinopolitiikan yleisenä tavoitteena on kestävä talouskasvu.³⁴⁶

Yrittäjyyden edistämiseksi on käynnistetty monenlaisia toimia. Niin ikään muita politiikkalohkoja tarkastellaan elinkeinopolitiikan näkökulmasta. Valtionhallintoon on perustettu erillisiä elinkeinopoliittisia toimintayksiköitä. Elinkeinopolitiikan merkitys näkyy valtionhallinnossa siten, että on muodostettu alueellisia elinkeinokeskuksia (ELY). Kunnat tekevät omia elinkeinostrategioitaan. Kunnissa ja maakunnissa on yksiköitä, joiden tehtävänä on neuvontatoimilla helpottaa yritysten perustamista ja luoda toimintaedellytyksiä yritysten menestymiselle. Yritystoiminnan merkitystä on korostettu myös muilla toimialoilla. Keinoina ovat esimerkiksi edullisten tonttien tarjoaminen, yritysmyönteisen imagon luominen ja logistiikkaan liittyvät ratkaisut. Elinkeinopolitiikka on kuntien strategioissa keskeisellä sijalla. Kunnat ovat laatineet myös omia elinkeinopoliittisia ohjelmia.

Teollisuus- ja elinkeinopolitiikalla halutaan vaikuttaa siihen, millä tuotannonaloilla tarvitaan menestyviä yrityksiä, mille aloille syntyy työpaikkoja ja kuinka paljon sekä miten liiketoiminta jakautuu alueellisesti. Elinkeinopolitiikkaa säätelevät muun muassa kansainväliset kauppasopimukset ja EU:n kilpailusäännöt.

Kasvuyrittäjyyden edistämisestä on tullut elinkeinopolitiikan lähtökohta. Kasvuyritysten suuri määrä ja korkea laatu ovat elinkeinopolitiikan tavoitteita. Tuottavat kasvuyritykset ovat paikkakunnille tärkeitä siksi, että niillä on positiivinen työllisyysvaikutus.³⁴⁷

Elinkeino- ja teollisuuspolitiikassa teknologian ja innovaatioiden kehittäminen on nykyisin keskiössä. Teknologia- ja innovaatiopolitiikan strategisessa linjauksessa (2007–2011; Kauppa- ja teollisuusministeriö) todetaan:

”Teknologia- ja innovaatiopolitiikalla edistetään elinkeinoelämän kilpailukykyä ja uudistumista taloudellisen kasvun ja yhteiskunnan hyvinvoinnin varmistamiseksi. Tavoitteena on, että Suomi pystyy tarjoamaan yrityksille kansainvälisesti korkeatasoisen innovaatioympäristön, joka houkuttelee maahan myös ulkomaisia yrityksiä ja niiden tutkimus- ja tuotekehitystoimintoja.”³⁴⁸

Valtio pyrkii edistämään teknologian kehittämistä ja innovaatioiden syntymistä omilla rahoitusinstrumenteillaan. Julkisista toimijoista tärkein on Innovaatorahoituskeskus Tekes (vuoden 2018 alusta Business Finland). Teknologia- ja innovaatiopolitiikassa on myös alueellinen näkökulma, joka näkyy erityisesti osaamiskeskusohjelmissa. Business Finlandin lisäksi muita toimijoita ovat muun muassa Finnvera, Finpro, Sitra, TE-keskukset ja Teollisuuslaitos.

Pk-yritysten merkitys on korostunut, kun on siirrytty teollisuuspolitiikasta elinkeinopolitiikkaan. Pk-yritysten tukeminen on oleellinen osa talouspolitiikkaa. Yrittäjien liiketoiminnan edistämistä ei aseteta enää kyseenalaiseksi. Sen sijaan keskustelua on käyty politiikan sisällöstä. Joidenkin mielestä yleinen tukitoiminta on tehotonta, minkä vuoksi tukitoimet pitää kohdistaa kasvuyrityksille, mikäli tavoitteena on edistää työllisyyttä, tuottavuutta tai taloudellista kasvua.³⁴⁹ Tuen kohdentamista on perusteltu myös sillä, että vain osa yrityksistä kasvaa ja merkittävä osa yrityksistä lopettaa toimintansa varsin nopeasti perustamisen jälkeen.³⁵⁰

Kasvuyritysten tunnistaminen etukäteen (*picking winners*) on mahdollista vain rajatusti.³⁵¹ Yrittäjän aikomukset, liiketoimintasuunnitelma ja resurssit eivät välttämättä kerro sitä, mitä tulevaisuudessa tapahtuu. Liikeyrityksien menestymisessä oppimisella, muutoksilla toimintaympäristössä ja sattumalla on oma vaikutuksensa.³⁵²

Yksilöiden toimintamahdollisuuksiin vaikuttaa hyvä yrittäjämasto. Yrittäjyystutkija Bengt Johannissonin mukaan siihen kuuluu ilmapiirin kannustavuus ja sallivuus, yhdensuuntainen toiminta, yhteistyö ja keskinäinen arvostus. Hyvää paikallista yrittäjämastoa voidaan pitää edellytyksenä yritysten menestymiselle ja yhteistyölle. Siinä annetaan ihmisille tilaa toimia ja kannustetaan käyttämään mahdollisuuksia. Näin luodaan edellytykset yksilöiden menestymiseen.³⁵³

Kun suuryritysten kasvu hidastui, pienemmille yrityksille alettiin asettaa lisääntyviä odotuksia talouden uudistajana ja talouskasvun synnyttäjänä. Esimerkiksi Business Finlandin myöntämiä yritystukia on suunnattu entistä enemmän pienille yrityksille.³⁵⁴

Tutkimuksen mukaan pienten yritysten innovatiivisuus selittää niiden mahdollisuuksia menestyä. Innovatiivisilla pienillä yrityksillä on muita todennäköisemmin tuloksekasta ja kasvuun johtavaa vientiä.³⁵⁵ Lisäksi niiden tuotavuuskasvu on keskimääräistä suurempaa.³⁵⁶

EU:ssa hyväksyttiin vuonna 2008 eurooppalaisia pk-yrityksiä tukeva aloite *Small Business Act* ("Pienet ensin"). Sen tavoitteena oli nostaa pk-yrityksiä paremmin esiin tehtäessä koko unionin tasoisia päätöksiä ja strategisia linjauksia. "Pienet ensin" -periaatteen mukaan pk-yrityksystävällisyydestä olisi tultava EU:n yleinen toimintalinja. Aloitteessa todetaan:

*"Tämän vuoksi 'Small Business Act' -aloitteen tavoitteena on parantaa yrittäjyyttä koskevaa yleistä lähestymistapaa, ottaa 'pienet ensin' -periaate huomioon poliittisessa päätöksentekoprosessissa sääntelystä julkisiin palveluihin asti ja edistää pk-yritysten kasvua auttamalla niitä voittamaan kehitystään vielä haittaavat ongelmat."*³⁵⁷

Suomessa on alettu kiinnittää yhä enemmän huomiota pienten yritysten toimintaedellytyksiin. Viime vuosikymmenen aikana niille on kohdennettu innovaatiotukia aikaisempaa enemmän. Tilastokeskuksen yritystukirekisteriin merkityistä yritystuista vuosina 2003–2012 noin 87 prosenttia kohdistui alle 250 henkeä työllistävälle yrityksille.³⁵⁸

Suomen ensimmäinen kansallinen yrittäjyysstrategia *Uudistuva työ ja yrittäjyys – visioista toteutukseen* valmistui vuonna 2018. Siinä esitettiin yrittäjyyden edistämiseen tähtäävä strateginen toimenpidepideohjelma, joka ulottuu vuoteen 2028 saakka. Julkaisussa on 45 ehdotusta yrittäjyyspolitiikan vaikuttavuuden ja tuloksellisuuden parantamiseksi. Yrittäjyys on keskeinen osa työn murrosta. Yrittäjyyden kautta luodaan hyvinvointia koko yhteiskuntaan.³⁵⁹

3.3 YRITTÄJYYDEN ARVOSTUS SUOMESSA

Teollistumisen edetessä liikemiehet saivat yhä enemmän julkisuutta. Kauppiaiden sijasta alettiin puhua yrittäjistä, jotka yhdistettiin uutta luoviin, aktiivisiin kaupunkilaisliikemiehiin. Yrittäjien määrän lisääntyminen 1800-luvun jälkipuoliskolla toi yrittäjiä enemmän esille eri yhteyksissä. Myös yrittäjien järjestäytyminen alkoi kehittyä.

Myönteinen yrittäjäkuva lisääntyi yksityisen omistusoikeuden ja elinkeinovapauden tultua voimaan. Yrittäjät saivat näkyvyyttä sanomalehdissä ja muissa julkaisuissa. Esimerkiksi suosituissa suomenkielisessä tietokirjasarjassa *Oma maa* (1923–1928) esiteltiin noin 50 suomalaista liikemiestä.³⁶⁰

Kirjallisuudessa esiintyi kuvauksia yksittäisistä menestyneistä yrittäjistä. Kirjailija Juhani Aho laati vuonna 1905 itseoppineesta (*self-made*) yrittäjä Antti Ahlströmistä ruotsinkielisen elämäkertakirjan, joka julkaistiin suomeksi nimellä *Antti Ahlströmin elämäntyö* (1907–1910). Kertomakirjallisuudessa yrittäjäkuva muuttui ajan hengen myötä.³⁶¹

Yrittäjien arvostusta kuvaa se, että ryhdyttiin tekemään yrityshistorioita jo 1900-luvun alussa.³⁶² Yrittäjät alkoivat saada näkyvyyttä lehdistössä ja uusissa yrittäjälehdissä. Liike-elämä sai oman lehden, kun sen äänenkannattajaksi perustettiin *Kauppa-lehti*, jonka ensimmäinen numero ilmestyi vuonna 1898.³⁶³ Pienyrittäjiä edustava järjestölehti, *Käsityö ja Teollisuus*, ilmestyi ensimmäisen kerran vuonna 1910.³⁶⁴ Muista lehdistä voidaan mainita *Yksityisyrittäjä*, jonka ensimmäinen numero ilmestyi vuonna 1932.

Yrittäjien merkitys agraarisessa Suomessa oli vähäinen. Elinkeino määräytyi pitkälti syntyperän ja sukupuolen mukaan. Elanto hankittiin metsästä-mällä ja kalastamalla sekä myöhemmin metsätöitä tekemällä. Kauppaa käytiin tilaisuuden tullen.³⁶⁵

Myönteinen yrittäjäkuva yleistyi teollistumisen edetessä ja kansallisvaltion kehittyessä. Suomen yritystoiminnan laajentuminen voidaan ajoittaa toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan. Vielä 1950-luvulla suuri osa työvoimasta sai elantonsa alkutuotannosta. Yrittäjämyönteinen asenne alkoi lisääntyä 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa. Samalla yrittämisen edellytykset alkoivat kohentua.

Suhtautuminen yrittäjyyteen on vaihdellut. Kari Hietala on kirjoittanut teoksen *Yrittäjyyden edistäminen: myyttejä, mielikuvia, asenneilmastoja* (1987). Siinä hän tarkastelee yrittäjähänkeä ja yrittäjyyden ei-aineellisia taustatekijöitä, jotka nousevat esiin motivaatioina ja asenteina. Asennoitumista yrittäjyyteen ilmentää yrittäjyysmielikuva. Hietalan mielestä valtioskollisuus oli vahvaa Suomessa ainakin 1800-luvun lopulle saakka. Tämä tulee esille siinä, valtion virallinen – tai ainakin puolivirallinen – asenne oli yrittäjyyttä ja suoritusmotiivia vastaan.³⁶⁶

Yrittäjyyden arvostus kytkeytyy niin sanottuun suoritusmotiiviin. Hietalan tulkinnan mukaan suomalainen kulttuuri korosti 1800-luvulla ennen kaikkea kuuliaisuutta ja ahkeruutta. Suoritusmotiivi yhdistettiin uralla etenemiseen. Hietalan mielestä 1970-luvulle asti yrittäjät voitiin jakaa kahteen ryhmään: yläluokan yrittäjiin ja kauppiasyrittäjiin, jotka kuuluivat alempaan sosiaaliseen asemaan. Yrittäjyyttä ei pidetty yleisesti hyvänä asiana, vaan katsottiin, että se sopii vain joillekin ihmisille. Yrittäjyys on yhdistetty selkeästi elinkeinopoliittikkaan 1970-luvun lopulta lähtien.³⁶⁷

Historian professori Pentti Virrankosken mukaan toisen maailmansodan jälkeiselle Suomen talouskehitykselle on ollut tunnusmaista modernin yrittä-

jähengen leviäminen. Siihen on liittynyt mahdollisimman suurien voittojen ta-
voittelu taloudellisen toiminnan päämääränä sekä yritysten yhdistyminen suu-
remmiksi ja vahvemmiksi yksiköiksi. Virrankosken mielestä nämä kapitalismin
ominaisuudet eivät ole syntyneet teollistumisen aikakaudella, mutta nykyään
niiden toteuttamiseen on paremmat edellytykset kuin koskaan aikaisemmin.³⁶⁸

Yrittäjyyden edistämiseen kytkeytyy professori Karl-Erik Michelsenin
mukaan yrittäjyyden paradoksi. Hänen mukaansa yrittäjyyteen kuuluu oma-
aloitteisuutta, luovuutta ja yksilöllisyyttä. Kuitenkin Suomen henkinen ja aat-
teellinen ilmapiiri on ollut näitä tekijöitä vastaan. Michelsenin mielestä suo-
malaiset tekevät työtä rahan takia ja työn katsotaan haittaavan vapaa-aikaa.
Asennetta voidaan pitää yrittäjyysvastaisena, sillä yrittäjyys ja yrittäjän työ ovat
mielikuvissa työsidonniaisia. Suomalaisen yrittäjävastaisuuden tärkeimpänä
syynä Michelsen pitää sitä, että Suomi on ollut voimakkaan kollektiivinen,
kansallinen ja valtiokeskeinen yhteiskunta.³⁶⁹

Yrittäjyyden arvostuksen paraneminen näkyy siinä, että yrittäjyyden osuus
koulutuksessa, tutkimuksessa ja politiikassa on lisääntynyt. Suomen yhtenä
ongelmana on Tero Turusen mukaan ollut se, että yrittäjyyden henki ei yh-
disty kulttuuriin, toimintatapaan tai elinkeinorakenteeseen. Siihen vaikuttavat
monet asiat. Agraarisuuden poistuttua palkansaajaideologia on vahvistunut.
Suurteollisuus on ollut valtioon yhdistettyä. Julkisen sektorin osuus on suuri
palvelusektorilla.³⁷⁰

Yrittäjäepäystävällinen ilmapiiri lisääntyi 1970-luvulla. Se vaikutti myös
siihen, että yrittäjien järjestäytyminen oli vähäistä.³⁷¹ Yrittäjyyden vähenemi-
seen 1970-luvulla on voinut vaikuttaa tuolloinen yrittäjäkielteinen ilmapiiri.
Peltosen mukaan 1970-luvun alussa esiintyi ”omistajayrittäjyyden aliarvioi-
mistä”. Käännöksen kehityksessä tapahtui 1970-luvun lopulla.³⁷² Yrittäjämyönteinen
asenne vahvistui entisestään Suomessa 1980- ja 1990-luvuilla. 2000-luvulla
yrittäjyydestä on tullut muodikas keskustelun aihe. Siitä on tullut ”poliittinen
mantra”, jossa ei aina ole konkreettista sisältöä.³⁷³

Suomalaisessa yhteiskunnassa yrittäjyyden arvostaminen näkyy monella
tavalla. Julkiset tunnustukset ovat yksi tapa osoittaa arvostusta. Paikallisilla
ja valtakunnallisilla yrittäjäjärjestöillä on omia vuosittaisia palkintoja yrittäjille.
Esimerkiksi Suomen Yrittäjien ja vakuutusyhtiö Fennian valtakunnallinen yrit-
täjäpalkinto jaettiin ensimmäisen kerran vuonna 1968.³⁷⁴ Nykyään yrittäjyys
on noussut yhteiskunnassa arvostettuun asemaan.³⁷⁵

Suomalaista yrittäjyyden arvostamista voidaan arvioida myös katsomalla,
miten se on näkynyt hallitusohjelmissa. Aihetta on käsitellyt Tero Turunen
väitöstutkimuksessaan *Yrittäjyys – mitä se merkitsee? Yrittäjyyden ja sen su-
kulaiskäsitteiden käyttö koulutuksessa, tutkimuksessa ja politiikassa 1900-lu-*

vun loppupuolelta 2000-luvun alkuun. Tutkimuksen mukaan yritystoiminnan ja pk-sektorin noteeraamisessa 1960–1970-lukujen vaihteessa tapahtui aktivoitumista, johon vaikuttivat mahdollisesti sisäpoliittiset syyt. Kehitys heikkeni 1970-luvulla. Vaikka pk-sektori palasi hallitusohjelmaan mainintana 1970-luvun lopulla, ei konkreettisia tavoitteita kuitenkaan esitetty. 1990-luvun laman jälkeen yritystoiminnalle annettiin uusi toiminnallisempi rooli. Ennen yritystoiminta oli mainittu lähinnä talouden ja työllisyyden ylläpitäjänä.³⁷⁶

Arvostusta on osoitettu viettämällä teemapäivää, antamalla oma liputuspäivä ja pystyttämällä patsaita. Suomessa on vietetty vuodesta 1997 lähtien Yrittäjän päivää 5. syyskuuta. Sen taustalla on helsinkiläisten yrittäjäjärjestöjen yhteistyö yrittäjyyden arvostuksen lisäämiseksi ja yrittämisen toimintaedellytysten parantamiseksi. Lisäksi tavoitteeksi asetettiin Yrittäjän päivän saaminen yleiseksi liputuspäiväksi ja yrittäjäpatsaan pystyttäminen pääkaupunkiin keskeiselle paikalle. Ajatus yrittäjäpatsaasta syntyi pahimpaan lama-aikaan 1990-luvun alussa, jolloin yrittäjien arvostus oli laskussa. Tarkoitusta varten perustettiin Yrittäjäpatsassäätiö (nykyisin Yrittäjän Päivä -säätiö). Patsashankkeen keskeisenä edistäjänä on ollut säätiön puheenjohtaja, yrittäjäneuvos Riitta Antinmäki. Säätiön aloitteesta Helsingin ydinkeskustaan Narikkatorille pystytettiin Yrittäjäpatsas vuonna 2006.³⁷⁷ Patsas on tämän kirjan kannessa. Ruotsalainen taiteilija Eva Löfdahl voitti patsaan suunnittelusta järjestetyn kansainvälisen kutsukilpailun.

Yrittäjäasenteita selvitetään erilaisilla kyselytutkimuksilla. Suomalaisten yrittäjäasenteista tehtiin laaja selvitys vuonna 2012. Merkittävää osaa suomalaisista yrittäjyys ei näyttänyt suuresti kiinnostavan. Kaksi kolmasosaa suomalaisista ei pitänyt yrittäjänä toimimista houkuttelevana Yrittäjyyttä houkuttelevana pitäneistä 17 prosenttia suunnitteli yrityksen perustamista lähiaikoina. Kaksi viidestä oli sitä mieltä, että Suomessa on hyvä toimia yrittäjänä. Yrittäjyyteen houkuttelevia tekijöitä olivat vapaus tehdä niin kuin itse haluaa, itseenäisyys ja hyvät ansaintamahdollisuudet. Kuitenkin 16 prosentin mielestä

mikään ei houkutellut yrittäjyyteen. Yrittäjyyden kielteisinä tekijöinä mainittiin taloudellinen riski, aikapula/jaksaminen ja vastuu. Mielikuvilla arvioiden suomalainen yrittäjyys miellettiin eniten asiaksi, jota Suomessa tulisi edistää.³⁷⁸

Tutkimus- ja tilastohavaintotietoa suomalaisesta yrittäjyydestä kerättiin laajasti TEKESin ja ETLAn *Mistä*

Eva Löfdahl ja Yrittäjäpatsas. 2006. Yrittäjän päivä säätiö.

yrittäjät tulevat? -hankkeessa 2000-luvun alussa. Siinä kävi ilmi, että suomalaiset pitivät yrittäjyyttä palkkatyötä vähemmän houkuttelevampana kuin vertaillumaan kansalaiset (EU-25, Islanti, Liechtenstein, Norja ja Yhdysvallat). Suomalaiset ovat vähemmän kiinnostuneita selvittämään yrittäjyyteen liittyviä kysymyksiä. Niitä pidetään liikaa aikaa vievinä. Nuoret sukupolvet olivat jonkin verran yrittäjyshaluisempia. Selvityksen mukaan näyttää siltä, että Euroopassa ja Suomessa yrittäjyyteen ”valikoidutaan negatiivisesti”. ”Parhaat aivot” suuntautuvat keskimäärin palkkatyöhön. Kansainvälisesti vertaillen Suomessa ryhdytään yrittäjäksi harvoin, mutta nämä siirtymät ovat meillä monia muita maita pysyvämpää laatua. Tämän selvityksen mukaan Suomen yrittäjyysaktiivisuus on kehittyneiden maiden keskitasoa.³⁷⁹

Yrittäjien arvostuksen lisääntyminen on havaittavissa kansalaisille tehdyissä mielipidekyselyissä. Elinkeinoelämän valtuuskunnan vuonna 2018 julkaiseman arvo- ja asennetutkimuksen tuloksista voi päätellä, että nykyisin suomalaiset ovat yrittäjämönteisiä ja suhtautuvat elinkeinovapauteen vakavasti. Lähes puolet vastaajista oli sitä mieltä, että yrittämisessä ja yritystoiminnassa on liian vähän vapautta. Toista mieltä oli vain neljä prosenttia suomalaisista.³⁸⁰

Suomalaisessa yhteiskunnassa on ollut vahva agraarinen perusta. Siinä on korostunut ahkeruus ja työteliäisyys. Agraariyhteiskunnan muuttuminen teollisuus- ja palveluyhteiskunnaksi on tuonut mukanaan arvostuksen muutoksia. Yksi osa tätä muutosta on ollut yrittäjämönteisyyden kasvaminen. Se on näkynyt yrittäjyyttä edistävissä toimissa ja siinä, että yrittäjiä arvostetaan yhteiskuntaa kehittävinä ryhmänä. Perusta on ollut siinä, että palveluyhteiskunnassa tarvitaan yhä enemmän yrittäjiä, jotka hoitavat ja tuottavat ihmisten tarvitsemia palveluja.

3.4 YRITTÄJÄVERKOSTOT MODERNISSA YRITTÄJYYSYHTEISKUNNASSA

Markkinataloudessa yritykset kilpailevat keskenään. Nykyään on ryhdytty korostamaan, että yritykset hyötyvät myös keskinäisestä yhteistyöstä. Yrittäjät tavoittelevat kasvua yhteistyöllä.³⁸¹ Yhä useampi yritys hakee toimintaansa kasvua osallistumalla erilaisiin verkostoihin. Verkostolla tarkoitetaan sellaista yhteistyöjärjestelmää, josta kaikki siihen osallistuneet hyötyvät. Verkostossa kilpailun sijasta korostetaan keskinäistä sopimista ja luottamuksellista toimintaa. Verkostoja pidetään merkittävinä myös sen vuoksi, että yhteistyössä syntyy innovaatioita ja toimintamalleja, joista osapuolet saavat hyötyä.

Yrittäjaverkostolla tarkoitetaan yleensä yrittäjien suoraa tai epäsuoraa keskinäistä yhteyttä toisiin toimijoihin sekä vuorovaikutuksellisia suhteita näiden välillä.³⁸² Verkostojen merkitys on lisääntynyt globaalissa taloudessa. Ne ovat

tiedon lähteitä ja edesauttavat ideoiden kehittämistä sekä tilaisuuksien tunnistamista ja hyödyntämistä.³⁸³

Verkostot muokkautuivat kulttuureissa, joissa ne syntyvät. Yrittäjäyhteiskuntaa voidaan kutsua myös verkostoyhteiskunnaksi (*network society*). Organisaattiorakenteet muuttuvat. Yksilöiden lisäksi talousyksikkönä voi olla työntekijä tai asiakas sekä kollektiivi, esimerkiksi julkinen sektori. Sosiaalinen pääoma on tärkeää myös yrittäjyydessä.³⁸⁴

Nobel-palkitun taloustieteilijän Oliver E. Williamsonin mukaan yritystoiminnassa voidaan nähdä kolme erilaista toimintamallia. Hierarkkinen malli kuvaa sitä, että yrityksen sisällä tai useamman yrityksen toiminta järjestetään yhdestä keskittymästä, joka ohjaa muita hierarkkisella käskyvaltasuhteella. Toinen vaihtoehto on puhdas markkinamalli, jossa yksiköiden asema määräytyy keskinäisen kilpailun perusteella. Näiden mallien välimaastoon sijoittuu kolmas yhteistyömuoto, jota voidaan kutsua hybridiksi tai verkostoksi. Tässä mallissa keskinäiset suhteet määräytyvät sopimisen ja luottamuksellisen yhteistoiminnan avulla. Verkoston keskeinen idea on, että yhteistyö hyödyttää verkoston eri osapuolia. Verkosto on myös hyödyllinen sillä tavoin, että yhteistyön avulla syntyy uusia innovaatioita ja toimintatapoja, jotka ovat hyödyllisiä sekä yksittäisille yrityksille että laajemmin jollekin toimialalle tai alueelliselle toiminnalle.³⁸⁵

YRITTÄJYYDEN EKOSYSTEEMI

Yrittäjäekosysteemit (*entrepreneurial ecosystem*) synnyttävät uutta kasvuhakuista yrittäjyyttä ja startup-yrityksiä. Yrittäjäekosysteemit ovat tiiviisti sidoksissa maantieteelliseen ja poliittiseen kontekstiin kansallisesti, alueellisesti tai paikallisesti. Startup-yritysten alueellisista keskittymistä käytetään myös termiä startup-ekosysteemi, jolla viitataan esimerkiksi kasvuyrittäjyyttä tukevien yrityspalvelujen ja -rahoituksen kokonaisuuteen. Sillä voidaan tarkoittaa myös suuryritysten tietoista toimintaa, jolla pyritään löytämään perusliiketoimintaa vauhdittavia innovaatioita sekä synnyttämään startup-yrittäjyyttä stimuloivia kasvualustoja.³⁸⁶

Ekosysteemin käsite on lähtöisin luonnontieteistä. Sillä tarkoitetaan yleisesti useiden, keskinäisissä riippuvuussuhteissa olevien organismien muodostamaa yhteisöä, joka rajautuu tietylle alueelle. Ekosysteemien tarkastelussa ei keskitytä yksittäisiin toimijoihin vaan eri organismien välisiin rooleihin ja suhteisiin. Ekosysteemin käsitettä on ryhdytty soveltamaan enenevässä määrin yrityksiä, yrittäjyyttä tai innovaatioita käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa.³⁸⁷ Yleisesti ekosysteemi on dynaamisten vuorovaikutteisten järjestelmien ja alijärjestelmien tarkoituksellinen yhteistyöverkosto.³⁸⁸

Startup-Suomen tarinan kirjoittaneen tietokirjailija Tuomas Vimman mukaan ekosysteemiksi kutsutaan maailmaa, joka mahdollistaa startup-toiminnan. Suomessa ei välttämättä vielä ole edes toimivaa ekosysteemiä, koska toimijat eivät ole riittävän vakiintuneita. Startup-ekosysteemiin kuuluvat pääomasijoittajat, Aalto-yliopisto ja Business Finland. Laajemmin katsottuna siihen voidaan liittää hallituksen toiminta, rahoitusmarkkinat ja julkinen mielipide.³⁸⁹

Yrittäjähenkiset järjestelmät ovat monimutkaisia sosioekonomisia rakenteita, jotka tuodaan elämään yksilöllisellä tasolla. Ekosysteemit muodostuvat kolmesta osasta. Yrittäjäekosysteemien ensimmäinen osa on yrittäjät (*agents*). Yrittäjät ajavat järjestelmää. Toinen perusosa on instituutit eli pelin säännöt. Yrittäjäekosysteemien kolmas osa on järjestelmät, kuten innovaatiojärjestelmät tai klusterit, joiden toimivuus vaikuttaa tuotoksiin.³⁹⁰

Esimerkkinä yrittäjäekosysteemistä voidaan mainita Jyväskylän Yritystehdas Oy. Tämän palveluyhtiön taustalla ovat Jyväskylän kaupunki, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylän ammattikorkeakoulu sekä Jyväskylän koulutuskuntayhtymä Gradia. Yritystehtaan tavoitteena on ”auttaa, aktivoida ja valmentaa opiskelijoita, henkilökuntaa sekä tutkijoita yrittäjyyteen, luoda edellytyksiä aloitteleville yrityksille ja tukea startup-yritysten kasvua Jyväskylän seudulla”.³⁹¹ Tämän kirjan luvussa 6 havainnollistetaan kotimaista yrittäjyyskasvatusta ja -koulutusta esittelemällä Jyväskylän seudulla tehtyä oppilaitosyhteistyötä.

Startup-yhteistyö on lisääntynyt merkittävästi viime vuosina muun muassa digitalisaation ja kansainvälistymisen haasteiden kasvaessa. Suurten yritysten lisäksi pienet ja keskisuuret yritykset toimivat kasvavassa määrin yhteistyössä. Lähes viidennes pk-yrityksistä toimii nykyisin startup-yhteistyössä.³⁹²

Verkostot ovat jonkin toimialan sisäisiä tai toimialojen välisiä. Maantieteellisiä verkostokeskittymiä kutsutaan klustereiksi, jotka muodostuvat toisiinsa

sidoksissa olevista toimialoista. Kun yritykset tekevät yhteistyötä, ne voivat vähentää tiettyjä kustannuksia, kuten tuotekehittelyä ja markkinointia. Alueet ja kaupungit monesti odottavat, että yritykset yhdessä tuottavat alueelle toimintaa ja kehitystä. Jotkin kasvukeskuseudut, kuten Lahti, Oulu ja Jyväskylä, ovat menestyneet sillä, että yritykset tekevät siellä tiivistä yhteistyötä. Tunnettu on esimerkiksi Oulun seudun IT-sektorin klusterimainen toiminta.

Elinkeinovapauden 100-v. mitali (1979). Helsingin kaupungin museo.

Puhutaan myös yrittäjien suositteluverkostoista, jotka kasvavat vauhdilla. Business Network International (BNI) on yksi tunnetuimmista organisaatioista, joiden liiketoiminta pohjautuu verkostoitumiseen tai markkinointirenkaiseen. Suomeen se tuli Yhdysvalloista vuosituhaten alussa. BNI:n kasvuun on vaikuttanut se, että mukana olevat yritykset suosittelevat toisiaan. Liike-elämän suositusorganisaatio BNI:n toiminnassa oli Suomessa mukana noin 700 yritystä vuonna 2017.³⁹³

Slush – suomalaisena yrittäjäverkostoitumisen tapahtumana

Startup-yrittäjyyden kehittämiseen liittyy opiskelijakeskeisen kasvuyrittäjyystoiminnan tukeminen. Tässä kehityksessä merkittävää oli vuonna 2009 perustettu ammattikorkeakoululähtöinen Metropolialueen yrittäjyysakatemia, Helsinki Metropolitan Entrepreneurship Academy (HMEA). Lisäksi samaan aikaan yliopisto-opiskelijat perustivat Stanfordin yliopistossa järjestetyn yrittäjyyskurssin innoittamina ensimmäisen Entrepreneurship Society (ES) -toimijan, Aalto Entrepreneurship Societyn (Aaltoes). Näiden molempien organisaatioiden vetovastuu oli opiskelijoilla. Tämän jälkeen Suomeen on syntynyt kymmeniä yrittäjyysyhdistyksiä muun muassa Jyväskylään, Ouluun, Mikkeliin ja Lappeenrantaan. ES-toiminnan kantavana ajatuksena on opiskelijakeskeinen toiminta.³⁹⁴

Aaltoes-opiskelijayhdistyksen toiminta on vaikuttanut startup-yritysboomien syntymiseen Suomessa. Suuren suosion ovat saaneet tapahtumat, joissa yrittäjillä, rahoittajilla ja muilla toimijoilla on mahdollisuus rakentaa yhteistyösuhteita ja -verkostoja. Näistä tunnetuin on Helsingissä vuodesta 2008 lähtien vuosittain pidettävä teknologia- ja kasvuyritystapahtuma Slush. Aluksi se oli korkeakouluopiskelijoiden yksipäiväinen verkostoitumis- ja rahoitustapahtuma, joka syksyisen ajankohdan vuoksi sai nimensä Slush (Loska). Tavoitteena oli tuolloin muuttaa asenteita yrittäjyysmyönteisemmiksi. Nykyisin tapahtumasta on tullut globaalisti tunnettu startup-tapahtuma, joka vetää puoleensa kansainvälisiä kasvuyrityksiä, sijoittajia ja mediaa. Yrityksille se on keino saada kansainvälistä näkyvyyttä ja luoda tärkeitä liiketoimintasuhteita.³⁹⁵

Kasvu Open – kasvua tavoittelevien yrittäjien verkosto

Kasvuyrityksille on olemassa erilaisia yrittäjäverkostoja. Kasvuyritykset voivat saada tukea erilaisilta tahoilta. Esimerkiksi jyväskyläläinen Kasvu Open tarjoaa sparrausta kaikille kasvuyrityksille. Sparrauksen tavoitteena on edistää yrityksen kasvua ja liiketoiminnan kehittämistä. Kasvu Open on merkittävä-kasvun sparrausprosessi. Sen yleisenä pyrkimyksenä on ”tehdä suomalaisista maailman paras kasvuyrityskansa”.³⁹⁶

Kasvu Open -konseptiin kuuluu yritysten välinen kilpailu. Parhaat yritykset pääsevät valtakunnalliseen Kasvu Open -finaaliin. Tuomaristot on koostettu alueen ja eri toimialojen asiantuntijoista. Lisäksi valtakunnallisessa Kasvu Open -finaalissa on oma tuomaristonsa. Kilpailussa menestyneet yritykset saavat imagohyödyn lisäksi taloudellista tukea.³⁹⁷

Ydinkohdat luvusta 3

Yrittäjillä ja julkisella vallalla on keskinäinen riippuvuussuhde. Yhtäältä yrittäjät pyrkivät vaikuttamaan valtiovallan toimintaan, ja toisaalta valtiovallan toimet vaikuttavat yritystoiminnan edellytyksiin. Nykyaikana yritystoiminnan toimintaedellytysten turvaaminen nähdään keskeiseksi julkisen vallan tehtäväksi.

Yrittäjyydessä on kyse vuorovaikutussuhteesta, jossa eri osapuolet pyrkivät yhteistyössä hyödyttämään sekä yrittäjiä että ympäröivää yhteiskuntaa. Yrittäjät ovat myös yhteiskunnallisia vaikuttajia, jotka tuovat omia intressejään esiin ja harjoittavat omaa edunvalvontaansa. Yhteiskunta pyrkii puolestaan säätelemään yritystoimintaa niin että se tuottaa hyötyä kaikille kansalaisille. Eri osapuolten tiivis vuorovaikutus on lisännyt yrittäjämyyntisyöttä. Yrittäjänä olemiseen kuuluu kilpailun ohella myös yritysten välinen yhteistyö, jolla haetaan menestymisen edellytyksiä. On nähty, että mitä muuttuvampi yhteiskunta on, sitä enemmän myös yritystoiminnassa tarvitaan yhteistyötä ja verkostoitumista erilaisten toimijoiden kesken.

KESKEISTÄ SISÄLTÖÄ

Suomessa valtiovallan ja yritysten välinen yhteistyö on ollut tiivistä. Valtio on osallistunut yritystoimintaan ja pyrkinyt erilaisilla järjestelmillä edistämään yrittäjyyttä. Koulutustason nousu ja sosiaalisten olojen paraneminen ovat tuottaneet yrityksille osaavaa työvoimaa. Yhtenä viimeaikaisena tavoitteena on ollut luoda myönteinen yrittäjäilmapiiiri. Muutokseen on vaikuttanut myös se,

että yrittäjät itse ovat olleet aktiivisia yhteiskunnallisia toimijoita perustamalla järjestöjä, jotka ovat ajaneet yritystoiminnan intressejä yhteiskunnallisessa päätöksenteossa.

Toinen puoli yrittäjien ja julkisen vallan suhdetta on se, että valtio voi omilla säädöksillään ja verotuksen määrällä myös asettaa rajoitteita yritystoiminnalle.

Yrittämisen tukemisesta on tullut koko yhteiskunnan toimintaa läpäisevä toimintaperiaate. Yrittäjien mahdollisuus saada neuvontaa ja tukea on lisääntynyt.

Teollisuuspolitiikasta, joka keskittyy suuryritysten toimintaedellytysten tukemiseen, on siirrytty elinkeinopolitiikkaan, jolla tarkoitetaan eri elinkeinohaarojen tukemista ja paikallisen yritystoiminnan edistämistä.

EU:n Small Business Act ("Pienet ensin") 2008

Aloitteessa on listattu kymmenen periaatetta, joiden tarkoituksena on ohjata politiikan muotoilua ja toteuttamista niin EU:n tasolla kuin jäsenvaltioissakin.

I Luodaan toimintaympäristö, jossa yrittäjät ja perheyrietykset menestyvät ja yrittäjäyys palkitaan.

II Varmistetaan, että konkurssiin joutuneet mutta vilpittömästi toimineet yrittäjät saavat nopeasti uuden mahdollisuuden.

III Laaditaan säännöt "pienet ensin" -periaatteen mukaan.

IV Tehdään julkisesta hallinnosta joustavampi pk-yritysten tarpeiden kannalta.

V Mukautetaan politiikan välineitä pk-yritysten tarpeisiin: helpotetaan pk-yritysten osallistumista julkisiin hankintoihin ja hyödynnetään mahdollisuutta myöntää valtiontukea pk-yrityksille.

VI Parannetaan pk-yritysten mahdollisuuksia saada rahoitusta ja kehitetään sellainen oikeudellinen ja liiketoimintaympäristö, joka tukee maksujen ajallaan suorittamista liiketoimissa.

VII Autetaan pk-yrityksiä hyödyntämään yhtenäismarkkinoiden tarjoamia mahdollisuuksia.

VIII Edistetään pk-yrityksissä tarvittavien taitojen kehittämistä ja kaikenlaista innovointia.

IX Annetaan pk-yrityksille valmiudet muuttaa ympäristöuhat mahdollisuuksiksi.

X Kannustetaan ja tuetaan pk-yrityksiä, jotta ne voivat hyötyä markkinoiden kasvusta.

SANOTTUA

”Tänä aikana on syytä keskustella myös sinivalkoisesta yrittäjyydestä. Suomi on ollut yritteliäs kansakunta. Olemme vanhempien polvien yrittäjyydellä nousseet takapajuisesta alkutuotantoyhteiskunnasta maaksi, joka on pitkälle teollistunut ja jossa on monipuolinen palvelutarjonta.”³⁹⁸

- Professori Matti Koiranen

”Talouden kehitys ei tapahdu irrallaan muusta yhteiskunnallisesta kehityksestä. Ajan aatteet ja teknologinen kehitys vaikuttavat viiveellä pienissä syrjäisissä talouksissa. Ympäröivän yhteiskunnan vaikutus voi olla kahdensuuntaista. Talouden, tänä päivänä erityisesti teknologian, kehitys pakottaa ympäröivää yhteiskuntaa muuttamaan toimintatapojaan. Toisaalta yhteiskunnan tahdonilmaukset ja panostukset luovat uusia yrittäjyyden ja liiketoiminnan mahdollisuuksia.”³⁹⁹

-Professori Hannu Niittykangas

”Määrittelijästä riippuen sisäiseen yrittäjyyteen lasketaan kuuluvaksi oma-toimisuus, aktiivisuus, sitoutuminen, itseohjautuvuus, vastuu, rohkeus ja uskallus, päämäärätietoisuus jne. Kaiken kaikkiaan yritteliäällä ihmisellä on tarve suoriutua itsenäisesti ja oma-aloitteisesti tehtävistään.”⁴⁰⁰

-Olli Luukkainen ja Jarkko Wuorinen teoksessa Yrittävä elämänsäsenne

POHDINTAKYSYMYKSIÄ KIRJAN LUVUSTA 3

- Miten yrittäjien ja julkisen vallan suhde on muuttunut?
- Mitä tarkoitetaan yritysten institutionaalisella toimintaympäristöllä?
- Mitä hyötyä yritystoiminnalle on julkisen vallan tukitoimista?
- Mikä merkitys yrittäjämysteisellä ilmapiirillä on yritystoiminnan kehitymiselle?
- Minkälaisia valmiuksia yrittäjiltä edellytetään yhteiskunnan muuttuessa?

Yrittäjyyden eri muodot

4 YRITTÄJYYDEN MUUTOS JA TALOUSKEHITYS

Tuomas Möttönen

Tässä luvussa käsitellään yrittäjyyteen ja talouskehitykseen liittyviä erillisiä ilmiöitä ja käsityksiä, kuten yritysorganisaatioiden muutoksia, johtamisen ammatillistumista, yrittäjäverkostoja ja yrittäjien epäonnistumisia. Yrittäjät saavat aikaan taloudellista kasvua. Sen edellytyksenä on, että yritykset muuttuvat samalla kun yhteiskunta muuttuu.

Yrittäjyys on muuttunut sekä yhteiskunnallisena että taloudellisena ilmiönä. Kuva yrittäjyydestä on nykyään paljon monipuolisempi ja erilaisia näkemyksiä sisältävä kuin silloin kun yrittäjyyttä alkoi elinkeinovapauden säätämisen jälkeen ilmentyä. Nykyisessä käsityksessä painottuu yrittäjyyden merkitys talouskasvun ja työpaikkojen luomisessa. Yrittäjyyttä pidetään dynaamisen yhteiskunnan merkinä. Katsotaan, että yrittäjyys turvaa rahoituspohjaa, jolla voidaan turvata hyvinvointiyhteiskunnan säilyminen.

4.1 PERHEYRITTÄJYYS YHTEISKUNNAN MUUTOKSESSA

Perheyrietykset ovat keskeisiä toimijoita yritys-elämässä. Sellaiset yritykset ovat perheyrietyksiä, joiden omistaminen ja johtaminen on yhden perheen tai suvun määrääsvallassa. Perheyrietyks on liiketoiminnallinen kokonaisuus, jossa yhdistyvät vuorovaikutteisesti perhe- ja yritysysteemin toiminnot. Perheyrietyksessä myös on tapahtunut, on vielä tapahtumassa tai odotetaan tapahtuvaksi sukupolvenvaihdos perheen tai suvun jälkikasvun hyväksi.⁴⁰¹

Perheyrietytyys on ollut keskeinen yrittäjyyden muoto Suomessa. Perheyrietyks oli hallitsevin yritysmuoto 1800-luvun lopulle saakka.⁴⁰² Yleisimmin perheyrietykset harjoittivat kauppaa, merenkulkua tai käsityöhön perustuvaa tuotantoa.⁴⁰³ Perheyrietyksien johtajilla on ollut tärkeä vaikutus Suomen talouden kehitykseen. Perheyrietyksien johdossa on sukupolvittaista pysyvyyttä, joka ulottuu 1700-luvulle saakka.⁴⁰⁴

Perhejohtajuus on ollut osa suomalaista yritysjohtamista. Suomen historian professori Petri Karonen on tutkimuksessaan *Patruunat ja poliitikot: yritysjohtajat taloudellisina ja poliittisina toimijoina Suomessa 1600–1920* (2004) käsitellyt suomalaisen johtajuuden pitkän aikavälin kehitystä. Karonen jakoi johdon kehityksen kolmeen aikakauteen: kauppiaajohtajien (1600–1730), monialaisten perinteiden noudattajien (1730–1870) sekä erikoistuvien yritysjohtajien

(1870–1920) kausiin. Viimeistä ryhmää kuvastaa patriarkaalinen johtamistapa sekä toimiminen selvästi työntekijämäärältään aiempaa suurempien yritysten johdossa.⁴⁰⁵

Perheyriytyksiäkin on monenikäisiä. Perheyrittäjyyden professori Matti Koiranen on jakanut omistuksen ja iän perusteella perheyriytykset neljään ryhmään. *Ensimmäiseen* ryhmään kuuluva yritys on perustajasukupolven hallussa oleva yritys, jossa ei ole tehty sukupolvenvaihdosta. *Toiseen* ryhmään kuuluu muutamana vuosikymmenen ikäinen toisen sukupolven perhe- tai sukuyritys, jossa edeltävällä perustajasukupolvella on vielä omistus. *Kolmanteen* ryhmään kuuluu vuosikymmeniä vanha perhe- ja sukuyritys, joka on siirtynyt kolmannelle sukupolvelle. *Neljänteen* ryhmään kuuluvat yli satavuotiaat vakiintuneet perhe- ja sukuyriytykset. Niissä omistus voi olla jakautunut useaan ydinperheeseen.⁴⁰⁶

Perheyriytyksiä on monenlaisia. Suuret perheyriytykset voidaan jakaa kahteen luokkaan yrityksen koon perusteella. Ensinnäkin on suuri sukuyritys, jossa on monta ydinperhettä omistajana, esimerkiksi Ahlström-konserni, ja toiseksi suuri perheyriytys, jota kontrolloi yksi ydinperhe, esimerkiksi Onvest-konserni.⁴⁰⁷ On olemassa suurelle yleisölle tuttuja suku- ja perheyriytyksiä, joiden tuotteet kantavat suvun nimeä, esimerkiksi Fazer.⁴⁰⁸ Perinteisissä perheyriytyksissä on tyypillisesti ollut suuri ruotsinkielisen väestön omistusosuus.

Perheyriytyksillä on Suomessa merkittävä kansantaloudellinen vaikutus. Kalevi Tourunen on tehnyt väitöstutkimuksen *Perheyriytykset kansantalouden resurssina: keskisuurten ja suurten yritysten omistajuus, toiminnan laajuus ja kannattavuus Suomessa 2000–2005* (2009). Siinä hän tunnisti kaikki suomalaiset keskisuuret ja suuret perheyriytykset. Tuolloin keskisuurten ja suurten perheyriytysten bruttokansantuoteosuus oli yhteensä 42 prosenttia. Perheyriytykset ovat kuitenkin keskimäärin pienempiä kuin muulla tavoilla omistetut yritysyritys. Yrityskoon kasvaessa perheyriytysten suhteellinen osuus pienenee.

Perheyriytysten osuus kaikista yritysyrityksistä on Suomessa suuri. Vaceslav Arionin ja Ninni Lehtisen (2001) tutkimuksen mukaan vuoden 2000 alussa Suomessa oli noin 202 000 perheyriytystä, joiden osuus oli noin 80 prosenttia yritysyritysten lukumäärästä. Lisäksi oli lähes 80 000 perheomisteista maatalousyritysyritystä. Perheyriytykset (pl. maatalousyritysyritykset) työllistivät lähes 620 000 ihmistä, joista palkkasuhteessa oli yli 530 000 ja yrittäjinä 90 000 ihmistä. Perheyriytyksillä oli liikevaihtoa noin 90 miljardia euroa, joista osakeyhtiömuotoisten perheyriytysten osuus oli 84 prosenttia. Helsingin pörssissä oli listautuneena 40 perheomisteista yritysyritystä, joissa enemmistö osakkeista oli yhden perheen tai suvun hallussa.

Vaikka perheomisteisuus on vähentynyt globaalisti myös suurissa yritysyrityksissä, se on kuitenkin yhä säilynyt vahvana Keski-Euroopassa, Yhdysvalloissa,

Isossa-Britanniassa ja Japanissa. Suomalaisella perheomistuksella on merkittävä asema pörssiyrityksissä. Vuonna 2018 ilmestyneessä selvityksessä *Perhe on paras? Perheomisteiset pörssiyritykset Suomessa* käsiteltiin pörssiyrityksiä, joissa yhdellä henkilöllä, perheellä tai suvulla on vähintään 10 prosentin ääniosuus. Vuonna 2016 Suomessa kaikista pörssiyrityksistä perheomisteisia oli 58 prosenttia. Perheet ovat pitkäjänteisiä omistajia.⁴⁰⁹

Samassa selvityksessä tuli esille, että perheomisteiset pörssiyritykset ovat lukumäärältään merkittävin pörssiyritysmuoto Helsingin pörssissä. Perustajat, omistajaryhtäjät, perheet ja suvut ovat merkittäviä omistajia. Suurin osa perheomisteisista yrityksistä on markkina-arvoltaan pieniä yhtiöitä. Vuonna 2016 listatuista perheyriksistä 21 prosenttia oli perustajan hallinnoimia. Jälkeläiset eli perhe tai suku hallitsee 26:ta prosenttia perheomisteisista yrityksistä. Suurin omistajaryhmä on investoijat 53 prosentin osuudella. Perheomisteiset yhtiöt ovat muita pörssiyrityksiä kannattavampia. Niillä on parempi osinkotuotto. Arvostus on lievästi vähäisempi kuin muissa yrityksissä.⁴¹⁰

Perheyrittäjyyteen liittyvät sukupolvenvaihdot.⁴¹¹ Monessa tapauksessa yrittäjän jälkeläinen joutuu miettimään, jatkaako hän toimintaa perheen yrityksessä vai perustaako hän oman yrityksen. Tähän valintaan vaikuttaa vahvasti perheen rooli. Perheyrittäjyyden erään määritelmän mukaan perheyriksen on täytynyt kokea sukupolvenvaihdoksia, jolloin ensimmäisen sukupolven yritykset eivät voisi olla perheyriksiä.⁴¹² Perheyriksen jatkajien valmistautuessa yrityksen johtotehtäviin heillä on tukenaan mentorointi, jonka aikana jatkaja rakentaa tai tunnistaa luottamuksellisen keskusteluyhteyden arvostamansa ja kokeneen perheen tai suvun ulkopuolisen luottohenkilön kanssa.⁴¹³

4.2 YRITTÄJYYDEN AMMATILLISTUMINEN

Yritysten johdon ammatillistuminen on näkynyt myös yrittäjien toiminnassa. Aluksi yksityisyrittäjä vastasi itse kaikista yritystoiminnan hallintaan liittyvistä tehtävistä. Yrittäjäjohtajan rinnalle on tullut ammatillisia johtajia, jotka ovat päässeet asemaansa koulutuksen avulla hankitun osaamisen vuoksi. Johtajien ammatillistuminen on alkanut suuryrityksistä, joiden johtajisto koostuu nykyisin pääosin ammattijohtajista. Ammattijohtajien asemaan ei päästä pelkästään koulutuksen avulla, vaan johtajan on osoitettava osaamisensa myös työkokemuksella eri organisaatioissa.

Yrittäjätehtävän eriytymistä on kuvannut saksalainen taloushistorioitsija Jürgen Kocka erottamalla toisistaan kapitalistin ja yrittäjän. Kapitalisti antaa pääomaa, jota käytetään liiketoiminnassa. Yrittäjän päätehtävänä on johtaa yritystä. Teollisen vallankumouksen ensimmäisessä vaiheessa yrityksen joh-

tajalla oli molemmat tehtävät. Yrittäjät pitivät kiinteää yhteyttä sosiaaliseen ympäristöönsä sukunsa välityksellä, jonka kautta kerättiin pääomaa perhe- ja tuttavapiireistä. Suvulla ja liiketoiminnalla oli kiinteä yhteys toisiinsa. Modernin liikeyrityksen nopea nousu 1800-luvun johti siihen, että perheyriyten hallitsemassa talousjärjestelmässä alkoi näkyä keskitettyä päätöksentekoa ja yhteistyötä sekä tuotannon ja jakelun hallinnointia.⁴¹⁴

Perheyriyten vähentymisessä ja ammattimaisesti johdettujen teollisuusyriyten yleistymisessä on ollut eroja. Englannissa on ollut vallalla henkilökohtainen kapitalismi (*personal capitalism*), jossa organisaatiolla ei ole niin keskeistä osaa liiketoiminnassa. Tunnetun liiketoimintahistorian tutkijan Alfred. D. Chandlerin käsityksen mukaan tämä vaikutti managerikapitalismin nousua heikentävästi, koska perheyrittäjät eivät olleet valmiita luopumaan yrityksiensä kontrollista.⁴¹⁵

Perheyriyksillä on kuitenkin yhä tärkeä tehtävä. Omistajakapitalismista siirryttiin toimitusjohtajakapitalismiin, jossa yrittäjän ja kapitalistin tehtävät erotettiin toisistaan. Yrityksen johtaminen siirtyi palkatulle ammattijohtajalle, joka ei ole henkilökohtaisesti vastuussa yhtiön veloista. Tähän kehitykseen liittyi suurirytyten kasvu ja niiden monialainen johtaminen.⁴¹⁶

Yrittäjyyden ammatillistuminen on yleistynyt, kun johtamiskoulutusta on lisätty ja johtajakokemuksesta on muodostunut yrityksen perustamista edistävä tekijä. Johtamisosaamista tarvitaan yrityksen kasvattamisessa. Yritystoiminta edellyttää taitoa muodostaa yritysorganisaatio ja johtaa sitä.

Suuryrityksissä pörssiyhtiö on noussut keskeiseksi yritysmodoksi. Siihen on vaikuttanut kasvava pääoman tarve, rytyten omistuksen hajautuminen ja palkkajohdon nousu hallitsevaan asemaan yrityksissä. Suuri osa suomalaisista yrityksistä on kuitenkin yksittäisen yrittäjän tai muutaman henkilön omistamia pk-yrityksiä. Tällaisten perheyriyten osuus suomalaisista yrityksistä on 80–90 prosenttia.⁴¹⁷

4.3 YRITTÄJÄN EPÄONNISTUMINEN LIIKETOIMINTAYMPÄRISTÖN MUUTTUESSA

Jotta rytyten vaikutus yhteiskuntaan olisi positiivinen, täytyy olla yrittäjiä, jotka menestyvät ja kasvattavat liiketoimintaansa. Yrittäjyyteen kuuluu kuitenkin myös se, että osa yrittäjistä epäonnistuu. Tutkimuskirjallisuudessa puhutaan yrittäjyyden pimeästä puolesta (*dark side of entrepreneurship*). Siihen kuuluvat yritystoimintaan liittyvät riskit ja erilaiset stressitekijät. Keskeisin on taloudellinen riski.⁴¹⁸

Yrittäjyyden historiankirjoitus voi antaa harhaanjohtavan kuvan, koska vain voittajat muistetaan.⁴¹⁹ Teollistumisen ajan yrittäjä ei aina onnistunut, vaan yrittäjä päätyi usein huonompaan asemaan kuin mistä lähti. Useimmat tutkimukset, oppikirjat ja yrittäjäkuvaukset keskittyvät menestyneisiin yrittäjiin ja yritysjohtajiin ja antavat siten harhaanjohtavan kuvan yrittäjyydestä ilmiönä.

Professori Mark Cassonin mukaan yrittäjyyden historiantutkimuksessa keskitytään menestyviin yrittäjiin. Yksi syy on se, että heillä on ollut merkittävä vaikutus kansantalouteen. Lisäksi heidän yrityksensä ovat olleet yleensä pitkäikäisiä, minkä vuoksi ne ovat jättäneet jälkeensä laajat arkistoaineistot. Kiinnostavuutta on kasvattanut se, että menestyneistä yrittäjistä osa on itse ja omin avuin arvostukseen nousseita. Historiantutkimuksen kohteeksi valikoituu laajemminkin samoista syistä menestyneitä ihmisiä.⁴²⁰

Yrittäjien epäonnistumisista on vaikea mitata tilastollisilla menetelmillä, koska yrityksiä poistuu markkinoilta monista syistä. Suuri määrä yritysten epäonnistumisia, esimerkiksi konkurssseja, luo yhteiskuntaan sellaista ilma-
piiriä, että yrittäjyys vähenee. Yrittäjän epäonnistuminen ei kerro pelkästään yrittäjyksen epäonnistumisesta. Entry and exit -kehikossa tarkastellaan yrityspolkua eli yritysten markkinoille tuloa ja poistumista – yritysten syntymää, elämää ja kuolemaa.

Riski on aina liittynyt yrittäjyyteen. Esiteollisessa taloudessa tulojen hankkiminen oli mahdollista ilman merkittävän lisäarvon tuottamista. Esiteollisella ajalla yksilöiden maksukykyä uhkasivat muun muassa kauppalaivojen haaksirikot, luottosuhteiden ketjuuntuminen, sukulais- ja liikesuhteiden sekaantuminen, puutteellinen ammattitaito ja luotto-olojen kehittymättömyys. Myös kädet, tulipalot ja sodat saattoivat romahduttaa kysynnän sekä estää kokonaan elinkeinon harjoittamisen ja lopettaa palkkatulot. Riskit olivat useimmiten kotimaan sisäisiä.⁴²¹

Elinkeinojen vapautuessa 1800-luvun lopussa yritysten epäonnistumisesta tuli normaali liiketoimintaan liittyvä kehityskulku. Myös Suomessa yrittäjien vararikot kasvoivat ja maksukyvyttömyys lisääntyi. Konkurssien määrä kasvoi kaupungistumisen edetessä, koska kaupungeissa oli helpompi perustaa yrityksiä, joilla ei ollut menestymisen mahdollisuuksia. Kaupunkilaisten lisääntyminen kasvatti mahdollisia konkurssintekijöitä.⁴²²

Amerikkalainen yritystutkija, professori Michael D. Ames on listannut yrityksen epäonnistumisen syitä seuraavasti:

- kokemuksen puute
- epäluotettava myyntiedustaja
- riittämätön pääoma
- heikko varastonhallinta
- investoinnit käyttöomaisuuteen
- liiketoiminnan talouden huono hallinnointi
- heikko sijaintipaikka
- heikko luottojärjestelyjohtaminen
- odottamaton kasvu
- väärin liiketoimintakokonaisuuksien harjoittaminen
- kyvyttömyys toipua suuresta liiketoiminnan keskeytyksestä.⁴²³

Suhdannevaihtelut vaikuttavat yritysten menestymismahdollisuuksiin. Laskuhdanteessa yritysten epäonnistumiset ovat luonnollisesti suurimmillaan. Suomessa 1930-luvun ja 1990-luvun lamat aiheuttivat runsaasti yritysten päätymisiä. Sota-aikana yritystoiminta ei toiminut normaalisti.

Yritystutkimuksessa on tarkastelu konkurssiin johtaneita syitä. Amerikkalainen professori E. I. Altman on kirjoittanut tunnetun teoksen *Corporate financial distress and bankruptcy: a complete guide to predicting & avoiding distress and profiting from bankruptcy* (1993). Siinä konkurssiin johtaneita yleisimpiä syitä olivat väärät investoinnit, johdon taitamattomuus, hallitsematon kasvu ja väärä valittu liiketoimintastrategia.

Taloushistorian professori Markku Kuisma ja taloustoimittaja Pekka Sepänen ovat kirjassaan *Suomen pahimmat bisnesmokat: tarinoita huippujohdattamisesta* (2015) käsitelleet Suomen suuryrityselämän epäonnistumisia, jotka ovat yhteydessä huonoon johtamiseen. Tunnetuista epäonnistumisista voidaan mainita Soneran 4,3 miljardilla eurolla 2000-luvun vaihteessa ostamaat umst-toimiluvat, jotka osoittautuivat myöhemmin täysin arvottomaksi. Usein epäonnistumiset ovat liittyneet huonoihin yritysostoihin. Metsäyritys StoraEnso osti vuonna 2000 amerikkalaisen Consolidated Papers -yhtiön. Kauppahinta oli 3,9 miljardia dollaria. Kauppa aiheutti yhtiölle ainakin 2 miljardin euron tappiot.

Yrittäjyyteen liittyy myös se, että yrittäjä vastaa henkilökohtaisella omaisuudellaan liiketoimintaan liittyvästä riskistä. *Nykysuomen sanakirjan* mukaan konkurssi on ”laillisesti järjestetty menettely, jolla henkilön (myös juridisen) omaisuus yhdellä kertaa luovutetaan hänen kaikkien velkojensa kesken lain

määräämässä järjestyksessä jaettavaksi, vararikko.”⁴²⁴ Osakeyhtiön konkurssissa juridinen toimija lopettaa toimintansa. Yrittäjien toimintaan liittyvät konkurssit ovat vaikeita, koska henkilöt leimautuvat tai kokevat tulleen leimatuiksi.

Taloustoimittaja Niklas Herlin on käsitellyt asiaa monesta näkökulmasta teoksessaan *Lihakirves ja leimakirves: kirja konkurssista (2001)*. Suomessa 1990-luvun alun syvä talouskriisi lisäsi merkittävästi yrittäjien tekemien konkurssien määrää. Yritystoimintaan liittyvä riski sisältää sen, että osa yrittäjistä tekee konkurssin. Monien yrittäjien ura ei kuitenkaan lopu konkurssiin, vaan he voivat jatkaa yritystoimintaa uudessa yrityksessä.

Suomessa perustettuja osakeyhtiöitä on ollut joka vuosi enemmän kuin lopetettuja. Paljon lopetettuja osakeyhtiöitä oli 1930-luvun pula-aikana ja sota-aikana. Osakeyhtiöiden määrä lähti kasvamaan sotien jälkeen, mutta lopettaneiden osakeyhtiöiden määrä ei lisääntynyt samassa suhteessa. Vuosina 1900–1975 perustettiin yli 28 000 osakeyhtiötä, ja samaan aikaan toimintansa lopettaneita osakeyhtiöitä on ollut noin 5 300 eli noin 19 prosenttia perustettujen osakeyhtiöiden määrästä. Näyttää siltä, että noin joka viides osakeyhtiö lopetti toimintansa. On huomattava, että kyse on toimintansa lopettaneista osakeyhtiöistä eikä konkurssiin menneistä.⁴²⁵

Kun katsotaan aloittaneiden yritysten ja lopettaneiden yritysten suhteen kehitystä 1980-luvulta alkaen, taloudelliset suhdanteet näkyvät selvästi yritysten määrässä. 1980-luvulla elettiin noususuhdannetta, mikä näkyi yritysten määrän lisääntymisenä. Huippuvuosi oli 1989, jolloin perustettuja yrityksiä oli yli 7 000 enemmän kuin lopettaneita. Ajautuminen lamaan näkyi siten, että vuosina 1991 ja 1992 lopettaneita yrityksiä oli merkittävästi enemmän kuin perustettuja. Vuonna 1990 perustettiin vielä yli 2 000 yritystä enemmän, mutta 1990-luvun alun kahtena vuotena lopettaneita oli perustettuja enemmän. Sekin kuvaa, miten kova isku lama-aika oli suomalaiselle yritys-elämälle. Tilastoissa näkyy myös lamasta toipuminen. Vuonna 1995 perustettiin jo yli 8 000 yritystä enemmän kuin oli yritysten lopettamisia. 2000-luvun alku oli tasaantumisen aikaa. Perustettuja yrityksiä oli 2 000–3 000 enemmän (ks. taulukko 10).

TAULUKKO 10. Aloittaneet ja lopettaneet yritykset vuosina 1986–2004.
Lähde: Suomen tilastollinen vuosikirja 2004, 195.

1986	4 160
1987	5 334
1988	6 199
1989	7 102
1990	2 101
1991	-2 250
1992	-1 548
1993	700
1994	(tilastointitavan muutos)
1995	8 429
1996	4 106
1997	4 807
1998	3 947
1999	1 632
2000	2 047
2001	1 237
2002	2 333
2003	2 440
2004	2 744

Yritysten lopettamiset tapahtuvat yleensä toiminnan alkuvaiheessa. Nykyisin Suomessa noin puolet perustetuista yrityksistä lopettaa toimintansa ensimmäisen kolmen vuoden aikana. Tilanne on samankaltainen muualla Euroopassa.⁴²⁶

Läheskään kaikki yritystoiminnan päättymisen ei johdu yrittäjän epäonnistumisesta, vaan pääosa yrittäjistä lopettaa toimintansa omaehtoisesti erilaisista henkilökohtaisista syistä, kuten eläkkeelle siirtymisen vuoksi. Alle neljännes yrittäjistä on kertonut lopettaneensa yritystoiminnan kannattamattomana. Yritysten toiminta loppuu konkurssiin vain joka kymmenennessä tapauksessa.⁴²⁷

4.4 YRITTÄJIEN TALOUDELLISEN VAIKUTUKSEN KASVU

Yrittäjien menestyminen on yhteydessä koko yhteiskunnan talouden kehittymiseen. Yrittäjyys käsitetään yleisesti uuden arvon luomiseksi. Yrittäjyys on läheisesti yhteydessä luovuuteen ja innovaatioihin, jotka ovat keskeisiä ominaisuuksia menestyville talouksille.

Väitöstutkimuksessani (Möttönen 2017) listasin seuraavia yritystoiminnan vaikutuksia:

1) innovaatiot ja keksintöjen synnyttäminen

Merkittävistä innovaatiosta suuri osa tehdään pienyrityksissä. Yrittäjillä on merkittävä rooli innovaatioiden luomisessa. Yrittäjyysprosessi synnyttää uutta, mikä hyödyttää monella tavalla ihmisiä ja yrityksiä.

2) työpaikkojen luominen

Pk-yritykset työllistävät kasvavassa määrin ihmisiä. Uusia työpaikkoja syntyy startup-yrityksiin ja kasvuyrityksiin. Yksittäisillä yrityksillä voi olla merkittävä vaikutus työpaikkojen luomiseen.

3) globalisaation edistäminen

Yritystoiminnan laajeneminen on osa globalisaatiota, jonka ansiosta kauppaa käydään yhä laajemmalla alueella. Vientiä harjoittavilla pk-yrityksillä on suuri vaikutus uusien työpaikkojen luomiseen ja varallisuuden lisäämiseen.

4) talouden uudistaminen ja generointi

Yritystoiminnan kehittyessä vanhat menetelmät ja tuotteet korvautuvat uusilla.

5) talouden dynaamisuuden edistäminen

Kansantaloutta vievät eteenpäin yrityksissä syntyvät teknologiset uudistukset.

6) uusien tuotteiden esille tuominen

Yrittäjät tuovat markkinoille uusia tuotteita, mikä lisää kilpailua ja alentaa tuotteiden hintoja. Pk-yritykset tukevat myös suuryritysten toimintaa, koska alihankkijat mahdollistavat suuryritysten tavoitteiden toteutumisen.

7) tuottavuuden kasvun lisääminen

Elinvoimainen yrittäjyys lisää varallisuuden kasvua ja tuottavuutta, johon yhdistyvät luovuus, dynaamisuus ja liikkuvuus. Yritykset ovat keskeisiä talouden ja tuottavuuden kasvun selittäjiä.⁴²⁸

Helsingin Eteläsatama.
Kuvassa Hampuriin rekisteröity alus m/s Wandrahm.
Museovirasto / Musketti.

Yrittäjyydellä on monenlaisia yhteiskunnallisia vaikutuksia. Uudet tuotteet ja teknologia lisäävät kansalaisten elämänlaatua. Yrittäjyyden tasolla on merkittävä yhteys maiden taloudelliseen kasvuun. Yrittäjätöimintä hyödyttää laajasti ihmisiä. Ekonomisti William Nordhaus Yalen yliopistosta on arvioinut, että peräti 98 prosenttia yrittäjyyden hyödystä menee jollekin muulle kuin innovaation tekijälle.⁴²⁹

Ruotsalainen yrittäjyyden professori Björn Bjerke selventää yrittäjyyden taloudellista vaikutusta jakamalla sen kolmeen osaan: myynnin kasvuun, laajentumiseen eli markkinaosuuden kasvuun ja tähtiyrityksiin eli siihen, että pieni määrä yrityksistä vastaa suurelta osin uusien työpaikkojen luomisesta.⁴³⁰ Tällä hän haluaa tähdentää sitä, että yrityksen kasvu ei suoraan yhdisty talouskasvuun. Kaikki yritykset eivät edes tavoittele kasvua.

Työpaikkojen luomisessa yksittäisillä tähtiyrityksillä (*Gazelles*) voi olla merkittävä vaikutus.⁴³¹ Gazelles-käsite viittaa nopeasti kasvaviin nuoriin yrityksiin. Amerikkalainen taloustutkija David G. W. Birch kehitti käsitteen 1970-luvun lopulla tutkimuksessaan. Sen jälkeen on tehty paljon selvityksiä pienten yritysten synnyttämien työpaikkojen määrästä ja siitä, millaisia ovat yrittäjät, jotka luovat näitä uusia työpaikkoja.⁴³²

Kansakuntien varakkaimmat ihmiset ovat usein menestyneiden yritysten perustajia. Sama koskee globaalisti vauraimpia ihmisiä. Tino ja Nima Sasandaji ovat tehneet selvityksen *SuperEntrepreneurs: and how your country can get them* (2014). Sen kohteena olevat yrittäjät ovat ansainneet vähintään miljardi dollaria ja päässeet *Forbes*-lehden maailman rikkaimmat -listalle vuosina 1996–2010. Heitä on noin tuhat. Nämä yrittäjät perustivat noin puolet kaikista toisen maailmansodan jälkeen perustetuista maailman suurimmista yrityksistä. Yhdysvalloissa on väkilukuun suhteutettuna noin neljä kertaa enemmän superyrittäjiä kuin Länsi-Euroopassa. Yhdysvaltojen sadan suurimman yrityksen listalla oli 31 superyrittäjän perustamaa yritystä. Nämä yritykset ovat luoneet yli 4 miljoonaa työpaikkaa. Ruotsissa on ollut muita EU15-maita enemmän superyrittäjiä. Selvitykseen ei päässyt ketään suomalaista yrittäjää.⁴³³

Yrittäjillä ja heidän perustamillaan yrityksillä on kiinteä yhteys kansantalouden muutokseen. Taloudellinen kehitys luo edellytyksiä yritysten perustamiseen, ja kasvava yritys luo talouskasvua. Nousukauden aikana perustetaan enemmän yrityksiä. Vastaavasti laskusuhdanteessa yritysten määrä vähenee. Talouskasvu ja kilpailukyky vahvistavat yritysdynamiikkaa, jota on kuvattu käsitteellä luova tuho. Tällä viitataan tilanteisiin, jotka synnyttävät taloudellista kasvua.

Luovan tuhon käsitteen teki tunnetuksi Joseph A. Schumpeter. Kasvututkimuksissa yrittäjien merkitys tulee esille schumpeteriläisessä näkemyksessä,

jossa yrittäjät uudistavat taloutta ja korvaavat vanhoja tuotteita uusilla innovaatioilla.⁴³⁴

Taloustieteen professori Mika Malirannan mukaan luovalla tuholla tarkoitetaan ”toimialan tuottavuutta kohottavaa yritysrakenteiden muutosta”.⁴³⁵ Tässä kehityskulussa vanhoja rakenteita murtuu, jolloin tulee tilaa uusille innovatiivisille yrityksille. Suomessa esimerkkinä voidaan pitää Nokian matkapuhelintoiminnan loppumista. Se synnytti kyllä työttömyyttä, mutta samalla se edisti pienten teknologiayritysten syntymistä ja niiden taloudellisen kasvun mahdollisuuksia.

Nykykaiseen globaaliin yrittäjyyteen on liitetty luovan rakentamisen käsite (*creative constructive*). Siinä yrittäjyyttä pidetään rakentavana voimana uusille taloudellisille vaihtoehdoille, jotka perustuvat hyödyntämättömään tietoon ja ideoihin.⁴³⁶

KASVUYRITYKSET JA STARTUP-YRITYKSET

Kasvuyrittäjyydestä on tullut 2000-luvulla keskeinen yrittäjyyden ilmentymä. Aikaisemmin on korostettu sitä, että maahan tarvitaan lisää yrityksiä. Nyt puhutaan enemmän kasvuyritysten tarpeellisuudesta. Kansainvälisessä kilpailussa pärjätäksemme tarvitsemme kansainvälisesti menestyviä kasvuyrityksiä. Globaalissa taloudessa voidaan nopeasti aikaansaada maailmanlaajuisesti menestyvä yritys, jolla on suuri vaikutus koko kansantalouteen. Ennen vakiintuneilla suuryrityksillä oli keskeinen asema teollisuudessa ja työpaikkojen luomisessa.

Yleisesti kasvuyritys on kasvuhakuisesti johdettu yritys, jonka tietoinen pyrkimys on kasvaa määrällisesti ja luoda vaurautta.⁴³⁷ On olemassa erilaisia kasvuyritysmääritelmiä. Yleisimmin kriteerinä käytetään henkilöstön kasvua. Tosin yritystoiminnan kasvua voidaan yhtä hyvin mitata liikevaihdolla.⁴³⁸ Esimerkiksi Tilastokeskus lukee kasvuyrityksiksi yritykset, joiden henkilöstömäärä oli kasvukauden alussa vähintään 10 ja jotka kasvattivat kasvukaudella henkilöstömääräänsä vähintään keskimäärin 10 prosenttia vuodessa.⁴³⁹

Kasvavat yritykset ovat tärkeitä yhteiskunnassa, koska niissä syntyy suuri osa uusista työpaikoista. Vain pieni määrä Suomessa perustettavista yrityksistä on kasvuyrityksiä. Suomessa vuosina 1996–1999 aloittaneista yrityksistä noin 1,8 prosenttia oli määriteltävissä kasvuyrityksiksi vuosina 2001–2003. Nämä yritykset tuottivat 72 prosenttia uusien yritysten aikaansaamasta työllisyyden lisäyksestä.⁴⁴⁰ Toisaalta jos kriteerinä käytetään liikevaihdon kasvua, on yrityksiä enemmän.

Kasvuyrittäjyyteen liittyy startup-käsite. Startup-yrityksellä tarkoitetaan nuorta kasvuhakuista yritystä. Työ- ja elinkeinoministeriön vuonna 2015 laatimassa selvityksessä startup-yritys määriteltiin seuraavasti: nuori, pienehkö,

itsenäinen ja yksityinen yritys, jolla on juridiset perusedellytykset kasvulle. Näin rajattuna jopa noin 5 prosenttia suomalaisista yrityksistä täyttää startupin määritelmän.⁴⁴¹ Valtioneuvoston kanslian hankkeessa *Startup-yritysten kasvun ajurit ja pullonkaulat* käytetyn matalan kynnyksen startup-määritelmän mukaan Suomessa aloittaa vuosittain 4 000–5 000 uutta nuorta, pientä ja itsenäistä yritystä.⁴⁴²

Startup ei ole kovin laaja ilmiö Suomen taloudessa, eikä sillä siinä mielessä ole suurta taloudellista merkitystä. On kuitenkin huomattava, että yksittäisillä startupeilla voi olla todella suuri taloudellinen vaikutus. Tästä esimerkkinä on peliyhtiö Supercell, joka nousi viidessä vuodessa Suomen suurimpien yritysten joukkoon ja merkittäväksi arvonlisän ja verotulojen tuottajaksi.

Etlan tutkimuksessa *Startupit kansantaloudessa* (2018) on tarkasteltu startup-ilmiötä kansantalouden näkökulmasta. Tutkimuksessa käytettiin suosittua määritelmää, jonka mukaan ”startup on tilapäinen organisaatio, jonka tarkoituksena on etsiä toistettavissa olevaa ja skaalautuvaa liiketoimintamallia”. Määritelmän mukaisia yrityksiä perustetaan Suomessa vuosittain vain noin sata. Tämä on noin kaksi prosenttia kaikista vuosittain aloittavista nuorista yrityksistä, joilla on perusedellytykset kasvulle. Lupaavia, potentiaalisesti skaalautuvia startup-yrityksiä perustetaan eniten ohjelmistoalalle, ja ne sijaitsivat yrityshautomoiissa ja -kiihdyttämöissä. Yritysten kansantaloudellinen vaikutus tulee esille pitkän ajan kuluessa.⁴⁴³

Slush-tapahtuman järjestäjien kirjoittamassa kirjassa *Kutsuvat sitä pöhinäksi – tositarinoita kasvuyrittäjyydestä* (2018) kasvuyritys erotetaan startup-yrityksestä. Nuoret startup-yritykset vielä etsivät toimivaa liiketoimintamallia, jolla ne tähtäävät nopeaan kasvuun. Startupin liiketoimintamalli on yleensä skaalautuva, eli yrityksen myynti voi lisääntyä merkittävästikin ilman, että palkka- tai muut kulut nousevat samassa suhteessa. Yleensä startupeissa on kyse uudenlaisesta tuotteesta tai palvelusta, jolla yritys pyrkii ratkaisemaan jonkin ongelman. Vastaavasti kasvuyritys on lähempänä vakiintunutta yritystä, mutta se voi olla myös raskaasti tappiollinen kasvun mahdollistamista varten. Kasvuyritykselle tärkeintä on voitontekokyky.

Pk-yritykset työllistävät yhä enemmän ihmisiä. On kuitenkin huomattava, että merkittävä osa pienyrityksistä ei ole uusia työpaikkoja synnyttäviä kasvuyrityksiä. Yrittäjyyttä ja pienyrityksiä ei tule siksi pitää samana asiana, vaikka ne ovatkin läheisessä yhteydessä.⁴⁴⁴ Kasvuyritysten kokonaisuustyöllisyysvaikutukset ovat merkittäviä. Yrityksen kasvu lisää työntekijämäärää. Tilastokeskuksen mukaan vähintään 20 prosentin keskipitkän aikavälin kasvun henkilökohtaisessa kolmen vuoden aikana kohottaa kasvuyritysten henkilöstömäärän vajaan 27 000:stä vuonna 2006 lähes 77 000:een vuonna 2009.⁴⁴⁵

Koska kasvuyrityksillä on tärkeä kansantaloudellinen vaikutus, pyrkii yhteiskunta tukemaan alkuvaiheessa olevia kasvavia yrityksiä. Nämä yritykset keräävät myös suuren määrän yksityistä rahoitusta. Startupit ja kasvuyritykset voivat saada rahoitusta kotimaisilta ja ulkomaisilta pääomasijoittajilta, enkelisijoittajilta, perinteisistä lainoista ja Suomen julkisrahoitteisilta toimijoilta, kuten Business Finlandilta, Finnveralta ja TE-palveluilta, jotka tarjoavat starttirahoitusta.⁴⁴⁶

Rahoitustakin saaneista yrityksistä vain pienestä osasta tulee menestyviä pitkäaikaisia kasvuyrityksiä. *Talouselämä*-lehti on kerännyt vuodesta 2012 lähtien tietoja pääomasijoituksista suomalaisiin yhtiöihin. Rahoitusta saaneista 495 yrityksestä suuri osa on vielä pieniä. Yli 10 miljoonan euron liikevaihtoon on pääsy vasta 18 yritystä. Alle miljoonan euron liikevaihdon yrityksiä on 189. Yrityksistä 27 on lopettanut toimintansa tai tehnyt konkurssin.⁴⁴⁷ On myös tullut esille, että suomalaisilla startup-yrityksillä on runsaasti innovaatioita, mutta yrityksiltä on puuttunut kyky muuttaa innovaatiot kansainvälisesti menestyväksi liiketoiminnaksi.⁴⁴⁸

Kasvuyrittäjyys on miesvaltaista. Vuosina 2014–2016 eurooppalaisista rahoitusta keränneistä startupeista 80 prosenttia oli miestiimien perustamia. Osittain tämä selittyy sillä, että suuri osa startupeista syntyy teknisille aloille.⁴⁴⁹ Erkko Autio on tutkinut suomalaisia kasvuyrittäjiä GEM-tutkimussarjan (*Global Entrepreneurship Monitor*) pohjalta. Tämän tutkimuksen mukaan tyypillinen 2000-luvun kasvuyrittäjä oli korkeasti koulutettu nuorimies. Hän oli työssäkäyvä ja kuului hyvätuloisimpaan kolmannekseen yritystä perustaessaan. Yritys sijoittui teolliselle, tukkumyynti- tai yrityspalvelualalle.⁴⁵⁰ Tutkimuksissa on tullut myös esille, että kasvuyrittäjä on yleensä saanut teknisen koulutuksen, hänellä on aiempaa johtamis- tai yrittäjäkokemusta ja hän ansaitsi suhteellisen hyvin aiemmassa palkkatyössään.⁴⁵¹

Kasvatavat yritykset luovat suurimman osan uusista työpaikoista. Siksi on tärkeää, että yritykset suuntautuvat kasvuun ja synnyttävät sitä kautta varallisuutta ja hyvinvointia. Kasvuyrityksistä ja startupeista puhutaan nykyisin paljon, koska ne määrittävät talouksien menestymistä globaaleilla markkinoilla. Kasvuyrittäjyys ja startup-yrittäjyys kuvaavat erilaista yrityksen kehityspolkua. Kasvuyrittäjyydessä painottuvat yrityksen pitkäjänteinen tie ja vakaasti etenevä kasvu. Startup-yrittäjyydessä nähdään, että modernissa toimintaympäristössä on mahdollista kasvattaa innovatiiviseen ideaan perustuvaa yritystä pienestä alusta globaaliin jättimenestykseen.

Ydinkohdat luvusta 4

Yrittäjät ovat keskeisiä toimijoita kansantaloudessa. Suomalainen talouselämä on perheyrittäjäkeskeinen. Yrittäjät ovat osa talouden dynamiikkaa, johon kuuluu se, että tapahtuu yrityskiertoa eli olemassa olevia tuottamattomia yrityksiä häviää ja uusia korvaavia tulee tilalle. Myös yrityksen omistajuus, johtaminen ja organisaatiomuodot muuttuvat.

KESKEISTÄ SISÄLTÖÄ

Ilman yrittäjyyttä ei ole talouskasvua. Yrittäjät perustavat yrityksiä, jotka saavat aikaan kasvua. Kansantaloudellisesti tärkeimpiä ovat kasvuyritykset. Talouskasvussa ei ole oleellista yrittäjien määrä vaan tietynlaisen yrittäjyyden esiintyminen. Nykyisin siitä käytetään nimitystä kasvuyrittäjyys, joka on kaikkein hyödyllisintä kansantaloudelle. Liiketoiminnan historiallisen kehityksen keskeisiä piirteitä ovat yritysjohton ammattilistuminen, omistamisen hajautuminen ja siirtyminen perheyrittäjyydestä monien omistajien osakeyhtiömuotoon.

SANOTTUA

”Luovan tuhon syy on innovaatiot, jotka synnyttävät uusia tuotantotapoja, työtehtäviä ja tuotteita. Samalla vanhoja menetelmiä ja työtehtäviä katoaa. Vanhat tuotteet eivät enää käy kaupaksi. Toiset toimialat kasvavat ja toiset supistuvat. Markkinoille tulee ja sieltä lähtee yrityksiä. Tällaisen luovan tuhon seurauksena vauraus kohoaa.”⁴⁵²

-Taloustieteen professori Mika Maliranta

”Alussa oli Adam Smith ja hän kertoi meille: älkää kantako huolta taloudellisesta kasvusta – se pitää huolta itsestään. Ihmiset tekevät mitä parhaiten osaavat, valitsevat järkevästi maksimoidakseen hyötynsä. Markkinat pitävät huolen lopusta, palkitsevat järkevyyttä, nopeutta ja osaamista sekä rankaisevat mikä on päinvastaista. Kaikki tämä lisää yhteistä hyvää ja kansojen varallisuutta ja johtaa luonnolliseen kasvuun ja edistykseen, muutokseen maatalousyhteiskunnasta teollisuuteen ja kauppaan. Kauan eläköön näkymätön käsi!”⁴⁵³

-Professori David S. Landes

”Liika on liikaa. Koska konkurssi kuuluu talouteen ja haaksirikot merenkulkuun, niille ei saisi panna liikaa painoa.”⁴⁵⁴

-Taloustoimittaja Niklas Herlin

POHDINTAKYSYMYKSIÄ KIRJAN LUVUSTA 4

- Miten yritystoiminta muuttuu yhteiskunnan muuttuessa?
- Minkälaisia vaikutuksia yrittäjyydellä on talouskehitykseen?
- Miten yrittäjyys ja taloudellinen kasvu liittyvät toisiinsa?
- Millä tavoin yritykset hyödyttävät yhteiskuntaa?
- Mitkä tekijät vaikuttavat yritystoiminnan epäonnistumiseen?
- Minkälainen on startup-yritys?

Yrittäjään merkki ja tunnuskuva.
Helsingin kaupunginmuseo.

Yrittäjien valmiudet

5 YRITTÄJIEN KOULUTTAUTUMISESTA YRITTÄJYYSKASVATUKSEEN

Tuomas Möttönen & Minna Tunkkari-Eskelinen

Yrittäjyyden tärkeyttä kuvaa se, että sitä pyritään yhteiskunnassa edistämään yrittäjyyskasvatuksen ja -koulutuksen avulla. Yrittäjyyskasvatus ja -koulutus ei ole vain oppiaine, vaan se on enemminkin läpäisyperiaatteella toimivaa kasvatusta ja myönteisen yrittäjällmapiirin luomista. Tässä luvussa käsitellään yrittäjyyskasvatuksen sisältöjä ja yrittäjäkoulutuksen kehittymistä.

Yhteiskunnan kehittämisessä toteutetaan sitä periaatetta, että järjestetään sellaista koulutusta, josta uskotaan olevan hyötyä yhteiskunnalle ja yksilöille. Liike-elämän koulutusmahdollisuudet olivat vähäiset 1900-luvun alkuun saakka. Koska varsinaista liike-elämän koulutusta ei ollut, teollisuudenharjoittajien koulutustaustat olivat kirjavia.

Teollistumisen alkuvaiheessa yrittäjä pystyi kehittämään valmiuksiaan omaehtoisella koulutuksella sekä opintomatkoilla. Tällä tavalla hankituilla tiedoilla on ollut merkitystä yrityksen perustamisessa. Ulkomaan opinnot ja opintomatkat toteuttivat liikemiesten ja kauppiaiden ammatillista koulutusta.

Yrittäjyyden koulutuksen alku kytkeytyy talouden opetuksen edistämisen ensimmäiseen vaiheeseen, joka on ajoitettavissa 1950- ja 1960-luvuille. Oppilaitoksissa ryhdyttiin opettamaan talouden perusteita. Yrittäjyyskoulutusalkoi vasta 1980-luvulla. Nykyisen yrittäjyyskasvatuksen vaiheeseen siirryttiin 1990-luvulla. Yrittäjyyskasvatus ja yrittäjyyskoulutus alkoivat yleistyä käsitteinä.⁴⁵⁵

5.1 YLEINEN KOULUTUSTASON PARANEMINEN

Luku- ja kirjoitustaitoisuus yleistyi Suomessa 1800-luvun lopulla koulutusjärjestelmän laajentuessa. Säätyjakoisessa yhteiskunnassa eriasteiset koulut oli asetettu palvelemaan eri ryhmiä: kansakoulut olivat rahvasta, reaalikoulut porvaristoa ja oppikoulut sivistyneistöä varten.⁴⁵⁶

Suomenkielisten oppilaitosten kehittyminen oli hidasta. Ensimmäinen suomenkielinen oppikoulu, Jyväskylän yläalkeiskoulu, aloitti toimintansa vuonna 1858. Suomenkielistä opetusta antavien oppilaitosten määrä lisääntyi seuraavalla vuosikymmenellä. Lukuvuonna 1869 oli toiminnassa kuusi oppilaitosta, joissa sai joko osaksi tai kokonaan suomenkielistä opetusta.⁴⁵⁷

Jyväskylän kauppakoulun luokkahuone. Gustaf Albert Stoore. Keski-Suomen Museo.

Lukutaidon lisääntyminen lisäsi edellytyksiä hankkia lisää koulutusta. Maaseudulla asuneet yrittäjät saivat koulutusta muun muassa eri puolille maata perustetuista kansanopistoista. Kansallisen koulutuksen uudistaminen johti oppilaitosten perustamiseen, joka vaikutti kasvavan keskiluokan ammattikoulutuksen parantumiseen.⁴⁵⁸

Kansakoulusta tuli toisen maailmansodan jälkeen yhteinen pohjakoulu kaikille lapsille. Kansakoulun lisäksi koulutusjärjestelmään kuului oppikoulu. Siihen piti pyrkiä, ja sitä kävi vain pieni määrä koululaisia. Oppikoulun käyneet lapset tulivat yleensä varakkaimmista perheistä. Peruskoulu-uudistuksessa vuonna 1968 maahan saatiin tasavertainen koulutusjärjestelmä eli yhteinen yhdeksänvuotinen oppikoulu kaikille lapsille. Samalla kaikille luotiin ainakin periaatteessa samanlaiset mahdollisuudet jatkaa lukioon ja sen myötä yliopistoon ja korkeakouluihin.⁴⁵⁹

Yrittäjien koulutustaso alkoi kohota kaupallisella alalla 1800-luvun lopulta lähtien. Liike-elämän kehittyessä tarvittiin lisää kaupallista ja teknistä koulutusta. Kirjanpidon osaamista kaivattiin esimerkiksi osakeyhtiöissä, liikepankeissa ja tehtaissa. Teknisen koulutuksen saaneita insinöörejä tarvittiin teollisuudessa ja julkisen sektorin palveluksessa. Teollisuusyritykset, kauppahuoneet, pankit ja vakuutuslaitokset palkkasivat yhä enemmän koulutettuja työntekijöitä.⁴⁶⁰

Yrittäjät olivat hankkineet koulutusta käytännön työssä toimimalla kauppiaiden kauppakonttoreissa ja vähittäismyymälöissä sekä tekemällä harjoittelua ulkomailla. Kauppiaat saivat osaamista harjoittelemalla kauppahuoneissa – joko oman perheen tai jossain muussa. Ulkomaisissa kauppaoppilaitoksissa muodollista koulutusta saivat useat varustajat. Käytännön työkokemus ja ulkomaan harjoittelu tukivat menestymistä liike-elämässä.

Kaupallinen koulutus alkoi kehittyä 1800-luvun jälkipuoliskolla. Kaupallista opetusta sai 1800-luvun lopulla yhdeksässä oppilaitoksessa.⁴⁶¹ 1900-luvun alussa perustettiin kaksi uutta kauppakoulua ja vielä neljä kauppa-apulaiskoulua. Ensimmäisenä vain suomenkielistä opetusta antanut Kuopion kauppa-koulu aloitti toimintansa syyskuussa 1887. Kauppakoulujen opetus oli suunnattu lähinnä tuleville kauppa-apulaisille ja kauppiaille, mutta niissä annettiin myös kirjanpidon opetusta.⁴⁶²

Helsingin kauppaoppilaitos, joka aloitti toimintansa vuoden 1882 alussa, on pääkaupungin vanhin ja koko Suomen kolmanneksi vanhin kaupallinen

oppilaitos. Se aloitti toimintansa ruotsinkielisenä yksityisenä kauppaooppilaitoksena (Privata Handelsläroverket i Helsingfors). Koulu toimi ruotsinkielisenä kauppaooppilaitoksena vuoteen 1904, jolloin siitä tuli kauppakoulu. Helsingin kauppaooppilaitos ja Suomen Liikemiesten Kauppaooppilaitos yhdistyivät vuonna 2006 yhdeksi ammatilliseksi oppilaitokseksi, joka tunnetaan nimellä Helsinki Business College (HBC).⁴⁶³

Helsingin Kauppakorkeakoulu aloitti toimintansa vuonna 1911, millä oli keskeinen merkitys kaupallisen ja liiketaloudellisen koulutuksen kehittymiselle. Högre Svenska Handelsläroverket (nimi vuodesta 1927 Svenska Handelshögskolan) oli aloittanut toimintansa vuonna 1909. Turun kauppakorkeakoulu avasi ovensa vuonna 1950 ja Vaasan kauppakorkeakoulu vuonna 1968. Ylempää kaupallista koulutusta saa kauppakorkeakoulujen lisäksi yliopistojen taloustieteellisissä tiedekunnissa.

5.2 YRITTÄJIEN KOULUTUKSEN KEHITTYMINEN

Yrittäjien koulutuksen kehittyminen on ollut sidoksissa yleisen koulutustason paranemiseen. Yrittäjien koulutustaso on kohonnut. Kun 1980-luvun alussa yli 60 prosentilla yrittäjistä ei ollut perusasteen jälkeistä koulutusta, oli luku vuonna 1993 enää 43 prosenttia. Keskiasteen koulutus oli tuolloin puolella yrittäjistä ja yrittäjäperheenjäsenistä. Yrittäjistä noin kahdeksalla prosentilla oli korkeakoulutus. Ammatillisista koulutuslaitoksista ja korkeakouluista tuli aikaisempaa vähemmän yrittäjiä.⁴⁶⁴

Yrittäjyydessä tarvittavaa ammattitaitoa on voitu saada niin ikään työelämässä, jolloin yrittäjällä ei ole edes ammattikoulutusta. Esimerkiksi vuonna 1997 kolmanneksella suomalaisista yrittäjistä ei ollut perusasteen jälkeistä koulutusta.⁴⁶⁵

Yrittäjien koulutustason paraneminen on ollut hidas prosessi. Vaikka yleinen koulutuksen lisääntyminen kasvattaa taitoa toimia yrittäjänä, on havaittu, että koulutustason nousu on vähentänyt todennäköisyyttä ryhtyä yrittäjäksi.⁴⁶⁶ Tutkimuksissa on tullut esille, että 1980-luvun alussa yli kahdella kolmasosalla suomalaisista teollisuusyrittäjistä on ollut peruskoulutuksena vain kansakoulu. Vain vajaa 10 prosenttia oli suorittanut ylioppilastutkinnon. Akateemisen tutkinnon suorittaneita oli vain noin 10 prosenttia.⁴⁶⁷

Yrittäjien koulutustasosta on saatavissa tietoa eri tutkimuksista. Yrittäjätoiminnan kehittämistä laati selvityksen *Yrittäjäkoulutus Suomessa: pk-yrittäjien koulutukselliset taustat sekä toimenpidesuosituksen yrittäjien ammatillisen koulutuksen kehittämiseksi* (1984). 1980-luvun alussa alle 500 henkilöä työllistävien yritysten johtajista neljännes oli suorittanut ylioppilastutkinnon.

Pienempien yritysten johtajissa osuus oli vieläkin pienempi. Ylioppilaiden osuus 5–9 henkilöä työllistävien yritysten johtajista oli vain 12 prosenttia. Pienten yritysten (1–4 työntekijää) johtajista lähes 70 prosenttia oli käynyt vain kansa- tai kansalaiskoulun. Selvityksen mukaan johtajien koulutustaso on sitä parempi, mitä suuremmasta yrityksestä on kyse.⁴⁶⁸

Eri toimialojen yrittäjien koulutustasot eroavat toisistaan. Hannu Littunen on tehnyt tutkimuksen, jonka kohteena olivat vuonna 1990 perustetut metalliteollisuus- ja palveluyritykset. Yrityksiä oli yhteensä 2 583. Tutkimuksessa yrittäjien koulutus on jaettu kolmeen ryhmään: vailla ammatillista koulutusta olevat, koulu- ja opistotasoinen tekninen koulutus saaneet ja korkean kaupallisen koulutuksen saaneet. Tutkimushetkellä toiminnassa olleiden yritysten yrittäjistä yli 56 prosentilla oli koulu- tai opistotasoinen tekninen koulutus. Korkea kaupallinen koulutus oli kolmanneksella. Ilman ammatillista koulutusta oli noin 11 prosenttia. Lopettaneiden yritysten yrittäjillä oli selvästi alhaisempi koulutus. Heistä oli ilman ammatillista koulutusta noin 37 prosenttia. Korkea kaupallinen koulutus oli noin 8 prosentilla.⁴⁶⁹

Suomessa oli suhteellisen vähän yrittäjyyskoulutusta ennen 1980-lukua. Suomalaisessa koulutuspolitiikassa on alettu painottaa erillistä yrittäjyyskoulutusta. Yhteiskunnan kehittäminen sisältää sen, että järjestetään sellaista koulutusta, josta uskotaan olevan hyötyä yhteiskunnalle ja yksilöille.⁴⁷⁰

Yrittäjien ammattitaidon kehittämisessä johtamiskoulutuksella on merkittävä rooli. Johtamiskoulutusta ryhdyttiin järjestämään Suomessa suhteellisen myöhään. Tieteellisiä liikkeenjohtamisoppeja ryhdyttiin soveltamaan Suomen teollisuudessa toisen maailmansodan jälkeen. Professori Hannele Seeckin mukaan teollisuuden rakenne vaikutti siihen, että johtamisparadigmat omakuttiin kansainvälisesti katsottuna myöhään. Suomessa ei ollut sellaisia suuria teollisuuslaitoksia ja tuotantoyksiköjä, joiden toiminnan tehostamiseen olisi tarvittu tieteellistä liikkeenjohtoa. Erilliset johtamiskoulutusohjelmat yleistyivät vähitellen. Niissä annettiin liike-elämän käytännön tarpeisiin soveltuvia johtamisoppeja.⁴⁷¹

Yrittäjien koulutustaso 2010-luvulla on vähän noussut 1990-luvun lopusta, mutta se edelleen alhaisempi kuin palkansaajilla. Noin kolmannes yrittäjistä oli suorittanut korkeakoulututkinnon vuonna 2011. Tyypillisesti Suomessa on ryhdytty yrittäjäksi ammattikoulusta tai yleissivistävästä koulutuksesta. Noin viidenneksellä yrittäjistä ei ole peruskoulun jälkeistä ammatillista tai muuta koulutusta. 1990-luvun lopussa heidän osuutensa oli kolmannes. Korkeakoulututkinnon suorittaneista vain muutama prosentti työllistää itsensä päätoimisena yrittäjinä.⁴⁷²

5.3. YRITTÄJYYSKOULUTUS TOISELLA ASTEELLA, AMMATTIKORKEAKOULUISSA JA YLIOPISTOISSA

Yrittäjyyskoulutuksen alkuvaiheena voidaan pitää 1970-luvulla aloitettuja yrittäjyyskursseja. Työllisyyskoulutuslakia muutettiin vuonna 1976. Se antoi korkeakouluille mahdollisuuden järjestää työllisyyskursseja, joista osa tarjottiin yrittäjäkoulutuksena. Ensimmäisten yrittäjyyskurssien tarkoituksena oli lähinnä työttömien siirtäminen työelämään.⁴⁷³

Yrittäjyyskoulutus yleistyi varsinaisesti vasta 1990-luvulla. Koulutusjärjestelmää ryhdyttiin uudistamaan ottamalla mallia yritystoiminasta. Samalla ryhdyttiin suuntamaan enemmän resursseja teknologiaan ja liiketalouteen.⁴⁷⁴

Ammattikorkeakoulujen opetusohjelmissa yrittäjyyskoulutus on ollut mukana 1990-luvun alusta lähtien. Yrittäjyyskoulutus aloitettiin ensimmäisenä vuonna 1992 Kauhavalla ja Seinäjoella, joka sai toimilupansa ensimmäisten väliaikaisten ammattikorkeakoulujen joukossa. Seinäjoen ammattikorkeakoulun yrittäjyyden yksikkö toimi aluksi Suomen Yrittäjäopiston yhteydessä yrittäjien väliaikaisena ammattikorkeakouluna. Toisena yrittäjyyskoulutuksen aloitti vuonna 1993 Jyväskylän ammattikorkeakoulun (JAMK) Tiimiakatemia, joka on tullut tunnetuksi siitä, että sen järjestämä opiskelu tapahtuu suurelta osin tiimiryityksissä.⁴⁷⁵

Yrittäjyys sisältyy nykyisin vahvasti toisen asteen ammatillisen koulutuksen perus-, ammatti- ja erikoisammattitutkintoihin. Ammatillisissa perustutkinnoissa on sekä pakollisia että valinnaisia yrittäjyyden tutkinnon osia. Kaikille opiskelijoille yhteisissä tutkinnon osissa on pakollinen ”Yrittäjyys ja yritystoiminta” (1 osaamispiste) tutkinnon osa. Lisäksi perustutkinnoissa yrittäjyyttä on integroituna ammatillisiin tutkinnon osiin. Kaikkien perustutkintojen opiskelijat voivat suorittaa myös ”Yrityksessä toimiminen” (15 osp) ja ”Yritystoiminnan suunnittelu” (15 osp) valinnaiset tutkinnon osat. Myös lukioissa tarjotaan yhä enemmän yrittäjyyskursseja ja 1.8.2019 voimaan tuleva uusi lukiolaki edellyttää lukioilta yhä vahvempaa yhteistyötä työ- ja elinkeinoelämän toimijoiden kanssa.

Yrittäjille on suunnattu ammatti- ja erikoisammattitutkintoja. Yrittäjän ammattitutkinto on näyttötutkinto, jossa osaaminen näytetään käytännön työtehtävissä omassa yritystoiminnassa. Tämän vuoksi tutkinnon suorittajan täytyy jo toimia yrittäjänä tai olla perustamassa yritystä. Tutkinnon voi suorittaa monissa ammatillisista koulutusta antavissa oppilaitoksissa.⁴⁷⁶

Yrittäjyysopintoja on eri tavoilla yliopistojen opetusohjelmissa. Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulun johtamisen laitoksessa voi suorittaa yrittäjyyden maisteri- ja tohtoriopintoja.⁴⁷⁷ Yrittäjyys ja startup-henki liittyvät läheisesti

Aalto-yhteisöön, jossa toimii mm. AaltoEs (Aalto Entrepreneurship Society).⁴⁷⁸ Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulun strategia ja yrittäjyys oppiaineessa voi suorittaa kaksivuotisen kansainvälisen International Business and Entrepreneurship (IBE) maisteriohjelman.⁴⁷⁹ Lisäksi yliopistossa voi suorittaa yrittäjyyden sivuaineopintoja.⁴⁸⁰ Turun yliopiston kauppakorkeakoulussa on oma yrittäjyyden yksikkö, jossa tutkitaan yrittäjyyttä ja annetaan siihen liittyvää koulutusta.⁴⁸¹ Lappeenrannan teknillisen yliopiston (LUT) tuotantotalouden osastolla voi suorittaa yrittäjyyden DI-ohjelman, joka johtaa diplomi-insinöörin tutkintoon. Nykyisin opintoja voi suorittaa tohtorintutkintoon saakka.⁴⁸² LUT-yliopistosta koordinoidaan usean peruskoulun ja erikseen korkeakoulun käyttämää opettajien yrittäjyysmittaristoa, joka on opettajien itsearviointityökalu oman yrittäjämäisyyden arvioimiseksi.⁴⁸³ Lapin yliopistossa voi suorittaa verkko-opintoina yrittäjyysopintoja aineopintojen verran.⁴⁸⁴ Yrittäjyysopintoja voi suorittaa muissakin yliopistoissa.

Suomessa arvostetaan yleensä koulutusta, ja näyttää siltä, että maassamme on vielä tarpeellista tehdä panostuksia yrittäjyyttä tukevaan koulutukseen. Koulutustason paraneminen on tukenut yritystoiminnan kehitystä. Kansainvälisessä vertailussa Suomessa on korkea koulutustaso.

5.4 YRITTÄJYYSKASVATUS NYKYAJAN TRENDINÄ

Yritystoimintaa pidetään yhteiskunnan kannalta tärkeänä ja sitä pyritään edistämään yrittäjäkoulutuksen avulla. Yrittäjyyskasvatuksen lisääntyvä merkitys näkyy erilaisissa ohjelmissa. Aikaisemmin yrittäjille ei ollut erillistä koulutusta, vaan he saivat yleisen koulutuksen ja työkokemuksen kautta valmiutta yrittäjyyteen. Yrittäjäksi ryhtyminen käsitettiin usein vaihtoehdoksi koulutukselle, kun haluttiin parantaa omaa elintaso.

Yrittäjyyskasvatus on tieteenalana tullut Suomeen jäädäkseen vuosituhanen vaihteessa. Jyväskylän yliopistossa aloitettiin vuonna 1996 yrittäjyyden maisterikoulutus. Kasvatustieteen tohtori Paula Kyrö väitteli vuonna 1997 yrittäjyyden aihealueesta, ja hän toimi ensimmäisenä yrittäjyyskasvatuksen professorina Jyväskylä yliopiston taloustieteiden tiedekunnassa 2000-luvun alussa. Hän yhdessä silloisen perheyrittäjyyden professori Matti Koirasen kanssa aktivoi oppilaitoksissa työskenteleviä henkilöitä yrittäjyyden akateemisiin opintoihin ja edistämään yrittäjyyttä.

Yrittäjyyskasvatuksella pyritään opettamaan yrittäjyyttä sekä kasvattamaan ja rohkaisemaan yrittäjyyteen. YVI-hankkeen sanakirjan määritelmässä yrittäjyyskasvatusta luonnehditaan näin:

”Yrittäjyyskasvatus on kansalaiskasvatusta, jossa yrittäjyys käsitetään laajalaisesti ja jossa pyritään vaikuttamaan henkilön yrittäjyyttä koskeviin taitoihin, käyttäytymiseen ja uskomuksiin siten, että ne ovat hyödyksi elämässä, työelämässä ja elinkeinotoiminnassa huolimatta siitä työskenteleekö henkilö itsenäisenä yrittäjänä tai toisen palveluksessa.”⁴⁸⁵

Yrittäjyyskasvatuksen avulla pyritään vaikuttamaan ihmisten yrittäjyyttä koskeviin asenteisiin ja valmiuksiin. Tavoitteena on, että yhä useampi ryhtyisi yrittäjäksi ja toiminta olisi yrittäjämäistä. Lähtökohtana on ajatus, että yrittäjäksi voi oppia ja kasvaa.⁴⁸⁶ Yrittäjyyskasvatus on laaja käsite, joka ei ole vain yrittäjäksi kasvattamista. Nykyisin ajatellaan, että yrittäjämäistä käyttäytymistä edellytetään kaikilta yhteiskunnan muuttuessa. Siinä on kyse myös yhteiskunnan uudistamisesta.

Opetusministeriön *Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat* -julkaisussa (2009) yrittäjämäisinä ominaisuuksina pidettiin muun muassa elämänhallintaa ja johtamistaitoja sekä luovuutta ja itseohjautuvuutta. Sen mukaan yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena on edistää sisäistä yrittäjyyttä, johon yhdistyy muun muassa omatoimisuus, aktiivisuus, rohkeus ja määrätietoisuus. Yritteliäällä ihmisellä on tarve suoriutua itsenäisesti ja oma-aloitteisesti tehtävistään.⁴⁸⁷

Julkaisussa korostetaan myös sitä, että kehittyvän yhteiskunnan perusta on yrittäjämäisessä toiminnassa. Kansalaisten hyvinvoinnin perustana on yksilöiden aktiivisuus ja vastuu itsestään sekä lähimmäisistään. Taloudellisen hyvinvoinnin takana ovat kilpailukykyiset yritykset, joiden tarjoamien työpaikkojen ja maksamien verojen avulla ylläpidetään ja kehitetään hyvinvointiyhteiskuntaa.⁴⁸⁸

Yrittäjyyskasvatus on osa yleistä koulutuksen kehittämistä. Siihen yhdistyy koulujen toimintakulttuurin uudistaminen siten, että yrittäjähenkisyys näkyy yleisesti kouluissa. Yrittäjyyskasvatus ja yrittäjyyden arvostus näkyy myös sillä tavalla, että yrittäjyyteen kiinnitetään huomiota kaikilla koulutustasoilla ja että yrittäjyys on otettu tutkimuskohteeksi. Yliopistomaailmassa tämä näkyy siten, että yliopistoissa oli 24 yrittäjyyden professuuria vuonna 2004.⁴⁸⁹

YRITTÄJYYS 2020 -TOIMINTAOHJELMA

Yrittäjyyden ja siihen liittyvän kasvatuksen merkityksen korostaminen on kansainvälinen suuntaus. Eurooppa-neuvoston kokouksessa Lissabonissa maaliskuussa 2000 asetettiin tavoitteeksi muodostaa Euroopan unionista maailman kilpailukykyisin ja dynaamisin tietopohjainen talous, joka onnistuu luomaan talouskasvua, uusia työpaikkoja ja lisäämään sosiaalista yhteenkuuluvuutta. Tässä yrittäjyyden edistäminen on avaintekijä.⁴⁹⁰

Euroopan komission yrittäjyyden vihreä kirja (Green Paper. Entrepreneurship in Europe) julkaistiin tammikuussa 2003. Yleisenä tavoitteena esitettiin, että Euroopan on tuettava tehokkaammin yrittäjyyspyrkimyksiä. Siinä todetaan, että koulutuksen tulee edistää yrittäjyyttä kehittämällä oikeanlaista ajattelutapaa, vahvistamalla yrittäjätaitoja sekä lisäämällä tietoisuutta yrittäjän uravaihtoehdosta.⁴⁹¹

Euroopan komissio käynnisti vuonna 2013 *Yrittäjyys 2020* -toimintaohjelman, jonka tavoitteena on nostaa yrittäjyyskasvatus keskeiseen asemaan. Se oli ensimmäinen Euroopan unionin valmistama yrittäjyyspoliittinen ohjelma. Sillä edistetään yrittäjyyttä ja innovointikulttuuria Euroopassa. Toimintaohjelmassa todetaan, että ”yrittäjäkoulutukseen investoiminen on yksi tuottavimmista investoinneista, joita Euroopassa voidaan tehdä.”⁴⁹²

Toimintaohjelma sisältää kolme keskeistä kehittämisaluetta: kasvua ja yritysten perustamista tukeva yrittäjäkoulutus, menestymisen ja kasvun mahdollistavan ympäristön luominen ja roolimallit ja erityisten kohderyhmien tavoittaminen.⁴⁹³

Koulujen yrittäjyyskasvatus on nostettu merkittävään asemaan Euroopan hyvinvoinnin turvaamisessa. Euroopan unionin komission ehdotuksen mukaan jokaiselle toisen asteen opiskelijalle tulisi tarjota kokemuksia yrittäjyydestä.⁴⁹⁴

YRITTÄJYYSKASVATUKSEN EDISTÄMINEN SUOMESSA

Yrittäjyyskasvatus otettiin Suomessa koulutusjärjestelmään 1990-luvun puolivälissä.⁴⁹⁵ Suomalaisen yrittäjyyskasvatuksen kehittämiseen ovat vaikuttaneet opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) linjaukset. OKM julkaisi vuonna 2004 selvityksen *Yrittäjyyskasvatuksen linjaukset ja toimenpideohjelma*. Sen mukaan yrittäjyyden houkuttelevuutta uravaihtoehtona lisätään, pk-yritysten tarpeet otetaan huomioon koulutuspolitiikan hankkeissa ja yrittäjien oppisopimuskoulutusmahdollisuuksia parannetaan. Tavoitteena oli lisätä yrittäjyyskasvatuksen ja -koulutuksen keinoin kansalaisten valmiuksia ryhtyä yrittäjiksi. Yrittäjyyttä ja yritystoiminnan osaamis pohjaa vahvistettiin koko koulujärjestelmässä.⁴⁹⁶

Yrittäjyyden politiikkaohjelma oli yksi Matti Vanhasen I hallituksen (2003–2007) neljästä politiikkaohjelmasta. Se koostui viidestä osa-alueesta, jotka olivat 1) yrittäjyyskasvatus ja yritysneuvonta, 2) yritysten perustaminen, kasvu ja kansainvälistyminen, 3) yritystoimintaan vaikuttavat verot ja maksut, 4) alueiden yrittäjyys sekä 5) yrityksiä koskevat säädökset ja markkinoiden toiminta. Opetusministeriön toimialalla yrittäjyyskasvatuksen ja -koulutuksen tavoitteet liittyvät

- 1 valtakunnallisesti ja alueellisesti myönteisen yrittäjyyskulttuurin ja asenneilmapiirin kehittämiseen
- 2 sisäisen ja ulkoisen yrittäjyyden kehittämiseen, uuden yritystoiminnan käynnistämiseen sekä innovaatiotoiminnan edistämiseen
- 3 toimivien yrittäjien ja heidän yritystensä kehittämiseen sekä sukupolvenvaihdosten tukemiseen.⁴⁹⁷

OKM antoi maaliskuussa vuonna 2017 uudet linjaukset yrittäjyyden edistämiseen, yrittäjyyskoulutukseen ja yrittäjyyskasvatukseen. Pääministeri Juha Sipilän hallitusohjelmassa linjattiin, että koulutusta uudistettaessa tulee ottaa huomioon työelämän osaamistarpeet. Lisäksi koulutusta ja työelämää pyritään lähentämään. Yrittäjyyslinjaukset syvensivät vuonna 2009 valmistuneita yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivoja.⁴⁹⁸

Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena on yrittäjyyslinjauksien mukaan yrittäjyyteen liittyvien myönteisten asenteiden levittäminen. Lisäksi pyritään yrittäjyyteen liittyvien tietojen ja taitojen kehittämiseen, uuden yrittäjyyden aikaansaamiseen. Tavoitteena myös yritysten tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan tukeminen. Yrittäjyyskasvatuksella pyritään siihen, että yrittäjämäinen toimintakulttuuri loisi aitoa innostusta. Sen tulee edistää luovaa ja vuorovaikutuksellista ilmapiiriä, joka kannustaa uuden kokeilemiseen.⁴⁹⁹

Yrittäjyyskasvatuksen merkitys näkyy myös siinä, että yrittäjyys otettiin mukaan perusopetuksen opetussuunnitelmaan. Suunnitelman perusteet otettiin käyttöön porrastaen vuosina 2003–2006. Lukion opetussuunnitelman perusteet otettiin käyttöön vuonna 2005. On kuitenkin tullut esille, että perus- ja toisella asteella ei vielä riittävästi hyödynnetä yrittäjyyskasvatuksen sisältöjä ja materiaaleja.⁵⁰⁰

Yliopistoissa on laadittu yrittäjyysstrategioita. Ammattikorkeakoulujen yhteiseen yrittäjyysstrategiaan (2006) sisällytettiin tavoite, että joka seitsemäs ammattikorkeakoulusta valmistunut olisi aloittanut yrittäjätöiden 10 vuoden kuluessa tutkinnon suorittamisesta vuonna 2010.⁵⁰¹

Yrittäjyyskasvatusta annetaan myös kolmannella sektorilla. 2000-luvulla on myönnetty suuria summia erilaisten nuorisjärjestöjen yrittäjyysprojekteille, joiden tavoitteena on ollut istuttaa nuoriin yrittäjyyden eetos. Yhtäältä se on tapahtunut samassa hengessä kuin työllistävissä kolmannen sektorin organisaatioissa muutenkin eli pyrkimällä kasvattamaan nuorista aktiivisia, yrittäjän kaltaisia työmarkkinasubjekteja. Toisaalta nuorisjärjestöt ja -projektit ovat korostaneet toiminnassaan selvästi muuta kolmatta sektoria enemmän yrittäjyyttä ja yritysten perustamista eli pyrkineet tekemään nuorista konkreettisesti yrittäjiä.⁵⁰²

Yrittäjyyskasvatus on tärkeässä asemassa yrittäjäyhteiskunnan rakentamisessa. Yrittäjyys on noussut tärkeäksi myös koulutuksessa ja akateemisessa tutkimuksessa. Tutkimuksissa on tullut esille, että yrittäjät oppivat ennen kaikkea tekemällä. Yrittäjät omaksuvat uutta toisilta yrittäjiltä sekä asiakkailta saamastaan palautteesta. He kehittyvät kokeilemalla, ongelmia ratkomalla sekä tarttumalla erilaisiin tilaisuuksiin.⁵⁰³ Valmiuksia toimia yrittäjänä voidaan tukea yrittäjyyskasvatuksella.

Yrittäjäksi kasvaminen voidaan käsittää oppimisprosessiksi, jossa yrittäjä oppii kokemusten sekä haasteiden kautta. Hän elää läpi erilaisia vaiheita, joissa kasvatuksella ja koulutuksella voi olla merkittävä osa.⁵⁰⁴ Yrittäjämäistä oppimista käsitteellistäneet yrittäjyysopetuksen asiantuntijat David Rae ja Mary Carswell ovat jakaneet yrittäjän työuran viiteen vaiheeseen:

- *Vaihe 1: aiempi elämä, perhe- ja koulutausta, nuoruusikä*
- *Vaihe 2: aikaisempi työura, ammatillinen oppiminen*
- *Vaihe 3: yrittäjäksi alkaminen*
- *Vaihe 4: yrityksen kasvaminen sekä johtamisen, henkilöstön kehittämisen ja motivoinnin osaamisen kehittäminen*
- *Vaihe 5: siirtyminen pois yrityksen operatiivisesta toiminnasta.*⁵⁰⁵

Yrittäjyyden ytimessä on kyky havaita tilaisuuksia yrityksen perustamiseen ja sen laajentamiseen. Siksi tilaisuuksiin pohjautuva yrittäjyysnäkemys on luonut perustaa yrittäjyysopetukselle. Per Bylundin mukaan sitä voidaan pitää myös yhtenä yrittäjyyskasvatuksen haasteena, koska ei ole helppoa määritellä, mikä on tilaisuus, miten yrittäjät havaitsevat tilaisuuksia ja ennen kaikkea miten voidaan oppia näkemään tai luomaan tilaisuuksia ja sitten hyödyntämään niitä.⁵⁰⁶

Karelia-ammattikorkeakoulun yrittäjyyden yliopettaja Heikki Immonen on kirjoituksessaan *Yrittäjyyden yhtälöä etsimässä* käsitellyt yrittäjyyden edistämisen ongelmia. Immosen mukaan yrittäjyyden edistäminen on kehittynyt siten, että yhteiskunta ei tue yrittäjyyttä pelkästään yrityksiin kohdistuvilla erilaisilla tukitoimilla vaan myös kasvattamalla kansalaisia yrittäjämönteisiksi ja rohkaisemalla heitä ryhtymään yrittäjiksi. Koulutusinstituutioista on tullut merkittävä keino yrittäjyyden tukemisessa. Yrittäjyyden paradoksi on Immosen mukaan se, että vaikka uudet työpaikat ja kasvu syntyvät yrityksissä, ei yritysten määrä näytä olevan suorassa yhteydessä kansantalouden menestykseen.⁵⁰⁷

YRITTÄJYYSKASVATUSKENTÄN LAAJENEMINEN

Vuosisadan vaihteessa alettiin yrittäjyydestä puhua entistäkin positiivisempaan sävyyn. Myönteinen yrittäjyysuhtautuminen osoitettiin Päivi Patjan väitöskirjassa ”*Perheiden omistamisen muuttuvat merkitykset*” (2011). Siinä analysoitiin *Talouselämä*-lehtiä eri vuosikymmeninä. Yrittäjyyden myönteinen vire on edistänyt erilaisten yrittäjyyskasvatuksen käytäntöjen leviämistä uuden sukupolven opinahjoihin.

Useat toimijatahot ovat liittyneet mukaan yrittäjyyskasvatuksen verkostoon. Taloudellinen tiedotustoimisto (TAT) oli yksi jo aikaisessa vaiheessa kirjallista viestintää tuottanut toimija. Nykyään he kehittävät yhteistyössä koulutusinstituuttien kanssa nuorille muun muassa polkuopintoja korkeasteen opintoihin eli niin sanottuja maksuttomia bisneskursseja. Esimerkiksi Jyväskylän yliopiston avoin yliopisto on avannut lukiolaisille vapaasti käytettävän kurssivalikoiman. TATin opintojaksot ovat myös Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulun opetussuunnitelmassa.⁵⁰⁸

Opetushallituksen verkkosivustolta saa helposti perusopetukseen vinkkejä, miten yrittäjyys linkitetään opetussuunnitelmaan ja käytännön kouluarkeen. Siellä yrittäjyys määritellään elämänhallinnan taitoja edistäväksi toiminnaksi seuraavasti: ”Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena on edistää yksilön kykyä muuttaa ideat toiminnaksi yhdessä muiden kanssa toimien. Se sisältää luovuuden, innovaatiokyvyn ja riskinoton, samoin kuin kyvyn suunnitella ja johtaa toimintaa tavoitteiden saavuttamiseksi.”⁵⁰⁹

Yrittäjyyskasvatuksen yleistymisenä on näkynyt tutkimusyhteistyön lisääntymisenä. Profesori Paula Kyrö oli vuonna 2009 perustamassa Yrittäjyyskasvatuksen tutkimusseuraa, joka edistää yrittäjyyskasvatuksen monitieteistä tutkimusta ja sen käytäntöön soveltamista. Yhdistyksen tarkoituksena on tukea yrittäjyyskasvatuksen tutkimusta ja lisätä tutkijoiden ja toimijoiden keskinäistä kansallista ja kansainvälistä yhteistyötä. Lisäksi yhdistys järjestää vuosittain Yrittäjyyskasvatuspäivät, jossa eri toimijat kohtaavat ja esittävät tuloksiaan. Yrittäjyyskasvatuksen aikakauskirjan (*Periodical of Entrepreneurship Education*) ensimmäinen numero julkaistiin vuonna 2014. Nykyisin ilmestyy uusi numero joka toinen vuosi.⁵¹⁰

Opetushallitus julkaisee marraskuussa 2019 opetussuunnitelman perusteet, jotka tulevat voimaan vuonna 2021 alkavassa opetustyössä. Yrittäjyyskasvatuksella tulee olemaan merkittävä rooli. Valtakunnallisten yrittäjäjärjestöjen ylläpitämä yrittäjyyskasvatuksen asiantuntijaverkosto YES on ottanut kantaa jo suunnitteluvaiheessa, jotta yrittäjyyskasvatus, yrittäjyys ja yrittäjämäinen toimintatapa tulevat osaksi oppilaitosten toimintaa. YES on

ollut mukana alueellisena toimijana. Sen verkosto tukee oppilaitoksia yrittäjyyskasvatustyössään.⁵¹¹

YES-verkosto on Suomessa merkittävin asiantuntijafoorumi, joka edistää yrittäjyyskasvatuksen toteutumista ja välittää sivuillaan opetusmateriaalia. YES on ottanut kantaa Opetushallituksen opetussuunnitelmatyöhön. Alueelliset YESit ovat olleet mukana laatimassa oppilaitoskohtaisia suunnitelmia, jotta yrittäjyyskasvatus, yrittäjyys ja yrittäjämäinen toimintatapa tulevat osaksi jokaisen oppilaitoksen toimintaa.

Yrittäjyyskasvatuksen vaikutus näkyy myös siinä, että opiskelijat ovat perustaneet yrittäjyysseuroja ja -verkostoja. JES on Jyväskylä Entrepreneurship Society, joka on yrittäjähenkkinen verkosto toimien opiskelijoilta opiskelijoille –periaatteella. Yhteisön jäsenen ei tarvitse välttämättä olla opiskelija-statuksella. Verkoston järjestämät kohtaamiset ja tapahtumat rohkaisevat ryhtymään yrittäjyyteen. JES on osa valtakunnallista Entrepreneurship Society -verkostoa, jossa yrittäjyyden ilosanoma leviää.⁵¹²

Yrittäjyyttä on myös varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa. Esimerkiksi 4H:n strategioissa painotetaan lasten ja nuorten kansalais- ja yrittäjyyskasvatusta. 4H-yhdistysten järjestämät 4H-kerhot ovat hyviä esimerkkejä yrittäjyyskasvatuksen toteuttajista.⁵¹³ Peruskouluissa on myös Nuori Yrittäjyys ry:n ylläpitämä Pikkuyrittäjät opinto-ohjelma, jossa oppilaat perustavat oman pikkuyrityksensä. Sen myötä parhaat pikkuyrittäjät etenevät valtakunnalliseen, Euroopan tasoiseen ja globaaliin kilpailuun.⁵¹⁴

Ydinkohdat luvusta 5

Nykyaikana yritystoiminnan toimintaedellytysten turvaaminen nähdään keskeiseksi julkisen vallan tehtäväksi. Yrittäjyyttä pyritään lisäämään myös järjestämällä siihen sopivaa koulutusta. Tavoitteena on, että yrittäjäksi ryhtyminen on helpompaa ja että oppilaitoksista valmistuneet ymmärtäisivät enemmän yrittäjyydestä ja sen merkityksestä.

KESKEISTÄ SISÄLTÖÄ

Yrittäjyyskasvatuksesta tuli 1990-luvulla osa koulutusjärjestelmää. Sillä tarkoitetaan nykyisin yrittäjämäistä asennetta eli myönteistä suhtautumista yritys- ja työelämään. Yrittäjyyskasvatusta annetaan yhä useammassa oppilaitoksessa ja yhä enemmän eri koulutusaloilla.

SANOTTUA

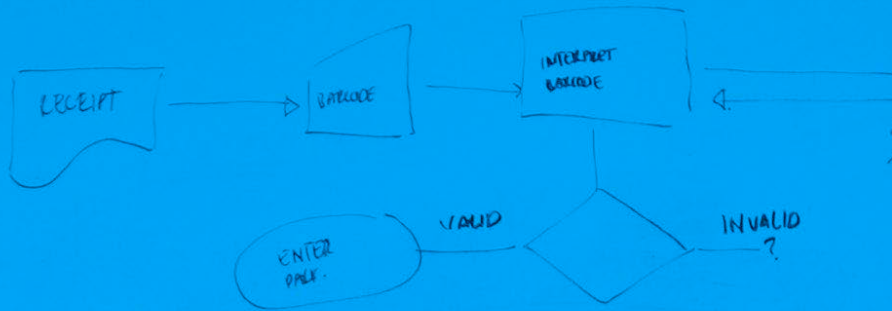
”Paperimassatehtaiden perustajilla ei välttämättä ollut siteitä aikaisempaan liike-elämään. Idestam oli insinööri, mutta Serlachius alkujaan apteekkari; sama ammatti oli erällä muillakin tehtailijoilla. Kajaanin ja Rauman tehtaat vuosisadan alussa perustaneet Paloheimot olivat alun perin valmistuneet papin, opettajan ja virkamiehen urille. Ja monitoiminen Alfred Kihlman, Kairamoiden kantaisä, Tampellan ja Kansallispankin saneeraaja, oli liikepuuhiensa ohessa niin ”Norssin” uskonnon opettajakin kuin poliitikko.”⁵¹⁵
- Historioitsija Jyrki Vesikansa

”Postmodernin murroksen käynnistymistä koulutuksessa leimaa keskiasteen uudistus, sitä seurannut ammattikorkeakoulujen perustaminen sekä ammattikasvatuksen ja myöhemmin myös yrittäjyyskasvatuksen yliopisto-opetuksen käynnistyminen. Keskiasteen uudistus koski lukion sekä alemman ja ylemmän ammatillisen koulutuksen rakenteita.”⁵¹⁶
-Yrittäjyyskasvatuksen professori Paula Kyrö

”Yrittäjyyskasvatus on yrittäjyyttä ammatinharjoittamisena huomattavasti laajempi käsite. Yrittäjyyskasvatus käsitteenä kattaa myös yrittäjyyskoulutuksen. Se pitää sisällään sekä aktiivisen ja oma-aloitteisen yksilön, yrittäjämäisen oppimisympäristön, koulutuksen ja yrittäjyyttä tukevan toimintaverkoston yhteistyön että yhteiskunnan aktiivisen ja yrittäjämäistä toimintaa tukevan politiikan. Yrittäjyyskasvatuksen tuloksena syntyy yritteliäisyyttä kaikilla yhteiskunnan tasoilla ja myös yritystoiminnan vahvistumista ja uutta yritystoimintaa.”⁵¹⁷
- Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat (2009).

POHDINTAKYSYMYKSIÄ KIRJAN LUVUSTA 5

- Miten yrittäjien koulutustausta on muuttunut?
- Mikä on yrittäjyyskasvatuksen yhteiskunnallinen tavoite?
- Minkälaista yrittäjyyskasvatuksen pitäisi olla, jotta se tukisi yrittäjäksi ryhtymistä?

6
OSA

Yhteistyö
yrittäjyyskasvatuksessa

6 YRITTÄJYYDEN EDISTÄMINEN JYVÄSKYLÄSSÄ: Y4-IDEOLOGIASTA EDUFUTURAAN JA YRITYSTEHTAASEEN

Päivi Patja, Riku Ojanperä & Niina Helin

Tässä luvussa havainnollistamme kotimaista yrittäjyyskasvatusta ja -koulutusta esittelemällä Jyväskylän seudulla tehtyä oppilaitosyhteistyötä. Tämän yhteistyön osapuolina ovat Jyväskylän yliopisto, Jyväskylän ammattikorkeakoulu ja Jyväskylän koulutuskuntayhtymä Gradia. Käymme läpi oppilaitosyhteistyön eri kehittämisvaiheet vuosien varrella. Samalla esittelemme joitain keskeisiä oppilaitosyhteistyönä toteutettavia yrittäjyyskursseja ja -tapahtumia, jotka kuvaavat nykyistä oppilaitosyhteistyötä yrittäjyyden edistämisen osalta.

Yrittäjyyskasvatus ja -koulutus ovat vakiintuneet osaksi suomalaista koulutusjärjestelmää kaikilla kouluasteilla. Jotta yrittäjyys muodostaisi oppijan kannalta katkeamattoman polun, eri koulutusasteiden ja -alojen tulisi tehdä yhteistyötä yrittäjyyden edistämisessä ja yrittäjyyskasvatuksessa. Näin voidaan täydentää yksittäisten oppilaitosten puutteita joillain osa-alueilla ja toisaalta ehkäistä turhaa päällekkäisyyttä palveluiden tarjonnan osalta sekä tarjota eri oppilaitosten opiskelijoille laajempia ristiinopiskelumahdollisuuksia.⁵¹⁸

Keski-Suomessa on rakennettu Yrittäjyyskasvatuksen ehjää polkua, joka ulottuu esiopetuksesta aina korkea-asteelle ja opettajankoulutukseen saakka.⁵¹⁹ Jyväskylän seudulla koulutusasteiden ja -alojen välinen yhteistyö yrittäjyyden edistämisen suhteen on vahvistunut erityisesti toisen ja korkea-asteen välillä. Yhteistyö on lähtenyt liikkeelle yhteisen ymmärryksen luomisesta eri koulutusasteiden toimista yrittäjyyden edistämisen suhteen. Ennen kuin avaamme tarkemmin kyseistä yhteistyötä ja sen syvenemistä, esittelemme lyhyesti yhteistyön osapuolet.

6.1 OPPILAITOSYHTEISTYÖN OSAPUOLET

Jyväskylän yliopisto on monitieteinen yliopisto, jossa työskentelee lähes 2 500 asiantuntijaa ja jonka kuudessa tiedekunnassa opiskelee yhteensä noin 14 000 opiskelijaa.⁵²⁰ Yliopiston nykyisen strategian keskiössä on osaava ja hyvinvoiva ihminen. Korkealaatuisella tutkimuksella ja koulutuksella yliopisto

lisää ihmisten kokonaisvaltaista hyvinvointia ja osaamista yhteiskunnassa. Yliopiston uuden strategian mukaiset painoalat ovat 1) oppiminen, opetus ja kehitystä tukevat kasvu- ja oppimisympäristöt, 2) luonnon perusilmiöt ja matemaattinen ajattelu, 3) kielet, kulttuuri ja yhteisöt muuttuvassa maailmassa, 4) liikunta, terveys ja hyvinvointi sekä 5) informaatioteknologia ja ihminen tietoyhteiskunnassa.⁵²¹

Jyväskylän ammattikorkeakoulu on kansainvälisesti tunnustettu oppimisen uudistaja ja kilpailukyvyn kehittäjä, joka toimii laajassa kansainvälisessä verkostossa tehden aktiivista yhteistyötä työelämän kanssa. Jyväskylän ammattikorkeakoulussa on opiskelijoita noin 8 500 ja henkilöstöä noin 700.⁵²² Ammattikorkeakoulun seuraavat vahvuusalat ovat kasvavia ja kansallisella sekä osin kansainvälisellä tasolla tunnettuja: 1) automaatio ja robotiikka, 2) botalous, 3) koulutusosaaminen ja liiketoiminta, 4) matkailu, 5) monialainen kuntoutus sekä 6) sovellettu kyberturvallisuus.⁵²³

Jyväskylän koulutuskuntayhtymä Gradia uudistaa oppimista ja työelämää sekä luo kaikenikäisille opiskelijoille ja yritysasiakkaille mahdollisuuksia oman osaamisen ja liiketoiminnan kehittämiseen. Gradiassa on opiskelijoita 23 000 ja henkilöstöä 1 100. Gradia tekee aktiivista osaamisen kehittämiseen liittyvää yhteistyötä vuosittain 2 500 yrityksen ja työyhteisön kanssa. Gradia myös kasvattaa yrittäjiä ja antaa valmiuksia yrittäjyyteen. Yli 500 perustutkinto-opiskelijaa toimii vuosittain yrittäjänä osana opintojaan. Gradiaan kuuluvat ammatilliset oppilaitokset Gradia Jyväskylä ja Gradia Jämsä sekä Gradia-lukiot Jyväskylän Lyseon lukio, Schildtin lukio ja Jyväskylän aikuislukio.⁵²⁴

6.2 YRITTÄJYYSKASVATUKSELLINEN YHTEISTYÖ

Työ yrittäjyyskasvatuksen parissa alkoi kehittyä Suomessa 1990-luvun puolessavälissä. Tuolloin käynnistyi myös keskisuomalainen yrittäjyyskasvatuksen kehittämistyö.⁵²⁵ Uudelle vuosituhannelle tultaessa muuramelaisen Nokka-Tume Oy:n toimitusjohtaja, teollisuusneuvos Jorma Nokkala teki aloitteen, jonka tavoitteena oli tehdä Keski-Suomesta maailman yrittäjäaktiivisin maakunta, joka arvostaisi, motivoisi ja kannustaisi eettisesti kestäville arvoille perustuvaan yrittäjyyteen, yrittäjämäiseen työntekoon sekä innovatiivisuuteen. Aloitteesta syntyi Y4-ideologia *Yrittäjyys Ylös Yhteiskunnassa Yhteistyöllä*, jossa olivat Keski-Suomen Yrittäjien ohella mukana myös muun muassa Keski-Suomen Liitto, TE-keskus, Finnvera, Keski-Suomen kauppakamari ja Nuoret Yrittäjät.⁵²⁶

Y4-toimintamalli pohjautuu verkostopainotteiseen toimintatapaan, jonka kantavana ajatuksena ovat yhteinen suunnittelu ja resurssien hyödyntäminen. Tällä tavoin voidaan saada aikaan tuloksia, joita toimijat eivät yksin kykenisi

saavuttamaan.⁵²⁷ Y4-ideologia sai kansainvälistä näkyvyyttä vuonna 2006, jolloin se palkittiin Brysselissä Euroopan luovimpana ja innostavimpana yrittäjyysaloitteena.⁵²⁸

Y4-ideologian innoittamana Keski-Suomeen alettiin rakentaa entistä tiiviimpää ja aktiivista yrittäjyyskasvatustoimijoiden verkostoa. Tämän työn tuloksena syntyi Keski-Suomen Yrittäjyyskasvatuksen ehjä polku, aktiivinen yrittäjyyskasvatustoimijoiden yhteistyöverkosto. Yrittäjyyskasvatuksen ehjä polku -hanke (1.5.2008–30.6.2012) vahvisti yrittäjyyskasvatuksen toteutumista Keski-Suomessa esiopetuksesta korkea-asteelle.⁵²⁹ Hankkeen aikana jaettiin kokemuksia tekemällä oppimisen menetelmistä, rakennettiin Keski-Suomen yrittäjyyskasvattajien verkosto ja kehitettiin yrittäjyyskasvatukseen maakunnallista strategiaa. Hankkeen päätoteuttajana oli Jyväskylän koulutuskuntayhtymä (nyk. Gradia), ja osatoteuttajina toimivat Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Jyväskylän yliopisto, Humanistinen ammattikorkeakoulu, Pohjoisen Keski-Suomen ammattiopisto sekä 10 keskisuomalaista kuntaa. Hankkeen päätulokset olivat seuraavanlaisia:

- luotiin maakunnallinen yrittäjyyskasvatuksen strategia, joka ohjaa maakunnallista yrittäjyyskasvatustyötä kaikilla koulutusasteilla
- rakennettiin yrittäjyyskasvatuksen verkosto ja luotiin yhteinen ymmärrys siitä, mitä eri koulutusasteilla tapahtuu yrittäjyyden edistämisen osalta.

Yrittäjyyskasvatuksen ehjän polun toimijat julkaisivat yhteistyössä Keski-Suomen maakunnallisen yrittäjyyskasvatuksen kehittämissuunnitelman vuosina 2011–2015 sekä ohjelmaa täydentävän julkaisun *Kuvauksia Keski-Suomesta: Keski-Suomen ehjä polku*. Kyseisessä julkaisussa kuvataan konkreettisin esimerkein keskisuomalaisen yrittäjyyskasvatuskentän monipuolista ja ehjää kokonaisuutta sekä jatkumoa koulutusasteelta toiselle. Samalla Yrittäjyyskasvatuksen ehjä polku kuvaa myös yksilön moninaisia mahdollisuuksia kehittyä ja kasvaa yritteliääksi työntekijäksi tai yrittäjäksi.⁵³⁰

2010-luvulle tultaessa oppilaitosyhteistyössä syvennettiin myös oppilaitosten henkilökunnan yhteistyötä muun muassa Ideakioski-konseptin, Innovaatiotoiminnan kevätpäivän, Yrittäjyysbrunssien ja Yrittäjyyden elävä kirjasto-konseptin kautta. Ideakioski-konseptissa pientä juotavaa ja syötävää tarjoavat ideakioskikärryt kiertävät korkeakoulujen kampuksilla lisäten henkilöstön tietoisuutta ja osaamista innovaatio- ja hanketoiminnasta. Innovaatiotoiminnan kevätpäivä -tapahtuma on suunnattu oppilaitosten henkilöstölle, ja sen ta-

voitteena on koota yhteen kaikki yritteliäisyyden, kokeilujen ja innovaatioiden parissa työskentelevät. Tapahtumassa vedetään yhteen kulunut vuosi, inspiroidutaan keynote-puheenvuoroista, suunnitellaan tulevaa vuotta ja palkitaan yrittäjyys- ja innovaatiotoiminnassa ansioituneita toimijoita. Yrittäjyysbrunssit olivat alun perin Jyväskylän koulutuskuntayhtymän sisällä järjestettyjä tapahtumia, joiden tavoitteena oli edistää yrittäjyyden ympärillä toimivien henkilöstön jäsenten keskinäistä verkottumista sekä välittää tietoa ja keskusteluttua ajankohtaisista yrittäjyysasioista. Yrittäjyys yhdistää -hankkeessa toteutetun yhteistyön hengessä Yrittäjyysbrunssit päätettiin avata kaikkien yhteistyöoppilaitosten henkilöstölle.⁵³¹

Yrittäjyyden elävä kirjasto toimii kuten tavallinenkin kirjasto, paitsi että paperisten kirjojen sijaan elävästä kirjastosta lainataan oikeita yrittäjyyden parissa työskenteleviä ihmisiä. Kirjastossa ovat mukana Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Jyväskylän yliopisto ja Jyväskylän koulutuskuntayhtymä – eläviä kirjoja voi lainata yli oppilaitosrajojen. Kirjastoon ovat lainattaviksi lupautuneet mukana olevien oppilaitosten yrittäjyyden asiantuntijat sekä paikalliset yrittäjät. Elävän kirjan voi lainata ja varata kuka tahansa omaan käyttöönsä yrittäjyyttä tukeville opintojaksoille tai vaikkapa opettajien kokoukseen.⁵³²

Oppilaitosten henkilökunnalle suunnattujen toimien ohella 2010-luvulla luotiin uusia konsepteja myös yhteistyöoppilaitosten opiskelijoiden yrittäjyyden edistämiseksi. Tiimitymisen edistämiseksi kehitetyn Team Matchmaking-tapahtuman tavoitteena on tarjota niin opiskelijoille kuin henkilökunnalle mahdollisuuksia tutustua erilaisiin liikeideoihin, tiimiytyä, saada uusia kontakteja ja oppia uutta. NY (Nuori Yrittäjyys) -lähettiläskonsepti kehitettiin Jyväskylän koulutuskuntayhtymässä osaksi maakunnallista yrittäjyyskasvatusyhteistyötä. NY-lähettiläs on itse yrittäjänä toiminut nuori, jonka mikä tahansa keskisuomalainen oppilaitos perusopetuksesta korkea-asteelle voi kutsua vierailulle esimerkiksi opettajien kokoukseen tai oppitunneille. Vierailu painottuu NY-lähettilänsä omaan kokemukseen, oppeihin ja tarinaan yrityksen pyörittämisestä. Keväällä 2018 Nuori Yrittäjyys ry on tehnyt NY-lähettiläskonseptista valtakunnallisen toimintamallin.

Oppilaitosten ohella myös itse opiskelijat ovat aktivoituneet alueellisen yrittäjyyden edistämisessä. Osana valtakunnallista ES-järjestöjen verkostoa paikalliset opiskelijat perustivat vuoden 2013 alussa Jyväskylä Entrepreneurship Society (JES) -yhteisön. Kyse on yrittäjähenkisestä opiskelijoiden välisestä yhteisöstä, joka tarjoaa konkreettisia mahdollisuuksia itsensä kehittämiseen, oman jutun löytämiseen, uusiin ihmisiin tutustumiseen ja yritysmaailman kontaktien saamiseen. Parhaimmillaan toiminta on mahdollistanut uusien työpaikkojen löytymisen, liikeideoiden syntyminen ja jopa yritysten

perustamisen. Järjestön tapahtumatarjontaan kuuluu muun muassa brunseja, puhujatapahtumia, työpajoja, opintomatkoja sekä ideointitapahtumia.⁵³³ JESin ja oppilaitosten välinen yhteistyö konkretisoituu parhaimmillaan muun muassa siten, että JESin tapahtumiin osallistumalla ja JESin oppitunneille ja kursseille jalkautumisen kautta opiskelija löytää tiensä myös oppilaitosten yhteisesti järjestämään yrittäjyyskoulutukseen.

Vuonna 2013 Jyväskylän yliopisto, Jyväskylän ammattikorkeakoulu ja Jyväskylän koulutuskuntayhtymä (nyk. Gradia) laativat yhteistyönsä tueksi yhteisen yrittäjyysstrategian. Kyseinen strategia määritteli yrittäjyyden edistämistä koskevan yhteistyön tavoitteet, tehtävät, tarvittavat toimet sekä yhteistyön tuloksellisuutta arvioivat mittarit. Näin toista astetta ja korkea-astetta koskeva oppilaitosyhteistyö sai tuekseen strategian, joka vahvisti osapuolten välisen yhteistyön edelleen kehittämistä.⁵³⁴

Yhteistyön seuraavana etappina oli Keski-Suomen liiton rahoittama ja oppilaitosten toteuttama Yrittäjyys yhdistää -hanke (2015–2016), jossa keskityttiin rakentamaan yrittäjyysstrategiaan sitoutuneiden oppilaitosten yhteistä yrittäjyyskoulutusta. Hankkeen tavoitteena oli innostaa opiskelijoita pohtimaan yrittäjyyttä yhtenä työllistymisvaihtoehtona, kehittää opiskelijoiden yrittäjyysosaamista ja tarjota opiskelijoille paikkoja testata yrittäjämäistä toimintaa ja omaa mahdollista liikeideaa käytännössä osana opintoja. Hankkeen kaiken toiminnan keskiössä olivat sekä opiskelijat että opetushenkilökunta. Hankkeessa luotiin oppilaitosten yhteinen yrittäjyysosaamista kehittävä Innostun, Kokeilen, Yritän, Kehitän -konsepti, joka kuvaa yrittäjyyspolkua innostumisvaiheesta kokeilujen kautta aina oikean yritystoiminnan käynnistämiseen ja kehittämiseen. Polku konkretisoitui oppilaitoksille yhteisinä yrittäjyysopintoina. Yhteiset yrittäjyysopinnot kattoivat sekä hankkeen aikana pilotoidut yhteiskurssit että oppilaitosten rinnakkain toteuttamat koulutuskokonaisuudet, joihin kehitettiin uusia yhteisiä elementtejä eri oppilaitosten ja eri alojen opiskelijoiden kohtauttamiseksi.⁵³⁵

6.3. EDUFUTURA-YHTEISTYÖ

Yrittäjyys yhdistää -hankkeen aikana pilotoiduista yhteiskursseista esimerkkinä mainittakoon Unelmat+Inspiraatio! -kurssi. Kyseisen kurssin tarkoituksena on tarjota osallistujille mahdollisuus pohtia omia ammatillisia unelmia ja työelämän muutoksia sekä inspiroitua erilaisista työllistymismahdollisuuksista tavalla, jota oppilaitosten muut kurssit eivät tarjoa. Kurssin kantavia ajatuksia ovat toiminnallisuus ja osallistujien monialaisuuden tuomat mahdollisuudet toistensa innostamiseen. Tämä näkyy kurssin pedagogisissa ratkaisuissa kautta

linjan: opettajat toimivat kurssilla valmentajina osallistujille, joiden aktiivinen yhdessä tekeminen ja kokeileva tiimityöskentely ovat kurssin keskiössä. Kurssi-idean kehittäessä hyödynnettiin Jyväskylän yliopistossa jo aiemmin kehitettyä Yrittäjyystarinoita-kurssia, jolla osallistujat pääsevät kuulemaan pääasiassa korkeakoulusta eri aloilta valmistuneiden henkilöiden omakohtaisista yrittäjyyspoluista. Unelmat+Inspiraatio! -kurssilla tärkeässä roolissa ovat itsensä työllistäneet vieraat, joiden kanssa osallistujat pääsevät keskustelemaan heitä kiinnostavista kysymyksistä. Kurssi pyrkii korostamaan osallistujille sitä, että heidän kiinnostuksen kohteillaan ja kaikella osaamisellaan – myös muulla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitulla – on merkitystä. Kurssi tarjoaa matalan kynnyksen mahdollisuuden pohtia omaa uraa ja työllistymistä.⁵³⁶

Yhteiskurssien ohella Yrittäjyys yhdistää -hankkeessa suunniteltiin myös uudenlainen oppilaitoksille yhteinen yrittäjyystapahtuma, DreamUp. Taustalla oli ajatus siitä, että oppilaitokset voivat yhteistyönä saada aikaan vaikuttavamman tapahtuman verrattuna oppilaitosten omiin yrittäjyystapahtumiin. Vuosittain järjestettävän DreamUp-tapahtuman haluttiin houkuttelevan ja puhuttelevan kaikkia yrittäjyydestä kiinnostuneita opiskelijoita – myös niitä, jotka eivät osallistu yksittäisille yrittäjyyskursseille. Loppukeväeseen ajoittuva ajan kohta tarjosi myös yrittäjyyskursseille osallistuville opiskelijoille mahdollisuuden tuoda kyseisessä tapahtumassa esille omaa osaamistaan. Tapahtuman tehtävänä on innostaa opiskelijoita pohtimaan yrittäjyyttä yhtenä uravaihtoehtona, levittää tietoa oppilaitosten yrittäjyyskoulutustarjonnasta, saattaa yhteen yrittäjyydestä kiinnostuneita ja oman alansa asiantuntijoita sekä rohkaista yrittäjyydestä kiinnostuneita löytämään keinoja itsensä toteuttamiseen. Tapahtuman kantavana ideana oli jo alusta lähtien se, että tapahtuman kohderyhmä eli opiskelijat osallistetaan monipuolisesti tapahtuman toteuttamiseen.⁵³⁷

Yrittäjyys yhdistää -hankkeessa tiivistynyt oppilaitosyhteistyö on jatkunut vuodesta 2016 alkaen oppilaitosten solmiman EduFutura-yhteistyösopimuksen mukaisesti. EduFutura-yhteistyön tavoitteena on muodostaa Jyväskylään Suomen merkittävin oppimisen, tutkimuksen, kehittämisen sekä kokeilujen ja soveltamisen osaamiskeskittymä. EduFuturan avulla pyritään rakentamaan opiskelijoiden opintopolut tehokkaiksi ja joustaviksi varmistamalla muun muassa sujuvat siirtymät eri koulutusasteiden välillä, kehittämällä pedagogiikkaa, karsimalla päällekkäistä koulutusta sekä järjestämällä yhteistoteutuksia. Tätä tarkoitusta varten yhteistyöoppilaitoksissa kiinnitetään huomiota opetussuunnitelmien yhteensovittamiseen, yhteisten asiantuntijoiden käyttämiseen, yhteisiin tilaratkaisuihin ja yhteisiin projekteihin.⁵³⁸

EduFutura-yhteistyön painopisteiksi valittiin kotimaiset ja kansainväliset kärkialat. Osin Yrittäjyys yhdistää -hankkeen hyvien tulosten myötävaiku-

tuksesta yrittäjyyden edistäminen valikoitui yhdeksi kotimaiseksi kärkialaksi. EduFutura-yhteistyön alla tapahtuva yrittäjyyden edistämistyö jatkaa Yrittäjyys Yhdistää -hankkeessa käynnistettyä kehittämistyötä. Yrittäjyyden edistämisen tavoitteiksi määriteltiin seuraavaa:

- luoda yhteistyöoppilaitosten yhteinen yrittäjyysosaamisen kehittämisen konsepti
- innostaa opiskelijoita pohtimaan yrittäjyyttä yhtenä työllistymisvaihtoehtona
- kehittää opiskelijoiden yrittäjyysosaamista
- tarjota opiskelijoille paikkoja testata yrittäjämäistä toimintaa ja omaa mahdollista liikeideaa käytännössä osana opintoja.⁵³⁹

EduFutura-yhteistyön parissa yhteistyöoppilaitokset ovat kehittäneet lisää yhteisiä yrittäjyyskursseja, joista mainittakoon Luo oma kesäduunisi -kurssi sekä DreamUp-tapahtuman projektikurssi. Luo oma kesäduunisi -kurssi on keväisin järjestettävä kurssi, joka tarjoaa yhteistyöoppilaitosten opiskelijoille mahdollisuuden luoda oma kesätyöpaikka työllistämällä itsensä. Opiskelijat voivat tulla kurssille ilman selkeää liikeideaa, sillä kurssin valmentajat auttavat heitä tunnistamaan oman osaamisensa ja löytämään oman liiketoimintapotentiaalinsa. Kurssin aikana osallistujien ideoista hiotaan toimiva malli, jonka avulla he voivat työllistää itsensä kevyt-, osuuskunta- tai NY-yrittäjinä kesän ajan. DreamUp-tapahtuman projektikurssi opinnollistaa jo aiemmin toteutetun opiskelijoiden osallistamisen vuosittaisen DreamUp-yrittäjyystapahtuman organisointiin. Kyseisellä kurssilla opiskelijat suunnittelevat ja toteuttavat tapahtumatuotannon asiantuntijoiden valmennuksessa DreamUp-yrittäjyystapahtuman. Opiskelijoiden on mahdollista kehittää kurssin aikana osaamistaan osana monialaista tiimiä ja vahvistaa taitojaan muun muassa tapahtumatuotannon eri osa-alueiden, kuten suunnittelun, viestinnän ja markkinoinnin sekä projektinhallinnan parissa.

Oppilaitosten yhteisessä yrittäjyysstrategiassa Jyväskylän yliopisto, Jyväskylän ammattikorkeakoulu ja Jyväskylän koulutuskuntayhtymä (nyk. Gradia) ovat sitoutuneet toimimaan aktiivisesti uusien yritysten ja työpaikkojen luomiseksi Keski-Suomeen.⁵⁴⁰ Toisen asteen opiskelijoiden katsotaan tuovan yhteistyöhön muun muassa sellaista käytännön osaamista, jota korkeakouluissa ei sellaisenaan ole. Samalla yhteistyön avulla pyritään edistämään yrittäjyydestä kiinnostuneiden opiskelijoiden saumattomampia siirtymiä toiselta asteelta korkea-asteelle sekä korkeakouluopiskelijoiden mahdollisuuksia valita

ammattillisia lisä- ja täydennyskoulutuksia. Opiskelijalle avautuu monipuolisempia ja yksilöllisempiä polkuja jatkaa ja syventää opintojaan yrittäjyyden parissa.⁵⁴¹ Yrittäjyyden osalta esimerkkinä ristiinopiskelumahdollisuuksista on muun muassa vuonna 2019 yhteistyössä rakennettu yrittäjyyden pakollisten opintojen sujuva polku oppilaitosten välille. Polku perustui ammatillisen toisen asteen Yrittäjyys ja yritystoiminta -yhteisen tutkinnon osan valtakunnallisiin pakollisiin osaamistavoitteisiin (EQF 4), joita syvennettiin ja laajennettiin sisällöllisesti ammattikorkeakoulu- (EQF 6) ja yliopistotasoisesti (EQF 7). Näin ollen opiskelija voi halutessaan opiskella ja saada hyväksi luettua myös toisten oppilaitosten opintovaatimusten mukaisia opintoja.

Samaan aikaan opiskelijalähtöisen oppilaitosyhteistyön ohella syvennettiin myös alueellista kasvuyrittäjyyden edistämistyötä. Tämän yhteydessä vuonna 2012 Jyväskylän yliopisto ja Jyväskylän ammattikorkeakoulu yhdessä paikallisen uusyrityskeskukseen (Tuhansien Järvien Uusyrityskeskus ry), Protomon, Jyväskylän seudun kehittämissyhtiö Jykes Oy:n sekä Suomen Yrityskehitys Oy:n kanssa perustivat Jyväskylän Yritystehtaan nimeä kantavan palvelukokonaisuuden. Jyväskylän Yritystehtaan tehtävänä oli tukea uusien kasvuyritysten syntymistä ja kehittämistä. Käytännössä tämä tarkoitti, että yritysideoita kehitettiin yhdessä tuleville tarjottiin yhden luukun periaatteella idean kehittämistä, uuden yrityksen perustamista ja yritystoiminnan kasvattamista tukevaa palvelua tarpeen mukaisesti.⁵⁴²

Yhteistyöoppilaitosten yhteinen yrittäjyysstrategia toimi kimmokkeena Jyväskylän Yritystehtas – Ideasta kasvuun - EAKR -hankkeelle (18.12.2014–31.12.2017). Hankkeen takana olivat yhteistyöoppilaitosten ohella paikallinen ELY-keskus sekä Jyväskylän seudun kehittämissyhtiö Jykes Oy. Ideasta kasvuun -hanke liittyi tiiviisti jo aiemmin perustettuun Jyväskylän Yritystehtaan taaseen. Hanke jatkoi ja edelleen kehitti Jyväskylän Yritystehtaan tarjoama kokonaisvaltaista palvelua Jyväskylän seudulle sijoittuville yrityksille ja yrittäjille aina yritysideoista kasvuhautomoon. Ideasta kasvuun -hankkeessa Jyväskylän Yritystehtas tarjosi toimitilaa ideoiden kehittäjille, tukea ja neuvontaa yrityksen perustamiseen, asiantuntijaverkoston sekä yritystoimintaa edistäviä tilaisuuksia yhdessä kasvu- ja kehittämistä tukevan valmennuksen kanssa.⁵⁴³

Ideasta kasvuun -hankkeen päättyessä oppilaitokset päivittivät yhteistä yrittäjyysstrategiaa koskemaan vuosia 2017–2020. EduFutura-yhteistyössä päivitetty strategia määritteli yrittäjyyden edistämistyön tavoitteet ja toimenpiteet kohderyhmittäin huomioiden oppilaitosten opiskelijat, opetus-, tutkimus- ja asiantuntijajohdon, yksiköt ja lähiesimiehet sekä ylimmän johdon. Uuden EduFutura-yrittäjyysstrategian tavoitteisiin kuuluu kehittää ja kohdentaa

oppilaitosten yhteisiä yrittäjyyttä laajasti edistäviä toimia sekä lisätä niiden vaikuttavuutta. Lisäksi tarkoitus on auttaa Jyväskylän ammattikorkeakoulun, Jyväskylän koulutuskuntayhtymän sekä Jyväskylän yliopiston yksiköitä ja koulutusaloja oman toiminnan sisäisessä kehittämisessä ja yhteisen strategian mukaisten linjausten käytännön toteuttamisessa. Strategian visio vuoteen 2025 on: “EduFuturan opiskelijoilla ja henkilökunnalla on yrittäjämäinen asenne ja Suomen parhaat mahdollisuudet innovointiin ja yrittäjyyteen.”⁵⁴⁴

Päivitetyn yrittäjyysstrategian, EduFutura-yhteistyön ja Ideasta kasvuun -hankkeen ansiosta syntyi kasvava tarve syventää osapuolten välistä yhteistyötä ja luoda selkeä toimintamalli yrittäjyyden edistämistyön osalta. Asia konkretisoitui vuoden 2017 lopulla, jolloin yhteistyöoppilaitokset yhdessä Jyväskylän kaupungin kanssa perustivat uuden in-house palveluyhtiön, Jyväskylän Yritystehdas Oy:n. Uusi yhtiö yhdisti EduFuturan alla toteutetun yrittäjyyskasvatusyhteistyön ja Ideasta Kasvuun -hankkeen kautta toteutetun alueellisen kasvuyrittäjyyden edistämisen. Tässä kaksoisroolissaan Jyväskylän Yritystehdas koordinoi oppilaitosten yhteisiä yrittäjyysopintoja ja samalla kehittää niitä yhdessä oppilaitosten henkilöstön kanssa. Toisaalta yhtiön selkeänä missiona on myös valmentaa parhaista ideoista menestyviä kasvuyrityksiä, jotta Suomeen syntyisi uusia yrityksiä, työpaikoilla olisi enemmän yrittäjämäistä asennetta ja oppilaitosten yrittäjyyskurssit olisivat täynnä innokkaita opiskelijoita. Yhteistyöoppilaitosten opiskelijoiden, tutkijoiden ja muun henkilökunnan ohella Yritystehdas palvelee yleisesti kaikkia, joilla on oma, kasvuun tähtäävä yritysidea.⁵⁴⁵

6.4 JYVÄSKYLÄN YRITYSTEHDAS OY JA SEN TUOTTAMAT ESIHAUTOMO- JA HAUTOMOPALVELUT

Uusien yritysten synnyttämiseksi Jyväskylän Yritystehdas tuottaa esihautomo- ja hautomopalveluja yhteistyöoppilaitosten opiskelijoille, tutkijoille ja muulle henkilökunnalle sekä kenelle tahansa yksilölle tai tiimille, jolla on kasvuun tähtäävä yritysidea. Yhteistyöoppilaitoksille suunnattu esihautomo ja hautomo ovat opinnollistettuja valmennuksia. Oppilaitosesihautomossa on kyse usean viikon ryhmävalmennuksesta. Siihen hakeutuvilla tulee olla alustava liikeidea, jota edistetään esihautomoon kuuluvilla tehtävänannoilla. Oppilaitoshautomo on taas suunnattu yrityksen jo perustaneille yksilöille tai tiimeille, jotka haluavat sparrausta yritystoimintansa kehittämiseksi.⁵⁴⁶

Yhteistyöoppilaitoksille suunnattu esihautomo ja hautomo perustuvat Jyväskylän ammattikorkeakoulussa kehitettyyn hautomovalmennuskonseptiin. Konsepti sai alkunsa liiketalouden koulutusohjelman opiskelijoille tarjolla ol-

leesta StartUp-kärjestä, joka avattiin muokattuna kaikille ammattikorkeakoulun opiskelijoille ja henkilökunnalle vuonna 2008. Jo alusta asti hautomovalmennus oli opinnollistettu, joten osallistujien oli mahdollista saada opintopisteitä hautomovalmennuksen läpikäymisestä. Alun alkaen hautomovalmennuksessa jokaiselle osallistujalle nimettiin oma valmentaja, joka neuvoi ja ohjasi osallistujaa henkilökohtaisesti. Koska hautomovalmennukseen halukkaiden määrä kasvoi vuosi vuodelta ja sitä haluttiin edelleen kasvattaa, oli syytä pohtia tehokkaampaa tapaa organisoida valmennus. Yhtenä ratkaisuna oli se, että ne, joilla ei ollut vielä omaa yritystä, ohjattiin selvittämään liikeideansa kannattavuutta niin sanottuun esihautomoon. Jo alusta lähtien uusi esihautomovalmennus toteutettiin ryhmämuotoisena: noin 10 opiskelijan tai tiimin ryhmät työstivät ideoitaan 10 viikon ajan viikoittain järjestettävissä työpajoissa. Ryhmämuotoisen valmennuksen jälkeen osallistujilla oli mahdollisuus jatkaa liikeideansa kehittelyä yksilö- tai tiimi-kohtaisessa valmennuksessa. Tämä esihautomokonsepti on edelleen voimassa.

Vaikka esihautomon tuloksena odotetaankin syntyvän uusia yrityksiä, päätavoitteena on, että opiskelija osaa esihautomon läpikäytyään arvioida realistisesti liikeideansa kannattavuutta sekä omia valmiuksiaan sen toteuttamiseen. Kannattavuuden arvioimiseksi opiskelijan tulee osata laatia muun muassa liiketoimintasuunnitelma, tarvittavat laskelmat sekä myynti- tai markkinointisuunnitelma. Erityisen tärkeää on se, että suunnitelmia ja laskelmia varten osallistujat todella selvittävät esimerkiksi markkinatilanteen, kustannusrakenteen ja asiakkaiden ostokriteerit.

Esihautomovalmennukseen sisältyvät viikoittaiset työpajat ovat kestoaltaan noin 3,5 tuntia, ja ne toteutetaan pääosin kahden valmentajan voimin. Alun alkaen valmentajat edustivat yksinomaan Jyväskylän ammattikorkeakoulua, mutta oppilaitosyhteistyön alettua valmentajina on ollut myös yliopiston ja Gadian henkilöstöä. Esihautomovalmennus on ollut osa Jyväskylän yliopiston tarjontaa vuodesta 2014 lähtien ja osa Gadian tarjontaa vuodesta 2015 lähtien. Vuonna 2018 oppilaitosesihautomo- ja hautomovalmennus siirtyivät Jyväskylän Yritystehtaan tuottamaksi palveluiksi, jota toteutetaan tiiviissä yhteistyössä, oppilaitosten valmennusosaamista hyödyntäen.

Oppilaitosesihautomon työpajoissa ja oppimistehtävissä käsitellään liikeidean arvioinnin ja kehittämisen sekä liiketoiminnan suunnittelun kannalta oleellisia sisältöjä. Teemojen valinnassa lähtökohtana ovat olleet asiat, jotka jokaisen yrittäjäksi aikovan on osattava:

- yrittäjän henkilökohtaiset valmiudet idean toteuttamiseen
- tuotteiden ja asiakkaiden määrittely
- markkina-analyysi (onko kysyntää?)

- kilpailija-analyysi
- kannattavuuslaskelma
- hinnoittelu
- myynti ja markkinointi
- kassavirtalaskelma
- rahoituslaskelma.

Näiden lisäksi oppilaitosesihautomossa harjoitellaan myös pitchausta, sillä viimeisessä työpajassa osallistujat pitchaavat eli esittelevät liikeideansa oman valmennusryhmän ohella myös ulkopuolisille vieraille. Nämä vieraat edustavat joko rahoittajatahoa tai muuta liiketoiminnan kehittämisen kannalta oleellista sidosryhmää. Yleensä työpajoissa edetään aina yksi teema kerrallaan siten, että työpajan aluksi on purettu osallistujille edellisellä viikolla annettu oppimistehtävä valmentajien johdolla joko pienryhmissä tai koko ryhmän kesken. Tämän jälkeen valmentajat alustavat seuraavan aiheen ja antavat uuden oppimistehtävän seuraavaksi viikoksi.

Esihautomovalmennuksen suoritettuaan osallistujilla on oppimistehtävistä koostuva liiketoimintasuunnitelma, markkinointi- tai myyntisuunnitelma sekä tarvittavat taloudelliset laskelmat, kuten kannattavuus-, kassavirta- ja rahoituslaskelma. Näiden suoritusten avulla osallistujan tulisi kyetä tekemään päätös oman liikeideansa toteuttamiskelpoisuudesta. Lopputuloksena voi olla, että osallistujat

- 1 *perustavat yrityksen (mahdollisuus jatkaa perustetun yrityksen kehittämistä oppilaitoshautomossa)*
- 2 *jatkokehittävät liikeideaa (mahdollisuus saada vähintään 1–2 sessiota yksilö- tai tiimikohtaista valmennusta)*
- 3 *luopuvat liikeideasta.*

Mikäli lopputulos on se, että osallistuja perustaa uuden yrityksen, on hänellä mahdollisuus kehittää yritystoimintaa hakeutumalla oppilaitoshautomoon. Oppilaitoshautomossa on kyse vuoden mittaisesta yrityskohtaisesta valmennuksesta, jossa jokaiselle yritykselle räätälöidään oma kehittämissuunnitelma. Käytännössä jokaiselle yritykselle nimetään oma valmentaja, joka sparraa yritystä 2–4 tuntia kuukaudessa. Räätälöinnistä huolimatta tietyt asiat, kuten kassabudjetin seuranta sekä myynti- ja markkinointitoiminta, toistuvat käytännössä kaikissa valmennettavissa yrityksissä. Hautomovalmennuksen tavoitteet

ovat yrityskohtaisia, mutta pääsääntöisesti valmennuksen tavoitteena voidaan pitää yritystoiminnan kasvattamista hallitusti ja kannattavasti.

Vuonna 2019 Yritystehtaan johdolla on käynnistetty hautomokonseptin kehittämistyö. Siinä huomioidaan eri oppilaitosten yhteinen opetussuunnitelmatyö sekä hautomokonseptin yhteiskehittäminen eri oppilaitoskohderyhmille yhä paremmin sopivaksi. Esihautomoa tarjotaan jatkossa myös verkko-opintoina.

6.5 LIIKEIDEOIDEN ARVIOINTI YRITYSTEHDAS OY:N PALVELUNA

Yritystehtaan esihautomo tuottaa palveluja, jossa arvioidaan konkreettisesti hautamotoimintaan osallistuvien liikeideoita. Arvioinnissa otetaan huomioon useita näkökulmia. Ideasta riippuen eri näkökulmien merkitys voi vaihdella. On muistettava, että kaikki liikeideat ovat enemmän tai vähemmän ainutlaatuisia, tai ainakin niiden pitäisi olla, jotta yritys erottuu kilpailijoistaan markkinoilla. Siksi niiden arvioinnissakin pitää soveltaa erilaisia lähestymistapoja ja työkaluja. Vaikka esihautomo noudattaa tiettyä prosessia ja sisältöjä jo ihan senkin takia, että siinä on mahdollista suorittaa opintopisteitä, on työkaluja osattava soveltaa jokaiseen ideaan sopivalla tavalla.

Tärkeää on muistaa se, että etukäteen voidaan arvioida ainoastaan todennäköisyyttä, ei sitä, toimiiko jokin idea varmasti vai ei. Kannattaa siis suhtautua kriittisesti, jos joku sanoo, että tämä idea varmasti toimii tai ei varmasti toimi. Ja vastaavasti kannattaa itse esim. rahoitusta hakiessa välttää sitä, että väittää ideansa toimivan aivan pomminvarmasti. Jokainen asiasta ymmärtävä tietää, ettei sellaista ideaa olekaan, joka voidaan etukäteen julistaa varmaksi menestykseksi. Olemalla liian itsevarma idean onnistumisesta antaa itsestään helposti kuvan, että on lähdössä soitellen sotaan.

Perinteisesti on ollut tapana tehdä liikeideasta liiketoimintasuunnitelma, ja sitä esimerkiksi rahoittajat edelleen pääsääntöisesti vaativat. Liiketoimintasuunnitelma aloittavan yrittäjän työkaluna on kerännyt kuitenkin viime vuosina paljon kritiikkiä.⁵⁴⁷ Syynä on se, että ennen yrityksen perustamista tehdyt suunnitelmat perustuvat usein oletuksiin ja arvauksiin. Mutta onko vika itse työkalussa vai siinä, miten sitä käytetään? Kriitikot vaativat ideoiden nopeaa testaamista oikeilla asiakkailla, ja se onkin erittäin suositeltavaa silloin, kun se on kohtuullisilla kustannuksilla mahdollista. Rahoittajat näkevät kyllä, jos liiketoimintasuunnitelma on vain hihasta revittyä sananhelinää. Ennen kaikkea idean validointi asiakkailla tarjoaa kuitenkin (tulevalle) yrittäjälle itselleen varmuutta siitä, kannattaako yritystä perustaa ja miten ideaa pitäisi kehittää.

Hieman karrikoiden kannattaa kysyä itseltään, perustuuko suunnitelma faktaan vai fiktion. Hyvän suunnitelman avulla on mahdollista kommunikoida ideaa myös muille, ja lisäksi konkreettisesti tehty suunnitelma toimii hyvänä ohjenuorana yrittäjälle itselleen. Yrittäjällä tulisi olla kirkkaana selvillä se, mitä hän tekee, kun yritys on rekisteröity. Ihannetilanteessa yrittäjä on jo sopinut valmiiksi kauppoja ja voi tehdä asiakastyötä heti ensimmäisestä päivästä alkaen. Jos asiakkaita ei ole tiedossa, pitää yrittäjällä olla vähintään selvä suunnitelma siitä, miten asiakkaita aletaan hankkia eli miten myydään tuotteita tai palveluita, kun yritys on perustettu.

Kuten edellä todettiin, voidaan etukäteen arvioida vain liikeidean onnistumisen todennäköisyyttä. Onnistuminen ei ole kuitenkaan kiinni pelkästään liikeideasta. Vähintään yhtä tärkeää on arvioida, millaiset valmiudet yrittäjällä tai yrittäjätiimillä on liikeidean onnistuneeseen toteuttamiseen. Vanha sanonnan mukaan osaava yrittäjä saa keskinkertaisenkin idean toimimaan, mutta vastaavasti hyvänkin idean saa epäonnistumaan, jos yrittäjällä ei ole tarvittavia resursseja eli osaamista, asennetta ja taloudellisia mahdollisuuksia sen toteuttamiseen. On olemassa erilaisia listauksia ja testejä siitä, millaisia ominaisuuksia yrittäjältä vaaditaan. Näihin kannattaa kuitenkin suhtautua kriittisesti, koska erilaisissa yrityksissä voi korostua erilainen osaaminen. Jos esimerkiksi yrittäjä lähtee työllistämään itseään palvelualalla vaikkapa parturi-kampaajana, LVI-asentajana tai kielenkääntäjänä, on ehdoton perusedellytys onnistumiselle se, että yrittäjällä on ammattitaito palvelun tuottamiseen. Jos taas lähdetään rakentamaan kasvuyritystä, korostuu liiketalousosaaminen eli myynti, talous ja johtaminen. Tällöin on myös yleistä, että yrittäjä tarvitsee ympärilleen hyvän tiimin, koska hyvin harva ihminen on kaikkien asioiden erikoisosaaja. Vaikka osaamista olisikin, ei liiketoiminnan kasvaessa yrittäjän aika riitä tekemään yksin kaikkea. Tärkeää on myös oma intohimo yritystoimintaan, sillä juuri se saattaa kantaa mahdollisten vaikeuksien yli. Lisäksi on tärkeää muistaa, että siviilielämä, kuten perhetilanne ja oma talous, mahdollistaa yrittäjänä toimimisen. Loppujen lopuksi yrittäjän elämässä on yleensä muutakin kuin oma yritys, niin tärkeä kuin sekin on.

Menestyvälle liikeidealta tunnusomaista on sellaisen markkinaraon löytyminen, jossa yrityksen tuotteella tai palvelulla on kilpailuetua. Käytännössä tämä tarkoittaa, että yrityksen pitää löytää asiakkaita tai asiakasryhmiä, joiden silmissä juuri kyseisen yrityksen tuotteet tarjoavat riittävästi lisäarvoa. Kannattaakin selvittää, eroaako tuote riittävästi kilpailevista vaihtoehdoista vai joudutaanko kilpailemaan hinnalla. Hyvin usein aloittavat ja toimivatkin yrittäjät lähtevät kilpailemaan hinnalla, mikä kuitenkin vaatii onnistuakseen myös kykyä toimia kilpailijoita pienemmillä kustannuksilla. Varsinkin kaupan alalla

ja teollisuudessa pienet kustannukset edellyttävät isoa volyymia, mikä taas ei pienelle aloittavalle yrittäjälle ole mahdollista. Toki taloudellisten resurssien mahdollistaessa voidaan lähteä heti valloittamaan maailmaa, mutta useimmille kannattavampi vaihtoehto on keskittyä ainakin aluksi palvelemaan vain tiettyjä asiakassegmenttejä mahdollisimman hyvin. Aika monessa aloittavan yrittäjän liiketoimintasuunnitelmassa kohderyhmiksi on mainittu yksityishenkilöt, yrittäjät ja julkinen sektori. Rajausta kannattaa kuitenkin tehdä, koska pieni yritys ei voi myydä kaikille kaikkea.

Asiakkaiden ja heidän ostokäyttäytymisensä tunteminen on aivan keskeistä yrittäjälle. Liian usein yritys perustetaan omien subjektiivisten näkemysten pohjalte selvittämättä lainkaan, ostavatko asiakkaat oikeasti tai ovatko he edes kiinnostuneita ostamaan tuotteita tai palveluita, onko heillä maksukykyä ja -halua sekä kuinka paljon ja kuinka usein asiakkaat tietynlaisia tuotteita ja palveluita ostavat. Kun tämä on testattu tai muuten selvitetty pienellä otoksella, on selvitettävä myös se, onko tällaisia asiakkaita riittävästi, jotta liiketoiminta olisi kannattavaa. Riittävän asiakasmäärän arvioimiseksi puolestaan kannattaa tehdä laskelma, jossa mahdollisimman realistisesti lasketaan liiketoiminnan kustannukset ja siten saadaan selville, kuinka paljon myyntiä tarvitaan. Samoin myös kustannukset pitäisi pystyä selvittämään mahdollisimman realistisesti etukäteen. Aina se ei ole mahdollista, joten kannattaa tehdä erilaisia skenaarioita ja välttää aliarvioimasta kustannuksia.

Liikeidean kannattavuutta voi jo karkeasti arvioida sen perusteella, onko kyseinen toimiala ylipäätään kannattava. Tässä voi hyödyntää esimerkiksi erilaisia tietokantoja, tilastoja, tutkimuksia ja asiantuntijoita. Lisäksi on tärkeää perehtyä saman alan yritysten kannattavuuteen. Varsinkin kilpailevien yritysten toiminta pitäisi tuntea hyvin. Yksi yleisimmistä aloittavan yrittäjän sudenkuopista on se, että kilpailua ei ylipäätään tunnusteta tai tunnusteta. Ajatellaan, että jos joku toinen yritys ei myy juuri samanlaisia tuotteita, ei ole kilpailua. Kilpailutilannetta pitäisi kuitenkin arvioida sen mukaan, mitkä tuotteet tai palvelut on tarkoitettu saman asiakastarpeen tyydyttämiseen. Esimerkiksi monet yritykset kilpailevat ihmisten rajallisesta vapaa-ajasta, jolloin esimerkiksi elokuvateatteri ja jääkiekko-ottelu ovat toistensa kilpailijoita. Vanhan sanonnan mukaan kuntosaliryrittäjän pahin kilpailija on sohva.

Yksi aloittavien ja toimivienkin yritysten kompastuskivistä on myynti tai pikemminkin sen puute. Myynti on yritykselle merkittävä menestystekijä etenkin silloin, jos markkinoilla olevilla tuotteilla ei ole suuria eroja. Ja vaikka olisikin, aivan liian usein yrittäjä ajattelee tuotteen myyvän itse itsensä ja puskaradion hoitavan markkinoinnin. Tämä on tietysti mahdollista, ja tietyllä tapaa se olisi jopa ihannetilanne, mutta hyvin harvinaista se kuitenkin varsinkin aloittavilla

yrittäjillä on. Ei kannata aliarvioida asiakkaiden hankkimiseen tarvittavaa aikaa ja taloudellisia resursseja. Nykyisin internet ja etenkin sosiaalinen media tarjoavat edullisia tapoja saada näkyvyyttä, mutta tässä piilee kuitenkin eräänlainen ansa. Edellä mainitut kanavat ovat toki usein jopa välttämättömiä yrityksille, mutta ne eivät yksinään vielä riitä tarpeeksi suuren asiakasmäärän tavoittamiseen. Haasteeksi muodostuukin se, miten yritys kykenee erottumaan joukosta netissä ja sosiaalisessa mediassa. Vai onko siellä oleminen enemmänkin jo perusedellytys lähes kaikille yrityksille? Vaikka rahallinen panostus olisikin pienempi kuin perinteisissä medioissa, vaatii esimerkiksi somenäkyvyys usein kovaa työtä sisällön tuottamisen muodossa.

Vaikka liikeidea ja sen toteuttajat olisivat kuinka hyviä, rahaa tulee yritykseen harvoin heti tulvimalla ovista ja ikkunoista. Vastaavasti yrityksen omat laskut pitää usein maksaa ennen kuin saadaan asiakkailta rahaa, joten kannattavassakin liiketoiminnassa kassavirta on usein aluksi negatiivinen. Siksi on hyvä varautua riittävään käyttöpääoman tarpeeseen, koska raha ei saa ikinä loppua kesken! Pääoman tarve vaihtelee toki paljon liikeidean mukaan. Itsensä työllistävällä yrittäjällä se on yleensä vähäinen, mutta varsinkin kasvuhakuisissa yrityksissä vaaditaan jo aivan erilaisia pääomia. Joka tapauksessa yrittäjäksi aikovan kannattaa pitää oma talous kunnossa, sillä se mahdollistaa myös oman pääoman sijoittamisen yritykseen. Tämä puolestaan helpottaa ulkopuolisen rahoituksen hankkimista.

Liikeidean kannattavuutta ei voi etukäteen ennustaa varmasti. Ainoastaan sen todennäköisyyttä voidaan arvioida, ja sekin on usein haastavaa. Yrittäjä on itse vastuussa omista ratkaisuistaan. Hänen pitää pohtia omaa riskinsietokykyä ja -halua suhteessa liiketoiminnan mahdollisuuksiin ja riskeihin. Epäonnistumistakaan ei kannata pelätä, jos sen seuraukset eivät ole isoja. Kannattaa aina kokeilla pienellä riskillä idean toimivuutta, jos se on mahdollista.

Ydinkohdat luvusta 6

Yrittäjyyden edistäminen on osa kaikkia koulutusasteita. Jotta yrittäjyys muodostaisi oppijan kannalta katkeamattoman polun, eri koulutusasteiden ja -alojen tulisi tehdä yhteistyötä yrittäjyyden edistämiseksi ja yrittäjyyskasvatuksessa. Näin voidaan täydentää yksittäisten oppilaitosten puutteita joillain osa-alueilla ja toisaalta ehkäistä turhaa päällekkäisyyttä palveluiden tarjonnan osalta sekä tarjota eri oppilaitosten opiskelijoille laajempia ristipiskelumahdollisuuksia.

KESKEISTÄ SISÄLTÖÄ

Liikeidean arvioinnissa on paljon samankaltaisuuksia riippumatta siitä, mikä on yrittäjäksi aikovan koulutustausta. Erojakin toki löytyy, mutta kannattavan liiketoiminnan peruselementit ovat suurimmaksi osaksi samoja. Asiakkaat, kilpailijat, kustannukset yms. pitää jokaisen yrittäjän ja yrittäjäksi aikovan tuntea tai selvittää. Suunnitelmat ja laskelmat on tärkeää tehdä, mutta niiden tueksi ideaa kannattaa pyrkiä testaamaan oikeilla asiakkailla.

POHDINTAKYSYMYKSIÄ LUVUSTA 6

Miksi eri koulutusasteiden ja -alojen tulisi tehdä yhteistyötä yrittäjyyden edistämisen osalta?

Miten esihautomo- ja hautomopalvelut edistävät uusien yritysten syntymistä?

Mitkä ovat mielestäsi kolme keskeisintä tekijää uuden liikeidean arvioinnissa?

Millä tavoin voisit kokeilla yrittäjyyttä / testata ideaasi opintojesi aikana?

LOPPUSANAT

Tuomas Möttönen

Tässä oppikirjassa on kuvattu yrittäjiä ja yrittäjyyttä monesta näkökulmasta. Tavoitteena on ollut lisätä ymmärrystä siitä, minkälaisia yrittäjät ovat ja mitä yrittäjyyteen kuuluu. Kirjassa yrittäjiä on tarkasteltu myös historiallisena ilmiönä. Kirja ei anna ohjeita siitä, miten yrittäjäksi tullaan, mutta yrittäjäksi ryhtymistä helpottaa se, että ymmärtää yrittäjyyden monet piirteet ja sen historiallisen kehityksen. Yrittäjyys on myös tunnetila ja ajattelutapa.

Tässä kirjassa yrittäjiä on käsitelty yhteiskunnallisena ryhmänä. Samalla on tarkasteltu yrittäjien ja yritystoiminnan yhteyttä yhteiskunnan muutokseen. Suomalaisten yrittäjien määrä on lisääntynyt voimakkaasti. Kehitystrendejä ovat olleet yritysten määrän ja koon kasvu, yrityselämän jakautuminen yhä useammalle sektorille, tuottavuuden kohentuminen ja yritysten kansainvälistyminen.⁵⁴⁸

Suomalainen yrittäjyys on 2000-luvulla luonteeltaan hyvin erilaista kuin silloin kun yritystoiminta alkoi lisääntyä elinkeinovapauden säätämisen jälkeen. Yrittäjyydestä on tullut entistä osaamisintensiivisempää. Globaali kilpailu edellyttää vankkaa osaamista. Nykyisin yrittäjyyden tutkimukseen ja koulutukseen panostetaan entistä enemmän. Hallitusohjelmissa korostetaan yrittäjyyden edistämistä. Myös yrittäjyyden monet eri ilmenemismuodot tiedostetaan entistä paremmin. Erilaisiin muotoihin liittyvät omistajayrittäjyyden lisäksi sisäinen yrittäjyys, perheyrittäjyys, asiakasyrittäjyys, alihankinta- ja verkostoyrittäjyys, teknologiayrittäjyys, asiantuntijayrittäjyys, naisten yrittäjyys ja etnologinen yrittäjyys.⁵⁴⁹

Yrittäjyyden merkitys yhteiskunnassa on kasvanut sillä tavoin, että voidaan puhua yrittäjyisyhteiskunnasta. Yritysten määrän lisääntyminen ja yrittäjien osaamisen kehittäminen on nykyään keskeinen osa yhteiskuntapolitiikkaa. Merkinä siitä on yrittäjyyskasvatuksen saama yhteiskunnallisen painoarvo. Euroopan unionissa yrittäjyys on katsottu yhdeksi elinikäisen oppimisen avaintaidoista. Opetusministeriö totesi jo vuonna 2009, että ”Suomessa tarvitaan yrittäjämäistä toimintaa”.⁵⁵⁰ Yrittäjyyttä pidettiin kehittyvän yhteiskunnan perustana. Opetus- ja kulttuuriministeriö (2017) toteaa yrittäjyyden edistämiseen, yrittäjyyskoulutukseen ja yrittäjyyskasvatukseen syventyvissä linjauksissaan, että ”tulevaisuuden työ on yhä enemmän yrittäjyyttä”.⁵⁵¹

Yrittäjyyden edistäminen alkoi yritysکوhtaisesta tukipolitiikasta, joka alkuvaiheessa kohdistui lähinnä suuryrityksiin. Silloin tavoitteena oli yhteiskunnan kehittäminen teollistamalla maata. Vähitellen alettiin nähdä myös pk-yritysten

merkitys talouden kehitykselle. Pk-yrittäjyyden edistäminen on osa uutta elinkeinopolitiikkaa. Yritystoiminnan edistämisen kolmantena vaiheena voi pitää pyrkimystä yrittäjyhteiskuntaan, jossa kiinnitetään huomiota yrittäjämäisen ilmapiirin luomiseen ja yksilöiden yrittäjäksi kasvamiseen. Tarkoituksena ei ole tehdä kaikista yrittäjiä, vaan pyrkimyksenä on, että ymmärretään yrittäjyyden merkitys yhteiskuntaa kehittävässä voimana.

Pohjoismaat kuuluvat taloudellisesti menestyvien länsimaiden joukkoon. Tätä selittävät muun muassa maiden korkea koulutustaso, vähäinen korruptio, erikoistuminen korkeaan teknologiaan ja globaalisti menestyvät yritykset.⁵⁵² Tämän vuoksi puhutaan pohjoismaisesta kapitalismista.

Suomi on hyvä maa yrittää. The Global Entrepreneurship and Development Institute (GEDI) -järjestö julkaisee vuosittain *Global Entrepreneurship Index* (GEI) -mittauksen, jossa selvitetään maailmanlaajuisesti yrittäjyyden olosuhteita. Yrittäjämittarin mukaan Suomi on yrittäjyyden olosuhteilla mitattuna maailman 12. paras maa yrittää. Euroopassa maamme sijoitus on yhdeksäs.⁵⁵³ Yrittäjyyden institutionaaliset indikaattorit ovat korkeat. Kuitenkin yksilöllisissä indikaattoreissa on paljon parannettavaa.

Amerikkalaisen tutkimuslaitoksen The Heritage Foundationin julkaiseman *Index of Economic Freedomin* mukaan Suomi on taloudellisesti maailman valtioista 26. vapain. Suomen kilpailuetuja ovat hallinnon luotettavuus ja oikeusjärjestelmän toimivuus. Länsimaisittain suuri julkisen sektorin koko puolestaan heikentää Suomen sijoitusta taloudellisen vapauden mittauksessa.⁵⁵⁴ Freedom House -järjestön mittauksissa Suomi lukeutuu harvalukuisten vapaiden maiden joukkoon, jossa on täysi lehdistövapaus ja internetin käyttöä ei rajoiteta.⁵⁵⁵ Transparency International -järjestön mittauksissa Suomi on yhdessä muiden Pohjoismaiden kanssa kärkisijoilla korruption vähäisyydessä. Uusimmassa mittauksessa Suomi on maailman 3. vähiten korruptoitunut maa.⁵⁵⁶

Suomi 100- itsenäisyyspäivän sadan lipun installaatio Kauppatorilla (2017). Museovirasto / Sakari Kiuru.

Yrittäjyys on kasvanut merkittäväksi osaksi yhteiskuntaa pitkän historiallisen kehityksen tuloksena. Yrittäjyys on syvällä suomalaisessa kulttuurissa ja elämäntavassa. Liiketoimintaympäristön näkökulmasta maassa on hyvät edellytykset ryhtyä yrittäjäksi.

Suomalainen yhteiskunta voi kehittyä, jos yrittäjyyttä arvostetaan, maassa on yrittäjämönteinen ilmapiiri ja yrittämistä tuetaan kasvatuksessa sekä otamalla yrittäjyys huomioon kaikessa koulutustoiminnassa.

KÄSITTEET

KÄSITTEET

YRITTÄJÄKÄSITTEET

Ammattijohtaja. Ammattijohtaja on rekrytoitu johtajaksi yrityksen omistajien ulkopuolelta. Yrittäjiin verrattuna ammattijohtajat eivät ole samalla tavalla henkilökohtaisen riskin kantajia. Kuitenkin heidän työhönsä liittyy yritystoiminnan huonoon menestymiseen liittyvä riski. Myös yrittäjällä, joka on hankkinut koulutuksen ja kokemuksen avulla johtamisosaamista, voi olla ammattijohtajan piirteitä.

Jatkajayrittäjät (*successors*) ovat ”toisen tai kolmannen polven yrittäjiä, jotka jatkavat yrittäjinä vanhempiensa tai isovanhempiensa perustaman yrityksen toimintaa ja jotka ovat yrityksen operatiivisessa toiminnassa johtavassa asemassa.”⁵⁵⁷

Kasvuyrittäjä ks. kasvuyritys.

Kevytyrittäjä on ammatinharjoittaja, jolla ei ole omaa yritystä. Kevytyrittäjä etsii itse toimeksiantajansa, tekee sovitut työt ja maksaa laskut, mutta laskutus ja kirjanpito on annettu hoidettavaksi siihen erikoistuneelle palveluyritykselle, joita on nykyisin useita. Kevytyrittäjä on uusi tapa työllistää itsensä. Kevytyrittäjä voi olla palkansaaja, työtön tai päätoiminen kevytyrittäjä. Se on keino hankkia lisäansioita.

Kevytyrittäjät voidaan määritellä palkansaajiin ja yrittäjiin. Palkansaajia he ovat verotuksen, vakuutusten ja kirjanpitovelvollisuuden näkökulmasta, mutta yrittäjiä työttömyysturvan näkökulmasta. Esimerkiksi verotuksessa kevytyrittäjän asema on epäselvä.⁵⁵⁸

Omistajayrittäjä. Yrittäjäksi voidaan lukea myös henkilöt, jotka ovat yrityksen omistajia mutta eivät aktiivisesti osallistu yrityksen toimintaan. Omistajayrittäjä voidaan nähdä tulonhankinnan muotona. Omistajuuden perusteella yrittäjiksi voidaan laskea ”henkilöt, jotka ammattiasemansa puolesta ovat joko yrittäjiä tai palkansaajia ja jotka ovat vähintään yhden osake- tai kommandiittiyhtiön pääomistajia (vähintään 20 % omistusosuus, yksi tasaosuus omistavista tai suurin yksittäinen omistaja)”.⁵⁵⁹

Perhe- ja sukuyrityksen johtaja. Perhe- ja sukuyrityksen johtajalla tarkoitetaan yritysjohtajaa, joka on rekrytoitu yrityksen johtajaksi perheen tai suvun sisältä.

Perustajajohtaja (*founder-CEO*). Perustajajohtajalla tarkoitetaan yrityksen perustajaa, joka toimii yrityksessä johtajana.

Perustajayrittäjä. Käsitteellä perustajayrittäjä tarkoitetaan vain niitä yrittäjiä, jotka ovat perustaneet uuden yrityksen. Yrityksen perustaminen voidaan käsitellä monella eri tavalla. Yrityksen voi perustaa joko yksi henkilö, joka omistaa koko liiketoiminnan, tai ryhmä ihmisiä, joilla jokaisella on oma osuutensa yrityksestä.⁵⁶⁰

Jouni Oksasen määritelmän mukaan perustajayrittäjät ovat ”1. polven yrittäjiä, jotka ovat itse perustaneet yrityksen tai ostaneet yrityksen osakkeita tai liiketoiminnan ja jotka ovat yrityksen operatiivisessa toiminnassa johtavassa asemassa”.⁵⁶¹ Myös yrittäjä ja pienen yrityksen omistaja voidaan erottaa toisistaan.⁵⁶²

Yrittäjä. Sanakirjamääritelmä yrittäjästä kuvaa käsitteen taloudellista ja omistuksellista puolta. Yrittäjä on sama kuin yksityisyrittäjä. Yrittäjä voi olla myös henkilö, joka harjoittaa elinkeinotoimintaa vastuunalaisena yhtiömiehenä tai osakeyhtiössä pääosakkaana. Yrittäjyys kuvaa varsinkin yksityisyrittäjien taloudellista toimintaa.⁵⁶³

Yrittäjä voidaan määritellä pääasiassa kahta kautta: mitä yrittäjä tekee (käyttäytyminen, toiminnallisuus) ja millainen yrittäjä on (persoonallisuus). Laajemmin katsottuna kaikkea omavastuista taloudellista toimintaa voidaan pitää yrittämisenä. Yrittäjä voidaan käsittää lukuisilla eri tavoilla.⁵⁶⁴

Englannin kielessä entrepreneur-käsitteellä tarkoitetaan ammattijohtajaa, liikemiestä tai liikenaista, joka hoitaa yritystään yrittäen koko ajan kasvattaa ja kehittää sitä yhä menestyvämmäksi.⁵⁶⁵ Tämä laatumääre annetaan yrittäjätyleille, jotka pyrkivät johtamaan yritystään tietyllä tavalla. Suomalaiseen yrittäjään ei liitetä samalla tavalla kasvuhakuisuutta. Siihen yhdistetään henkilön harjoittama liiketoiminta.⁵⁶⁶

On olemassa myös erilaisia yrittäjän yhteiskunnallisia määritelmiä. Verohallinto (2018) selventää, että yrittäjälle maksettava työkorvaus eroaa työntekijälle maksettavasta palkasta. Yrittäjä maksaa sosiaalikulunsa itse, ja palkansaajan osalta kuuluu työnantajan velvollisuuksiin huolehtia työntekijän sosiaaliturvasta ja lakisääteisistä eläke- ja vakuutusmaksuista. Yrittäjää koskee myös oma eläkelakinsa (yrittäjän eläkelaki 1272/2006).

Verotuksessa arvioidaan useiden eri tekijöiden perusteella, onko kyseessä palkkatyö vai yritystoiminta. Ratkaisevaa on kokonaisarvionti, sillä toiset tekijät voivat puoltaa suorituksen käsittelyä palkkana ja toiset taas käsittelyä yrittäjän työtulona. Verohallinto käyttää yritystoimintaan liittyvää termiä toimeksiantosuhte. Toimeksiantosuhteessa käsitellään yritystoiminnan tunnusmerkkejä, kuten toiminimellä tai yhtiömuodossa toimimista, pakollisten sosiaalivakuutusten ottamista tai ennakoperintärekisteriin kuulumista. Verohallinto arvioi myös toiminnan luonnetta ja olosuhteita erilaisten tunnusmerkkien avulla, kuten mikä on työsopimuksen tai toimeksiantosopimuksen tosiasiallinen sisältö ja miten toteutuu työn suorittamisen henkilökohtaisuus tai itsenäisyys.

Yrityksen muodollisia tunnusmerkkejä ovat muun muassa:

- toiminimellä tai yhtiömuodossa toimiminen
- pakollisten sosiaalivakuutusten ottaminen
- ennakoperintärekisteriin kuuluminen
- muihin rekistereihin kuuluminen
- lakisääteisten ilmoitusten tekeminen
- toimilupa.

Kokonaisarvioinnissa voidaan maksajan hyväksi aina ottaa huomioon toimeksiantosuhdetta puoltavia elinkeinotoiminnan yleisiä tunnusmerkkejä:

- *toiminnan laajuus*
- *toiminnan yleisyys ja julkisuus*
- *toiminnan itsenäisyys*
- *liikeorganisaatio*
- *taloudellinen riski*
- *ansiotarkoitus.*⁵⁶⁷

Työttömyysturvan näkökulmasta TE-palvelut (2018) selvittää erilaisilla kriteereillä, onko henkilö työttömyysturvalaissa tarkoitettu yrittäjä. Yrittäjäaseman määrittelyssä kiinnitetään huomiota siihen, kuuluuko henkilö YEL- tai MYEL-vakuutuksen piiriin, työllistyykö henkilö päätoimisesti yrittäjänä tai omassa

työssään ja mikä on hänen mahdollinen omistusosuutensa jossain yrityksessä. Työllistyminen katsotaan päätoimiseksi, jos henkilön yritystoiminnan tai oman työn vaatima työmäärä on niin suuri, että ei voi vastaanottaa kokoaikatyötä. Ratkaisevaa päätoimisuuden arvioinnissa on vain toiminnan vaatima työmäärä, ei yritystoiminnasta tai omasta työstä saatavat tulot tai voitto.⁵⁶⁸

Verohallinto (2018) lukee yrittäjän eläkelain (YEL) piiriin kuuluviksi yrittäjiksi muun muassa

- *liikkeen- ja ammatinharjoittajat ja ne heidän perheensä jäsenet, jotka työskentelevät yrityksessä ilman työsuhdetta (palkkaa)*
- *avoimen yhtiön yhtiömies ja kommandiittiyhtiön vastuunalainen yhtiömies*
- *osakeyhtiössä johtavassa asemassa työskentelevä osakas, joka omistaa yksin yli 30 prosenttia yhtiöstä tai äänivallasta tai omistaa yhdessä perheenjäsentensä kanssa yli 50 prosenttia yhtiöstä tai äänivallasta.*⁵⁶⁹

Omistajajohtajat ja yrittäjät voidaan erottaa toisistaan. Yrittäjien tavoitteena on kasvattaa yrityksensä liikevaihtoa ja voittoa. Tässä mielessä ammattiharjoittajat ja pienyrityksen hoitajat eivät ole samalla tavalla yrittäjiä.

Yrittäjäksi voidaan kutsua johtajia, joita luonnehtii pyrkimys yrityksen kasvattamiseen ja myös henkilökohtaisen varallisuuden luomiseen.⁵⁷⁰

YRITTÄJYYSKÄSITTEET

Cleantech-yrittäjyydellä tarkoitetaan yritystoimintaa, joka perustuu puhtaan tekniikan tuotantoon (lyhennys sanoista *clean technology*). Cleantech-tuotteet, -tekniikat ja -palvelut aiheuttavat tuotantoprosessissaan tai käytössään muita tuotteita vähemmän haittaa ympäristölle tai kuluttavat vähemmän luonnonvaroja. Ympäristönäkökohdiltaan puhtaan tekniikan tuotteet ovat siksi parempia.⁵⁷¹ Tilastokeskus kuvaa cleantech-termiä näin:

*”Luonnonvaroja säästävä tuotanto voi sisältää tuotteita, tekniikoita tai palveluita, jotka kohdistuvat luonnonvarojen säästämiseen ja niiden tehokkuuteen käyttöön joko tuotantoprosessissa tai käyttöprosessissa. Tällainen tuotanto voi olla toiminnaltaan mittausta, seurantaa, ennaltaehkäisyä, käytön vähentämistä, uudelleenkäyttöä, kierrätystä, korjaamista, entiselleen palauttamista, tutkimusta, kehittämistä tai asian tietoiseksi tekemistä.”*⁵⁷²

Suomessa on nykyisin jo 4 000 päätoimista cleantech-alan pk-yritystä, mikä on noin 5 prosenttia kaikista pk-työnantajayrityksistä.⁵⁷³

Enkelisijoittaja. Enkelisijoittajat (*business angels, informal investors*) ovat yksityishenkilöitä, jotka sijoittavat listaamattomiin potentiaaliin kasvuyrityksiin.⁵⁷⁴ Enkelisijoittajien tekemät sijoitukset ovat yleensä pitkäaikaisia ja korkeariskisiä. Sijoitusten tarkoituksena on auttaa uusia yrityksiä kasvamaan ja kehittämään tuotteitaan. Sijoitusten lisäksi enkelisijoittajat antavat strategiaa koskevia neuvoja ja tuovat mukanaan oman verkostonsa.⁵⁷⁵

Franchising on yrittäjien välinen yhteistyöllinen järjestely.⁵⁷⁶ Se on organisoinnin muoto, joka tarkoittaa pitkäaikaista sopimusta kahden yrityksen eli franchise-antajan ja franchise-ottajan kesken.⁵⁷⁷ Sopimuksessa sovitaan franchise-ottajan oikeudesta käyttää franchise-antajan kehittämää liiketoimintamallia.⁵⁷⁸

Itsensätyöllistäjä. Tilastokeskuksen julkaisemassa *Itsensätyöllistäjät Suomessa 2013* -raportissa itsensätyöllistäjiin on laskettu kuuluviksi yksinyrittäjät, ammatinharjoittajat, freelancerit ja apurahansaajat. Maatalousyrittäjät eivät kuuluneet joukkoon.⁵⁷⁹

Tilastokeskuksen mukaan ”itsensätyöllistäjä-käsite otettiin käyttöön, koska tarvittiin kattokäsite kuvaamaan ryhmää, johon kuuluvat tekevät työtä yksin, ilman palkattua työvoimaa yrittäjinä tai yrittäjämäisesti, mutta jotka eivät ole maatalousyrittäjiä”.⁵⁸⁰ Itsensätyöllistäjien määrän kasvaminen liittyy yhteiskunnan rakennemuutokseen. Yhä useampi työllistää itse itsensä. Siihen liittyy myös uusien pienyritysten perustaminen.

Omistusoikeudet. Liiketoimintaan liittyviin omistusoikeuksiin (*property rights*) voidaan lukea kaikki viranomaisten määrittelemät edellytykset harjoittaa liiketoimintaa kotimassa ja ulkomailla. Omistusoikeuksia hankitaan, kun ostetaan rakennuksia ja maata yritystoimintaa varten. Oikeus on silloin helposti mitattavissa. Sitä vastoin esimerkiksi lentokoneiden oikeus käyttää ilmatilaa tai radioaaltoja ei ole helposti nähtävissä, mutta nekin ovat liiketoimintaan liittyviä omistusoikeuksia.⁵⁸¹

Osuuskunta. Osuuskunta on yhteisesti omistettu yhtiömuoto, jossa omistajia ja päätösvalan käyttäjiä ovat sen jäsenet. Osuuskunnan tavoitteena on edistää jäsentensä taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurisia tavoitteita. Yleisimpiä osuuskuntia ovat muun muassa osuuskauppa ja osuuspankki. Yhtiömuotona osuuskunta on harvinainen.

Sarjayrittäjyys tarkoittaa yrittäjyyttä, jossa yrittäjä omistaa jonkin taloudellisesti aktiivisen yrityksen tai osan siitä ja on aikaisemmin myynyt tai lopettanut omistamansa tai omistamiensa yrityksiä.⁵⁸² Suomessa kaikista yrittäjistä sarjayrittäjiä on noin 30 prosenttia. Sarjayrittäjät vaikuttavat yrittäjyyden alalla toistuvasti. Käsitettä **tapayrittäjät** käytetään yrittäjistä, jotka ovat perustaneet, perineet tai ostaneet useamman kuin yhden yrityksen.⁵⁸³ **Portfolioryrittäjät** omistavat samanaikaisesti vähintään kaksi yritystä.⁵⁸⁴

Sosiaalinen yrittäjyys eli yhteiskunnallinen yrittäjyys (*social entrepreneurship*) on yrittäjyyttä, jonka perustana ei ole taloudellinen toiminta. Se tarkoittaa esimerkiksi kolmannen sektorin harjoittamaa yrittäjyyttä sekä sellaista yrittäjyyttä, johon liittyy yhteistyötä eri sektoreiden kesken. Koska tällainen yrittäjyys on yhteydessä kestäväen kehityksen tavoitteisiin, on siitä käytetty myös nimitystä ekoyrittäjyys. Muutenkin se liittyy ympäristön ja yhteiskunnan kehitykseen, jolla tavoitellaan sosiaalista ja yhteiskunnallista muutosta.⁵⁸⁵

Yhteiskunnallisella yrittäjyydellä tarkoitetaan toimintaa, jossa liiketoiminnallisia malleja hyödynnetään yhteiskunnallisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Yhteiskunnalliset yritykset toimivat markkinoilla. Niillä on yhteiskunnalliset tavoitteet ja rajoitettu voitonjako. Se voi tarkoittaa vapaaehtoistyötä ja hyväntekeväisyystoimintoja. Yhteiskunnalliset yritykset toimivat markkinoilla tavoitteidensa saavuttamiseksi ja investoivat suurimman osan voitoistaan näiden tavoitteiden edistämiseksi. Niillä on selkeät hallinnolliset ja juridiset rakenteet.⁵⁸⁶

Sosiaalisesta yrittäjyydestä on käytetty monia nimityksiä, kuten kestävä yrittäjyys (*sustainable entrepreneurship*), ja siitä on tehty useita määritelmiä. Eurooppalainen yhteiskunnallisiin yrityksiin keskittynyt tutkijaverkosto EMES (The Emergence of Social Enterprises) on määritellyt termin näin:

*"Yritys, jonka ensisijainen tarkoitus ei ole tuottaa rahallista voittoa, vaan tuottaa etua sille yhteisölle, jossa se toimii. Yhteiskunnallisten yritysten hallinto perustuu useiden sidosryhmien yhteistyöhön ja ne toimivat itsehallinnollisten periaatteiden mukaan. Yhteiskunnallisen yrityksen toimintaan liittyy aina myös taloudellinen riski, mikä erottaa sen julkisen sektorin toimijoista."*⁵⁸⁷

Suomessa on arviolta yli 19 000 yhteiskunnallista yritystä, jotka työllistävät noin 125 000 henkeä.⁵⁸⁸ Suomalaisen Työn Liitto on myöntänyt vuodesta 2011 lähtien Yhteiskunnallinen yritys -merkkejä. Merkin voi saada käyttöönsä yritys, joka on perustettu ratkomaan yhteiskunnallisia tai ympäristöongelmia.⁵⁸⁹ Sosiaalisia yrityksiä on esimerkiksi sosiaalialalla, kuntoutus- ja hoivapalveluissa.

Tiimiyrittäjyys on yhteisöllistä yrittäjyyttä, jossa yrittäjyys tulee esille kahden tai useamman henkilön muodostamassa tiimissä.⁵⁹⁰ Tiimin muodostaa pieni ryhmä, noin kahdesta kymmeneen ihmistä. Tiimin jäsenillä on toisiaan täydentäviä tietoja ja taitoja, ja he sitoutuvat yhteisiin tavoitteisiin ja toimintamalliin. Kaikki ovat vastuussa suorituksistaan.⁵⁹¹

Verkostot. Verkosto tarkoittaa yksilöiden ja organisaatioiden välisiä suhteita, joiden varassa yritystoiminta pyörii. Verkosto muodostuu henkilökohtaisista ja sosiaalisista yhteyksistä sekä taloudellisista suhteista.⁵⁹²

Yrittäjyys (englanniksi *entrepreneurship*). Yrittäjyyden taustalla oleva yrittäjä-sana tarkoittaa pyrkiä tekemään jotakin tai ottaa aloite.⁵⁹³ Yrittäjyys-käsitteen sukulaiskäsitteitä ovat yrittäjä, yrittäminen ja yritteliäisyys.⁵⁹⁴ Yrittäjyyden tutkimus- tai yrittäjyystutkimus-termejä vastaavat englannin kielessä *research of entrepreneurship*, *research in entrepreneurship* ja *research on entrepreneurship*.

Yrittäjäverkostolla tarkoitetaan yleensä yrittäjien suoraa tai epäsuoraa yhteistyöyhteyttä toisiin sosiaalisiin toimijoihin sekä näiden toimijoiden välisiä vuorovaikutussuhteita. Yrittäjyydessä verkostot ovat merkittävää sosiaalista pääomaa.⁵⁹⁵

Yrityskummi. www.yrityskummit.fi-sivuston mukaan ”yrityskummit ovat kokeneista yrittäjistä, yritysjohtajista ja liike-elämän asiantuntijoista koostuva valtakunnallinen henkilöverkosto. Yrityskummit tarjoavat osaamistaan ja kokemustaan maksuttomasti Suomessa toimivien yrittäjävetoisten mikro- ja pienyritysten liiketoiminnallisten haasteiden ratkaisemiseksi.”⁵⁹⁶ Yrittäjät saavat yrityskummilta erilaista tukea yritystoiminnassa. Yrityskummin kanssa voi analysoida yrityksen toimintavaihtoehtoja ja kehitystavoitteita.⁵⁹⁷

YRITYSKÄSITTEET

Kasvuyritys. Kasvuyritysten määrittely ei ole yksiselitteinen asia. Kasvuyrittäjyystutkimuksissa on kasvun mittareina useimmiten käytetty liikevaihtoa (myyntiä) sekä yritysten henkilökunnan (palkkasummien) määrää. Nopean kasvun tilastollisena indikaattorina voidaan käyttää vuosittaista 20 prosentin keskimääräistä kasvua henkilökunnan määrässä. Sitä on pidetty eri selvityksissä kasvun raja-arvona.⁵⁹⁸ Tilastokeskus lukee kasvuyritykseksi yritykset, joiden henkilöstömäärä oli kasvukauden alussa vähintään 10 ja jotka kasvativat kasvukaudella henkilöstömääräänsä vähintään keskimäärin 10 prosenttia

vuodessa.⁵⁹⁹ Startup-yrityksellä tarkoitetaan nuorta kasvuhakuista yritystä (ks. **Startup-yritys**).

OECD:n ja EU:n määritelmässä kasvuyrityksen edellytyksenä on vähintään 20 prosentin keskimääräinen vuosittainen kasvu kolmena perättäisenä vuotena. Kasvun alussa yrityksen tulee työllistää vähintään 10 ihmistä.⁶⁰⁰

Konserni. Tilastokeskuksen määritelmän mukaan konserni on ”kahden tai useamman yrityksen muodostama taloudellinen kokonaisuus, jossa emoyrityksellä on yksin tai yhdessä muiden samaan konserniin kuuluvien yritysten kanssa määräämisvalta yhdessä tai useassa muussa yrityksessä (tytär)”.⁶⁰¹

Konserneiksi luetaan sellaiset yritysryhmät, joilla on Suomessa konsernirakenne ja jotka suomalaisen konsernirakenteen velvoittamina täyttävät konsernitilipäätöksen. Lisäksi konserneihin lasketaan mukaan monikansallisiin konserneihin kuuluvat Suomessa toimivat yksittäiset yritykset. Suomalaisista yrityksistä 3 prosenttia oli konserneja vuonna 2010, jolloin konserneja oli 600.⁶⁰²

Mikroyritys. Tilastokeskus määrittelee mikroyrityksen sellaiseksi yritykseksi, jonka palveluksessa on vähemmän kuin 10 työntekijää, jonka vuosiliikvaihto on enintään 2 miljoonaa euroa tai taseen loppusumma enintään 2 miljoonaa euroa ja joka täyttää määritellyn perusteen riippumattomuudesta. Riippumattomia yrityksiä ovat ne yritykset, joiden pääomasta tai äänivaltaisista osakkeista 25 prosenttia tai enemmän ei ole yhden sellaisen yrityksen omistuksessa tai sellaisten yritysten yhteisomistuksessa, joihin ei voida soveltaa tilanteen mukaan joko pk-yrityksen tai pienen yrityksen määritelmää.⁶⁰³

Mikroyritykset voidaan jakaa kolmeen luokkaan: 1) pieniin mutta kokonsa ennallaan pitäviin yrityksiin, 2) enintään yhden työntekijän työllistäviin ja 3) ripeää kasvua tavoitteleviin.

Perheyritys. Perheyrityksi (*family business*) voidaan luokitella yritys, jonka enemmistön omistaa yksi perhe. EU:n asiantuntijatyöryhmän perheyritysmääritelmään sisältyy seuraavat kriteerit:

- 1 Äänivaltaenemmistö on yrityksen perustaneella luonnollisella henkilöllä /perustaneilla luonnollisilla henkilöillä tai yrityksen osakekannan hankkineella luonnollisella henkilöllä / hankkineilla luonnollisilla henkilöillä tai heidän puolisoillaan, vanhemmillaan, lapsellaan tai lasten rintaperillisillä.
- 2 Äänivaltaenemmistö voi olla välillistä tai välitöntä.
- 3 Vähintään yksi suvun tai perheen edustajista osallistuu virallisesti yhtiön johtoon tai hallintoon.⁶⁰⁴

Perheyriityksiä ovat myös yritykset, joissa ei ole vielä tehty ensimmäistä sukupolvenvaihdosta, sekä toiminimet ja itsenäiset ammatinharjoittajat, mikäli on olemassa juridinen itsenäinen kokonaisuus, joka voidaan siirtää eteenpäin.⁶⁰⁵

Perheyriitykset voivat olla pieniä, keskisuuria tai suuria, ja ne voivat toimia kaikilla toimialoilla. Yritystä voidaan kutsua perheyriitykseksi, jos yksi perhe omistaa yrityksestä niin paljon, että se voi ohjata sen päätöksentekoa ja lisäksi perheen jäseniä on osallisena yrityksen johdossa.

Perheyriityksen perustaja on yleensä alkuvaiheessa myös yrityksen johtaja. Jos yritys kasvaa suureksi, yritykseen palkataan ammattijohtajia, jolloin omistajuus ja johtaminen eroavat toisistaan.

Pörssilistatusta perheomisteisesta yhtiöstä ei ole kansainvälisesti vaikiintunutta määritelmää. Euroopan unionin määritelmän mukaan listatussa perheyhtiössä yhdellä tai useammalla saman perheen tai suvun jäsenillä on 25 prosentin osuus yhtiön äänivallasta. Yleensä näitä omistajia kutsutaan ankkuriomistajiksi. Usein 10 prosentin ja joissakin tapauksissa jopa 5 prosentin osuus äänivallasta riittää tekemään perheen suurimmaksi omistajaksi ja käytännössä hallitsemaan yhtiötä. Tällainen tilanne on erityisesti yhtiöissä, joissa omistus on laajalle hajautunut.⁶⁰⁶

Perheyriitysten liitto määrittää listatun perheyhtiön seuraavasti: ”Osakekannan hankkineella tai muutoin saaneella henkilöllä tai hänen perheellään tai sukunsa jäsenellä on 25 prosentin osuus yhtiön osakkeiden tuomasta äänivallasta.”⁶⁰⁷

Tutkimuksessa *Perhe on paras? Perheomisteiset pörssi-yhtiöt Suomessa* (2018) perheomisteisella yhtiöllä tarkoitetaan yhtiötä, jossa yhdellä yksityishenkilöllä, perheellä tai suvulla on vähintään 10 prosentin ääniosuus yhtiön osakkeista. Pääsääntöisesti jos yhdellä omistajalla – perustajalla, investoijalla, perheellä tai suvulla – on vähintään 10 prosentin ääniosuus, se on usein suurin omistaja ja aktiivisesti mukana yrityksen toiminnassa tai hallinnossa ja tuomassa omistajatahtoa ja -näkemystä yrityksen toimintaan.

Pieni ja keskisuuri yritys (pk-yritys) on EU-määritelmän mukaan yritys, jonka palveluksessa on enintään 250 työntekijää, vuosiliikevaihto on enintään 50 miljoonaa euroa tai taseen loppusumma 43 miljoonaa euroa. Lisäksi niin sanotun riippumattomuusehdon mukaan sen pääomasta tai äänivallasta korkeintaan 25 prosenttia saa olla suuren yrityksen hallinnassa.⁶⁰⁸ Yksinkertainen määritelmä perustuu yrityksen henkilöstömäärään. Yleisesti pk-yritykseksi luetaan yritykset, joissa on enintään 249 työntekijää.

Pääomasijoitusyhtiö (*venture capital, VC*) on pääomasijoittamista harjoittava yhtiö, joka ”hankkii vähemmistöosuuden korkean riskin ja korkean tuottomahdollisuuden yrityksistä sijoittamalla näihin keräämäänsä pääomaa”.⁶⁰⁹ Pääomasijoittamisella tarkoitetaan sijoittamista yrityksiin, joilla on hyvät kasvu- ja kehittymismahdollisuudet, toisin sanoen startup- ja kasvuyrityksiin. Sijoituskohteet eivät ole pörssissä, eli ne ovat julkisesti noteeraamattomia. Pääomasijoittaja tavoittelee yrityksen arvon kasvattamista osallistumalla eri tavoilla yrityksen toimintaan, esimerkiksi strategioiden luomiseen, rahoituksen järjestämiseen tai hallitustyöskentelyyn. Sijoittaja pyrkii realisoimaan arvonnousun yrityksestä irtautumisen yhteydessä. Pääomasijoittaja ei ole yrityksen pysyvä omistaja. Sijoittajan tavoitteena on yrityksestä irtautuminen ja arvonnousun realisointi.⁶¹⁰

Startup-yritys. Startup-yritys voidaan määritellä nuoreksi kasvuhakuiseksi yritykseksi. On kuitenkin olemassa useita erilaisia startupin määritelmiä.

Työ- ja elinkeinoministeriön selvityksessä startup-yritys määriteltiin seuraavasti: nuori, pienehkö, itsenäinen ja yksityinen yritys, jolla on juridiset perusedellytykset kasvuille. Näin määriteltynä Suomessa perustetaan vuosittain 4 000–5 000 startup-yritystä, jolloin noin 5 prosenttia koko yrityskannasta täyttää startupin määritelmän. Näistä startup-yrityksistä kolmessa vuodessa kohtuulliseen kasvuun yltää 6–7 prosenttia eli noin 300 yritystä.⁶¹¹

Startup-yrityksiä on huomattavasti vähemmän, jos käytetään pääomasijoittajien keskuudessa tunnettua määritelmää. Sen mukaan startup on ”tilapäinen organisaatio, jonka tarkoituksena on etsiä toistettavissa olevaa ja skaalautuvaa liiketoimintamallia”. (toistettavuus = ei ole kertaluontoinen onnenkantamoinen tai anomalia; skaalautuvuus = mahdollisuus markkina-arvon rivakkaan kasvuun suhteessa sijoitettuun pääomaan)”. Määritelmän on kehittänyt amerikkalainen yrittäjä Steve Blank.⁶¹²

ETLAn selvityksessä suomalaisista startup-yrityksistä käytettiin tätä rajausta. Selvityksen mukaan Suomeen perustetaan vuosittain vain noin sata lupaavaa, potentiaalisesti skaalautuvaa startup-yritystä. Määrä vastaa noin kahta prosenttia kaikista vuosittain aloittavista nuorista yrityksistä, joilla on perusedellytykset kasvuille. Useimmiten lupaavimmat startupit nousevat ohjelmistoalalle. Kasvavat ja skaalautuvat startup-yritykset — sekä yrittäjät — ovat keskeisiä koko kansantalouden kasvuille, mutta usein vasta vuosien viiveellä.⁶¹³

Startup-yritys eroaa kasvuyrityksestä siinä, että yrityksen pitää olla nuori ja kasvuhakuinen – ja yleensä myös skaalautuva. Kaikki kasvuyritykset eivät ole startupeja. Ks. lähemmin **Kasvuyritys**.

Sukuyritys. Sukuyrityksellä tarkoitetaan yritystä, jonka omistajuus tai johto on siirtynyt perheessä sukupolvelta toiselta. Perheellä tarkoitetaan samoista esivanhemmista eli samasta suvusta polveutuvia ihmisiä.⁶¹⁴

Suuryritys. Suuryrityksen kriteerinä voidaan käyttää esimerkiksi yritysten työntekijöiden määrää tai liikevaihtoa. Käytetyimmän suomalaisen määritelmän mukaan suuryrityksenä pidetään 250 työntekijää tai sitä enemmän työllistäviä yrityksiä. Usein suuryritysten lista tehdään niin, että siihen otetaan tietty määrä (esim. kymmenen) maan kooltaan suurinta yritystä. Englannin kielisellä *Big business* -käsitteellä tarkoitetaan yleisesti tällaisia kansakuntien suurimpia yrityksiä.

Yritys on taloustieteen oppikirjan määritelmän mukaan ”talousyksikkö, joka organisoii ja ohjaa hyödykkeiden tuottamista”. Työntekijälle yritys on toimeentulon lähde. Omistajalle yritys on puolestaan varallisuuskohde, jonka toiminnan tarkoituksena on tuottaa voittoa osakkeenomistajille.⁶¹⁵

Teollisuudessa yritys on tuotannon perusyksikkö. Merkittävä osa taloudellisesta toiminnasta kulkee yritysten kautta. Liiketoimintayksikkö, jota kutsutaan yritykseksi, ohjaa merkittäväällä tavalla ihmisten elämää ja käyttäytymistä. Yritys voidaan määritellä eri tavoilla erilaisissa tutkimuksissa. Yrityksen kasvua ja laajuutta on tutkittu paljon taloustieteessä.⁶¹⁶

Yritykset voidaan luokitella kahteen ryhmään sen mukaan, kuuluvatko ne pörssiin. Pörssiin kuuluvia yrityksiä kutsutaan listatuiksi yrityksiksi ja pörssiin kuulumattomia listaamattomiksi. Sellaista listaamatonta yritystä, joka on yli miljardin arvoinen, sanotaan **yksisarviseksi** (*unicorn*). **Kymmensarvinen** (*decacorn*) on vähintään kymmenen miljardin arvoinen listaamaton yritys. Suomen taloushistoriassa on ollut vain yksi yksisarvinen eli pelifirma Supercell.

LÄHTEET

LÄHTEET

KIRJALLISUUS

Aaltonen, T. & Junkkari, L. 1999. Yrityksen arvot ja etiikka. Porvoo; Helsinki; Juva: WSOY.

Acs, Z. J. & Audretsch, D. B. (toim.) 2003. Handbook of entrepreneurship research: an interdisciplinary survey and introduction. New York: Springer. International handbook series on entrepreneurship 1.

Ahloth, K., Manninen, P., Nieminen, T. ja Väisänen, S. 2006, Yrittäjyyden oppimispaikat Keski-Suomessa. Teoksessa: Kyrö, P. ja Ripatti, A. (toim.) Yrittäjyyskasvatuksen uusia tuulia, Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu, Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 4/2006.

Aho, S., Kivimäki, R. & Koski, P. 1995. Uusi, kestävä yrittäjyys?: tutkimus yrittäjäksi ryhtymisestä ja uusyrityskeskusten toiminnasta. Helsinki: Työministeriö. Työpoliittinen tutkimus 118.

Ahvenainen, J. & Kuusterä, A. 1982. Teollisuus ja rakennustoiminta. Teoksessa J. Ahvenainen, E. Pihkala & V. Rasila (toim.) 1982. Suomen taloushistoria. 2, Teollistuva Suomi. Helsinki: Tammi, 223-224.

Ahvenainen, J. 1984. Suomen sahateollisuuden historia. Porvoo: WSOY.

Ahvenainen, J. 1994. Yrityshistorian kirjoittaminen. Helsinki: Finn Lectura.

Ahvenainen, J. 2000. Paloheimo, Karl Alfred. Kansallisbiografia-verkkajulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997-.

Alaja, A. 2016. Yrittäjähenkinen valtio – Uusi avaus innovaatiopolitiikkaan. <http://sorsafoundation.fi/wp-content/uploads/2016/12/2016-2-Yritt%C3%A4j%C3%A4henkinen-valtio-web.pdf> Viitattu 2.3.2018.

Alanen, A. J. 1957. Suomen maakaupan historia. Helsinki: Kauppiaitten kustannus.

Alestalo, M. 1985. Yhteiskuntaluokat ja sosiaaliset kerrostumat toisen maailmansodan jälkeen. Teoksessa T. Valkonen, R. Alapuro, M. Alestalo, R. Jallinoja & T. Sandlund (toim.) Suomalaiset. Yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikana (4. painos). Helsinki: WSOY, 101-200.

Alho, K. 1948. Vapaa yrittäjätoiminta Suomen teollisuudessa. Teoksessa O. W. Louhivuori (toim.) Vapaa yrittäjätoiminta. Helsinki: Fennia, 91-113.

Alho, K. 1961. Suomen teollisuuden suurmiehiä: 12 elämäkertaa. Porvoo: WSOY.

Ali-Yrkkö, J. & Kotiranta, A. & Ylhäinen, I. 2017. Katsaus yritysten kasvuun ja sitä koskeviin politiikkatoimiin. ETLA Raportit No 79. <https://pub.etla.fi/ETLA-Raportit-Reports-79.pdf>. Viitattu 30.11.2017.

Allardt, E. 1984. Yrittäjäkoulutus Suomessa: Pk-yrittäjien koulutukselliset taustat sekä toimenpidesuosituksset yrittäjien ammatillisen koulutuksen kehittämiseksi. Helsinki: Suomen yrittäjäin keskusliitto.

Allen, C. & Lee, D. R. 1996. The Entrepreneurs as Hero. *Journal of Private Enterprise* 12/1996, 1-15.

Ames, M. D. 1983. *Small Business Management*. West Group.

Audretsch, D. B., Keilbach, M. C. & Lehmann, E. E. 2006. *Entrepreneurship and economic growth*. Oxford: Oxford UP.

Audretsch, D. B. 2007. *The entrepreneurial society*. Oxford: Oxford University Press.

Autio, E. 2003. *High-Potential Entrepreneurship in the Light of GEM Data. The Entrepreneurial Advantage of Nations*. New York: UN.

Autio, E. 2009. The Finnish paradox: the curious absence of high-growth entrepreneurship in Finland. Helsinki. Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen keskustelunaiheita 1197.

Auvinen, T., Niittykangas, H. & Kuhmonen, T. 2010. Yrittäjän subjektiivinen rationaalisuus mekanististen selitysmallien maailmassa: esimerkkinä paikallinen kehittäminen. Working paper 355. Jyväskylä University. School of Business and Economics. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-4059-1> Viitattu 20.2.2018.

Arenius, P., & De Clercq, D. 2005. A network-based approach on opportunity recognition. *Small Business Economics*, 24 (3), 249 – 265.

Altman, E. I. 1993. *Corporate financial distress and bankruptcy: a complete guide to predicting & avoiding distress and profiting from bankruptcy*. 2. painos. New York: Wiley.

Arion, V. & Lehtinen, N. 2001. *Statistical assessment research of family business populations in Finland*. Pro gradu -tutkielma: Jyväskylän yliopisto, taloustieteiden tiedekunta. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-2001866311> Viitattu 20.10.2018.

Balleisen, E. J. 2001. *Navigating Failure: Bankruptcy and Commercial Society in Antebellum America*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.

Bannock, G. 1981. *The economics of small firms: return from the wilderness*. Oxford: Basil Blackwell.

Barkham, R., Gudgin, G., Hart, M. & Hanvey, E. 1996. *The Determinants of Small Firm Growth*. Lontoo: Jessica Kingsley Publishers.

Baron, R. A. & Shane, S. A. 2008. *Entrepreneurship: a process perspective*. 2nd. edition. Mason, OH: South-Western.

Barringer, B. R. & Duane Ireland, R. 2008. *Entrepreneurship: successfully launching new ventures*. 2nd ed. Upper Saddle River, NJ: Pearson/Prentice Hall, cop.

Barro, R. J. 1989. *Economic growth in a cross section of countries*. Cambridge, Mass: National Bureau of Economic Research. Working paper series. National Bureau of Economic Research 3120.

Baucus, D. A., Baucus, M. S., & Human, S. E. 1996. Consensus in franchise organizations: A cooperative arrangement among entrepreneurs. *Journal of Business Venturing*, 11 (5), 359 – 378.

Baum, J. & Silverman, B. 2004. “Picking winners or building them? Alliances, patents, and human capital as selection criteria in venture financing of biotechnology startups”. *Journal of Business Venturing* 19, 411-436.

Baumol, W. J. 1990. *Entrepreneurship: Productive, Unproductive, and Destructive*. *Journal of Political Economy* 98, No. 5, Part 1, 893-921.

Baumol, W. J., Litan, R. E. & Schramm, C. J. 2007. Good capitalism, bad capitalism, and the economics of growth and prosperity. New Haven: Yale University Press.

Bergman, T. 1980. Pätevä yrittäjä: näkökohtia yrittäjyyden kehittämiseksi Suomessa 1980-luvulla. Turku: Turun korkeakoulujen yhteiskunnallis-taloudellinen tutkimusyhdistys.

Birch, D. L. 1979. The Job Generation Process. Cambridge (MA): Program on Neighborhood and Regional Change.

BIS. 2011. International Trade and Investment – the Economic Rational for Government Support. Economics Paper No 13.

Bjerke, B. 2007. Understanding entrepreneurship. Northampton, MA: Elgar.

Bjerke, B. 2013. About entrepreneurship. Northampton, MA: Elgar.

Bland, J. 2010. Yhteiskunnallinen yritys - ratkaisu 2000-luvun haasteisiin. Ison-Britannian malli ja sen kokemukset. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Strategiset hankkeet 22/2010. Viitattu 10.11.2018.

Borg, O. & Pehkonen, J. 1983. Yritysjohdajat ja yhteiskunta: STK:n ja LTK:n yrittäjien sosiaalinen rakenne ja työmarkkinapoliittiset käsitykset. Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen laitoksen julkaisuja 74.

Burns, P. 2007. Entrepreneurship and small business. (2. korjattu painos) Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave.

Butler, E. 2018. An Introduction to Capitalism. The Institute of Economic Affairs. Saatavissa; <https://iea.org.uk/wp-content/uploads/2018/07/Butler-Capitalism-Interactive.pdf> Viitattu 20.8.2018.

Brands, H. W. 1999. Masters of enterprise: giants of American business from John Jacob Astor and J.P. Morgan to Bill Gates and Oprah Winfrey. New York: Free Press.

Brockhaus, R. H. 1987. Entrepreneurial Folklore. Journal of Small Business Management, Vol. 25 Issue 3, 1-6.

Bühler, W., Terho, V. E. & Vesikansa, J. (toim.) 1979. Vapaus, yrittäjyys, tulevaisuus: elinkeinovapauden 100-vuotisjuhlajulkaisu. Helsinki: Suomen Yrittäjien Keskusliitto.

Bühler, W. 1995. Yrittäjyyden kaksi vuosikymmentä, 1974-1994. Teoksessa P. Suokas (toim.) Yrittäjyyden studia generalia: uusi avaus korkeakouluopiskelijoiden yrittäjyyden opiskelulle. Helsingin kauppakorkeakoulu, pienyrityskeskus, Mikkeli, Helsingin kauppakorkeakoulun pienyrityskeskuksen julkaisuja M-711, 9-32.

Bylund, P. 2015. Can You Teach Entrepreneurship? It's a tricky problem for formal education, saatavissa; <https://fee.org/articles/can-you-teach-entrepreneurship/> Viitattu 5.3.2018.

Carland, J. W., Hoy, F., Boulton, W. R. & Carland, J. A. C. 1984. Differentiating Entrepreneurs from Small Business Owners: A Conceptualization. *Academy of Management Review* 9 (2), 354-359.

Carle, G. 1980. Entreprenören: Vem är han? *Äffrasekonomi Management* 1, 16-20.

Casson, M. 2003. The entrepreneur: an economic theory (uudistettu painos. Cheltenham: Elgar. (Alkuteos julk. 1982)

Casson, M. & Giusta, M. D. 2007. Entrepreneurship and social capital: Analysing the impact of social networks on entrepreneurial activity from a rational action perspective. *International Small Business Journal*, 25 (3), 220 – 244.

Casson, M. 2010. The Economic Theory of Entrepreneurship: an Overview. Teoksessa M. Casson Entrepreneurship: theory, networks, history. Northampton, MA: Edward Elgar Pub, 3-41.

Chandler, A. D., jr. 1977. The visible hand: the managerial revolution in American business. Cambridge, MA: Belknap.

Chandler, A. D., jr. & Hikino, T. 1990. Scale and scope the dynamics of industrial capitalism. Cambridge, Mass: The Belknap Press of Harvard University Press.

Chell, E. 2008. The entrepreneurial personality: a social construction. 2nd ed. London, U.K. : Routledge.

Chell, E. 2013. The entrepreneurial personality: a social construction. (2. korjattu painos). Hove, East Sussex: Routledge.

Cole, A. H. 1954. Twentieth-Century Entrepreneurship in the United States and Economic Growth. *American Economic Review* 44 (2), 35-50.

Cole, A. H. 1959. *Business in its Social Setting*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Cooper, A. C. & Dunkelberg, W. C. 1986. Entrepreneurship and Paths to Business Ownership. *Strategic Management Journal* 7 (1), 53-68.

Combs, J. G., & Ketchen, D. J. Jr. 2003. Why do firms use franchising as an entrepreneurial strategy?: A meta-analysis. *Journal of Management*, 29 (3), 443 – 465.

Combs, J. G., Ketchen, D. J. Jr., & Short, J. C. 2011. Franchising Research: Major milestones, new directions, and its future within entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 35 (3), 413 – 425.

Crowley, B. 1994. Liberty and Entrepreneurship, saatavissa; <https://fee.org/articles/liberty-and-entrepreneurship/> Viitattu 15.3.2018.

Cunningham, J. B. & Lischeron, J. 1991. Defining Entrepreneurship. *Journal of Small Business Management* 29 (1), 45-61.

De Carolis, D. M., Litzky, B. E., & Eddleston, K. A. 2009. Why networks enhance the progress of new venture creation: The influence of social capital and cognition. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 33 (3), 527 – 545.

Dees, J. G. 1998. The Meaning of “Social Entrepreneurship”. Kauffman Center for Entrepreneurial Leadership. http://e145.stanford.edu/upload/articles/dees_SE.pdf Viitattu 10.9.2017.

Dyer, G. W. 1994. Toward a Theory of Entrepreneurial Careers. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 19(2), 7-21.

Elinkeinoelämä kiittää. 2003. Helsinki: Keskuskauppakamarin palvelu.

Eloranta, J., García-Iglesias, C., Jalava, J. & Ojala, J. 2006. On the road to prosperity: an introduction. Teoksessa J. Ojala, J. Eloranta & J. Jalava (toim.) *The road to prosperity: an economic history of Finland*. Helsinki: SKS, 15-32.

Evans, D. S. & Leighton, L. S. 1989. Some Empirical Aspects of Entrepreneurship. *American Economic Review* 79 (3), 519-535.

Fagerfjäll, R. 2011. *Entreprenörernas svenska historia*. Malmö: Liber.

Fellman, S. 1999. Kirjanpitäjistä controlleriksi, konttoripäälliköistä talousjohtajaksi. Teoksessa R. Parikka (toim.) Suomalaisen työn historiaa: korvesta konttoriin. Helsinki: SKS, 127-164.

Fellman, S. 2000a. Uppkomsten av en direktörprofession: industriledarnas utbildning och karriär i Finland 1900-1975. Helsingfors: Finska vetenskaps-societeten. Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk 155.

Fellman, S. 2000b. Affärsmäns utländska studieresor 1880-1939. Teoksessa R. Oittinen & M. Rahikainen (toim.) Keulakuvia ja peränpitäjiä: vanhan ja uuden yhteiskunnan rajalla. Helsinki: Suomen historiallinen seura, 251-268.

Fellman, S. 2004. Företagsledaren som entreprenör: entreprenörskapets betydelse i tillväxtprocessen. Teoksessa N. Ervalahti (toim.) Perspektiv på det industriella i Finland till 1950. Helsinki: Historicus skriftserie 16, 102-119.

Fellman, S. 2008. Growth and investment: Finnish capitalism, 1850s-2005. Teoksessa S. Fellman, M. J. Iversen, H. Sjögren & L. Thue (toim.) Creating Nordic capitalism: the business history of a competitive periphery. Palgrave Macmillan, 139-217.

Fornaro, P. 2018. Immigrant Entrepreneurship in Finland. ETLA Raportit - Reports 83. Saatavissa; <https://www.etla.fi/julkaisut/immigrant-entrepreneurship-in-finland/> Viitattu 13.9.2018.

Forssell, O. 1979. Kauppa Suomessa 1860-1960. Helsinki: Suomen Pankin julkaisuja 10.

Fucini, J. J. & Fucini, S. 1985. Entrepreneurs: the men and women behind famous brand names and how they made it. Boston: G.K. Hall.

Gartner, W. B. 1988. "Who is an Entrepreneur?" Is the Wrong Question. American Journal of Small Business 12 (4), 11-32.

Gibb, A. 2000. Corporate Restructuring and Entrepreneurship: What Can Large Organizations Learn from Small?. Enterprise & Management Studies, 1 (1), 19-35.

Gompers, P. & Lerner, J. 2004. The venture capital cycle. (2. painos). Cambridge (MA): MIT Press.

Greiner, L. E. 1972. Evolution and Revolution as Organizations Grow. *Harvard Business Review*, Vol. 50, Issue 4, s. 37-46.

Grewal, D., Iyer, G. R., Javalgi, R. G., & Radulovich, L. 2011. Franchise partnership and international expansion: A conceptual framework and research propositions. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 35 (3), 533 – 557.

Haapala, P. 2006. Suomalainen rakennemuutos. Teoksessa J. Saari (toim.) *Historiallinen käänne: johdatus pitkän aikavälin historian tutkimukseen*. Helsinki: Gaudeamus, 91-124.

Hajba, S. 1988. Naisyrittäjiä menneiltä vuosisadoilta. Turku: Turun kauppakorkeakoulu. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja. A; 88, 2.

Harper, D. A. 2008. Towards a theory of entrepreneurial teams. *Journal of Business Venturing*, 23 (6), 613 – 626.

Hauta-aho, S. 1990. Yrityksen perustamisen vaiheet: työsuhde-lähestymistavan teoreettista analysointia ja perustamisen vaiheiden konkretisointi. Vaasan korkeakoulun tutkimuksia 146. Vaasa: Vaasan korkeakoulu.

Hauta-aho, S. 1992. Liikkeenjohtaminen ja yrittäjäksi aikominen yrityksessä. Vaasa: Vaasan yliopisto. Proceedings of the University of Vaasa 149.

Hautala, H. 2003. Suomen talouselämän rakenne ja kehitys. Helsinki: WSOY.

Hautamäki, A. & Lemola, T. (toim.) 2004. Suomi uuteen nousuun: innovaatiot ja osaaminen huipputasolle. Helsinki: Sitra: Edita. Sitran raportteja 39. Saatavissa; <https://www.sitra.fi/julkaisut/Raportti39.pdf> Viitattu 13.3.2019.

Hébert, R. F. & Link, A. N. 1988. *The entrepreneur: mainstream views and radical critiques*. (2. painos) New York: Praeger.

Hébert, R. F. & Link, A. N. 1989. In Search of the Meaning of Entrepreneurship. *Small Business Economics* 1 (1), 39-49.

Heikkinen, S. & Hoffman, K. 1982. Teollisuus ja käsityö. Teoksessa J. Ahvenainen, E. Pihkala & V. Rasila (toim.) *Suomen taloushistoria*. 2, *Teollistuva Suomi*. Helsinki: Tammi, 52-88.

Heinonen, J., Kovalainen, A., Paasio, K., Pukkinen, T. & Österberg, J. 2006. Palkkatyöstä yrittäjäksi. Tutkimus yrittäjäksi ryhtymisen reiteistä sosiaali- ja terveystalalla sekä kaupallisella ja teknisellä alalla. Helsinki: Työministeriö, Työpoliittinen tutkimus 2006.

Helaniemi, K., Kuronen A. & Väkeväinen, V. 2018. Kutsuvat sitä pöhinäksi – Tositarinoita kasvuyrittäjyydestä. Helsinki: Otava.

Henrekson, M. & Johansson, D. 2010. Gazelles as job creators: a survey and interpretation of the evidence. *Small Business Economics* 35 (2), 227-244.

Herlin, N. 2001. Lihakirves ja leimakirves: kirja konkurssista. Helsinki: Tammi.

Hietala, K. 1987. Yrittäjyyden edistäminen: myyttejä, mielikuvia, asenneilmastoja. Helsinki: Yliopistopaino.

Hjerppe, R. 1979. Suurimmat yritykset Suomen teollisuudessa 1844-1975. Helsinki: Societas scientiarum Fennica. Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk 123.

Hjerppe, R. 1982. Teollisuus. Teoksessa J. Ahvenainen, E. Pihkala & V. Rasila (toim.) Suomen taloushistoria 2. Teollistuva Suomi, Helsinki; Kustannusosakeyhtiö Tammi, 408-431.

Hjerppe, R. 1988. Suomen talous 1860-1985: kasvu ja rakennemuutos. Helsinki: Valtion painatuskeskus. Suomen Pankin julkaisuja 13.

Hjerppe, R. 1990. Kasvun vuosisata. Helsinki: VAPK-kustannus.

Hjerppe, R. & Vartia, P. 2002. Talouden kasvu ja rakennemuutos 1860-2000. Teoksessa H. A. Loikkanen, J. Pekkarinen & P. Vartia & P. Haaparanta (toim.) Kansantaloutemme - rakenteet ja muutos. (3. uudistettu painos). Helsinki: Taloustieto, 9-53.

Hjerppe, R. 2004. Monikansallisten yritysten tulo Suomeen ennen toista maailmansotaa. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 3 / 2004, 216-238.

Hjerppe, R. & Jalava, J. 2006. Economic Growth and Structural Change - A Century and a Half of Catching-up. Teoksessa *The road to prosperity: an economic history of Finland*. Helsinki: SKS, 33-64.

Hoffman, K. 1989. Strömberg 1889-1988: sähkötekniikan taitaja. Vaasa: ABB Strömberg.

Honkanen, V. 2008. Ammattikorkeakoulusta yrittäjäksi. Yrittäjyyden yksiköistä valmistuneiden koulutuskokemukset, yrittäjäurat ja menestyminen. Turku: Koulutusso-siologian tutkimuskeskus RUSE, Turun yliopisto.

Hornaday, J. A. 1982. Research about living Entrepreneurs. Teoksessa C. A. Kent, D. L. Sexton, K. H. Vesper (toim). Encyclopedia of Entrepreneurship. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall.

Hornaday, R. W. & Wheatley, W. J. 1986. Managerial Characteristics and the Financial Performance of Small Business. Journal of Small Business Management 24 (2), 1-7.

Hughes, J. R. T. 1966. The vital few: American economic progress and its protagonists. Boston: Houghton Mifflin.

Hughes, J. R. T. 1986. The vital few: the entrepreneur and American economic progress. New York: Oxford University Press.

Huuskonen, V. 1992. Yrittäjäksi ryhtyminen: teoreettinen viitekehys ja sen koettelu. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja 2: 1992. Turun kauppakokeakoulu, Turku.

Hyytinen, A. & Rouvinen, P. 2005. Onko talouskasvua ilman yrittäjiä? Teoksessa A. Hyytinen & Petri Rouvinen (toim.) Mistä talouskasvu syntyy? Elinkeinoelämän Tutki-muslaitos ETLA Sarja B 214. Helsinki: Taloustieto Oy, 137-158.

Hyytinen, A. & Pajarinen, M. 2005. Yrittäjäksi ryhtyminen ja yrittäjyysasenteet Suomessa: havaintoja kyselytutkimuksista. Etlä Keskusteluaiheita 990. Helsinki. <http://www.etla.fi/wp-content/uploads/2012/09/dp990.pdf> Viitattu 20.11.2017.

Hyytinen, A., Pajarinen, M. & Rouvinen, P. 2005. Millaisia ovat uudet kasvuyrittäjät ja heidän yrityksensä. Kansantaloudellinen aikakauskirja 101 (4), 432-446.

Hyytinen, A. & Rouvinen, P. 2005. Mistä talouskasvu syntyy? Elinkeinoelämän tutki-muslaitos. 214. Helsinki: Taloustieto. ETLA.

Häkkinen, R. & Patja, P. 2018. ”Yrittäjyyskasvatuksellinen oppilaitosyhteistyö ja sen kehittäminen – case Jyväskylän Yritystehdas Oy”, teoksessa: Peltonen, K., Laakso, H., Kuru, P. & Oksanen, L (toim.) YKTT2018 Yrittäjyyskasvuspäivät 2018 Artikkelit, LUT University Tutkimusraportit – Research reports 84, 8-32. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-335-246-9> Viitattu 10.4.2019.

Ikonen, V. & Valkonen, M. 1987. Milloin ja miksi Suomi teollistui eri kirjoittajien mukaan. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 83 (3), 309-313.

Ikäheimo, S. & Lumijärvi, O-P. 2018. Perhe on paras? Perheomisteiset pörssiyhtiöt Suomessa. Helsinki: Pörssisäätiö. Saatavilla; http://www.porssisaatio.fi/wp-content/uploads/2018/08/Perheomisteiset-p%C3%B6rssi%C3%B6t-Suomessa_tutkimusraportti.pdf Viitattu 15.11.2018.

Immonen, H. Yrittäjyyden yhtälöä etsimässä. William ja Ester Otsakorven Säätiön sivustolla julkaistu kirjoitus. Saatavissa; <http://www.otsakorpi.fi/yritysjyyden-yhtaloa-etsimassa/> Viitattu 15.9.2018.

Jauri, E. 1948. Puoli vuosisataa suomalaista liike-elämää: Suomen uusinta taloushistoriaa taustakuvauksineen. Helsinki.

Jensen-Eriksen, N. 2007. Metsäteollisuuden maa. Metsäteollisuus kasvun, integraation ja kylmän sodan Euroopassa 1950-1973 / 4, Lämpimurto. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1055: 4.

Jensen-Eriksen, N. 2013. Suomen yrittäjyyden kultakausi. Helsinki: Perheyritys-lehti 4/2013. s. 30. Perheyritysten liitto ry.

Johannisson B. 1984. Local mobilization. Ideology, organization and strategy. Växjö: Högskolan i Växjö.

Jovanovic, B. 1982. Selection and the Evolution of Industry. *Econometrica* 50, 649-70.

Jukka, P. 1995. Yrittäjyys Suomessa: keskeisiä tilastoja ja aikasarjoja yrittäjyydestä. Helsinki: Työministeriö.

Kamm, J. B., Shuman, J. C., Seeger, J. A., & Nurick, A. J. 1990. Entrepreneurial teams in new venture creation: A research agenda. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 14 (4), 7 – 17.

Kanniainen, V. 2006. Yrittäjyyden taloustiede: katsaus ja arviointeja. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 102 (3), 321-338.

Kankaanpää, A. & Leimu, H. 1982. Yrittäjien käsitykset yritystensä perustamissyistä ja merkityksestä pienteollisuudessa. *Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja* 8.

Kansikas, J. 2015. The business elite in Finland: a prosopographical study of family firm executives 1762–2010. *Business History* 57 (7), 1112-1132.

Karonen, P. 2004. Patruunat ja poliitikot: yritysjohtajat taloudellisina ja poliittisina toimijoina Suomessa 1600-1920. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kekkonen, J. 1987. Merkantilismista liberalismiin: oikeushistoriallinen tutkimus elinkeinovapauden syntytaustasta Suomessa vuosina 1855-1879. *Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja n:o 172*. Helsingin yliopisto.

Keskisarja, T. 2006. Afäärifennomaanit: Paloheimo-veljekset suurliikemiehinä ja yhteiskunnallisina vaikuttajina. Helsinki: WSOY.

Keski-Suomi kasvuun yhdessä yrittäen: Keski-Suomen maakunnallinen yrittäjyyskasvatuksen kehittämisohjelma 2011-2015 (toimittajat Anu Tokila ja Sanna-Mari Hynninen). Keski-Suomen liitto B: 181. Jyväskylä: Keski-Suomen liitto, 2011. Saatavissa; http://www.keskisuomi.fi/filebank/22411-Ehja_polku_netiversio.pdf Viitattu 3.4.2019.

Kiljunen, M. & Rikama, S. 2011. Sitä saa mitä tilaa. Kasvuyritysten monet muodot hämmentävät. Tilastokeskus. Artikkelit on julkaistu Tilastokeskuksen Tieto&trendit-lehdessä 7/2011. Saatavissa; https://www.stat.fi/artikkelit/2011/art_2011-11-01_002.html?s=0 Viitattu 25.3.2018.

Kirchhoff, B. A. 1994. *Entrepreneurship and dynamic capitalism: the economics of business firm formation and growth*. Westport, CT: Praeger. Praeger studies in American industry.

Kirzner, I. M. 1973. *Competition and entrepreneurship*. Chicago: University of Chicago Press.

Knight, F. H. 2002. *Risk, uncertainty and profit*. Washington, D.C: Beard Books. (Alkuteos julk. 1921).

Kocka, J. 2016. Kapitalismin lyhyt historia. Helsinki: Gaudeamus. Suomentanut Timo Soukola.

Koiranen, M. 1993. Ole yrittäjä: sisäinen ja ulkoinen yrittäjyys. Helsinki: TT-kustannustieto.

Koiranen, M. & Peltonen, M. 1995. Yrittäjyyskasvatus: ajatuksia yrittäjyyteen oppimisesta. Valkeakoski: Konetuumat.

Koiranen, M. 1998. Perheyrittäminen: huomioita suku- ja perheyrityksistä. Valkeakoski: Konetuumat.

Koiranen, M. 2000. Juuret ja siivet: perheyrityksen sukupolvenvaihdos. Helsinki: Edita.

Koiranen, M. 2006. Yrittäjyyttä on ollut aina, mutta suosio ja ilmestymismuodot ovat vaihtelleet. Teoksessa P. Juuti (toim.) Johtaminen eilen, tänään, huomenna. Helsinki: Otava, 59-70.

Kolbe, L. 2010. Ihanuuksien ihmema. Helsinki: Kirjapaja.

Koramo, M., Keinänen, J., Oosi, O. & Wennberg, M. 2017. Itsensätyöllistäminen ja jakamistalous työelämän murroksessa. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Saatavissa; <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-201-9> Viitattu 24.10.2018.

Koroma, J. 2015. Suomalaisten hyvinvointia rakentamassa: Teollisuuden Keskusliiton historia. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kotiranta, M., Helin, N. & Kämppi, M. 2016. Yrittäjyys yhdistää. Yrittäjyysosaaminen kasvuun oppilaitosyhteistyössä. Teoksessa M. Suoranta, P. Patja, I. Aaltio & M. Tunkkari-Eskelinen (toim.), Yrittäjyyskasvatuspäivät. Conference proceedings. Yrittäjyyskasvatuspäivät Jyväskylässä 13.-14.9.2016. Jyväskylä University. School of Business and Economics.

Kotiranta, A. & Widgrén, J. 2015. ”Esiselvitys yhteiskunnallisesta yrittämisestä – Katsaus yhteiskunnallisiin yrityksiin ja vaikuttavuusinvestoimiseen Suomessa”. ETLA Raportit No 46. <http://pub.etla.fi/ETLA-Raportit-Reports-46.pdf> Viitattu 23.10.2018.

Klinge, M. 1997. Snellman, Johan Vilhelm. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997– Viitattu 20.2.2018..

Kuisma, M. 1983. Kauppasahojen perustaminen Suomessa 1700-luvulla (1721-1772): tutkimus päätöksentekoprosessista. Finska Vetenskaps-Societeten Bidrag till kännedom av Finlands natur och kultur 129. Helsingin yliopisto, Helsinki.

Kuisma, M. 1997. Kylmä sota, kuuma öljy: Neste, Suomi ja kaksi Eurooppaa 1948-1979. Porvoo: WSOY.

Kuisma, M. 2004. Yrittäjät sääty-yhteiskunnan luokkakuvassa. Teoksessa P. Haapala (toim.) Talous, valta ja valtio: tutkimuksia 1800-luvun Suomesta. (10. painos) Vastapaino, 29-54.

Kuisma, M. & Seppänen, P. 2015. Suomen pahimmat bisnesmokat: tarinoita huippujohtamisesta. Helsinki: Siltala.

Kuisma, M. 2009. Suomen poliittinen taloushistoria 1000-2000. Helsinki: Siltala.

Kuisma, M. 2011. Saha: tarina Suomen modernisaatiosta ja ihmisistä jotka sen tekivät. Helsinki: Siltala.

Kuisma, M. 2015. Venäjä ja Suomen talous: 1700-2015. Helsinki: Siltala.

Kuismanen, M., Malinen, P. ja Seppänen, S. 2017. PK-yritysbarometri Syksy 2017. Helsinki.

Kuratko, D. F. & Hodgetts, R. M. 2007. Entrepreneurship: theory, process, practice. (7. painos). Mason (Ohio): Thomson South-Western.

Kuusterä, A. 2000. Alfred Kordelin yrittäjänä. Teoksessa E. Koivusalo (toim.) Kohti kultarantaa. Alfred Kordelinin elämän ja kuoleman arvoituksia. Helsinki: SKS, 29-64.

Koskivirta, A. 2005. Tarina arjesta: Lassila & Tikanoja 1905-2005. Helsinki: Lassila & Tikanoja

Kyrö, P. 1997. Yrittäjyyden muodot ja tehtävä ajan murroksissa. Jyväskylä studies in computer science, economics and statistic 38. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kyrö, P. 1998. Yrittäjyyden tarinaa kertomassa. Helsinki: WSOY.

Kyrö, P. 2005. Yrittäjyyskasvatus – murrosten kautta yliopistoon. Teoksessa E. Poikela (toim.) Osaaminen ja kokemus – työ, oppiminen ja kasvatus. Tampere University Press, 159-178.

Kyrö, P., Lehtonen, H. & Ristimäki, K. (toim.) 2007. Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia. Hämeenlinna: Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu, Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 5/2007.

Kyrö, P., Lehtonen, H. & Ristimäki, K. 2007. Yrittäjyyskasvatuksen suuntia etsimässä. Teoksessa Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia. Hämeenlinna: Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu, Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 5/2007, 12-31.

Laaksonen, O. 1962. Suomen liike-elämän johtajisto: sen sosiaalinen liikkuvuus ja koulutus. Helsinki: Helsingin yliopisto. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia 10.

Lahti, A. 1986. Pienyritysten menestyminen kilpailussa avoimilla toimialoilla. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja 76.

Laird, P. W. 2006. Pull: networking and success since Benjamin Franklin. Cambridge (Mass.): Harvard University Press. Harvard studies in business history 48.

Lamberg, J.-A., Ojala, J. & Eloranta, J. 1997. Uusinstitutionalismi ja taloushistoria: kollektiivisen valinnan ja liiketoiminnan kustannusten problematiikka. Teoksessa J.-A. Lamberg, J. Ojala & J. Eloranta (toim.). Uusi institutionaalinen taloushistoria: johdanto tutkimukseen. Jyväskylä: Atena, 15-47.

Lamberg, J.-A. & Ojala, J. 1997. Johdanto. Teoksessa J.-A. Lamberg, J. Ojala & J. Eloranta (toim.) Uusi institutionaalinen taloushistoria: johdanto tutkimukseen. Jyväskylä: Atena, 9-13.

Lamberg, J.-A. 1999. Taloudelliset eturyhmät neuvotteluprosesseissa: Suomen kauppapoliittinen politiikka 1920-1930-luvulla. Helsinki: Suomen tiedeseura. Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk 154. Jyväskylän yliopisto.

Landes, D. S. 1990. Why are we so rich and they so poor? American Economic Review 80 (2), 1.

Landes, D. S. 1999. The wealth and poverty of nations: why some are so rich and some so poor. New York: Norton.

Laukkanen, M. 2005. Yrittäjyyden käynnistävä kehittäminen – yritykset, työpaikat ja seututalous vaikuttamisen kohteina. 3. työversio, 08/2005. Lähteenä artikkelissa Niittykangas, H. 2011. Alueellinen yrittäjyys. Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu 369/2011.

Laukkanen, M. 2007. Kasvuyrittäjyys ja kasvuyritykset. Teoksessa M. Laukkanen (toim.) Kasvuyritys. Helsinki: Talentum, s. 17-56.

Lehti, E., Rope, T. & Pyykkö, M. 2007. Mikä tekee yrittäjästä menestyvän: perusyrittäjästä superyrittäjäksi. Helsinki: WSOYpro.

Leino, S. 2014. Katsaus Entrepreneurship Society (ES) toimintaan ja tulevaisuuteen, Saatavissa; <https://uasjournal.fi/koulutus-oppiminen/katsaus-entrepreneurship-society-es-toimintaan-ja-tulevaisuuteen/> Viitattu 20.10.2018.

Leppänen, O. 2013. Liiketoimintasuunnitelma roskakoriin! Helsinki: Tammi.

Lentz, B. F. & Laband, D. N. 1990. Entrepreneurial Success and Occupational Inheritance among Proprietors. Canadian Journal of Economics 23 (3), 563-579.

Lilja, K. & Tainio, R. 2006. Johtaminen suomalaisissa yrityksissä: suunnitelmataloudesta kilpailutalouteen. Teoksessa P. Juuti (toim.) Johtaminen eilen, tänään ja huomenna. Helsinki: Otava, 103-113.

Lintunen, L. 2000. Who is the winner entrepreneur?: an epistemological study of the Schumpeterian entrepreneur. Acta Universitatis oeconomicae Helsingiensis A-180. Helsingin kauppakorkeakoulu, Helsinki.

Littunen, H. 1994. Uusien yritysten menestyminen: yritystoiminnan kriittiset alkuvuodet. Keski-Suomen taloudellisen tutkimuskeskuksen julkaisuja 130.

Littunen, H. 2001. Uusien yritysten menestyminen: seurantatutkimuksen tulosten kansainvälinen vertailu. Helsinki: Kauppa- ja teollisuusministeriö, elinkeino-osasto. Kauppa- ja teollisuusministeriön tutkimuksia ja raportteja 21/2001.

Louhivuori, V. 2014. Pienten ja keskisuurten yritysten rahoitus Suomessa. VATT Muis-tiot 37. Saatavissa; http://www.vatt.fi/julkaisut/uusimmatJulkaisut/julkaisu/Publication_6093_id/978. Viitattu 5.4.2018.

Love, J. H. & Roper, S. 2015. SME Innovation, Exporting and Growth: A Review of

Existing Evidence. *International Small Business Journal* 33(1):28–48.

Lumpkin, G.T. & Dess, G.G. 1996. Clarifying the Entrepreneurial orientation construct and linking it to performance. *Academy of Management Review* 21 (1), 135–172.

Luukkainen, O. & Wuorinen, J. 2002. *Yrittävä elämänsenne. Kasvaminen yksilönä ja yhteisönä*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Malinen, P. & Lemmelä, E. 2014. *PK-Yritysbareometri Syksy 2014*, Helsinki.

Maliranta, M. 2015. *Luovan tuhon tie kilpailukykyyn: miten innovointi vaikuttaa yrityksiin, kansantalouteen ja kansalaisiin*. Helsinki: Tehokkaan Tuotannon Tutkimussäätiö. <http://www.ttt-saatio.fi/wp-content/uploads/2015/01/Maliranta.pdf> Viitattu 5.11.2017.

Maliranta, M. & Pajarinen, M. & Rouvisen, P. (toim.) 2018. *Startupit kansantaloudessa*. ETLA B277. Saatavissa: <https://www.etla.fi/wp-content/uploads/ETLA-B277.pdf> Viitattu 28.10.2018

Mannio, P., Vaara, E. & Ylä-Anttila, P. 2003. Introduction. Teoksessa P. Mannio, E. Vaara & P. Ylä-Anttila (toim.) *Our path abroad: exploring post-war internationalization of Finnish corporations*. Helsinki: Taloustieto, 9-24.

Marjosola, I. 1979. *Yrittäjyys tahtona ja mahdollisuutena*. Jyväskylän yliopiston taloustieteen laitoksen julkaisuja 49. Jyväskylä.

Mauranen, T. 1981. *Porvarista kauppiaksi - kauppiaan yhteiskunnallinen asema 1800-luvun jälkipuoliskolla*. Teoksessa Y. Kaukiainen, P. Schybergson, H. Soikkanen & T. Mauranen (toim.) *När samhället förändras - Kun yhteiskunta muuttuu*. Helsinki: SHS, 185-212.

Mazzucato, M. 2013. *The Entrepreneurial State. Debunking Private vs. Public Sector Myths*. Anthem Press.

McClelland, D. C. 1967. *The achieving society*. New York: Free Press.

McCraw, T. K. (toim.) 1997. *Creating modern capitalism: how entrepreneurs, companies, and countries triumphed in three industrial revolutions*. Cambridge: Harvard University Press.

McCraw, T. K. 1997. Introduction. Teoksessa T. K. McCraw (toim.) Creating modern capitalism: how entrepreneurs, companies, and countries triumphed in three industrial revolutions. Harvard University Press, 1-16.

Meinander, H. 2011. Suomen historia: linjat, rakenteet, käännekohdat. Helsinki: WSOY.

Meri, V. 1991. Sanojen synty: suomen kielen etymologinen sanakirja. 3. kokonaan uus. laitos. Jyväskylä; Helsinki: Gummerus.

Menger, C. 1981. Principles of economics. New York: New York U.P. (Alkuteos julk. 1921).

Michelsen, K. 1999. Viides sääty: insinöörit suomalaisessa yhteiskunnassa. Helsinki: Tekniikan akateemisten liitto.

Michelsen, K. 2001a. Työ, tuottavuus, tehokkuus: rationalisointi suomalaisessa yhteiskunnassa. Helsinki: Rationalisoinnin seniorikilta. STH julkaisuja 7.

Michelsen, K. 2001b. Vuosisadan tilinpäätös: Helsingin kauppakorkeakoulu 1911-2001. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu.

Michelsen, K. 2005. Yrittäjyyden paradoksi. Helsinki: Taloustieto. EVA-raportti.

Michelsen, K., 2013. Kone: perhe, yrittäjyys ja yritys teollisuuden vuosisadalla. Helsinki: Otava.

Mikkilä, T. 2016. Työn tekijät: Suomen Yrittäjät ja sen edeltäjät 1898-2016. Helsinki: Suomen Yrittäjät.

Miner, J. B. 1997. A psychological typology of successful entrepreneurs. Westport (Conn.): Quorum Books.

Mises, L. v. 2007. Human action: a treatise on economics. (4. painos) Indianapolis: Liberty Fund. (Alkuteos julk. 1949).

Mokyr, J. 1985. The Industrial Revolution and the New Economic History. Teoksessa J. Mokyr (toim.) The economics of the industrial revolution. London: Allen & Unwin, 1-52.

Mokyr, J. 1990. The lever of riches: technological creativity and economic progress. New York: Oxford University Press.

Mokyr, J. 2006. Preface: Successful Small Open Economies and the Importance of Good Institutions. Teoksessa J. Ojala, J. Eloranta & J. Jalava (toim.) The road to prosperity: an economic history of Finland. Helsinki: SKS, 93-126.

Moore, C. F. 1986. Understanding Entrepreneurial Behavior: A Definition and Model. Academy of Management Best Papers Proceedings, 66-70.

Myllyntaus, T. 1980. Suomen talouspolitiikka ja valtiontalous 1809-1860. Julkaisussa Suomen taloushistoria. 1, Agraarinen Suomi. Helsinki: Tammi, 330-366.

Myllyntaus, T. 1992. Vaaran laelta toimiston nurkkaan - taloudellinen kehitys ja elämänmuodon muutokset. Teoksessa M. Rahikainen (toim.) Suuri muutos: suomalaisen yhteiskunnan kehityspiirteitä. Helsingin yliopisto Palmenia, 35-51.

Myllyntaus, T. 1996. "The Best way to pick up a Trade:" Journeys Abroad by Finnish Technical Students 1860-1940, ICON Journal of the International Committee for the History of Technology 2/1996, 138-163.

Möttönen, T. 2017. Kasvun tekijät. Tutkimus Suomen teollistumisen ajan perustajayrittäjistä 1870-1990. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7017-8> Viitattu 4.2.2018.

Nasaw, D. 2006. Andrew Carnegie. New York: Penguin Press.

Niittykangas, H. 2004. Yrittäjä ja yrityksen toimintaympäristö. (2. painos) Jyväskylän yliopiston taloustieteiden tiedekunnan julkaisuja 134.

Niittykangas, H. 2007. Kasvun vaihtoehto – yrityksiä peräkkäin tai rinnakkain. Teoksessa M. Laukkanen (toim.) Kasvuyritys. Helsinki: Talentum, 95-105.

Niittykangas, H. 2011. Yrittäjyydestä ja yrittäjämäisestä toiminnasta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Working paper, School of Business and Economics 368. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-4398-1> Viitattu 30.5.2017.

Nordberg, J. 2007. Entrepreneurs Are the Heroes of the World. Cato's Letter 5 (3), 1-5. <http://www.cato.org/publications/catos-letter/entrepreneurs-are-heroes-world> Viitattu 13.9.2017.

Nordhaus, W. D. 2004. Schumpeterian Profits in the American Economy: Theory and Measurement. National Bureau of Economic Research. NBER Working Papers 10433. http://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/SSRN_ID537242_code331494.pdf?abstractid=537242&mirid=1 Viitattu 20.10.2017

North, D. C. 1990. Institutions, institutional change and economic performance. New York: Cambridge University Press.

North, D. C. 1991. Institutions. *The Journal of Economic Perspectives*, Vol. 5, No. 1 (Winter, 1991), 97-112.

North, D. C. 2003. The Role of Institutions in Economic Development. Discussion Paper Series 2003/2. United Nations Economic Commission for Europe. Geneva, Switzerland. http://www.unece.org/fileadmin/DAM/oes/disc_papers/ECE_DP_2003-2.pdf Viitattu 20.2.2018.

North, D. C. 2007. Institutional Bases for Capitalist Growth. Teoksessa E. Sheshinski, W. J. Baumol & S. R. J. Strom (toim.) *Entrepreneurship, innovation, and the growth mechanism of the free-enterprise economies*. Princeton University Press, 35-47.

Nurmi, T., Rekiaro, I. & Rekiaro, P. 1994. Suomen kielen sivistyssanakirja. Jyväskylä: Gummerus.

Nykysuomen sanakirja. 2002. Toinen osa, J–K. (päätoimittaja M. Sadeniemi). 15. p. Porvoo; Helsinki: WSOY.

Ojala, J. 1999a. Tehokasta liiketoimintaa Pohjanmaan pikkukaupungeissa: purjemenkulan kannattavuus ja tuottavuus 1700-1800-luvulla. Helsinki: Suomen historiallinen seura. *Bibliotheca historica* 40. Väitöskirja: Jyväskylän yliopisto.

Ojala, J. & Karonen, P. 2006. Yritysten ja yhteiskunnan yhteisevoluutio. Teoksessa J. Jalava, J. Eloranta & J. Ojala (toim.) *Muutoksen merkit: kvantitatiivisia perspektiivejä Suomen taloushistoriaan*. Helsinki: Tilastokeskus, 285-303.

Ojala, J. & Nummela, I. 2006. Feeding Economic Growth; Agriculture. Teoksessa J. Ojala, J. Eloranta & J. Jalava (toim.) *The road to prosperity: an economic history of Finland*. Helsinki: SKS, 65-92.

Ojala, J. 2010. Yhteydet ja vertailu: Suomi ja maailma pitkällä aikavälillä: juhluento 12.5.2010. J@rgonia: elektroninen julkaisusarja 17. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-201010263013> Viitattu 5.10.2017.

Ojala, J. 2016. Pohjanmaan kauppaporvarien sukulaisverkostot 1700-1800-luvulla. Teoksessa E. Enberg & A. Engberg (toim.) Pohjanmaan porvariston vuosisadat 1700-1800: elinkeinojen verkostot, Keski-Pohjanmaan maakuntamuseo, 9-25.

Oksanen, J. 2013. Yrittäjävalmiudet ja niiden oppiminen: perustaja- ja jatkajayrittäjien käsityksien eroja. *Jyväskylä studies in business and economics* 134. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-5406-2> Viitattu 30.9.2017.

Paasio, K., Nurmi, P. & Heinonen, J. 2015. Yrittäjyys yliopistojen tehtävänä?. Helsinki: Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:10.

Paavilainen, M. 2005. Kun pääomilla oli mieli ja kieli: suomalaiskansallinen kielinationalismi ja uusi kauppiaskunta maakaupan vapauttamisesta 1920-luvun alkuun. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. *Bibliotheca historica* 96.

Pajarinen, M. & Ylä-Anttila, P. 2006. Omistajuus ja yritysten menestyminen: analyysiä suomalaisella aineistolla. Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos Discussion Paper No: 1007. Saatavissa; <https://www.etla.fi/wp-content/uploads/2012/09/dp1007.pdf>. Viitattu 3.3.2018.

Pajarinen, M., Rouvinen, P. & Ylä-Anttila, P. 2006. Uusyrittäjien kasvuhakuisuus. Helsinki: Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos, Keskusteluaiheita 1052. Saatavilla; <http://www.etla.fi/wp-content/uploads/2012/09/dp1052.pdf>. Viitattu 19.11.2018.

Pajarinen, M. & Rouvinen, P. 2006. Mistä yrittäjät tulevat? Teknologiakatsaus 198. Tekes, Helsinki. Saatavilla; http://www.tekes.fi/julkaisut/mista_yrittajat_tulevat.pdf Viitattu 25.11.2017.

Parker, S. 2004. *The economics of self-employment and entrepreneurship*. Cambridge University Press.

Patja, P. 2011. Perheiden omistamisen muuttuvat merkitykset: diskurssianalyttinen tutkimus perheiden omistamisen merkityksellistymisestä Suomessa vuosina 1976-2005. Väitöskirja: Jyväskylän yliopisto, kauppakorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-4415-5> Viitattu 20.2.2019.

Peltomäki, M. 2002. Maan keskellä Mammonan vuori: suomalaisen yrittämisen henki. Turun yliopisto koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 58. Turku, Turun yliopisto.

Peltonen, M. 1986. Yrittäjyys. Helsinki: Otava.

Penrose, E. 2009. The theory of the growth of the firm. Oxford: Oxford University Press. (Alkuteos julk. 1959).

Perkin, H. 1969. The origins of modern English society 1780-1880. London: Routledge & Kegan Paul.

Pihkala, E. 1982a. Elintason nousu ja kehityksen varjopuolet. Teoksessa J. Ahvenainen, E. Pihkala & V. Rasila (toim.) Suomen taloushistoria 2. Teollistuva Suomi. Helsinki: Tammi, 506-527.

Pihkala, E. 1982b. Liikenteen uusi vallankumous. Teoksessa J. Ahvenainen, E. Pihkala & V. Rasila (toim.) Suomen taloushistoria 2. Teollistuva Suomi. Helsinki: Tammi, 440-452.

Pihkala, E. 2001. Suomalaiset maailmantaloudessa keskiajalta EU-Suomeen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Tietolipas 181.

Pipping, H. E. 1948. Yrittäjiä ja yritteliäisyyttä Suomessa kaupan ja teollisuuden alalla. Teoksessa O. W. Louhivuori (toim.) Vapaa yrittäjätoiminta. Helsinki: Fennia, 114-135.

Pitkänen, N., Kämppi, M. & Helin, N. 2016. Yrittäjyyskoulutuksen nykytila-analyysi – Yrittäjyys yhdistää, yrittäjyysosaaminen kasvuun oppilaitosyhteistyössä –hanke. Saatavilla: https://opiskelu.jyu.fi/fi/tyoelamapalvelut/intra/yrittajyyskoulutuksen-nykytila-analyysi-2016_jy_jamk_ao.pdf Viitattu 3.4.2019.

Pohjola, M., Pekkarinen, J. & Sutela, P. 2006. Taloustiede. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Pohjolainen, P., Mikkola, H. & Pihkasalo, K. 2016. Yrittäjyys yhdistää – keitaista eläviin lainoihin. Ammattikorkeakoulukirjastojen lehti Kreodi, saatavissa; <https://www.kreodi.fi/en/16/lhmiset/323/Yritt%C3%A4jyys-yhdist%C3%A4%C3%A4-%E2%80%93-keitaista-el%C3%A4viin-lainoihin.htm>. Viitattu 3.4.3019.

Politis, D. 2005. The Process of Entrepreneurial Learning: A Conceptual framework. *Entrepreneurship Theory and Practice* 29 (4), 399–424.

Pulma, P. 1994. Kajaanin kaupungin historia. [4], Pikkukaupungin unelmia: Kajaani 1906-1976. Panu Pulma, Oiva Turpeinen. Kajaani: Kajaanin kaupunki.

Purrington, C. & Bettcher, K. E. 2001. From the Garage to the Boardroom: The Entrepreneurial Roots of America's Largest Corporations. National Commission on Entrepreneurship.

Pyykkö, M. 2011. Minustako yrittäjä? Helsinki: WSOYpro1.

Pyykkönen, M. 2014. Ylistetty yrittäjyys. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. SoPhi 127.

Pöyhönen, E., Hänninen, E., Meren-mies, J., Lilja, I., Kostilainen, H. & Mankki, J. 2010. Sosiaaliset ja yhteiskunnalliset yritykset. Uuden talouden edelläkävijöitä? Yhteinen Yritys -hanke, Saatavissa; http://www.tem.fi/ajan-kohtaista/julkaisut/sarjaan_kuulumattomat_julkaisut/2008-2011/sosiaaliset_ja_yhteiskunnalliset_yritykset_uuden_talouden_edellakavijoi-ta.97988.xhtml 4.5.2018. Viitattu 4.5.2018.

Rae, D. & Carswell, M. 2001. Towards a conceptual understanding of entrepreneurial learning. *Journal of Small Business and Enterprise Development* 8 (2), 150–158.

Rantala, A. 2006. Growth of new firms: evidence from Finland 1996-2003. Helsinki: Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos. Pellervo Economic Research Institute reports 197.

Rasila, V. 1982. Liberalismin aika. Teoksessa J. Ahvenainen, E. Pihkala & V. Rasila (toim.) Suomen taloushistoria 2. Teollistuva Suomi. Helsinki: Tammi, 13-26.

Ricketts, M. 2006. Theories of Entrepreneurship: Historical Development and Critical Assessment. Teoksessa M. Casson, B. Yeung, A. Basu & N. Wadeson (toim.) *The Oxford handbook of entrepreneurship*. Oxford: Oxford University Press, 33-58.

Ristimäki, K. 1998. Yliopisto ja yrittäjyyskasvatus: yrittäjyys yliopistojen koulutusohjelmissa. Vaasa: Vaasan yliopisto. Vaasan yliopiston julkaisuja 31. Ristimäki, K. 2005. Yrittäjyyskasvatus. Järvenpää: Yrityssanoma.

Ronstadt, R. 1984. *Entrepreneurship: Text, Cases and Notes*. Dover. MA.: Lord.

Rouvinen, P. & Väänänen, L. 2004. Yrittäjä, elämäntieteiden maisteri. Teoksessa T.-A. Wilska (toim.). Oman elämänsä yrittäjät? Helsinki: Opetusministeriö. Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura 44. Nuorisoasiain neuvottelukunta Nuora 28, 58-70.

Ruskovaara, E. 2014. Entrepreneurship Education in Basic and Upper Secondary Education – Measurement and Empirical Evidence. Acta Universitatis Lappeenrantaensis 590.

Salerno, J. 2008. The Entrepreneur: Real and Imagined. Quarterly Journal of Austrian Economics 11 (3), 188-207.

Sanandaji, T. & Sanandaji, N. 2014. SuperEntrepreneurs – and how your country can get them. The Centre for Policy Studies. <http://www.cps.org.uk/files/reports/original/140523001236-superentrepreneursandhowyourcountrycangetthemupdate.pdf> Viitattu 15.10.2017.

Schumpeter, J. A. 1934. The theory of economic development: an inquiry into profits, capital, credit, interest, and the business cycle. (MA): Harvard University Press.

Schumpeter, J. A. 1989. Essays: on entrepreneurs, innovations, business cycles and the evolution of capitalism. New Brunswick: Transaction.

Schumpeter, J. A. 2008. Capitalism, socialism and democracy. New York: Harper Perennial. Harper Perennial Modern Thought. (Alkuteos julk. 1942.)

Schybergson, P. 1964. Aktiebolagsformens genombrott i Finland: utvecklingen före 1895 års lag. Helsingfors: Finska vetenskaps-societeten. Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk 109.

Schybergson, P. 1988. Fötegarverksamhet i Finlands industrihistoria. Sphinx. Årsbok – vuosikirja 1987.

Schybergson, P. 1992. Työt ja päivät: Ahlströmin historia 1851-1891. [Kustannuspaikka tuntematon]: Ahlström.

Schybergson, P. 2004. Ensimmäiset teollisuuskapitalistit. Teoksessa P. Haapala (toim.) Talous, valta ja valtio: tutkimuksia 1800-luvun Suomesta. (10. painos.) Tampere: Vastapaino, 81-96.

Schybergson, P. 2002. Ahlström, Antti. Kansallisbiografia-verkkajulkaisu. *Studia Biographica* 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997–. Viitattu 20.2.2018.

Schweikart, L. & Doti, L. P. 2010. *American entrepreneur: the fascinating stories of the people who defined business in the United States*. New York: American Management Association.

Seeck, H. 2012. *Johtamisopit Suomessa: taylorismista innovaatioteorioihin*. (3. uudistettu painos.) Helsinki: Gaudeamus.

Seikkula-Leino, J. 2007. Opetussuunnitelmaudistus ja yrittäjyyskasvatuksen toteuttaminen. Opetusministeriön julkaisuja 2007: 28. Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79409/opm28.pdf?sequence=1> Viitattu 20.2.2018.

Shane, S. 2003. *A general theory of entrepreneurship: the individual-opportunity nexus*. Cheltenham: Edward Elgar. *New horizons in entrepreneurship*.

Shane, S. A. 2008. *The illusions of entrepreneurship: the costly myths that entrepreneurs, investors, and policy makers live by*. New Haven (Conn.): Yale University Press.

Shane, S. & Venkataraman, S. 2000. The Promise of Entrepreneurship as a Field of Research. *Academy of Management Review* 25 (1), 217-226.

Sillanpää, P. 1999. *Yrittäjyyden monet muodot: näkökulmia yrittäjyyteen ja yrittäjyystutkimukseen*. Lahti: Teknillinen korkeakoulu, Lahden keskus.

Sipola, S. 2015. *Understanding growth and non-growth in entrepreneurial economies: analysis of startup industries and experimental winner generation in Finland, Israel and Silicon Valley*. *Acta Universitatis Ouluensis* 73. Oulun yliopisto, Oulu.

Smith, A. 2015. *Kansojen varallisuus: tutkimus sen luonteesta ja syistä*. Suomentaja Jaakko Kankaanpää. Helsinki: WSOY. (Alkuteos julk. 1776).

Smith, M. 1967. *The Entrepreneur and His Firm: The Relationship between Type of Man and the Type of Company*. Michigan.

Sørheim, R. 2005. Business angels as facilitators for further finance: an exploratory study. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 12, 2, 178- 191.

Stanworth, M. J. K. & Curran, J. 1973. Management Motivation in the Smaller Business. Essex.

Stanworth, M. J. K. & Curran, J. 1976. Growth and the Small Firm - an Alternative View. *Journal of Management Studies* 13 (2), 95-110.

Stanworth, M. J. K., Stanworth, C. & Granger, B. 1989. Who becomes an entrepreneur? *International Small Business Journal* 1989, 11-12.

Stenlund, A. 2017. Yrittäjyyden tuottaminen : tavoitteena kyvykkyys, jota kilpailu edellyttää, osaaminen rakentaa ja itsenäisyys ilmentää. Rovaniemi: Lapin yliopisto, Väitöskirja.

Stevenson, H. H. & Gumpert, D. E. 1985. The heart of entrepreneurship. *Harvard business review* 63 (2), 85-94.

Stiles, T. J. 2009. The first tycoon: the epic life of Cornelius Vanderbilt. New York: Alfred A. Knopf.

Storey, D. J. 1994. Understanding the small business sector. London: Routledge.

Strömmer, A. 1969. Väestöllinen muuntuminen Suomessa: analyttinen kuvaus syntyvyyden, kuolevuuden ja luonnollisen kasvun tähänastisesta kehityksestä ja alueellisesta vaihtelusta. Helsinki: Väestöpoliittinen tutkimuslaitos.

Swedberg, R. 2000. The Social Science View of Entrepreneurship: Introduction and Practical Application. Teoksessa R. Swedberg (toim.) *Entrepreneurship. The Social Science View*. Oxford University Press, 7-44.

Tainio, R., Räsänen, K. & Santalainen, T. 1985. Suuryritykset ja niiden johtaminen Suomessa: liiketoiminnan johtamisesta yhtymän strategiseen johtamiseen. Espoo: Weilin + Göös. *Ekonomia*.

Taipalinen, J. & Toivio, T. 2004. Vastuullinen yritystoiminta pk-yritysten voimavarana. *KTM Julkaisuja* 16/2004 Elinkeino-osasto, saatavissa; [http://ktm.elinar.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/O/A102DB719A818F16C2256EA1002EC2B0/\\$file/jul16elo.pdf](http://ktm.elinar.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/O/A102DB719A818F16C2256EA1002EC2B0/$file/jul16elo.pdf) Viitattu 10.5.2019.

Taivas + helvetti. 2013. (Puustinen, T. & Mäkeläinen, M.). Espoo: One on One.

Taivas + helvetti. Vol. 2, Ilman toista ei ole toisen menestystä. 2014. (Hämäläinen, K. & M. Mäkeläinen.). Espoo: One on One.

Taivas + helvetti. Vol. 3, Riko rajasi. 2015. (Hämäläinen, K.). Helsinki: One on One.

Tamminen, R. 1984. Menestyvän pienyrityksen tunnistamisesta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Tarvainen, M. 2018. Palkitun yrittäjyyden syntytekijät. Jyväskylän yliopisto, Kaupakorkeakoulu, Pro gradu -tutkielma. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201804202320> Viitattu 15.3.2018.

Tedlow, R. S. 2001. Giants of enterprise: seven business innovators and the empires they built. New York: HarperBusiness.

Tervo, H. 2006. Regional Unemployment, Self-Employment and Family Background. *Applied Economics* 38 (9), 1055-1062.

Tervo, H. & Haapanen, M. 2007. Miksi naisia on vain vähän yrittäjinä? *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 103 (1), 28-43.

Thurik, A. R., Stam, E. & Audretsch, D. B. 2013. The rise of the entrepreneurial economy and the future of dynamic capitalism. *Technovation* 33 (8), 302-310.

Timmons, J. A. & Spinelli, S. J. 2007. *New venture creation: entrepreneurship for the 21st century.* (7. painos) Boston: McGraw-Hill.

Tourunen, K. 2009. Perheytykset kansantalouden resurssina: keskisuurten ja suurten yritysten omistajuus, toiminnan laajuus ja kannattavuus Suomessa 2000-2005. *Jyväskylä studies in business and economics* 71. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-3470-5> Viitattu 2.10.2017.

Toropainen, H. 2009. Yrittäjyys kantaa Suomea: Helsingin ja pääkaupunkiseudun yrittäjäjärjestöt 1939-2009. Helsinki: Helsingin yrittäjät.

Tunkkari-Eskelinen, M. 2005. Mentored to Feel Free: Exploring Family Business Next Generation Members' Experiences of Non-Family Mentoring. *Jyväskylä: University of Jyväskylä. Jyväskylä Studies in Business and Economics* 44. <http://urn.fi/URN:ISBN:951-39-2267-7> Viitattu 25.9.2018.

Turunen, T. 2011. Yrittäjyys - mitä se merkitsee?: yrittäjyyden ja sen sukulaiskäsitteiden käyttö koulutuksessa, tutkimuksessa ja politiikassa 1900-luvun loppupuolelta 2000-luvun alkuun. Jyväskylä studies in business and economics 102. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-4418-6> Viitattu 10.11.2017.

Yrittäjyyskasvatuksen ehjää polkua rakentamassa: kuvauksia Keski-Suomesta. 2011. Toim. Tokila, A. & Hynninen, S-M. Jyväskylän koulutuskuntayhtymä, Yrittäjyyskasvatuksen ehjä polku -hanke. Jyväskylä.

Vainio-Korhonen, K. 2008. Sosiaaliset suhteet, sukupuoli ja suomalaiset naisyrittäjät. Teoksessa J. Keskinen ja K. Teräs (toim.) Luottamus, sosiaalinen pääoma, historia. Turku: Turun historiallinen yhdistys (Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino)

Vares, V. 1995. Voi voittajia!: ”Voittajat” ja ”häviäjät” historiantutkimuksen metodisena ongelmana. Teoksessa T. Soikkanen (toim.) Lähihistoria: teoriaan, metodologiaan ja lähteisiin liittyviä ongelmia. Turun yliopiston poliittisen historian tutkimuksia 1, 130-165.

Vartia, P. & Ylä-Anttila, P. 1996. Kansantalous 2021. Helsinki: Taloustieto. Etlä: Sarja B 153.

Vesikansa, J. 1992. Kehitysmaasta elintaso-Suomeen: itsenäisen Suomen talouden vaiheita ja niiden taustaa. Helsinki: Otava.

Vesikansa, J. 2016. Kämpistä Slushiin. Yksityisyrittäjään Säätiö 1936–2016. Yksityisyrittäjään Säätiö sr. saatavissa; <http://www.yksityisyrittajainsaatio.fi/doc/kampista-slushiin.pdf> Viitattu 3.6.2018.

Virrankoski, P. 1997. Chydenius, Anders. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997-. Viitattu 20.2.2018.

Virrankoski, P. 2001. Suomen historia. Toinen osa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 846.

Waris, H. 1967. Muuttuva suomalainen yhteiskunta. Porvoo: WSOY.

Wasserman, N. 2012. The founder's dilemmas: anticipating and avoiding the pitfalls that can sink a startup. Princeton, N.J: Princeton University Press.

Weber, M. 1990. Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki. Suomentaja Timo Kyn-täjä. Porvoo: WSOY. (Alkuteos julk. 1905).

Westhead, P. & Wright, M. (toim.) 2000. *Advances in entrepreneurship*. Cheltenham: Edward Elgar. An Elgar reference collection. 3 osaa.

Westhead, P., Wright, M. & McElwee, G. 2011. *Entrepreneurship: perspectives and cases*. New York: Prentice Hall.

Wickham, P. A. 2001. *Strategic entrepreneurship: a decision-making approach to new venture creation and management*. (2. painos) Harlow: Prentice Hall.

Wickham, P. A. 2006. *Strategic entrepreneurship*. (4 painos). New York : Financial Times Prentice Hall.

Williamson, O. E. 1983. *Markets and hierarchies: analysis and antitrust implications: a study in the economics of internal organization*. New York: Free Press.

Williamson, O. E. 1987. *The economic institutions of capitalism: firms, markets, relational contracting*. New York: Free Press.

Williamson, O. E. 1991 *Comparative Economic Organization: The Analysis of Discrete Structural Alternatives*. *Administrative Science Quarterly*, Vol. 36, No. 2. (Jun., 1991), 269-296.

Vimma, T. 2018. *Enkeleitä ja yksisarvisia: startup-Suomen tarina*. Helsinki: Otava.

Wirilander, K. 1974. *Herrasväkeä: Suomen säätyläistö 1721-1870*. Helsinki: Suomen historiallinen seura. Historiallisia tutkimuksia 93.

Wong, P.K., Ho, Y.P. & Autio, E. 2005. *Entrepreneurship, Innovation and Economic Growth: Evidence from GEM data*. *Small Business Economics* 24: 335.

Wright, M., Westhead, P. & Sohl, J. 1998. *Editors Introduction: Habitual Entrepreneurs and Angel Investors*. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 22 (4), 5 – 21.

Yang, C. 2015. *Common (And Expensive) Pitfalls Newbie Entrepreneurs Need to Avoid*. Saatavissa; <https://www.entrepreneur.com/article/244257> Viitattu 10.3.2018.

Vahtola, J. 2017. *Suomen historia: kivikaudesta 2000-luvulle*. Uudistettu painos. Helsinki: Otava.

Zetterberg, S. 1992. *Suurten uudistusten aikakausi 1861-1889*. Teoksessa S. Zetterberg & A. Tiitta (toim.) *Suomi kautta aikojen*. Helsinki: Otava, 264-369.

TIETOKANNAT

Suomen kansallisbiografia, Studia Biographica, 4 Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, saatavissa: <http://www.kansallisbiografia.fi/>

Suomen talouselämän vaikuttajat, Studia Biographica 8, Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, saatavissa: <http://www.kansallisbiografia.fi/talousvaikuttajat/>.

YVI-hankkeen sanakirja, saatavissa: <http://www.yvi.fi/sanakirja/>, Turun yliopiston ja Turun normaalikoulun koordinoimassa YVI-hankkeessa (2010-2014) kehitettiin yrittäjyyskasvatusta ammatillisessa ja yleissivistävässä opettajankoulutuksessa.

TILASTOT

Suomen tilastollinen vuosikirja (STV), vuosikerrat 1879-2000.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Suomen yritykset.

Suomen vuosisata: historialliset tilastosarjat 1860-1997. 1999. Helsinki: Tilastokeskus.

Suomi lukuina 2016. Helsinki: Tilastokeskus.

Suomen 3000 suurinta yritystä: Suomen talouselämän vuosikirja. 1988. Helsinki: Yritystieto.

Yrityskantamme kehitys vuosina 1975-86. 1987. Helsinki: Liiketaloustieteellinen tutkimuslaitos.

PAINETUT LÄHTEET JA NIIDEN KALTAISET WWW-VERKKOSIVUT

Commission of the European Communities. Brussels, 10.11.2005. COM(2005)548 final. 2005/0221(COD). Proposal for a Recommendation of the European Parliament and the Council on key competences for lifelong learning. Saatavissa; [http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2005/0548/COM_COM\(2005\)0548_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2005/0548/COM_COM(2005)0548_EN.pdf) Viitattu 4.5.2017.

EduFutura Jyväskylän yrittäjyysstrategia. Tekijöiden hallussa.

Euroopan Komission ”Yrittäjyys 2020” -toimintaohjelma. Saatavilla; ec.europa.eu/small-business/links/entrepreneurship-2020_fi.htm Viitattu 20.2.2018.

Euroopan parlamentin ja neuvoston suositus elinikäisen oppimisen avaintaidoista. Annettu 18 päivänä joulukuuta 2006 (2006/962/EY). Euroopan unionin virallinen lehti. Saatavilla; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006H0962&from=EN> Viitattu 4.5.2017.

EVA:n Arvo- ja asennetutkimus. 2018. Saatavilla; <https://www.eva.fi/blog/2018/08/29/kansanosa-kahleissa-suomalaiset-haluavat-lisaa-vapautta-yrittajille/> Viitattu 28.9.2018.

Global Entrepreneurship Monitor, Women’s Entrepreneurship 2016/2017 Report. Saatavissa; <https://www.gemconsortium.org/report> Viitattu 2.9.2018.

Freedom in the World 2018 (Freedom House). Saatavissa; <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2018/finland> Viitattu 6.11.2018.

Itsenäyöllistäjät Suomessa 2013 (A. Pärnänen & H. Sutela). Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla; http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yits_201400_2014_12305_net.pdf Viitattu 17.5.2017.

Jyväskylän yliopiston strategia 2019, saatavissa; https://www.jyu.fi/fi/yliopisto/strategiat/jyu_strategia2019-esitys.pdf Viitattu 10.5.2019.

Jyväskylän ammattikorkeakoulun, Jyväskylän koulutuskuntayhtymän ja Jyväskylän yliopiston yhteinen yrittäjyysstrategia 2014. Tekijöiden hallussa.

Jyväskylän Yritystehdas - Ideasta kasvuun; <https://www.eura2014.fi/rrtiepa/projekti.php?projekтикoodi=A70464> Viitattu 3.4.2019.

Kasvuyrittäjyyden neuvonantoryhmän muistio. (Arponen, S., Hyrsky, K. & Lipponen, H.) Kauppa- ja teollisuusministeriön julkaisuja 34/2004. Saatavissa; [http://ktm.elinar.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/All/6102E6CC665B4CB8C2256F2D003663E3/\\$file/ju-l34elo_2004.pdf](http://ktm.elinar.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/All/6102E6CC665B4CB8C2256F2D003663E3/$file/ju-l34elo_2004.pdf). Viitattu 20.11.2017.

Kasvuyrityskatsaus 2012 (TEM). Saatavissa; <https://tem.fi/documents/1410877/3342347/Kasvuyrityskatsaus+2012+21052012.pdf> Viitattu 20.11.2017.

Nuorisoyrittäjyys Euroopassa ja Suomessa. Tilastollinen tarkastelu. 2015. Suomen Yrittäjät. Saatavissa; <https://www.yrittajat.fi/sites/default/files/nuorisoyrittajyys.pdf> Viitattu 20.4.2018.

Nuorten kasvavien yritysten merkitys, menestystekijät ja yritystukien rooli kasvun ajurina. 2015. (Halme, K., Salminen, V., Lamminmäki, K., Rikama, S., Barge, B., Dalziel, M., & Miller, C.) Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 10/2015. Saatavissa; http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75023/TEMjul_10_2015_web_12032015.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 20.11.2018.

”Pienet ensin” Eurooppalaisia pk-yrityksiä tukeva aloite (”Small Business Act”). 2008. Saatavilla; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52008DC0394&from=EN> Viitattu 10.1.2018.

Salminen, V. & K. Mikkela. 2016. Yrittäjäekosysteemit kasvun ajurina. Valtioneuvosten selvitys- ja tutkimustoiminta. Policy Brief 1/2016. Näkökulmia ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin ja poliittisen päätöksenteon tueksi. Saatavilla; <https://tietokayttoon.fi/documents/1927382/2116852/Policy+Brief+VNK+yritt%C3%A4j%C3%A4ekosysteemit+0903.pdf/05ccb22f-f9bb-4d43-8ec0-b92aed946bfa?version=1.0> Viitattu 27.3.2018.

Savela, O. 2012. Yritykset tuottavat valtaosan arvonlisäyksestä. Artikkelit on julkaistu Tilastokeskuksen Tieto&trendit-lehdessä 7/2012. Saatavissa; http://www.stat.fi/artikkelit/2012/art_2012-10-22_001.html?s=0 Viitattu 5.4.2018.

Startup-yritysten kasvun ajurit ja pullonkaulat. Valtioneuvoston kanslia 2016. Saatavissa; <https://tietokayttoon.fi/documents/10616/1034423/Startup-yritysten+kasvun+ajurit+ja+pullonkaulat/31152558-ae58-42ef-9cf0-e2483ec45bc1/Startup-yritysten+kasvun+ajurit+ja+pullonkaulat.pdf?version=1.0> Viitattu 11.9.2018.

Teknologia- ja innovaatiotoiminnan linjaukset 2007–2011. Kauppa- ja teollisuusministeriö. TE-palvelut. 2018. Yrittäjä ja työttömyysturva. Saatavissa; http://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/jos_jaat_tyottomaksi/tyottomyysturva/yrittaja_tyottomyysturva/index.html .Viitattu 20.9.2018.

The Heritage Foundation 2017 Index of Economic Freedom Saatavissa; <http://thf-reports.s3.amazonaws.com/2016/BG3168.pdf> Viitattu 6.11.2018.

The 2017 Global Entrepreneurship Monitor (GEM); Saatavissa; <https://www.gemconsortium.org/report> Viitattu 5.11.2018

Tulevaisuuden työ on yhä enemmän yrittäjyyttä - koulutuksen yrittäjyyslinjaukset julki, Opetus- ja kulttuuriministeriö 17.3.2017. Luettavissa; https://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/tulevaisuuden-tyo-on-yha-enemman-yrittajyytta-koulutuksen-yrittajyyslinjaukset-julki Viitattu 10.11.2018.

Uudistuva työ ja yrittäjyys – visioista toteutukseen. Ehdotus yrittäjyyden edistämisen strategiseksi toimenpideohjelmaksi vuosille 2018–2028. Tekijät Jussi Järventaus ja Henrietta Kekäläinen. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja Yritykset 27/2018. Saatavissa; http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161072/TEM-jul_27_2018_Uudistuva_tyo.pdf Viitattu 16.11.2018

Verohallinto. 2018. Olenko palkansaaja vai yrittäjä? Saatavissa; https://www.vero.fi/yritykset-ja-yhteisot/yrityksen-elinkaari/palkansaaja_vai_yrittaja/ Viitattu 5.10.2018.

Verohallinto. 2018. Yrittäjyyden ja työsuhteen tunnusmerkkejä. Saatavissa; https://www.vero.fi/yritykset-ja-yhteisot/yrityksen-elinkaari/palkansaaja_vai_yrittaja/yrittajyyden_ja_tyosuhteen_tunnusmerkke/ Viitattu 5.10.2018.

Verohallinto. 2018. Yrittäjän eläketurva. Saatavissa; https://www.vero.fi/yritykset-ja-yhteisot/tietoa-yritysverotuksesta/yritys_tyonantajana/yrittajan_elaketurv/ Viitattu 5.10.2018.

Vuoden 1950 yleinen väestölaskenta: perhe ja ruokakunta. Saatavissa; http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/69286/vaelC102_7_1950.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 11.10.2018.

Yksinyrittäjäkysely 2010 (Suomen Yrittäjät). Saatavissa: http://www.yrittajat.fi/sites/default/files/sy_yksinyrittajakysely_2010.pdf Yksinyrittäjäkysely 2016 (Suomen Yrittäjät). Saatavissa: https://www.yrittajat.fi/sites/default/files/sy_yksinyrittajakysely_2016.pdf Viitattu 20.11.2018.

Yritysrekisterin vuositilasto 2010. Tilastokeskus. Saatavissa; https://tilastokeskus.fi/til/syr/2010/syr_2010_2011-11-25_fi.pdf. Viitattu 5.10.2018.

Yrittäjien tulot ja verot 2015, vuoden 2013 tulo- ja verotiedoilla. Suomen Yrittäjät. Saatavissa; https://www.yrittajat.fi/sites/default/files/migrated_documents/yrittajan_tulot_ja_verot_2015.pdf Viitattu 5.10.2018.

Yrittäjyysilmapuntari. Yrittäjän Päivä -säätio. 30.8.2013. Tekijät Mervola, M. & Mäkinen, M. Tutkimusraportti. Taloustutkimus. Saatavissa; https://ek.fi/wp-content/uploads/Yrittajyysilmapuntari_2013.pdf. Viitattu 2.2.2018.

Yrittäjyyskasvatuksen ehjä polku, <https://www.eura2007.fi/rrtiepa/projekti.php?projektikoodi=S10810>

Yrittäjyyskasvatuksen Ehjä Polku – Keski-Suomen yrittäjyyskasvatusverkosto, saatavissa; http://www.yvi.fi/images/YVI_verkostokilpailu_Yrittajyyskasvatuksen_Ehja_polku.pdf Viitattu 3.4.2018.

Yrittäjyyskasvatuksen linjaukset ja toimenpideohjelma. Opetusministeriön julkaisuja 2004:18. Saatavissa; <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80387/opm18.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu 3.4.2018

Yrittäjyyskasvatuksen kehittämisen työkirja (YES Varsinais-Suomi). Saatavissa; <https://varsinais-suomi/yes-keskus.fi/fi/strategia-2020/yrittajyyskasvatuksen-tyokirja> Viitattu 15.3.2018.

Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat. Opetusministeriön julkaisuja 2009:7. Saatavissa; <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/78869/opm07.pdf?sequence=1> Viitattu 3.4.2018.

Yrittäjyyskatsaus 2012. Työ- ja elinkeinoministeriö, saatavissa; <https://tem.fi/documents/1410877/3342347/Yritt%C3%A4jyyskatsaus+2012+08112012.pdf> Viitattu 13.6.2018.

Yrittäjyys 2020 -toimintasuunnitelma. Uutta kipinää Euroopan yrittäjyyteen. 2013. Euroopan Komissio. Bryssel 9.1.2013 COM(2012) 795 final. Saatavissa; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012DC0795&from=EN>

Yrittäjä – hyvä työnantaja 2018. Suomen Yrittäjät. Saatavissa; https://www.yrittajat.fi/sites/default/files/sy_yrittaja_hyva_tyonantaja_tiivistelma_2018.pdf Viitattu 13.6.2018.

Yrittäjän ammattitutkinnon perusteet (OPH-2702-2017). <https://eperusteet.opin-topolku.fi/#/fi/selaus/kooste/ammattillinenkoulutus?hakutyyppe=perusteet>. Viitattu 3.5.2018.

Vihreä kirja. Yrittäjyys Euroopassa. Euroopan yhteisöjen komissio. Bryssel, 21.1.2003 KOM(2003) 27 lopullinen. Saatavissa; <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2003/FI/1-2003-27-FI-F1-1.Pdf> Viitattu 10.1.2018.

VERKKOSIVUT

<http://thegedi.org/countries/finland>

http://www.chydenius.net/historia/mita_sanoi/elinkeinovapaudesta.asp

http://www.ec.europa.eu/small-business/links/entrepreneurship-2020_fi.htm.

<http://www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe?motportal=80>

<http://www.stat.fi/meta/kas/mikroyritys.html>.

<http://www.stat.fi/til/ylyt/kas.html>

http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_yritykset.html

<http://www.taloussanomat.fi/i ihmiset/2012/05/23/miksi-vaietaan-suomi-lepaa-naiden-firmojen-varassa/201229873/137>

http://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/jos_jaat_tyottomaksi/tyottomyysturva/yritytaja_tyottomyysturva/index.html

<http://www.yrittajat.fi/fi-FI/suomenyrittajat/yritytjyys Suomessa/>

<http://www.yrittajat.fi/fi-FI/vuodenyrittaja/palkitut-yritytjat/valtakunnallinen-yritytjajapalkinto/>

<http://www.yrityskummit.fi/fi/etusivu>

<http://www.yvi.fi/sanakirja/232-franchising>

[http://www.yvi.fi/sanakirja/295-tiimiyrittajyys-team-entrepreneurship.](http://www.yvi.fi/sanakirja/295-tiimiyrittajyys-team-entrepreneurship)

<http://www.yvi.fi/sanakirja/304-verkosto-network>

[http://www.yvi.fi/sanakirja/312-yrittajyyskasvatus-entrepreneurship-education-ent-erprise-education.](http://www.yvi.fi/sanakirja/312-yrittajyyskasvatus-entrepreneurship-education-ent-erprise-education)

<http://yrkas-tutkimus.fi/fi/tausta/>

[https://4h.fi/4h-jarjestona-2/jarjeston-toiminta/strategia/;](https://4h.fi/4h-jarjestona-2/jarjeston-toiminta/strategia/)

<https://4h.fi/tekemista/kerhot/4h-kerhot/>

<https://bni.fi/fi/index>

<https://developmentcentre.lut.fi/muut/yrittajyysmittaristo/>

<https://ek.fi/ajankohtaista/2017/02/03/ek-tutki-cleantech-alalla-jo-4-000-pk-yri-tysta/>

<https://ek.fi/ajankohtaista/tiedotteet/2016/07/06/ek-tutki-viidennes-pk-yrityksista-paassyt-kiinni-startup-yhteistyohon/>

<https://ek.fi/ajankohtaista/uutiset/2015/11/27/pk-yrittajat-startup-ekosysteemin-rakentajina/>

<https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/selaus/kooste/ammattillinenkoulutus?hakutyppi=perusteet>

[https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2018/finland\).](https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2018/finland).)

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/78869>

[https://new.abb.com/fi/abb-lyhyesti/historia/suomalaiset-juuret.](https://new.abb.com/fi/abb-lyhyesti/historia/suomalaiset-juuret)

<https://paaomasijoittajat.fi/yrittajille/mita-on-paaomasijoittaminen/>

<https://perheyryitys.fi/jasenyys/liittyminen>

<https://pikkuyrittajat.fi/esittely/>

<https://suomalaintyoy.fi/yrityksille/yhteiskunnallinen-yritys/>

https://tem.fi/artikkeli/-/asset_publisher/esitys-suomen-ensimmaiseksi-yrittajyystrategiaksi-valmistunut

<https://tem.fi/innovaatiopolitiikka>

<https://tem.fi/kasvuyritykset>

<https://tilastokeskus.fi/meta/kas/konserni.html>

<https://uasjournal.fi/koulutus-oppiminen/katsaus-entrepreneurship-society-es-toimintaan-ja-tulevaisuuteen/>

<https://ucpori.fi/yktt-periodical/>

<https://worldjusticeproject.org/about-us/overview/what-rule-law>

<https://www.aalto.fi/fi/johtamisen-laitos/yrittajyyso>

<https://www.aalto.fi/fi/yrittajyyso-ja-startupit>

https://www.edu.fi/yleissivistava_koulutus/teemat/tyoelama_ja_yrittajyyso/yrittajyyso

<https://www.edufutura.fi/>

<https://www.entrepreneur.com/article/244257>

<https://www.fiban.org/>

<https://www.gradia.fi/gradia/jyvaskylan-koulutuskuntayhtyma-gradia>

<https://www.gradia.fi/jyvaskylan-yritystehdas>

<https://www.jamk.fi/fi/Tietoa-JAMKista/>

<https://www.jamk.fi/fi/Tietoa-JAMKista/Tutustu-JAMKiin/>

<https://www.jkles.fi/>

<https://www.jyu.fi/fi/yliopisto/avainluvut>

<https://www.jyu.fi/jsbe/fi/opiskelu/erilliset-opintokokonaisuudet/yrittajyyden-perus-opintokokonaisuus>

<https://www.jyu.fi/jsbe/fi/tiedekunta/oppiaineet/strategia-ja-yrittajyys>

<https://www.kasvuopen.fi/mika-kasvu-open>

<https://www.kreodi.fi/en/16/lhmiset/323/Yritt%C3%A4jyys-yhdist%C3%A4%C3%A4-%E2%80%93-keitaista-el%C3%A4viin-lainoihin.htm>

<https://www.lut.fi/opiskelu/maisteriohjelmat/tekniikan-maisteriohjelmat/tuotantotalous/yrittajyys/opintojen-sisalto>

<https://www.porssitieto.fi/1862porssi.html>

<https://www.sitra.fi/uutiset/mista-on-kevytyrittajat-tehty/>

https://www.stat.fi/artikkelit/2011/art_2011-11-01_002.html?s=0

<https://www.stat.fi/tup/yritystietopalvelu/kasvuyritystilastot>

<https://www.syo.fi/suomen-yrittajaopisto/tarinamme>

<https://www.taloudenperusteet.com/kirjoja/opas/yrittajyys/>

<https://www.tat.fi/bisneskurssit-osa-avoimen-yliopiston-valikoimaa/>

[https://www.tat.fi/bisneskurssit-osa-avoimen-yliopiston-valikoimaa/.](https://www.tat.fi/bisneskurssit-osa-avoimen-yliopiston-valikoimaa/)

https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017

<https://www.ulapland.fi/FI/Yksikot/Yhteiskuntatieteiden-tiedekunta/Opinnot/Sivuaaineet/Yrittajyysopinnot>

<https://www.utu.fi/fi/yliopisto/turun-kauppakorkeakoulu/yrittajyys>

<https://www.uusyrityskeskus.fi/yrityksen-perustaminen/yrittajaksi-ostamalla-toimiva-yritys/>

https://www.vero.fi/yritykset-ja-yhteisot/tietoa-ritysverotuksesta/yritys_tyonantaja/yrittajan_elaketurv/

https://www.vero.fi/yritykset-ja-yhteisot/yrityksen-elinkaari/palkansaaja_vai_rittaja/yrittajyyden_ja_tyosuhteen_tunnusmerkke/

<https://www.vuodenyrittaja.fi/>

<https://www.yrittajanpaiva.fi/aineistot/yrittajan-paivan-historia/>

<https://www.yrittajat.fi/keski-suomen-yrittajat/a/uutiset/522634-jyvaskylan-yritystehdas>

<https://www.yrittajat.fi/keski-suomen-yrittajat/muuramen-yrittajat/a/muuramen-yrittajat-265762>

<https://www.yrittajat.fi/suomen-yrittajat/tutkimukset/yksinyrittajakyselyt/yksinyrittajakysely-2010-319750>

<https://yesverkosto.fi/koulu-yritysyhteisty>

<https://yle.fi/uutiset/3-9166658>

<https://yritystehdas.fi/>

<https://yritystehdas.fi/opi/>

KUVALÄHTEET

- s. 14 Kannata yksityisyritteliäisyyttä; mainosmerkki, keräilymerkki, kirjeensulkija-merkki 1937 / Helsingin kaupunginmuseo.
- s. 48 Antti Ahlström (1827–1896). Daniel Nyblin 1877–1878 / Museovirasto, Musketti.
- s. 54 Cafe Ekbergin liikekortti vuodelta 1917 / Helsingin kaupunginmuseo
- s. 56 Helsingfors Apothekares Mineralwatten-Fabrik; liikekortti / Helsingin kaupunginmuseo.
- s. 58 Antti (Anders) Chydenius (1729-1803). Johan Fredrik Martin 1805 / Museovirasto, Musketti.
- s. 62 Kultasepänilike; liikekortti, mainoskortti / Helsingin kaupunginmuseo.
- s. 66 Joulukatu, Aleksanterinkatu, Helsinki. Volker von Bonin 1979 / Museovirasto, Musketti.
- s. 70 Fredrik Idestam (1838 - 1916) L. Szacinski 1908 / Museovirasto, Musketti.
- s.71 Nokian kumituotteiden mainos / Helsingin kaupunginmuseo.
- s. 71 Minna Canth (1844–1897). Victor Barsokevitsch 1894 / Museovirasto, Musketti.
- s. 73 Gottfrid Strömberg (1863–1938). Rembrandt 1923 / Museovirasto, Musketti.
- s. 75 Karl Fazer (1866–1932). Charles Riis & C:o 1887 / Museovirasto, Musketti.
- s. 75 Konditori Karl Fazer; liikekortti mainoskortti 1930 / Helsingin kaupunginmuseo.
- s. 75 Karl Fazer Maitosuklaa -etikettikääreitä / Museoarkisto, Musketti.
- s. 76 Emil Aaltonen (1869–1949). Aug. Schuffert. / Museovirasto, Musketti.
- s. 86 Paavo V. Suominen (s. 1920). Kuvasiskot 1981 / Museovirasto, Musketti.
- s. 94 Satu Vuoristo (myöh. Tiivola) (s. 1924). Kuvasiskot 1960 / Museovirasto, Musketti.

- s. 101 Matkapuhelin; Kännykkä; Nokia 3210. / Turun museokeskus.
- s. 120 Numerolevyllinen pöytäpuhelin, luuri kannattimissa koneen päällä / Hotelli- ja ravintolamuseo.
- s. 133 Eva Löfdahl, Yrittäjäpatsas. Juho Heikkinen / Yrittäjän Päivä -säätio.
- s. 136 Elinkeinovapauden 100-v. mitali 1979 / Helsingin kaupunginmuseo.
- s. 150 Helsingin Eteläsatama. Kuvassa Hampuriin rekisteröity alus m/s Wandrahm. Aluksen omisti H.M. Gehrckers / Museovirasto / Musketti.
- s. 156 Yrittämisen vapauden puolesta mainosmerkki, keräilymerkki, kirjeensulkijamerkki 1979 / Helsingin kaupunginmuseo.
- s. 159 Jyväskylän kauppakoulun luokkahuone. Gustaf Albert Stoore / Keski-Suomen museo.
- s. 189 Suomi 100- itsenäisyyspäivän sadan lipun installaatio Kauppatorilla. Sakari Kiuru 2017 / Museovirasto, Musketti.

HYÖDYLLISIÄ SIVUSTOJA

HYÖDYLLISIÄ SIVUSTOJA

EduFutura Jyväskylä
www.edufutura.fi

KasvuOpen – kasvuyrittäjyysohjelma
www.kasvuopen.fi

Nuori Yrittäjyys
www.nuoriyrittajyys.fi

Perheyritysten liitto
<https://perheyritys.fi/>

Suomen Yrittäjät
www.yrittajat.fi/

Suomen 4H -liitto
www.4h.fi/yritys

SLUSH -tapahtuma
www.slush.org

Yrittäjän päivä 5.9.
www.yrittajanpaiva.fi

Taloudellinen Tiedotustoimisto (TAT)
www.tat.fi/

Tralla – Yrittäjyyskasvatuksen polku (Trallaan on kerätty kaikki Suomen yrittäjyyskasvatuksen materiaalit ja palvelut)
<https://tralla.fi/>

Yes-keskukset - Yrittäjyyskasvatuksen asiantuntijaverkosto
www.yes-keskus.fi

Suomi.fi -palvelu (Tietoa ja palveluja yrityksille ja yrityksen perustajille)
www.suomi.fi/yritykselle

YVI-hanke – sanakirja
www.yvi.fi/sanakirja

VIITTEET

VIITTEET

- ¹ Meri 1991. Yrittäjyyskäsitteestä lisää esim. Ristimäki 2005, 17.
- ² Shane & Venkataraman 2000.
- ³ Pyykkö 2011, 17.
- ⁴ Peltonen 1986, 9, 47–49. Ks. myös Koiranen 1993.
- ⁵ Kyrö, Lehtonen & Ristimäki 2007, 18.
- ⁶ Laukkanen 2005, 14–15.
- ⁷ Koiranen & Peltonen 1995, 9–10.
- ⁸ Shane & Venkataraman 2000.
- ⁹ Kielitoimiston sanakirja.
- ¹⁰ Suomen Yrittäjät, Yksinyrittäjäkysely 2016.
- ¹¹ Pajarinen & Rouvinen 2006.
- ¹² Huuskonen 1992, 33–35.
- ¹³ Wickham 2006, 5.
- ¹⁴ Cooper & Dunkelberg 1986, 66.
- ¹⁵ Hornaday 1982.
- ¹⁶ Shane 2003.
- ¹⁷ Barringer & Duane Ireland 2008, 12–16. D. F. Kuratko ja R. M. Hodgetts (2007, 33–36) ovat laajentaneet myyttisiä käsityksiä: 1. Yrittäjät ovat tekijöitä, eivät ajattelijoita (itse asiassa yrittäjät suunnittelevat toimintaansa tarkasti). 2. Yrittäjät ovat aina innovaattoreita (itse asiassa yrittäjyyteen liittyy kaikenlaisen innovatiivisen käyttäytymisen ymmärtäminen). 3. Yrittäjät ovat akateemisia ja sosiaalisia putoajia (itse asiassa nykyajan yrittäjät ovat ammattilaisia). 4. Yrittäjien täytyy vastata profiilia (itse asiassa erilaisia yrittäjätyyppejä on paljon). 5. Yrittäjät tarvitsevat vain onnea (itse asiassa tarvitaan valmistautumista, päättäväisyyttä, halua, tietoa ja innovatiivisuutta). 6. Tietämättömyys on etu (itse asiassa vahvuuksien ja heikkouksien kartoittaminen on tärkeää). 7. Yrittäjät etsivät menestystä mutta kokevat epäonnistumisia suurella todennäköisyydellä (itse asiassa epäonnistumisestakin voi oppia). 8. Yrittäjät ovat suuria riskinottajia (itse asiassa yleensä kyseessä on harkittu ja punnittu riski).
- ¹⁸ Koiranen 2006, 64.
- ¹⁹ Kyrö 1997.
- ²⁰ Kyrö 1998, 38–40.
- ²¹ Ristimäki 1997, 23.
- ²² Koiranen 2006, 60.
- ²³ Niittykangas 2011, 15.
- ²⁴ Ristimäki 2005, 19–20.

²⁵ Toisinaan keksijäksi mainitaan Jean-Baptiste Say (1767–1832). Yrittäjyys-käsitteen syntyhistoriaa on käsitellyt muun muassa Kari Ristimäki kirjansa *Yrittäjyyskasvatus* luvussa 2.1.1. *Alkoiko kaikki Cantillonista?* Voidaan pitää selvänä, että Cantillon ei ollut ensimmäinen, joka käytti sanaa yrittäjä. Tieteellisessä käytössä käsite kuitenkin yleistyi Cantillonin esseen *Essair Sur la Nature du Commerce en General* jälkeen, joka ilmestyi postuumisti vuonna 1755.

²⁶ Kyrö 1997, 97.

²⁷ Huuskonen 1992, 34.

²⁸ Kyrö 1997, 198.

²⁹ Smith 2015, 125, 182, 287, 291. Ekonomistien yrittäjälunnehdinnoista kootusti Hébert & Link 1988.

³⁰ Schumpeter 1934; 1989a.

³¹ Swedberg 2000, 16.

³² Itävallan koulukunnan yrittäjäkäsityksestä yleisesti Salerno 2008.

³³ Koiranen 2006, 61.

³⁴ Kirzner 1973, 7, 13–17, 47, 94.

³⁵ Shane 2003, 21; Tarvainen 2018, 24.

³⁶ Casson 2003, 20–22, 79.

³⁷ Casson 2003, 9, 13.

³⁸ Casson 2003, 34–35.

³⁹ Shane 2003, 1–2, 250.

⁴⁰ Shane 2003, 2–4, 9–10.

⁴¹ Purrington & Bettcher 2001.

⁴² Turunen 2011, 58.

⁴³ Tainio, Räsänen & Santalainen 1985, 17–18.

⁴⁴ Tainio ym. 1985, 17–18.

⁴⁵ Butler 2018, 14–15.

⁴⁶ Kapitalismin määritelmistä Kocka 2016, 7–11.

⁴⁷ McCraw 1997, vii.

⁴⁸ Rickets 2006, 37–38.

⁴⁹ Ojala & Karonen 2006.

⁵⁰ Baron & Shane 2008, 40–42.

⁵¹ Kuratko & Hodgetts 2007, 116–117.

⁵² Allen & Lee (1997): The entrepreneur on the heroic journey. ”*Entrepreneurs are, in fact, heroic figures, and their accomplishments are worth celebrating. All of us are better off because entrepreneurs have been willing to attempt what others knew couldn't be done, and then persist in the face of adversity. Their visions extend beyond existing horizons, and eventually expand the realm of the realistic, transforming one generation's dreams into the next generation's necessities.*”

⁵³ Nordberg 2007.

- ⁵⁴ *Suomen talouselämän vaikuttajat* -tietokanta (SKS).
- ⁵⁵ Tedlow 2001a, 1.
- ⁵⁶ Jukka 1995, 3–4, 6.
- ⁵⁷ Ks. esim. Kannainen 2006, 322.
- ⁵⁸ Ristimäki 2005, 24–25.
- ⁵⁹ Vainio-Korhonen 2008, 90.
- ⁶⁰ Huuskonen 1992.
- ⁶¹ Sillanpää 1999, 13.
- ⁶² Wickham 2006, 34–35.
- ⁶³ Cole 1954; 1959.
- ⁶⁴ Smith 1967.
- ⁶⁵ Hornaday & Wheatley 1986.
- ⁶⁶ Stanworth & Curran 1973.
- ⁶⁷ Miner 1996. Tyyppien suomennokset Pyykkö 2011, 126–133.
- ⁶⁸ Ks. esim. Marjosola 1979; Kankaanpää & Leimu 1982; Tamminen 1984; Lahti 1986.
- ⁶⁹ Baron & Shane 2008, 39.
- ⁷⁰ Pajarinen & Rouvinen 2006, 17.
- ⁷¹ Huuskonen 1992; Parker 2004.
- ⁷² Huuskonen 1992.
- ⁷³ Heinonen, Kovalainen, Paasio, Pukkinen & Österberg 2006.
- ⁷⁴ Heinonen ym. 2006.
- ⁷⁵ Lehti, Rope & Pyykkö 2007.
- ⁷⁶ Lehti ym. 2007.
- ⁷⁷ Oksanen 2013.
- ⁷⁸ Pajarinen, Rouvinen & Ylä-Anttila 2006.
- ⁷⁹ Tervo & Haapanen 2007.
- ⁸⁰ Lumpkin & Dess 1996, 135–172.
- ⁸¹ Auvinen, Niittykangas & Kuhmonen 2010, 29–30.
- ⁸² Barringer & Duane Ireland 2008, 7–8.
- ⁸³ Ks. esim. Bannock 1981; Stanworth, Stanworth & Granger 1989.
- ⁸⁴ Lentz & Laband 1990.
- ⁸⁵ Carle 1980.
- ⁸⁶ Tervo 2006.
- ⁸⁷ Huuskonen 1992, 64.
- ⁸⁸ Stanworth, Stanworth & Granger 1989.
- ⁸⁹ Lehti, Rope & Pyykkö 2007, 14–16.
- ⁹⁰ Ks. yleisesti esim. Koiranen 2000.
- ⁹¹ Koiranen 1998, 19.
- ⁹² Evans & Leighton 1989.
- ⁹³ Young 1971.

- ⁹⁴ Stanworth & Curran 1973.
- ⁹⁵ Huuskonen 1992, 60.
- ⁹⁶ Nuorisoyrittäjyys Euroopassa ja Suomessa. Tilastollinen tarkastelu. 2015. Suomen Yrittäjät.
- ⁹⁷ Baron & Shane 2008, 10.
- ⁹⁸ Shane 2008.
- ⁹⁹ Ronstadt 1984.
- ¹⁰⁰ Acs & Audretsch 2003.
- ¹⁰¹ Stenlund 2017, 25-26.
- ¹⁰² Koiranen 2006, 62.
- ¹⁰³ Casson 2010.
- ¹⁰⁴ Kyrö, Lehtonen & Ristimäki 2007, 15.
- ¹⁰⁵ Stevenson & Gumpert 1985.
- ¹⁰⁶ Chell 2013, 8.
- ¹⁰⁷ Greiner 1972.
- ¹⁰⁸ Westhead, Wright & McElwee 2011.
- ¹⁰⁹ Moore 1986.
- ¹¹⁰ Ks. erityisesti Wasserman 2012.
- ¹¹¹ Yang 2015.
- ¹¹² Storey 1994, 154–155; Gompers & Lerner 2001; Davidsson, Achtenhagen & Naldi 2010.
- ¹¹³ Barkham ym. 1996, 130–136.
- ¹¹⁴ Sipola 2015, 43–46.
- ¹¹⁵ Littunen 2001, 33.
- ¹¹⁶ Littunen 2001, 73.
- ¹¹⁷ <https://www.uusyrittyskeskus.fi/yrityksen-perustaminen/yrittajaksi-ostamalla-toimiva-yritys/> (viitattu 15.3.2019).
- ¹¹⁸ Aaltonen & Junkkari 1999, 111–114.
- ¹¹⁹ Wickham 2006, 166–169.
- ¹²⁰ Cunningham & Lischeron 1991, 50.
- ¹²¹ Perkin 1969, 225, 423. Mokyr 1985, 18–19.
- ¹²² Perkin 1969, 222–225.
- ¹²³ Casson 2003, 200. Ks. lähemmin Casson 2003, 200–214.
- ¹²⁴ Crowley 1994.
- ¹²⁵ Kansainvälisessä kirjallisuudessa on vakiintunut käsite self-made man. Se on tuttu myös suomalaisessa kielenkäytössä. Suomen kielen sivistyssanakirjan mukaan self-made man on omin kyvyin menestynyt mies, jolla on ollut vaatimaton alku (Nurmi, Rekiaro & Rekiaro 1994). Käsite on siinä mielessä ongelmallinen, että sen mukaan vain miehet voivat olla yrittäjiä, jotka omin avuin hankkivat menestystä. Käsite ei kuvaa nykyajan yrittäjiä, joiden joukossa on runsaasti naisia. Käsitteen ydin on siinä, että se

kuvaa yleensä omin avuin ja vaatimattomista lähtökohdista nousseita menestyneitä yrittäjiä.

¹²⁶ Laird 2006, 1.

¹²⁷ Perkin 1969, 225.

¹²⁸ Koironen 2006, 60.

¹²⁹ Peltonen 1986.

¹³⁰ Pyykkönen 2011, 17.

¹³¹ Timmons & Spinelli 2007, I (Suomennos Möttönen 2017, 12).

¹³² Von Mises, Human Action, s. 336. Suomennos sivustolta *Talouden perusteet* www-sivuilta (<https://www.taloudenperusteet.com/kirjoja/opas/yrittajyys/>)

¹³³ Tässä oppikirjassa käytän samanlaista jakoa kuin väitöstutkimuksessani (Möttönen 2017). Jako perustuu yritysten perustamiseen liittyviin toimintaympäristön muutoksiin.

¹³⁴ Landes 1999, 187; Mokyr 1990, 83; McCraw 1997, 13–14.

¹³⁵ Ojala & Karonen 2006, 290–291.

¹³⁶ Ojala 2016, 10.

¹³⁷ Ojala 2016, 10.

¹³⁸ Kuisma 1983, 23.

¹³⁹ Kuisma 2004.

¹⁴⁰ Myllyntaus 1980.

¹⁴¹ Myllyntaus 1980.

¹⁴² Vahtola 2017, 197.

¹⁴³ Kocka 2016, 59.

¹⁴⁴ Ojala 1999a, 253–254.

¹⁴⁵ Hajba 1988.

¹⁴⁶ Chydenius, Kansallinen voitto (1765). Lainausta on otettu Anders Chydenius -säätien www-sivuilta; http://www.chydenius.net/historia/mita_sanoi/elinkeinovapaudesta.asp

¹⁴⁷ Hjerppe 1990, 25.

¹⁴⁸ Kekkonen 1987, 322.

¹⁴⁹ Virrankoski 2001, 527–528.

¹⁵⁰ Alanen 1957, 351.

¹⁵¹ Zetterberg 1992, 298.

¹⁵² Vahtola 2017, 278.

¹⁵³ Kekkonen 1987, 314–322.

¹⁵⁴ Kuisma 2015, 79.

¹⁵⁵ Laaksonen 1962.

¹⁵⁶ Rasila 1982, 14.

¹⁵⁷ Virrankoski 2001, 532.

¹⁵⁸ Virrankoski 2001, 532–533.

¹⁵⁹ Virrankoski 2001, 527.

- ¹⁶⁰ Virrankoski 2001, 527.
- ¹⁶¹ Kuisma 2009, 143–145.
- ¹⁶² Klinge 1997.
- ¹⁶³ Paavilainen 2005, 120–122, 132–133.
- ¹⁶⁴ Ahvenainen 2000.
- ¹⁶⁵ Pihkala 2001.
- ¹⁶⁶ Pipping 1948, 119–132.
- ¹⁶⁷ Lähemmin Fellman 2000a; 2001.
- ¹⁶⁸ Schybergson 2004.
- ¹⁶⁹ Fellman 2004, 144.
- ¹⁷⁰ Yhtiö purettiin vuonna 1903. Engelin piirtämästä yhtiön hotellirakennuksesta Kauppatorilla tehtiin vuonna 1913 kaupungin virastotalo (Seurahuone siirtyi silloin Kaivokadulle). Helsingin pörssi perustettiin vuonna 1912. Nykyisin se on osa ruotsalaista OMX-konsernia. Lähde: Pörssitieto.
- ¹⁷¹ Lähde: Pörssitieto.
- ¹⁷² Kalender öfver kvinnoarbetet i Finland 1894, 166–177 sekä taulukot 1–3. Vainio-Korhonen (2008) on käyttänyt tietoja artikkelissaan, jota on hyödynnetty tässä luvussa.
- ¹⁷³ Vainio-Korhonen 2008, 84.
- ¹⁷⁴ Vainio-Korhonen 2008, 79–95.
- ¹⁷⁵ Virrankoski 2001, 544.
- ¹⁷⁶ Myllyntaus 1992, 37.
- ¹⁷⁷ Koskivirta 2005, 12–13.
- ¹⁷⁸ Vares 2006, 46.
- ¹⁷⁹ Koskivirta 2005, 12–13.
- ¹⁸⁰ Kuusterä 2000, 33.
- ¹⁸¹ Vares 2006, 46–47.
- ¹⁸² Meinander 2011, 153–154.
- ¹⁸³ Paavilainen 2005, 241.
- ¹⁸⁴ Paavilainen 2005, 82.
- ¹⁸⁵ Michelsen 2013, 41–42.
- ¹⁸⁶ Pulma 1994, 49–53.
- ¹⁸⁷ Hoffman 1989, 25.
- ¹⁸⁸ Heikkinen & Hoffman 1982, 52–55.
- ¹⁸⁹ Niittykangas 2011, 32.
- ¹⁹⁰ Ahvenainen & Kuusterä 1982, 223–224.
- ¹⁹¹ Hjerpe 1982, 412.
- ¹⁹² Pihkala 2001, 325.
- ¹⁹³ Laaksonen 1962, 228.
- ¹⁹⁴ Jauri 1948, 206–212.

- ¹⁹⁵ Ahvenainen 1984, 436–437.
- ¹⁹⁶ Laaksonen 1962, 9.
- ¹⁹⁷ Hjerppe 2004.
- ¹⁹⁸ Myllyntaus 1992, 45.
- ¹⁹⁹ Kuisma 2012, 206.
- ²⁰⁰ Virrankoski 2001, 828–829, 831; Meinander 2011, 193.
- ²⁰¹ Heikkinen & Hoffman 1982, 224.
- ²⁰² Alho 1948, 111.
- ²⁰³ Ahvenainen 1984, 382–383.
- ²⁰⁴ Heikkinen & Hoffman 1982.
- ²⁰⁵ Virrankoski 2001, 832–833.
- ²⁰⁶ Hoffman 2011.
- ²⁰⁷ Virrankoski 2001, 829.
- ²⁰⁸ Suomen Tilastollinen Vuosikirja.
- ²⁰⁹ Forssel 1979, 35.
- ²¹⁰ Myllyntaus 1992, 46.
- ²¹¹ Kuisma 2012, 185
- ²¹² Virrankoski 2001, 928.
- ²¹³ Hjerppe 1988, 46.
- ²¹⁴ Niittykangas 2011, 33.
- ²¹⁵ Virrankoski 2001, 997–1000.
- ²¹⁶ Jensen-Eriksen 2007, 223.
- ²¹⁷ Kuisma 1997, 41–44, 62; Meinander 2011, 194.
- ²¹⁸ Hautala 2003, 26.
- ²¹⁹ Hjerppe 1982, 421.
- ²²⁰ Pihkala 2001, 325.
- ²²¹ Laaksonen 1962, 228.
- ²²² Hautala 2003, 38.
- ²²³ Waris 1967, 27.
- ²²⁴ Meinander 2011, 229.
- ²²⁵ Suomen Tilastollinen Vuosikirja.
- ²²⁶ Vuoden 1950 yleinen väestölaskenta: perhe ja ruokakunta.
- ²²⁷ Pihkala 1982, 440, 449–452.
- ²²⁸ Pihkala 1982, 443–444.
- ²²⁹ Pihkala 1982, 446–448.
- ²³⁰ Pulma 1994, 293–294.
- ²³¹ Jukka 1995, 17–19.
- ²³² Jukka 1995, 20.
- ²³³ Virrankoski 2001, 978.
- ²³⁴ Virrankoski 2001, 978–979.

- ²³⁵ Virrankoski 2001, 985–986.
- ²³⁶ Toropainen 2009, 68.
- ²³⁷ Virrankoski 2001, 978–979, 986.
- ²³⁸ Toropainen 2009, 84.
- ²³⁹ Fellman 2008, 172–173.
- ²⁴⁰ Pihkala 2001, 328–330.
- ²⁴¹ Vartia & Ylä-Anttila 1996, 95–97.
- ²⁴² McGraw 2000.
- ²⁴³ Hautala 2003, 76, 89–90.
- ²⁴⁴ Eloranta, García-Iglesias, Jalava & Ojala 2006, 16.
- ²⁴⁵ Eloranta, García-Iglesias, Jalava & Ojala 2006, 68; Hjerppe & Jalava 2006, 50–51.
- ²⁴⁶ Haapala 2006, 110.
- ²⁴⁷ Hjerppe & Jalava 2006, 51.
- ²⁴⁸ Hjerppe & Jalava 2006, 50–51; Hautala 2003, 43.
- ²⁴⁹ Virrankoski 2001, 990–991.
- ²⁵⁰ Virrankoski 2001, 991.
- ²⁵¹ Hautala 2003, 109.
- ²⁵² Strömmer 1969, 66–67, 72–74.
- ²⁵³ Alestalo 1985, 154.
- ²⁵⁴ Suomen Tilastollinen Vuosikirja.
- ²⁵⁵ Hautala 2003, 77–78. Keski-Suomella tarkoitetaan tässä maakuntaa nykyisen maakuntajaon mukaan.
- ²⁵⁶ Hautamäki & Lemola 2004, 13–14.
- ²⁵⁷ Virrankoski 2001, 986–987.
- ²⁵⁸ Koroma 2015, 347.
- ²⁵⁹ Virrankoski 2001, 993.
- ²⁶⁰ Virrankoski 2001, 993.
- ²⁶¹ Aho, Kivimäki & Koski 1995.
- ²⁶² Jukka 1995, 47.
- ²⁶³ Vahtola 2017, 376.
- ²⁶⁴ Virrankoski 2001, 988.
- ²⁶⁵ Ali-Yrkkö, Kotiranta & Ylhäinen 2017.
- ²⁶⁶ Ali-Yrkkö, Kotiranta & Ylhäinen 2017.
- ²⁶⁷ Ali-Yrkkö ym. 2017.
- ²⁶⁸ Vimma 2018, 129.
- ²⁶⁹ Vahtola 2017, 420.
- ²⁷⁰ Ojala 2010.
- ²⁷¹ Pihkala 2001, 300–306.
- ²⁷² Sipola 2015.
- ²⁷³ Mannio, Vaara & Ylä-Anttila 2003, 14.

- ²⁷⁴ Pihkala 2001, 328–330.
- ²⁷⁵ Ks. esim. Barro 1989.
- ²⁷⁶ Pohjola, Pekkarinen & Sutela 2006, 15.
- ²⁷⁷ Hjerppe & Vartia 2002, 50.
- ²⁷⁸ Taloussanomat 23.5.2012, Miksi tästä vaietaan? Suomi lepää näiden firmojen varassa.
- ²⁷⁹ Tilastokeskus, Yritykset 2017.
- ²⁸⁰ Tainio 2007, 17.
- ²⁸¹ Suomen tilastollinen vuosikirja 2009.
- ²⁸² Fornaro 2018.
- ²⁸³ Ali-Yrkkö, Kotiranta & Ylhäinen 2017, 12.
- ²⁸⁴ Wong, Ho & Autio 2005.
- ²⁸⁵ Kuismanen, Malinen & Seppänen 2017; Malinen & Lemmelä 2014.
- ²⁸⁶ Ali-Yrkkö, Kotiranta & Ylhäinen 2017.
- ²⁸⁷ Ali-Yrkkö, Kotiranta & Ylhäinen 2017, 13–14.
- ²⁸⁸ Startup-yritysten kasvun ajurit ja pullonkaulat. Valtioneuvoston kanslia 2016.
- ²⁸⁹ Ali-Yrkkö, Kotiranta & Ylhäinen 2017, 16.
- ²⁹⁰ Maliranta, Pajarinen & Rouvinen (toim.) 2018.
- ²⁹¹ Ks. lähemmin Sipola 2015, 29–30 ja siinä mainitut lähteet.
- ²⁹² Jovanovic 1982.
- ²⁹³ Työ- ja elinkeinoministeriö, Innovaatiopolitiikka kannustaa yrityksiä jatkuvaan uudistumiseen.
- ²⁹⁴ Hautamäki & Lemola 2004, 13.
- ²⁹⁵ Tervo & Haapanen 2007.
- ²⁹⁶ Yrittäjyyskatsaus 2012.
- ²⁹⁷ Yrittäjyyskatsaus 2012.
- ²⁹⁸ Yrittäjyyskatsaus 2012.
- ²⁹⁹ Yrittäjyyskatsaus 2012.
- ³⁰⁰ Yrittäjyyskatsaus 2012.
- ³⁰¹ Yrittäjyyskatsaus 2012.
- ³⁰² Global Entrepreneurship Monitor. Women's Entrepreneurship 2016/2017 Report.
- ³⁰³ Itsensätyöllistäjät Suomessa 2013.
- ³⁰⁴ Koramo ym. 2017.
- ³⁰⁵ Yksinyrittäjäkysely 2010, Suomen Yrittäjät.
- ³⁰⁶ The 2017 Global Entrepreneurship Monitor (GEM).
- ³⁰⁷ Ks. esim. Chandler 1990.
- ³⁰⁸ Esim. Audretsch, Stam & Thurik 2001.
- ³⁰⁹ Audretsch 2007, 16, 19–20.
- ³¹⁰ Koroma 2015, 347.
- ³¹¹ Kolbe 2010.

- ³¹² Michelsen 2001.
- ³¹³ Alaja 2016.
- ³¹⁴ Smith 2015, 446.
- ³¹⁵ Bühler 1995, 11.
- ³¹⁶ Kuisma 2011, 128.
- ³¹⁷ Pulma 1994.
- ³¹⁸ Jensen-Eriksen 2013.
- ³¹⁹ Lamberg & Ojala 1997, 10.
- ³²⁰ Chandler 1990, 587–592.
- ³²¹ Wickham 2006, 163–165.
- ³²² Ojala & Karonen 2006, 285.
- ³²³ Baumol 1990.
- ³²⁴ Baumol, Litan & Schramm 2007, 7–8.
- ³²⁵ The World Justice Project: What is the Rule of Law? (viitattu 15.3.2019).
- ³²⁶ Karonen 2004, 289.
- ³²⁷ Mauranen 1981.
- ³²⁸ Paavilainen 2005, 167.
- ³²⁹ Kuisma 2010, 176–194.
- ³³⁰ Tainio ym. 1985, 106–109.
- ³³¹ Toropainen 2009, 92–95.
- ³³² Tainio ym. 1985, 103–104.
- ³³³ Ks. esim. North 1990; 1991; 2003; 2007.
- ³³⁴ Paavilainen 2005, 170.
- ³³⁵ Toropainen 2009, 12–13.
- ³³⁶ Mikkilä 2016, 67–69.
- ³³⁷ Mikkilä 2016, 64–83.
- ³³⁸ Toropainen 2009, 13–14.
- ³³⁹ Vesikansa 2016; Toropainen 2009, 16–17.
- ³⁴⁰ Koroma 2015, 347, 344–364.
- ³⁴¹ Mikkilä 2016, 24–58.
- ³⁴² Toropainen 2009, 192–193.
- ³⁴³ Ks. esim. Hyytinen & Rouvinen 2005b.
- ³⁴⁴ Hautamäki & Lemola 2004, 32.
- ³⁴⁵ Niittykangas 1994, 180, 225, 227.
- ³⁴⁶ Työ- ja elinkeinoministeriö: Elinkeinopolitiikka tähtää kestävään talouskasvuun.
- ³⁴⁷ Kasvuyrityskatsaus 2012.
- ³⁴⁸ Teknologia- ja innovaatiotoiminnan linjaukset 2007–2011. Kauppa- ja teollisuusministeriö.
- ³⁴⁹ Shane 2009.
- ³⁵⁰ Esim. Lindholm-Dahlstrand & Stevenson 2010; Shane 2008; Storey 1994.

- ³⁵¹ Baum & Silverman 2004.
- ³⁵² Storey 1994, 158.
- ³⁵³ Johannisson 1984.
- ³⁵⁴ Ali-Yrkkö, Kotiranta & Ylhäinen 2017.
- ³⁵⁵ Love & Roper 2015.
- ³⁵⁶ BIS 2011.
- ³⁵⁷ ”Pienet ensin”. Eurooppalaisia pk-yrityksiä tukeva aloite (Small Business Act).
- ³⁵⁸ Louhivuori 2014.
- ³⁵⁹ Uudistuva työ ja yrittäjyys – visioista toteutukseen. Ehdotus yrittäjyyden edistämisen strategiseksi toimenpideohjelmaksi vuosille 2018–2028.
- ³⁶⁰ Karonen 2004. Kolmiosaisesta kirjasarjasta julkaistiin 1900-luvun alussa kaksi osaa (1907–1911, 1923–1928). Kolmas osa valmistui 1958–1960.
- ³⁶¹ Ks. Peltomäki 2002, kootusti Peltomäki 2002, 189–190.
- ³⁶² Ahvenainen 1994, 20.
- ³⁶³ Keskisarja 2006, 67–69.
- ³⁶⁴ Peltomäki 2002, 31.
- ³⁶⁵ Peltomäki 2002, 175.
- ³⁶⁶ Ks. esim. Hietala 1987, 83–84.
- ³⁶⁷ Hietala 1987, 83–88.
- ³⁶⁸ Virrankoski 2001, 979.
- ³⁶⁹ Michelsen 2005, 11–12, 22–24.
- ³⁷⁰ Turunen 2011, 135.
- ³⁷¹ Toropainen 2009, 87.
- ³⁷² Peltonen 1987, 35.
- ³⁷³ Rouvinen & Väänänen 2004, 58.
- ³⁷⁴ Yrittäjä on palkintonsa ansainnut (Suomen yrittäjät). <https://www.vuodenyrittaja.fi/>
- ³⁷⁵ Suomen Yrittäjien palkitsemisjärjestelmistä ks. Bühler, Terho & Vesikansa 1979. Keskuskaupakamarin palkitsemisjärjestelmistä Elinkeinoelämä kiittää 2003.
- ³⁷⁶ Turunen 2011, 97.
- ³⁷⁷ Yrittäjän päivän historia (Yrittäjän Päivä Säätii); Toropainen 2009, 205–207.
- ³⁷⁸ Yrittäjyysilmapuntari 2013.
- ³⁷⁹ Pajarinen & Rouvinen 2006, 15–16.
- ³⁸⁰ EVAn Arvo- ja asennetutkimus 2018.
- ³⁸¹ Yle talous 14.9.2016. Erilaiset yrittäjäverkostot ovat lisänneet viime vuosina suosiotaan myös Suomessa. <https://yle.fi/uutiset/3-9166658> (viitattu 20.3.2018).
- ³⁸² YVI-sanakirja, Verkosto (network). Alkuperäislähde Casson & Giusta 2007.
- ³⁸³ YVI-sanakirja, Verkosto (network) . Alkuperäislähde Arenius & De Clercq 2005.
- ³⁸⁴ Bjerke 2007, 141–161.
- ³⁸⁵ Williamson 1983; 1987; 1991.

- ³⁸⁶ Pk-yrittäjät startup-ekosysteemin rakentajina 27.11.2015 Elinkeinoelämän Keskusliitto. <https://ek.fi/ajankohtaista/uutiset/2015/11/27/pk-yrittajat-startup-ekosysteemin-rakentajina/> (viitattu 30.8.2017).
- ³⁸⁷ Salminen & Mikkilä 2016.
- ³⁸⁸ The Global Entrepreneurship Index 2018.
- ³⁸⁹ Vimma 2018, 18.
- ³⁹⁰ The Global Entrepreneurship Index 2018.
- ³⁹¹ <https://www.gradia.fi/jyvaskylan-yritystehdas> (viitattu 20.2.2018).
- ³⁹² EK tutki: viidennes pk-yrityksistä päässyt kiinni startup-yhteistyöhön. 6.7.2016.
- ³⁹³ Yle talous 14.9.2016. Erilaiset yrittäjäverkostot ovat lisänneet viime vuosina suosiotaan myös Suomessa. BNI Finland -sivusto: <https://bni.fi/fi/index> (viitattu 25.5.2018).
- ³⁹⁴ Leino 2014.
- ³⁹⁵ Leino 2014.
- ³⁹⁶ <https://www.kasvuopen.fi/mika-kasvu-open> (viitattu 20.3.2018).
- ³⁹⁷ <https://www.kasvuopen.fi/mika-kasvu-open> (viitattu 20.3.2018).
- ³⁹⁸ Koiranen 2006, 68.
- ³⁹⁹ Niittykangas 2011, 32.
- ⁴⁰⁰ Luukkainen & Wuorinen 2002, 14.
- ⁴⁰¹ Koiranen 1998, 19.
- ⁴⁰² Tainio ym. 1985, 15.
- ⁴⁰³ Ojala & Karonen 2006, 290–292.
- ⁴⁰⁴ Kansikas 2015..
- ⁴⁰⁵ Karonen 2004, 297.
- ⁴⁰⁶ Koiranen 2000, 48–49.
- ⁴⁰⁷ Koiranen 2000, 47.
- ⁴⁰⁸ Koiranen 2000, 23.
- ⁴⁰⁹ Ikäheimo & Lumijärvi 2018.
- ⁴¹⁰ Ikäheimo & Lumijärvi 2018.
- ⁴¹¹ Ks. yleisesti esim. Koiranen 2000.
- ⁴¹² Koiranen 1998, 19.
- ⁴¹³ Tunkkari-Eskelinen 2005.
- ⁴¹⁴ Chandler 1977.
- ⁴¹⁵ Chandler 1990.
- ⁴¹⁶ Kocka 2016, 101–105.
- ⁴¹⁷ Pajarinen & Ylä-Anttila 2006, 7.
- ⁴¹⁸ Kuratko & Hodgetts 2007, 125–126.
- ⁴¹⁹ Mokyr 1985, 10.
- ⁴²⁰ Ks. esim. Vares 1995.
- ⁴²¹ Turunen 2017.
- ⁴²² Turunen 2017.

- ⁴²³ Ames 1983.
- ⁴²⁴ Nykysuomen sanakirja 2002.
- ⁴²⁵ Suomen Tilastollinen Vuosikirja, eri vuosikerrat 1900–1975.
- ⁴²⁶ Kasvuyrityskatsaus 2012.
- ⁴²⁷ Yrittäjyyskatsaus 2012.
- ⁴²⁸ Yritykset tuottavat yli 60 prosenttia Suomen bruttokansantuotteen arvonlisäyksestä (Savela 2012). Möttönen 2017, 112-113.
- ⁴²⁹ Nordhaus 2006.
- ⁴³⁰ Bjerke 2007, 162.
- ⁴³¹ Henrekson & Johansson 2010.
- ⁴³² Birch 1979.
- ⁴³³ Sanandaji & Sanandaji 2014.
- ⁴³⁴ Schumpeter 1934.
- ⁴³⁵ Maliranta 2015, 19.
- ⁴³⁶ Audretsch, Keilbach & Lehmann 2006, 187–194.
- ⁴³⁷ Laukkanen 2007, 17.
- ⁴³⁸ Kiljunen ja Rikama 2011.
- ⁴³⁹ Kasvuyritykset (Tilastokeskus).
- ⁴⁴⁰ Kasvuyrittäjyyden neuvonantoryhmän muistio. 2004.
- ⁴⁴¹ Nuorten kasvavien yritysten merkitys, menestystekijät ja yritystukien rooli kasvun ajurina. 3025. Työ- ja elinkeinoministeriö. Ali-Yrkkö, Kotiranta & Ylhäinen 2017, 16.
- ⁴⁴² Startup-yritysten kasvun ajurit ja pullonkaulat. Valtioneuvoston kanslia 2016. Ali-Yrkkö, Kotiranta & Ylhäinen 2017, 16.
- ⁴⁴³ Etlan (Maliranta, Pajarinen & Rouvinen (toim.) 2018, 35) määritelmässä startup-yrityksen piti olla ”(1) mukana Tilastokeskuksen Aloitteet yritykset -tilastossa, (2) yksityinen, itsenäinen, suomalainen osakeyhtiö, joka on aktivoitunut liiketoimintansa vuodelta 2016 alkuun jälkeen ja edelleen toiminnassa alkusyksyllä 2017, (3) kansainvälisesti orientoitunut: yrityksellä on toimintaa tai se tavoittelee myyntiä myös ulkomailta, (4) kasvuhakuinen: yritys etsii aktiivisesti mahdollisuuksia liiketoiminnan laajentamiselle, (5) liiketoimintamalli on ”skaalautuva”, ts. yrityksen myynti voi lisääntyä merkittävästikin ilman, että palkka- tai muut kulut nousevat samassa suhteessa, (6) yrityksellä on www-sivu jollain muullakin kielellä kuin suomeksi”.
- ⁴⁴⁴ Ks. lähemmin Sipola 2015, 29–30 ja siinä mainitut lähteet.
- ⁴⁴⁵ Kiljunen & Rikama 2011.
- ⁴⁴⁶ Helaniemi, Kuronen & Väkeväinen 2018, 26.
- ⁴⁴⁷ Talouselämä 26.10.2018, Yli kymmenen miljoonan pääsi jo 18 kasvuyhtiötä.
- ⁴⁴⁸ Sipola 2015.
- ⁴⁴⁹ Helaniemi, Kuronen & Väkeväinen 2018.
- ⁴⁵⁰ Autio 2003; Hyytinen, Pajarinen & Rouvinen 2005. Suomalaisten uusyrityksien kasvuhakuisuudesta Pajarinen, Rouvinen & Ylä-Anttila 2006. Suomalaisten kasvu-

yrittäjien määrästä ja kehityksestä Autio 2009.

⁴⁵¹ Pajarinen & Rouvinen 2006.

⁴⁵² Maliranta 2015, 11.

⁴⁵³ Landes 1990. Suomensos Vartia & Ylä-Anttila 1996, 51.

⁴⁵⁴ Herlin 2001, 295.

⁴⁵⁵ Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat. Opetusministeriön julkaisuja 2009:7.

⁴⁵⁶ Wirilander 1974, 328.

⁴⁵⁷ Wirilander 1974, 329.

⁴⁵⁸ Meinander 2011, 154–160.

⁴⁵⁹ Meinander 2011, 236–237.

⁴⁶⁰ Michelsen 2001b, IV–V, 2–3, 14.

⁴⁶¹ Michelsen 2001b, 14.

⁴⁶² Fellman 1999, 143.

⁴⁶³ <https://www.bc.fi/business-college/hbcocoy/>(Viitattu 20.8.2018).

⁴⁶⁴ Jukka 1995, 76–77.

⁴⁶⁵ Yrittäjyyskatsaus 2012.

⁴⁶⁶ Bergman 1980.

⁴⁶⁷ Bergman 1980, 11.

⁴⁶⁸ Allardt 1984.

⁴⁶⁹ Littunen 1994, 22–23.

⁴⁷⁰ Turunen 2011, 13. Yrittäjämäisestä oppimisesta yleisesti Oksanen 2013. Yrittäjyyskasvatuksen sisällöstä muun muassa Koironen & Peltonen 1995; Ristimäki 1998; Kyrö, Lehtonen & Ristimäki 2007.

⁴⁷¹ Seeck 2012, 285, 290.

⁴⁷² Yrittäjyyskatsaus 2012.

⁴⁷³ Honkanen 2008, 5.

⁴⁷⁴ Honkanen 2008, 5-6.

⁴⁷⁵ Honkanen 2008, 9-10. Kauhavalla vuonna 1968 perustettu Pohjanmaan Yrittäjäopisto oli harvinainen yrittäjyyden edistämiseen keskittynyt oppilaitos. 1990-luvun alussa sen nimeksi tuli Suomen Yrittäjäopisto ja sen sai yhdessä Seinäjoen kanssa kokeiluluvan ammattikorkeakoululle, josta tuli vakinaistui vuonna 1999. <https://www.syo.fi/suomen-yrittajaopisto/tarinamme> (viitattu 15.4.2019).

⁴⁷⁶ Yrittäjän ammattitutkinnon perusteet 2017.

⁴⁷⁷ <https://www.aalto.fi/fi/johtamisen-laitos/yrittajyys-0> (viitattu 15.4.2019).

⁴⁷⁸ <https://www.aalto.fi/fi/yrittajyys-ja-startupit> (viitattu 15.4.2019).

⁴⁷⁹ <https://www.jyu.fi/jsbe/fi/tiedekunta/oppiaineet/strategia-ja-yrittajyys> (viitattu 15.4.2019).

⁴⁸⁰ <https://www.jyu.fi/jsbe/fi/opiskelu/erilliset-opintokokonaisuudet/yrittajyden-perusopintokokonaisuus> (viitattu 15.4.2019).

- ⁴⁸¹ <https://www.utu.fi/fi/yliopisto/turun-kauppakorkeakoulu/yrittajyys> (viitattu 15.4.2019).
- ⁴⁸² <https://www.lut.fi/opiskelu/maisteriohjelmat/tekniikan-maisteriohjelmat/tuotantotalous/yrittajyys/opintojen-sisalto> (viitattu 15.4.2019).
- ⁴⁸³ <https://developmentcentre.lut.fi/muut/yrittajyysmittaristo/> (viitattu 15.4.2019).
- ⁴⁸⁴ <https://www.ulapland.fi/FI/Yksikot/Yhteiskuntatieteiden-tiedekunta/Opinnot/Sivuaineet/Yrittajyysopinnot> (viitattu 15.4.2019).
- ⁴⁸⁵ YVI-sanakirja, Yrittäjyyskasvatus (entrepreneurship education, enterprise education). Alkuperäislähde Seikkula-Leino 2007.
- ⁴⁸⁶ YVI-sanakirja, Yrittäjyyskasvatus (entrepreneurship education, enterprise education). Yrittäjyyskasvatus on toimintaa, joka kattaa koko ihmisen elinajan. Yrittäjäkoulutus on lyhyempikestoista institutionaalista toimintaa. Lisäksi yrittäjyyttä edistetään yrittäjä- ja yrittäjyyskursseilla. (Ristimäki 2005, 12.)
- ⁴⁸⁷ Luukkainen & Wuorinen 2002, 14.
- ⁴⁸⁸ Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat. Opetusministeriön julkaisuja 2009:7.
- ⁴⁸⁹ Paasio, Nurmi & Heinonen 2005, 57–58.
- ⁴⁹⁰ Yrittäjyyskasvatuksen linjaukset ja toimenpideohjelma. Opetusministeriön julkaisuja 2004:18.
- ⁴⁹¹ Vihreä kirja. Yrittäjyys Euroopassa. Myös Yrittäjyyskasvatuksen linjaukset ja toimenpideohjelma.
- ⁴⁹² Yrittäjyys 2020 -toimintasuunnitelma. Uutta kipinää Euroopan yrittäjyyteen.
- ⁴⁹³ Yrittäjyys 2020 -toimintasuunnitelma. Uutta kipinää Euroopan yrittäjyyteen.
- ⁴⁹⁴ Yrittäjyyskasvatuksen kehittämisen työkirja. ec.europa.eu/small-business/links/entrepreneurship-2020_fi.htm (viitattu 20.3.2018).
- ⁴⁹⁵ Kyrö, Lehtonen & Ristimäki 2007, 19. Peruskoulun ja lukion opetussuunnitelmissa yrittäjyyskasvatus on ollut vuodesta 1994 alkaen.
- ⁴⁹⁶ Yrittäjyyskasvatuksen linjaukset ja toimenpideohjelma. Opetusministeriön julkaisuja 2004:18.
- ⁴⁹⁷ Yrittäjyyskasvatuksen linjaukset ja toimenpideohjelma. Opetusministeriön julkaisuja 2004:18.
- ⁴⁹⁸ Tulevaisuuden työ on yhä enemmän yrittäjyyttä – koulutuksen yrittäjyyslinjaukset julki. Opetus- ja kulttuuriministeriö 17.3.2017.
- ⁴⁹⁹ Yrittäjyyslinjaukset koulutukseen 2017. OKM.
- ⁵⁰⁰ Elena Ruskovaaran väitöstutkimuksen *Entrepreneurship Education in Basic and Upper Secondary Education – Measurement and Empirical Evidence* (Yrittäjyyskasvatus perus- ja toisella asteella) (2014) tulokset osoittavat, että vaikka opettajien käyttämä yrittäjyyskasvatuksen keinovalikoima on laaja, suuri osa opetuksesta tapahtuu perinteisillä menetelmillä luokkahuoneissa.
- ⁵⁰¹ Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat. Opetusministeriön julkaisuja 2009:7.
- ⁵⁰² Pyykkö 2014, 66–67.

- ⁵⁰³ Gibb 2000; Politis 2005; Rae & Carswell 2001.
- ⁵⁰⁴ Dyer 1994.
- ⁵⁰⁵ Rae & Carswell 2001, 54.
- ⁵⁰⁶ Bylund 2015.
- ⁵⁰⁷ Immonen (”Yrittäjyyden yhtälöä etsimässä”).
- ⁵⁰⁸ TAT 25.3.2019, Bisneskurssit ovat osa Jyväskylän yliopiston avoimen yliopiston valikoimaa. <https://www.tat.fi/bisneskurssit-osa-avoimen-yliopiston-valikoimaa/> (viitattu 15.3.2019).
- ⁵⁰⁹ https://www.edu.fi/yleissivistava_koulutus/teemat/tyoelama_ja_yrittajyys/yrittajyys (viitattu 15.3.2019).
- ⁵¹⁰ <http://yrkas-tutkimus.fi/fi/tausta/> (viitattu 25.4.2019); <https://ucpori.fi/yktt-periodical/> (viitattu 15.3.2019)
- ⁵¹¹ <https://yesverkosto.fi/koulu-yritysyhteistyö> (viitattu 25.4.2019).
- ⁵¹² <https://uasjournal.fi/koulutus-oppiminen/katsaus-entrepreneurship-society-estointimaan-ja-tulevaisuuteen/> (viitattu 15.5.2019).
- ⁵¹³ <https://4h.fi/4h-jarjestona-2/jarjeston-toiminta/strategia/>; <https://4h.fi/tekemista/kerhot/4h-kerhot/> (viitattu 15.5.2019).
- ⁵¹⁴ <https://pikkuyrittajat.fi/esittely/> (viitattu 15.5.2019).
- ⁵¹⁵ Vesikansa 1992, 48-49.
- ⁵¹⁶ Kyrö 2005, 168.
- ⁵¹⁷ Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat. Opetusministeriön julkaisuja 2009:7.
- ⁵¹⁸ Opetus- ja kulttuuriministeriön Yrittäjyyslinjaukset 2017.
- ⁵¹⁹ Yrittäjyyskasvatuksen ehjä polku.
- ⁵²⁰ <https://www.jyu.fi/fi/yliopisto/avainluvut> (viitattu 15.4.2019).
- ⁵²¹ Jyväskylän yliopiston strategia 2019.
- ⁵²² <https://www.jamk.fi/fi/Tietoa-JAMKista/> (viitattu 15.4.2019).
- ⁵²³ <https://www.jamk.fi/fi/Tietoa-JAMKista/Tutustu-JAMKiin/> (viitattu 15.4.2019).
- ⁵²⁴ <https://www.gradia.fi/gradia/jyvaskylan-koulutuskuntayhtyma-gradia> (viitattu 15.4.2019).
- ⁵²⁵ Yrittäjyyskasvatuksen Ehjä Polku – Keski-Suomen yrittäjyyskasvatusverkosto.
- ⁵²⁶ Taipalinen & Toivio 2004.
- ⁵²⁷ Ahlroth ym. 2006.
- ⁵²⁸ Muuramen Yrittäjät (Suomen Yrittäjät). <https://www.yrittajat.fi/keski-suomen-yrittajat/muuramen-yrittajat/a/muuramen-yrittajat-265762> (viitattu 3.4.2019).
- ⁵²⁹ Yrittäjyyskasvatuksen ehjä polku.
- ⁵³⁰ Kotiranta, Helin & Kämppi 2016; Yrittäjyyskasvatuksen ehjä polku.
- ⁵³¹ Kotiranta, Helin & Kämppi 2016.
- ⁵³² Pohjolainen, Mikkola & Pihkasalo 2016.
- ⁵³³ <https://www.jkles.fi/> (viitattu 15.4.2019).
- ⁵³⁴ Jyväskylän ammattikorkeakoulun, Jyväskylän koulutuskuntayhtymän ja Jyvä-

- kylän yliopiston yhteinen yrittäjyysstrategia 2014.
- ⁵³⁵ Kotiranta, Helin & Kämppi 2016.
- ⁵³⁶ Kotiranta, Helin & Kämppi 2016.
- ⁵³⁷ Kotiranta, Helin & Kämppi 2016.
- ⁵³⁸ <https://www.edufutura.fi/> (viitattu 15.4.2019).
- ⁵³⁹ <https://www.edufutura.fi/> (viitattu 15.4.2019).
- ⁵⁴⁰ Jyväskylän ammattikorkeakoulun, Jyväskylän koulutuskuntayhtymän ja Jyväskylän yliopiston yhteinen yrittäjyysstrategia 2014.
- ⁵⁴¹ Kotiranta, Helin & Kämppi 2016.
- ⁵⁴² Häkkinen & Patja 2018. Suomen Yrittäjät 5.12.2012, Jyväskylän Yritystehdas.
- ⁵⁴³ Jyväskylän Yritystehdas – Ideasta kasvuun -hankkeen projektikuvaus.
- ⁵⁴⁴ EduFutura Jyväskylän yrittäjyysstrategia.
- ⁵⁴⁵ <https://yritystehdas.fi/> (viitattu 15.4.2019).
- ⁵⁴⁶ <https://yritystehdas.fi/opi/> (viitattu 15.4.2019).
- ⁵⁴⁷ Esim. Leppänen 2013.
- ⁵⁴⁸ Ojala & Karonen 2006.
- ⁵⁴⁹ Koiranen 2006, 63.
- ⁵⁵⁰ Opetusministeriö 2009, 12. Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat. Opetusministeriön julkaisuja 2009:7.
- ⁵⁵¹ Tulevaisuuden työ on yhä enemmän yrittäjyyttä – koulutuksen yrittäjyyslinjaukset julki. Opetus- ja kulttuuriministeriö 17.3.2017.
- ⁵⁵² Mokyr 2006.
- ⁵⁵³ <http://thegedi.org/countries/finland> (viitattu 20.2.2019).
- ⁵⁵⁴ The Heritage Foundation 2017. Index of Economic Freedom.
- ⁵⁵⁵ Freedom in the World 2018. Freedom House.
- ⁵⁵⁶ https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017 (viitattu 20.2.2019).
- ⁵⁵⁷ Oksanen 2013, 20.
- ⁵⁵⁸ Mistä on kevytyrittäjät tehty? (SITRA). <https://www.sitra.fi/uutiset/mista-on-kevytyrittajat-tehty/> (viitattu 25.9.2017).
- ⁵⁵⁹ Maliranta, Pajarinen & Rouvinen 2018.
- ⁵⁶⁰ Storey 1994, 130.
- ⁵⁶¹ Oksanen 2013, 20.
- ⁵⁶² Ks. esim. Carland ym. 1984.
- ⁵⁶³ <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe?motportal=80> (viitattu 5.10.2017).
- ⁵⁶⁴ Ks. esim. Chell 2008, 1–16.
- ⁵⁶⁵ Ks. esim. Dadisson 1989; 1990.
- ⁵⁶⁶ Huuskonen 1992, 33.
- ⁵⁶⁷ Olenko palkansaaja vai yrittäjä? (Verohallinto). <https://www.vero.fi/yritykset-ja->

yhteisot/yrityksen-elinkaari/palkansaaja_vai_yrittaja/yrittajyyden_ja_tyosuhteen_tun-
nusmerkke/ (viitattu 15.2.2019).

⁵⁶⁸ Yrittäjä ja työttömyysturva (TE-palvelut). [http://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonha-
kijalle/jos_jaat_tyottomaksi/tyottomyysturva/yrittaja_tyottomyysturva/index.html](http://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonha-
kijalle/jos_jaat_tyottomaksi/tyottomyysturva/yrittaja_tyottomyysturva/index.html)
(viitattu 10.5.2019).

⁵⁶⁹ Yrittäjän eläketurva (Verohallinto). [https://www.vero.fi/yritykset-ja-yhteisot/tietoa-
yritysverotuksesta/yritys_tyonantajana/yrittajan_elaketurv/](https://www.vero.fi/yritykset-ja-yhteisot/tietoa-
yritysverotuksesta/yritys_tyonantajana/yrittajan_elaketurv/) (viitattu 10.2.2019).

⁵⁷⁰ Burns 2007, 31.

⁵⁷¹ <http://www.stat.fi/til/y/t/kas.html> (viitattu 10.2.2019).

⁵⁷² Suomen virallinen tilasto (SVT): Ympäristöliiketoiminta. Tilastokeskus. [http://www.
stat.fi/til/y/t/kas.html](http://www.
stat.fi/til/y/t/kas.html) (viitattu 20.3.2019).

⁵⁷³ EK tutki: Cleantech-alalla jo 4 000 pk-yritystä 3.2.2017.

⁵⁷⁴ FIBA (Finnish business angel network, suomalaisten enkelisijoittajien verkosto).

⁵⁷⁵ Sørheim 2005.

⁵⁷⁶ YVI-sanakirja, Franchising. Alkuperäislähde Baucus ym. 1996.

⁵⁷⁷ YVI-sanakirja, Franchising. Alkuperäislähde Combs ym. 2011.

⁵⁷⁸ YVI-sanakirja, Franchising. Alkuperäislähde Grewal ym. 2011; Combs & Ketchen
2003.

⁵⁷⁹ Itsensätyöllistäjät Suomessa 2013

⁵⁸⁰ Itsensätyöllistäjät Suomessa 2013.

⁵⁸¹ Ojala & Lamberg 1997, 44.

⁵⁸² Westhead & Wright 1998.

⁵⁸³ Niittykangas 2007, 96. Alkuperäislähde Wright, Westhead & Sohl 1998.

⁵⁸⁴ Niittykangas 2007, 96. Alkuperäislähde Wright, Westhead & Sohl 1998.

⁵⁸⁵ Ks. esim. Dees 1998; Bjerke 2013, 119–134.

⁵⁸⁶ Bland 2010.

⁵⁸⁷ Pöyhönen ym. 2010.

⁵⁸⁸ Kotiranta & Widgrén 2015.

⁵⁸⁹ Suomalaisen Työn Liiton Yhteiskunnallinen yritys -merkkiä koskevat sivut: [https://
suomalainentyo.fi/yrityksille/yhteiskunnallinen-yritys/](https://
suomalainentyo.fi/yrityksille/yhteiskunnallinen-yritys/) (viitattu 2.2.2018).

⁵⁹⁰ YVI-sanakirja, Tiimiyrittäjyys (team entrepreneurship). Alkuperäislähde Kamm ym.
1990.

⁵⁹¹ YVI-sanakirja, Tiimiyrittäjyys (team entrepreneurship). Alkuperäislähteet De Carolis
ym. 2009; Harper 2008.

⁵⁹² Wickham 2006, 169. “*A network is the framework of individual and organisational
relationships which form the stage upon which entrepreneurial performance is played.*”

⁵⁹³ Yrittäjä-käsitteen semanttisesta alkuperästä tarkemmin ks. esim. Kyrö 1997,
96–100; 1998, 32–34; Käsitteen alkuperä voidaan ajoittaa 1100-luvun Ranskaan,
jolloin verbi *entreprenre* merkitsi samaa kuin ’tehdä jotakin’. 1400-luvulla käsitteellä
tarkoitettiin sopimuksen tekijää (*contractor*). Käsitteeseen liitettiin erityisesti Englan-

nissa termit seikkalija (*adventurer*) ja spekulantti (*projektor*). Myös *undertaker*-käsite oli yleinen, ja sillä tarkoitettiin henkilöä, joka omalla riskillään suorittaa saamaansa tehtävää.

⁵⁹⁴ Lähemmin Turunen 2011.

⁵⁹⁵ YVI-sanakirja, Verkosto (network). Alkuperäislähde Casson & Giusta 2007.

⁵⁹⁶ Yrityskummit. <http://www.yrityskummit.fi/fi/etusivu> (viitattu 17.2.2018).

⁵⁹⁷ Yrityskummit. <http://www.yrityskummit.fi/fi/etusivu> (viitattu 17.2.2018).

⁵⁹⁸ Kasvuyrittäjyyden neuvonantoryhmän muistio 2004.

⁵⁹⁹ Kasvuyritykset (Tilastokeskus).

⁶⁰⁰ Työ- ja elinkeinoministeriö. Kasvuyritykset.

⁶⁰¹ Tilastokeskus, käsitteet, konserni. <https://tilastokeskus.fi/meta/kas/konserni.html> (viitattu 20.3.2018).

⁶⁰² Tilastokeskus. Yritysrekisterin vuositilasto 2010.

⁶⁰³ Tilastokeskus, käsitteet, mikroyritys. <http://www.stat.fi/meta/kas/mikroyritys.html> (viitattu 20.3.2018).

⁶⁰⁴ Perheyrittäjien liitto. <https://perheyrittajien.fi/jasenyys/liittyminen> (viitattu 12.11.2017).

⁶⁰⁵ <https://perheyrittajien.fi/jasenyys/liittyminen> (viitattu 12.11.2017).

⁶⁰⁶ Ikäheimo & Lumijärvi 2018.

⁶⁰⁷ <https://perheyrittajien.fi/jasenyys/liittyminen> (viitattu 12.11.2017).

⁶⁰⁸ Turunen 2011, 21.

⁶⁰⁹ Helaniemi, Kuronen & Väkeväinen 2018, 26.

⁶¹⁰ Suomen pääomasijoitusyhdistys (FVCA, 2012). <https://paaomasijoittajat.fi/yrityksille/mita-on-paaomasijoittaminen/> (viitattu 9.9.2018).

⁶¹¹ Startup-yritysten kasvun ajurit ja pullonkaulat. Valtioneuvoston kanslia 2016.

⁶¹² Maliranta, Pajarinen & Rouvinen 2018, 4, 34.

⁶¹³ Maliranta ym. 2018.

⁶¹⁴ Koiranen 1998, 24–25.

⁶¹⁵ Pohjola ym. 2006, 258, 67.

⁶¹⁶ Penrose 1959, 8–9.

**Jyväskylän koulutuskuntayhtymä Gradian
Jyväskylän ammattikorkeakoulun
Jyväskylän yliopiston
KOULUTUKSEN, KEHITTÄMISEN, TUTKIMUKSEN YHTEISÖ**

**Yhteisiä opintoja
Yhteisiä asiantuntijoita
Yhteisiä tilaratkaisuja
Yhteisiä tapahtumia**

SHARING THE KNOWLEDGE

 edufutura

 edufuturajkl

 edufuturajkl

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULUN Julkaisuja

MYyntI JA JAKELU

Jyväskylän ammattikorkeakoulun kirjasto
PL 207, 40101 Jyväskylä
Rajakatu 35, 40200 Jyväskylä
040 865 0801
julkaisut@jamk.fi
www.jamk.fi/julkaisut

VERKKOKAUPPA
www.tahtijulkaisut.net

jamk.fi

jamk.fi

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULU

PL 207, 40101 Jyväskylä
Rajakatu 35, 40200 Jyväskylä
Puh. 020 743 8100
Faksi (014) 449 9700
www.jamk.fi

AMMATILLINEN OPETTAJAKORKEAKOULU

HYVINVOINTIYKSIKKÖ

LIIKETOIMINTAYKSIKKÖ

TEKNOLOGIAYKSIKKÖ

Yrittäjyys on noussut tärkeäksi yhteiskunnallisen keskustelun aiheeksi. Jotta yritystoimintaa pystytään edistämään, on syytä tuntea ja ymmärtää myös yrittäjyyden muutosvaiheet. Yrittäjyyskasvatuksesta on julkaistu vain vähän oppimateriaalia.

Kirjassa kuvataan suomalaisten yrittäjien ja yrittäjyyden historiaa 1800-luvun puolivälistä nykyaikaan. Teos luo yleiskäsitystä yrittäjistä ja yrittäjyydestä. Kirjassa annetaan tietoa yrittäjyydestä ilmiönä ja sen yhteiskunnallisesta merkityksestä. Mukana on myös kuvauksia eri aikojen ja alojen tunnetuista suomalaisista yrittäjistä.

Yrittäjät Suomessa-kirja on ajankohtainen teos kaikille yrittäjyyskasvattajille. Kirjaa voidaan hyödyntää yrittäjyyskoulutuksessa ja eri oppilaitosten yrittäjyyskasvatuksessa. Kirja sopii lukemistoksi kaikille talouden kehityksestä ja yrittäjyydestä kiinnostuneille.

ISBN 978-951-830-532-6

